

**T.C.**  
**GAZİ ÜNİVERSİTESİ**  
**SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**  
**TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI**

**VİTİR NAMAZIYLA İLGİLİ HADİSLER**  
**VE DEĞERİ**

**MASTER TEZİ**

**Hazırlayan**  
**Dursun DEMİR**

**Tez Danışmanı**  
**Doç Dr. Mustafa ERTÜRK**

**ANKARA 2006**

**T.C.  
GAZİ ÜNİVERSİTESİ  
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ  
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI**

**VİTİR NAMAZIYLA İLGİLİ HADİSLER  
VE DEĞERİ**

**MASTER TEZİ**

**Hazırlayan  
Dursun DEMİR**

**Tez Danışmanı  
Doç Dr. Mustafa ERTÜRK**

**ANKARA 2006**

**Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü'ne**

**Dursun Demir'e** ait “**Vitir Namazıyla ilgili Hadisler ve Değeri**” adlı çalışma, jürimiz tarafından **Temel İslam Bilimleri (Hadis)** Anabilim Dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

(İmza)

Başkan .....Prof. Dr. Mehmet Emin ÖZAFŞAR  
Akademik Unvanı, Adı Soyadı

(İmza)

Üye.....Doç Dr. Mustafa ERTÜRK  
Akademik Unvanı, Adı Soyadı (Danışman)

(İmza)

Üye.....Doç Dr. Mahmut KAVAKLIOĞLU  
Akademik Unvanı, Adı Soyadı

## ÖNSÖZ

İslam Geleneği içerisinde farklı uygulamaların olduğu konuların başında vitir namazı gelmektedir. Konuya mezhebî açıdan baktığımız zaman, tarihsel süreçte ortaya çıkan mezhepler, kendilerine Hz. Peygamber'in uygulamalarını örnek alarak, bu uygulamalardan fikhî hükümler istinbât etmişlerdir. Mezhepler tarafından ortaya konan bu hükümler, o mezhep tarafından tek doğru kabul edilmiş, sonuçta asıl kaynak olan Hz. Peygamber'in uygulamaları ikinci plana atılarak, mezhep âlimlerinin görüşleri mutlak doğrular olarak uygulanmıştır. Burada mezhepleri ve onların yöntemlerini tartışmak gibi bir niyetimiz yoktur. Bizim amacımız, istinbat edilen fikhî hükümlerden ziyade, vitir namazı konusunda, Hz. Peygamber'den nakledilen rivayetleri, hadîs ilminin kriterlerine göre değerlendirmektir. Tez bir giriş ve üç bölümden oluşmaktadır.

Giriş bölümünde tezde kullanmış olduğumuz kavramlar hakkında bilgi verilmiştir. Bunlar “vitir” ve “değer” kavramlarıdır. Vitir namazı, ismini “vitir” kelimesinin içeriğinden almaktadır. Kavramla, olay arasında doğrudan bir ilişki vardır. Dolayısıyla araştırmanın başında, “vitir” kavramının sözlük anlamı ve ıstılahtaki kullanılışı ifade edilmeye çalışılmıştır. Kavramın, ıstılahtaki kullanılışı verilirken, mezheplerin vitir namazı hakkındaki fikhî hükümlerine değinilmiştir. Tez kapsamında hadîsler incelendiği için mezheplerin vitir namazı hakkındaki görüşleri kısaca ifade edilmiştir. Değer kavramı ise sözlük anlamı verilerek, hadîs ıstılahında ne şekilde kullanılabileceği hakkında bilgi verilmiştir.

Birinci bölümde, vitir namazıyla ilgili hadîsler sahabî ravîleriyle birlikte verilmiştir. Burada, kronolojiye dikkat edilerek aynı hadîs içerisinde en kapsamlı olanı tercih edilmiştir. Hadîsin tercümesi yapılarak, diğer metinlerle olan farklılıklarına işaret edilmiştir.

İkinci bölümde hadîslerin senedlerinde bulunan râvîler zikredilerek, bunlar, hadîs kriterleri bakımından incelenmiştir. Öncelikli olarak, birinci bölümdeki hadîslerin senedlerini verilmiştir. Daha sonra senedde yer alan râvîler “cerh ve ta’dil” bakımından tetkik edilmiştir. Genel olarak senedlerde yer alan bütün râvîler incelenmeye çalışılmış; ancak sika olmalarıyla meşhur olan bazı râvîler tez kapsamında araştırılmamıştır. Râvî incelemesinde öncelikli olarak tabakat kitaplarına başvurulmuş, râvîler hakkındaki “cerh ve ta’dil” ifadeleri zikredilmiştir. Bu ifadeler, bazı yerlerde orijinal kullanılışını göstermek için Arapça verilmiştir. Bunlar ilk kullanıldığı yerde dipnotta açıklanmıştır.

Üçüncü bölümde ise hadîsler metin açısından şerhler yardımıyla incelenmiştir. Konu fıkḥî bir arka plan arzemesinden dolayı şârihler de hadisleri incelerken genel olarak fıkḥî bir değerlendirmeye tâbi tutmuşlardır. Bundan dolayı hadîsler fıkḥî üst başlık altında değerlendirmeye çalışılmıştır.

Dipnotlarda, G. Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü’nün belirlemiş olduğu kriterler uygulanmıştır. Ancak metin içerisinde şahısların ölüm tarihleri ö. veya v. gibi kısaltmalar konulmaksızın, parantez içerisinde verilen rakamlardan birincisi hicrî, ikincisi miladî olarak gösterilmiştir.

Çalışmamız boyunca bilgi ve tecrübeleriyle bizlere yol gösteren, sıcak ilgi ve alâkalarıyla desteğini esirgemeyen, engin müsamahasıyla çalışmamızın tamamlanmasına katkısı olan danışman hocam Doç. Dr. Mustafa ERTÜRK Bey’e teşekkürü bir borç bilirim.

Dursun DEMİR  
Ankara 2006

## İÇİNDEKİLER

|                  |     |
|------------------|-----|
| ÖNSÖZ.....       | i   |
| İÇİNDEKİLER..... | iii |
| KISALTMALAR..... | v   |

## GİRİŞ

### KAVRAMSAL ÇERÇEVE

|                                   |   |
|-----------------------------------|---|
| 1. Vitir Kavramı.....             | 1 |
| 1. 1. Vitrin Sözlük Anlamı.....   | 1 |
| 1. 2. Vitrin Istılâhî Anlamı..... | 2 |
| 2. Değer Kavramı.....             | 4 |

## I. BÖLÜM

### VİTİR NAMAZIYLA İLGİLİ RİVÂYETLER

|                                                                             |    |
|-----------------------------------------------------------------------------|----|
| 1. Vitr Namazının Niteliği İle İlgili Rivâyetler.....                       | 9  |
| 1. 1. Vitir Namazının Fıkhî Hükümü İle İlgili Rivâyetler.....               | 10 |
| 1. 1. 1. Vitir Namazının Vacip Olması İle İlgili Rivâyetler.....            | 10 |
| 1. 1. 2. Vitir Namazının Sünnet Olması İle İlgili Rivâyetler .....          | 12 |
| 1. 2. Vitir Namazının Nasıl Kılınacağı İle İlgili Rivâyetler.....           | 15 |
| 1. 2. 1. Binit Üzerinde Kılınmasıyla İlgili Rivâyetler.....                 | 15 |
| 1. 2. 2. Vitir Namazının Kaza Edilmesi İle İlgili Rivâyetler.....           | 16 |
| 2. Vitir Namazının Rekât Sayısıyla İlgili Rivâyetler.....                   | 17 |
| 2. 1. Vitir Namazının Tek Rekât Kılınmasıyla İlgili Rivâyetler.....         | 17 |
| 2. 2. Vitir Namazının Üç Rekât Kılınmasıyla İlgili Rivâyetler.....          | 23 |
| 2. 3. Vitir Namazının Farklı Rekâtlarla Kılınmasıyla İlgili Rivâyetler..... | 25 |
| 3. Vitir Namazının Vaktiyle İlgili Rivâyetler.....                          | 28 |
| 3. 1. Gecenin Hangi Bölümünde Kılınacağı İle İlgili Rivâyetler.....         | 28 |
| 3. 2. Vitir Namazından Sonra Nafile Namaz Kılınabilir mi?.....              | 31 |

|                                                                     |    |
|---------------------------------------------------------------------|----|
| 4. Vitir Namazında Okunan Dua ve Sûreler İle İlgili Rivâyetler..... | 31 |
| 4. 1. Vitir Namazında Kunût Duası Okunması İle İlgili Rivâyetler..  | 31 |
| 4. 2. Vitir Namazında Okunan Sûreler İle İlgili Rivâyetler.....     | 32 |

## II. BÖLÜM

### VİTİR NAMAZI İLE İLGİLİ HADİSLERİN SENED AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

|                                                      |    |
|------------------------------------------------------|----|
| 1. Vitir Namazı İle İlgili Hadîslerin Senedleri..... | 33 |
| 2. Cerh ve Ta'dil Açısından Râvilerin Durumu.....    | 55 |

## III. BÖLÜM

### VİTİR NAMAZI İLE İLGİLİ HADİSLERİN METİN AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

|                                                                       |     |
|-----------------------------------------------------------------------|-----|
| 1. Metin Açısından Hadîslerin Tahlili.....                            | 141 |
| 1. 1. Vitir Namazının Niteliği İle İlgili Hadîslerin Tahlili.....     | 141 |
| 1. 1. 1. Vitir Namazının Fıkhî Hükümü İle İlgili Hadîslerin Tahlili.. | 141 |
| 1. 1. 2. Vitir Namazının Kılınışı İle İlgili Hadîslerin Tahlili.....  | 149 |
| 2. Vitir Namazının Rekât Sayısıyla İlgili Hadîslerin Tahlili.....     | 153 |
| 2. 1. Tek Rekât Kılınması İle İlgili Hadîslerin Tahlili.....          | 154 |
| 2. 2. Üç Rekât Kılınması İle İlgili Hadîslerin Tahlili.....           | 157 |
| 2. 3. Farklı Rekâtlarla Kılınması İle İlgili Hadîslerin Tahlili.....  | 161 |
| 3. Vitir Namazının Vakti İle İlgili Rivâyetlerin Tahlili.....         | 163 |
| 3. 1. Gecenin Hangi Bölümünde Kılınacağı.....                         | 163 |
| 3. 2. Vitir Namazından Sonra Nafile Namaz Kılınabilir mi?.....        | 164 |
| 4. Kunût Duası Hakkındaki Hadîslerin Tahlili.....                     | 165 |

|                    |     |
|--------------------|-----|
| <b>SONUÇ</b> ..... | 171 |
|--------------------|-----|

|                       |     |
|-----------------------|-----|
| <b>KAYNAKÇA</b> ..... | 174 |
|-----------------------|-----|

|                   |     |
|-------------------|-----|
| <b>ÖZET</b> ..... | 180 |
|-------------------|-----|

|                       |     |
|-----------------------|-----|
| <b>ABSTRACT</b> ..... | 181 |
|-----------------------|-----|

**KISALTMALAR**

|         |                                             |
|---------|---------------------------------------------|
| a.g.e   | : Adı geçen eser                            |
| b.      | : İbn, Bin                                  |
| bk.     | : Bakınız                                   |
| bnt.    | : Binti                                     |
| c.      | : Cilt                                      |
| DİA     | : Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi |
| D.İ.B.Y | : Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları       |
| ed.     | : Editör                                    |
| h.      | : Hicri                                     |
| hno     | : Hadis Numarası                            |
| HTD     | : Hadis Tetkikleri Dergisi                  |
| m.      | : Miladi                                    |
| md.     | : Madde, Maddesi                            |
| nşr.    | : Neşreden (Tahkik eden)                    |
| ö.      | : Ölüm, ölüm tarihi                         |
| r.a.    | : Radiyallahu anh/anha                      |
| s.      | : Sayfa                                     |
| s.a.v   | : Sallallahu aleyhi ve sellem               |
| sy.     | : Sayı                                      |
| TDK     | : Türk Dil Kurumu                           |
| T.D.V.Y | : Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları           |
| trc.    | : Tercüme, tercüme eden                     |
| trs.    | : Tarihsiz                                  |
| v.b     | : Ve benzeri/benzerleri                     |
| yay.    | : Yayınlar                                  |

## GİRİŞ

### KAVRAMSAL ÇERÇEVE

#### 1. Vitir Kavramı

Vitir namazı, kaynağını Hz. Peygamber'in değişik uygulamalarından almaktadır. Burada tezin ana konusunu oluşturan "vitir" kavramının öncelikli olarak sözlük anlamı, daha sonra da ıstılâhtaki kullanılışı ve ona yüklenen değer ifade edilecektir. Sözlükte değişik manalarda kullanılan vitir, ıstılâhî düzleme taşındığında, sözlükteki anlamına atıf yapılan ve özel bir namaza isim olan bir kavram haline gelmiştir. Değer kavramı da konuyla ilgili hadîslerin Hz. Peygamber'e aidiyeti konusundaki anlamının belirlenmesi için kısaca açıklanacaktır.

#### 1. 1. Vitrin Sözlük Anlamı

Arapçası "و ت ر" olan "vitir" sözlükte, "tek olmak, sayı bakımından kendisine her hangi bir ilavede bulunulmamış olan" yani, bir şeyin bizzat kendisinin tek olması anlamına gelmektedir. Mesela vitir kelimesi, "Siz istinca yaptığınızda tek yapın."<sup>1</sup> hadîsinde, istincanın üç taşla veya beş taşla yahut da yedi taşla yapılması demek olup, istincanın tek olan sayıdaki taşlarla yapılması anlamındayken, "Allah tektir ve teki sever"<sup>2</sup> hadîsinde ise Allah'ın bir olması onun eşinin ve benzerinin olmaması manasındadır.<sup>3</sup>

"الوتر" Vâv'ın kesra ile veya fetha ile okunması durumunda "yalnız, fert" manasındadır. Yani sayı bakımından çift olmayana denir ki, bu da bir

<sup>1</sup> TAYÂLİSÎ, Müsned, I, 180; AHMED B. HANBEL, Müsned, IV, 313, 340; İBN MÂCE, Tahâret, 44 (I, 142); TİRMİZÎ, Tahâret, 27 (I, 40); NESÂÎ, Tahâret, 39 (I, 41)

<sup>2</sup> ABDÜRREZZÂK, el-Musannef, III, 3 (hno: 4569); DÂRİMÎ, Salât, 209; İBN MÂCE, İkâme, 114 (hno: 1169); EBÛ DÂVUD, Vitir, 1 (II, 327); TİRMİZÎ, Vitir, 2 (II, 242); NESÂÎ, Kıyâmu'l-Leyl, 27 (II, 186–187); İBN HUZAYME, es-Sahîh, II, 137

<sup>3</sup> İBN MANZÛR, Ebu'l-Fadl Cemâlüddin Muhammed b. Mükerrrem el-'Afrikî, Lisânü'l-'Arab, "v-t-r" md. XIII, 872

şeyin sayısal olarak tek olması demektir. "الشفع والوتر" : Hicazlı dilcilere göre kesra; diğer dilcilere göre de fetha ile "وتر" arefe gününe itlâk olunur, o da Kurban Bayramı'ndan bir gün öncesidir. Senede bir gün olduğu için bu ismi almıştır. Zira Ramazan Bayramı'nın arefesi olmaz. Ayrıca "وتر" Yemen'de bir vadinin adıdır. "لايتار" Hemze, kesra ile okunduğunda, bir nesnenin adedini tek yapmak manasındadır. "وترا": Bir nesneyi bir bir ardınca yapmaktır. صلى Vitir namazı kılmak anlamındadır. "التواتر" Tefaûl vezninde , işlerin müteaddit olarak birbiri ardınca yapılması demektir.<sup>4</sup>

"وترا" : Vâv kesra ve fetha ile "tâ" da sükun ile okunduğunda sayı bakımından çiftin karşıtıdır. Din dilinde özel bir namaz, "vitir" kavramı ile isimlendirilmiştir. Çünkü vitir namazı tek rekâtlarla kılınmaktadır.<sup>5</sup>

## 1. 2. Vitrin İstılâhî Anlamı

Vitir, fıkıh usûlünde belli bir süre içerisinde kılınan özel bir namaz için kullanılmıştır. Bu namazın, vitir olarak isimlendirilmesi, vitir namazının tek olan rekâtlarla kılınmasındandır. Burada mezhepler arasında sayı bakımından ihtilaf olsa bile hepsinde ortak görüş vitrin tek rekâtlarla kılınmasıdır.

Vitr namazında onbir konuda ihtilaf vardır.

- 1- Keyfiyeti
- 2- Kaç rekât kılınacağı
- 3- Niyetin şart olup olmaması
- 4- Vitir namazına özel bir kıraatin bulunup bulunmaması
- 5- Vitir namazından önce çift rekâtlarla namaz kılınması
- 6- Vitir namazının son vakti
- 7- Seferde iken binit üzerinde kılınması
- 8- Herhangi bir sebepten dolayı kılınmadığında kaza edilmesi
- 9- Kunût duasının okunması

<sup>4</sup> FÎRÛZÂBÂDÎ, Fîrûzâbâdî Ebû't-Tâhir, el-Kâmûsü'l-muhît, II, 138–139; el-Müncid, 885–886

<sup>5</sup> TAHÂNEVÎ, Muhammed Ali b. Ali b. Muhammed, Keşşafû İstılâhâtî'l-fûnûn, IV, 314–345

10-Kunûtun yeri

11-Kunûtun şekli

Vitir namazıyla ilgili mezhebî farklılıkların sayısını artırmak mümkündür; ama temelde üç konuda farklılık vardır.

— Bu farklılıklardan ilki vitir namazının niteliği ile ilgili ihtilaflardır. Vitir namazının fikhî hükmüyle alakalı ihtilaf hadîslerden kaynaklanmaktadır. Vitir namazıyla ilgili diğer ihtilaflardan olan niyet, kaza edilmesi ve binit üzerinde kılınması bu konuyla doğrudan ilintilidir.

— Diğer bir ihtilaf noktası da vitir namazının rekat sayısı ile ilgilidir. Bu da Hz. Peygamber'in değişik uygulamalarından neşet etmiştir.

— Üçüncü farklılık ise vitir namazında kunût duasının okunup okunmaması veya hangi duanın ne zaman okunacağı konusudur.

Vitir namazının mezheplerdeki karşılığına gelince;<sup>6</sup>

**Hanefîler'e** göre vitir namazı sünnet/hadîsle vacip olan, tek selamla üç rekât kılınan ve üçüncü rekâtın sonunda tekbir alınarak kunût dualarının okunduğu bir namazdır. Hanefîler'de vitir namazı vacip olduğu için binit üzerinde kılınması caiz değildir ve vitir namazını vaktinde edâ edemeyen kişi onu kaza eder.

**Şâfiîler'de** vitir namazı sünnettir. Üç rekâtla kılınır. Hanefîler'den farklı olarak önce iki rekât kılınır ve selam verilir daha sonra da tek rekât kılınır. Ramazan ayının son yarısı müstesna vitir namazında kunût duası okunmaz. Vitir namazı sünnet olduğu için kaza edilmesine gerek yoktur ve binit üzerinde kılınabilir.

<sup>6</sup> Burada mezheplerin vitir namazı hakkındaki görüşlerini ayrıntıya girmeden vereceğiz.

**Mâlikî** mezhebinde vitir namazı sünnet-i müekkededir. Tek rekatla kılınabilir; ama öncesinde iki rekat kılınması gerekmektedir. Öncesinde kılınan çift rekâtla, sonradan kılınan tek rekât arasında selam verilmelidir. Vitir namazında kunût duası okunmaz. Mâlikîler’de sadece sabah namazında kunût duası okunur.

**Hanbelîler’e** göre vitir namazı müekked sünnettir. Bir rekât kılınması caizdir; ama tercih edilen üç rekâtla kılınmasıdır. Vitir namazında öncesinde kıbleye dönmek şartıyla binit üzerinde kılmak caizdir. Rükûdan önce kunût duası okunur.

## 2. DEĞER KAVRAMI

Değer, Türkçede; **1.** Bir şeyin önemini belirlemeye yarayan soyut ölçü, bir şeyin değdiği karşılık, kıymet **2.** Bir şeyin para ile ölçülebilen karşılığı, paha **3.** Yüksek ve yararlı nitelik **4.** Üstün, yararlı nitelikleri olan (kimse) **5.** Kişinin isteyen, gereksinim duyan bir varlık olarak nesne ile bağlantısında beliren şey. **6.** Bir değişkenin veya bilinmeyen sayı ile anlatımı, gibi manalarda kullanılmıştır.<sup>7</sup>

Değişik manalara gelen bu ifade, genel olarak felsefede kullanılan bir kavramdır. Bu kavramın felsefî içeriğine girmeksizin kelimenin kökü hakkında kısaca bilgi vermek istiyoruz. Değer, İngilizcesi, axiology’dır. Eski Yunanca’da ‘değer’ anlamına gelen ‘aksia’ ile öğreti anlamına gelen ‘logos’tan türetilmiş “aksiyoloji” manasındadır. Değerler üzerine çalışan, değerın doğasını ve ne türden şeylerin kendi içinde bir anlam taşıdığını inceleyen felsefe dalına verilen addır. “Değer ögesi”, tek tek ahlâki ya da estetik değerlerden daha çok genel anlamda değerlerle ilgilenir. Değerlerin doğası veya özünün ne olduğuna ilişkin kuramsal bir açıklama sunmayı kendine görev edinen “değer öğretisi”, değeri türlerine ayırır; kimi değerleri tek başına, yalnızca kendisi için

<sup>7</sup> Türkçe Sözlük, Türk Dil Kurumu (T.D.K.), Komisyon, Ankara 2005, s. 483

istenir olduğunu, bazılarının da değerini kendi içinde taşıyan, bu değerlere ulaşmaya katkıda bulunan araçlar oldukları için istenir olduğunu savlar. Başka bir deyişle amacını kendi içinde taşıyan değerler ile bu değerlere arabuluculuk eden araçsal değerler söz konusudur.<sup>8</sup>

“Değer öğretisi” kıymet, nazar, yani değerler üzerine öğretilerdir. Bu öğretilerde amaç, değerler üzerine çıkarımlarda bulunmaktır. Bu öğreti değerler alanını, ilişkilerini, özellikle de aşama düzeni bakımından değerleri aydınlatmaya çalışır. Değer Yargısı, “varlıkla değil değerlerle ilgilenen yargıdır. Burada, içerisinde bir değerlemeyi bulunduran yargı manasındadır. Kısaca değerlendirme yapan yargı da denebilir.”<sup>9</sup> İnsan, yaşamında değer olgularıyla karşılaşır; değer yargılarımızın kökleriyle, dalları işte buradadır, deneyüstü bir dünyada değil şu anda mevcut olan dünyada bulunmalıdır. Evet, sadece duyulan değer yargılarımız olduğu içindir ki, değerlerimizin anlamı, değer yargılarının tanımlanabilir muhtevası vardır. Değer Teorisi, bundan dolayı duyulan değer yargıları için denemeye, akla dayanan bir temel sağlama çabasından başka bir şey değildir.”<sup>10</sup>

Bilgi ve değer ilişkisi felsefe tarihinde üç farklı şekilde temellendirilmiştir. Bunlardan ilki Antik Yunan Felsefesi’nde görülen “bilgi-değer” biçimindeki temellendirmedir. Bu yaklaşıma göre bilgi formlarından ibaret olan değerler, hakikat sorunu çerçevesine dâhil olup mutlak nitelikteki yargılardır. İkinci temellendirme, ortaçağ Hristiyan felsefesinde egemen olan, “bilgi-değer” biçimindeki temellendirmedir. Bu anlayışa göre değerlerin kapsamı, bilginin kapsamından daha geniştir. Doğru veya yanlışın kriteri akıl değil, dindir. Üçüncü temellendirme ise pozitivist felsefeyle birlikte ortaya çıkan, “bilgi-değer” şeklindeki değerlendirmedir. Bu açıdan bakılınca değerler, empirik ve rasyonel bilginin özel bir türü olarak görülür. Oysaki değer yargıları fenomenlerin değerlendirilmesinden ibaret olup olgusal önermelerden

<sup>8</sup> Felsefe Sözlüğü, Bilim ve Sanat yay. Ankara 1967, s. 336–337

<sup>9</sup> AKARSU, Bedîa, Felsefe Terimleri Sözlüğü, İstanbul 1994, s. 50

<sup>10</sup> WERKMEISTER, Dr. W. H., Bir Değer Teorisinin Ana Çizgileri, (trc. A. Turan Oflazoğlu), İstanbul 1996. s. 25

mantıksal olarak çıkarılmaz.<sup>11</sup> Her bilgi olayı süje-obje ilgisine dayanır, bilginin süje-obje ilişkisi içerisinde ortaya çıkması, süjenin bir objeyi kavraması, onu yorumlaması demek olur. Bu nedenle her bilgi yargısı, bir varlık ve bir obje yorumunu ifade eder.<sup>12</sup> Değer, en geniş anlamıyla eleştirel niteliklerin genel adıdır. Genellikle değerler insanların nesnelere yüklediği özel nitelikler olduğu için, hiçbir şeyin nesnel değerinin bulunmadığı bu yüzden de değerlerin dizgisel olarak temellendirilmesinin olanaksız olduğu kabul edilir.<sup>13</sup>

Değerlerin değişik tarifleri yapılmıştır. Mutlak olarak “değer” kavramı zikredildiğinde, ahlâki bir kavram olan ve genelde felsefe, özelde ise ahlâk felsefesinin konusuna giren “ahlâki değerler” akla gelmektedir. Bizim burada “değer” kavramına yüklediğimiz mana tamamen epistemolojik bir anlam yüküdür. Burada bir konunun ifade etmiş olduğu anlamı ve o konunun tarih içerisinde kazanmış olduğu değeri kastetmekteyiz. Bilginin obje ve suje arasında gerçekleşen iletişim olduğunu bilmekteyiz. Yani bir bilginin oluşabilmesi için ortada bilgiye konu olabilecek bir objenin ve bu objeye şekil verecek bir sujenin (müddeî/fail) olması gerekmektedir. İşte bilgi denilen olgu bu şekilde ortaya çıkmaktadır. Tabiat bilimlerinde bilginin ortaya çıkış sistematüğinde sorun yoktur. Çünkü tabiat bilimlerinde genel-geçer kurallar söz konusudur ve bu kurallar da deney ve gözlemlerle ortaya konmaktadır; ama sosyal bilimler ve din bilimleri sahalarına baktığımızda bilginin ortaya çıkma süreci ve bu süreç sonunda ortaya çıkan bilginin değeri çok farklıdır. Konuya sosyal bilimler açısından baktığımızda konunun içerik olarak sınırlarının ve sınıflandırmasının çok zor olduğunu görmekteyiz.

Din bilimlerinde ise durum daha da karmaşıktır. Bilindiği üzere dinler belli bir tarihî perspektiften insanlara seslenmişler ve kendilerini soyut ortamdan somut bir düzleme indirmişlerdir. Bu süreçte dinler açısından bazı

<sup>11</sup> TOKU, Neşet, Değerlerin Dilemması Sübjektiflik ve Objektiflik, Bilgi-Değer Sempozyum Bildirileri, Muğla 2002, s. 109–113

<sup>12</sup> TUNALI, İsmail, Dünyanın Yeni Epistemolojik Anlamı ve Sanata Yansıması; Bilgi-Değer Sempozyum Bildirileri, Muğla 2002, s. 30–34,

<sup>13</sup> HACIKADİROĞLU, Vehbi, Değerlerin Temellendirilmesi; Bilgi-Değer Sempozyum Bildirileri, Muğla 2002, s. 35–43,

problemlerle karşılaşmaktayız. Bunları genel itibariyle ifade edersek öncelikli olarak kendilerinin evrensel olduklarını ifade eden dinlerin inmiş olduğu şartlar yani tarihsel durum ve bu dinlerin bizlere geliş tarzlarıdır.

Alanımız olan hadîs açısından ‘değer’ kavramına baktığımızda karşımıza,

**1. Hadîslerin sened açısından durumu.** Hadîsler değişik aşamalarından geçerek bizlere ulaşmış ve belli bir sistem içerisinde yazılıncaya değin râvîler tarafından nakil yoluyla müelliflere ulaşmıştır. Burada râvîlerin durumları (cerh ve ta’dil açısından), senedin bir değer taşıması hususunda bizlere bir fikir vermektedir. Daha önce de ifade ettiğimiz gibi bir konunun değer ifade edebilmesi için güvenilir kaynaklar tarafından bizlere ulaştırılması gerekmektedir. Dinimizin yaşayış şekillerini ortaya koyan hadîslerin bir değer ifade etmesi için de onların anlamlı olması gerekir. Çünkü bu yaşayış şekillerini bizlere Hz. Peygamber (s.a.v) göstermektedir. Hz. Peygamber’in hadîsleri/sünnetleri delil getirilerek hüküm ortaya konan vitir namazı, v.b konuların anlamlı olması için de, kaynağa ulaştıran isnadın sağlam olması gerekmektedir.

**2. Hadîslerin metin bakımından değerine gelince,** senedi sahih olan her hadîsin bizim için belli bir değeri söz konusudur. Şunu da unutmamak gerekir ki isnadın durumu, hadîsin sıhhati için bir ön koşuldur. Hz. Peygamber’in değişik zamanlarda değişik uygulamalarının olduğunu hadîslerde görmekteyiz. Bunlar bir çelişkiden ziyade Hz. Peygamber’in farklı zamanlardaki uygulamalarıdır. Daha sonra da işaret edeceğimiz gibi Hz. Peygamber’in vitir namazı konusunda değişik uygulamalarının olması, dinin tek bir yaşayış şekliyle değil de, değişik şekillerle de yaşanabileceğini göstermektedir. Bu türden uygulamalar kendi şartlarında bir anlam taşımaktadır. Dolayısıyla bu şekil rivayetlerde, hadîsin arka planının (Esbâb-u Vurûdî'l-Hadîs) tespit edilmesi, hadîsin anlamını ortaya çıkarmaktadır. Bu bağlamda hadîslerin anlamlı olması, onların değerleriyle de doğru orantılıdır.

Bir söylemin, bilimsel/ilmi değer ifade edip etmemesi aynı zamanda onun ‘anamlı’ olup olmadığı meselesini de gündeme getirmektedir. Eğer bir söylem ‘anamlı’ ise onun ilmi değer taşıdığı söylenebilir.<sup>14</sup>

Vitr namazıyla ilgili hadîslere baktığımızda, bu konuda Hz. Peygamber’in değişik uygulamalarının olduğunu bilmekteyiz. Dolayısıyla Hz. Peygamber’in bazı konularda olduğu gibi değişmeyen uygulamalarını değil, değişik zamanlarda farklı uygulamalarının olduğunu görmekteyiz. Kısaca “değer” kavramına bir şeyin muhatapları üzerinde etki bırakarak, bir anlam ifade etmesi diyebilirsek, vitir namazının muhataplar tarafından algılanması onlar üzerinde bir etki bırakması bizler için bir anlam ifade etmektedir. İşte burada bu haberlerin güvenilirlik derecelerinin belirlenmesi büyük önem taşımaktadır.

---

<sup>14</sup> ERTÜRK, Mustafa, Nebevi Sünnetin Tarihi Gerçeklikteki Konumu Açısından ‘Kur’ân İslamı’ Söyleminin İlmi Değeri, Hadîs Tetkikleri Dergisi (HTD), c. I., sy. I, İstanbul 2003, s. 7–29,

## I. BÖLÜM

### VİTİR NAMAZIYLA İLGİLİ RİVÂYETLER

Araştırmamızın bu bölümünde, vitir namazının kaynağı olarak gösterilen hadîsler metinleriyle birlikte verilmiştir. Hadîsler, senedlerinde bulunan diğer râvîler daha sonra zikredileceği için bu bölümde sadece sahabî râvîleriyle verilecektir. Burada kaynaklarda geçen hadîslerin en kapsamlı olanı tercih edilmiştir. Metinlerin alındığı yer, hadîsin altında verilerek hadîsin kaynağı belirtilmiştir. Dipnotlarda ise kaynakların tarihî süreçlerine dikkat edilmiştir. Aynı hadîsin değişik kaynaklarda geçen versiyonları, burada verilen metinlere göre değerlendirilerek onlarda bulunan farklılıklara işaret edilmiştir. Hadîslerin kaynakları verilirken sadece eserlerin müellifleri zikredilmiştir. Müellifin zikredildiği ilk yerde eser ismi verilmiştir. Genel olarak, hadîs ıstılahında bir musannif mutlak olarak zikredildiği zaman, onun, o alanla ilgili meşhur olan eseri akla gelmektedir. (Mesela, Buhârî denildiği zaman Buhârî'nin *es-Sahîh*'i anlaşılır.)

#### 1. Vitir Namazının Niteliği İle İlgili Rivâyetler

Burada, hadîsler fıkḥî konularına göre tasnif edilmiştir. Vitir namazında en çok tartışılan konu, onun hükmü hususudur. Hadîs kitaplarına baktığımız zaman vitir namazıyla ilgili hadîsler verilirken öncelikli olarak, fıkḥî bir tasnif söz konusudur. Dolayısıyla biz de hadîslerin tasnifinde, kitaplara bağlı kalarak bu şekilde bir ayrımı tercih ettik. Bu bölümün “Vitir Namazının Fıkḥî Hükmü Bakımından” ve “Vitir Namazının Nasıl Kılınacağı” şeklinde tasnif edilmesinin sebebi bir sistem oluşturmak içindir. Hadîs kitaplarında bu tasnif söz konusu değildir. “Vitir Namazının Nasıl Kılınacağı” alt başlığında vermiş olduğumuz hadîsler, aslında bir fıkḥî hüküm ifade etmektedir; ama biz bu şekilde bir tasnif yaparak konunun daha kolay anlaşılmasına katkıda bulunmak istiyoruz.

## 1. 1. Vitir Namazının Fıkhî Hükümü İle İlgili Rivâyetler

### 1. 1. 1. Vitir Namazının Vacip Olması İle İlgili Rivâyetler

(1) عن خارجة بن حذافة أنه قال خرج علينا رسول الله صلى الله عليه وسلم فقال إن الله أمركم بصلاة هي خير لكم من حمر النعم الوتر جعله الله لكم فيما بين صلاة العشاء إلى أن يطلع الفجر<sup>1</sup>

Tirmizî, Vitir, 1 (hno: 452)

Hârice b. Huzâfe'den (40/660) rivayet edilmiştir; dedi ki: Hz. Peygamber (s.a.v) hutbede, *“Allah, ziyade olarak size bir tür namaz verdi. O namaz, sizin için kırmızı tüylü develerden daha hayırlıdır. Allah, vitri sizin için yatsı ile fecrin doğuşu arasında kıldı.”* buyurmuşlardır.

1. Bu hadîsin sahabî râvîsi bütün kaynaklarda, Hârice b. Huzâfe'dir (40/660). Genel olarak diğer râvîlerde de ortaklık söz konusudur.

Tirmizî'nin (279/892) *Sünen*'inde geçen metinde, Hz. Peygamber'in hutbeye çıkarak şöyle buyurduğu zikredilmektedir. *“Allah, ziyade olarak size bir tür namaz verdi. O namaz, sizin için kırmızı tüylü develerden daha hayırlıdır. Allah, vitri sizin için yatsı ile fecrin doğuşu arasında kıldı.”*

Tayâlisî'nin (204/819) *Müsned*'inde yer alan hadîste olayın arka planı verilmeksizin yani Hz. Peygamber'in bu sözü hutbede söylemesi zikredilmeksizin sadece hadîsin tırnak içerisinde verilen bölümü nakledilmiştir. İbn Ebî Şeybe'nin (235/849) *el-Musannef*'inde, hadîsin nerede söylendiği mevcuttur; ama metinde bazı farklılıklar vardır. Nitekim buradaki metinde Hz. Peygamber (s.a.v), *“Allah sizin namazlarınıza bir namaz ilave etti. O, sizin için kırmızı tüylü develerden daha hayırlıdır.”* buyurmuşlardır. Orada bulunanlar bu namazın hangisi olduğunu sormuşlar, Hz. Peygamber de, o namazın, vitir olduğunu söylemiş ve onu, yatsı ile fecrin doğuşu

<sup>1</sup> TAYÂLİSÎ, Müsned, I, 250; İBN EBÎ ŞEYBE, el-Musannef, II, 197; DÂRİMÎ, Salât, 208 (II, 370); İBN MÂCE, İkâme, 114 (hno: 1168) (I, 369); EBÛ DÂVUD, Salât, 479 (II, 327); TİRMİZÎ, Vitir, 1 (hno:452) (II, 314), DÂRAKUTNÎ, Sünen, II, 30

arasında kılmalarını emretmişlerdir. Diğer kaynaklarda da hadîs, bazı kelime farklılıklarıyla rivâyet edilmiştir. İbn Mâce (273/886) ve Ebû Dâvud'un (275/888) *Sünenler*'inde, "إن الله" ifadesinden sonra "قد" kelimesi eklenmiştir. Ayrıca Ebû Dâvud'ta "يطلع" yerine "طلوع" ifadesi kullanılmıştır.

Hârice b. Huzâfe'den (40/660) rivâyet edilen bu hadîs, bazı farklılıklarla rivâyet edilse bile hadîsin genel manasını bozacak nüanslar söz konusu değildir.

(2) عن عمرو بن شعيب قال: خرج النبي (ص) على أصحابه فقال: إن الله زادكم صلاة إلى صلاتكم فحافظوا عليها. وهي الوتر<sup>2</sup>

**Abdürrezzâk, el-Musannef, III, 7 (hno: 4582)**

‘Amr b. Şu‘ayb (118/736) dedi ki, Hz. Peygamber (s.a.v), ashabına hutbe irâd etti ve buyurdular ki: “Allah sizin namazlarınıza bir namaz daha ilave etmiştir, ona devam ediniz. O da vitirdir.”

2. Üç yerde tespit edebildiğimiz ve râvîleri yönünden değişiklik arzeden bu rivâyette, ‘Abdürrezzâk (211/826) *el-Musannef*te ilk iki râvîyi vermemiştir. Burada geçen rivâyet diğer metinlerle birlikte incelendiğinde hadîsin senedinde, Hz. Peygamber’le ilk râvî arasında bir boşluğun olduğu görülmektedir. Diğer metinlerle arasındaki farklılık ise İbn Ebî Şeybe’nin (235/849) *el-Musannef*inde ve Ahmed b. Hanbel’in (241/855) *Müsned*inde, “Ona devam ediniz.” ifadesi mevcut değildir.

(3) عن عبد الله بن بريدة، عن أبيه قال: سمعت رسول الله صلى الله عليه وسلم يقول: الوتر حق، فمن لم يوتر فليس منا، الوتر حق، فمن لم يوتر فليس منا، الوتر حق، فمن لم يوتر فليس منا<sup>15</sup>.

**Ebû Dâvud, Salât, 480**

<sup>2</sup> TAYÂLİSÎ, *Müsned*, I, 250; ‘ABDÜRREZZÂK, *el-Musannef*, III, 7 (hno: 4582); İBN EBÎ ŞEYBE, *el-Musannef*, II, 197; AHMED B. HANBEL, *Müsned*, I, 80, 206, 208

<sup>15</sup> ‘ABDÜRREZZÂK, *el-Musannef*, III, 6 (hno: 4579); İBN EBÎ ŞEYBE, *el-Musannef*, II, 197; AHMED B. HANBEL, *Müsned*, V, 357; EBÛ DÂVUD, *Salât*, 480 (II, 328)

Büreyde b. Hasîb (73/692) dedi ki: Rasûlullah'ı *"Vitr gereklidir, kim vitir kılmazsa bizden değildir. Vitr gereklidir, kim vitir kılmazsa bizden değildir. Vitr gereklidir, kim vitir kılmazsa bizden değildir."* buyururlarken dinledim.

3. Hadîsin ilk râvîsi 'Abdürrezzâk'ın (211/826) *el-Musannef*'inde, Hasan-ı Basrî (110/728), diğer kaynaklarda ise Büreyde b. Hasîb (73/692) olarak verilmiştir. Hasan-ı Basrî rivâyetinde, "Muhakkak ki Allah tektir, vitir kılmayan bizden değildir." şeklinde iken, diğerlerinde metin aynıdır. Yalnız, İbn Ebî Şeybe'de (235/849) ifade tekrarlanmamıştır.

### 1. 1. 2. Vitr Namazının Sünnet Olması İle İlgili Rivâyetler

(4) عن ابن محيريز، أن رجلا من بنى كنانة يدعى المخدجى، سمع رجلا بالشام يكنى أبا محمد، يقول: إن الوتر واجب. فقال المخدجى: فرحت إلى عبادة بن الصامت، فاعترضت له وهو راح إلى المسجد. فأخبرته بالذى قال أبو محمد. فقال عبادة: كذب أبو محمد. سمعت رسول الله صلى الله عليه وسلم يقول: خمس صلوات كتبهن الله عز وجل على العباد. فمن جاء بهن، لم يضيع منهن شيئا، استخفافا بحقهن، كان له عند الله عهد أن يدخله الجنة. ومن لم يأت بهن، فليس له عند الله عهد. إن شاء عذبه وإن شاء أدخله الجنة.<sup>16</sup>

#### Muvattâ, Salâtu'l-Leyl, 14

İbn Muheyrîz anlatıyor: "Benî Kinâne'den el-Muhdecî denen bir adam, Şam'da Ebu Muhammed diye künyesi olan bir adamın; "Vitr vaciptir dediğini işitti." el-Muhdecî dedi ki: "Ubâde b. Sâmit'e gittim ve o mescide girerken ona bu durumu haber verdim." Ubâde dedi ki: "Ebu Muhammed hata etmiş. Ben Rasûlullah'ı dinledim şöyle demişti: *"Allah'ın kullar üzerine farz kıldığı beş namaz mevcuttur. Kim onları eda eder, istihfafla herhangi bir eksiklik vermeden tam yaparsa Allah katında ona verilmiş bir söz vardır. Onu cennete koyacaktır. Onları kılmayana ise Allah'ın bir vaadi yoktur. Dilerse azap eder, dilerse cennete koyar."* der.

<sup>16</sup> MÂLİK B. ENES, Muvattâ, Salâtu'l-Leyl, 14 (I, 123); 'ABDÜRREZZÂK, el-Musannef, III, 5–6 (hno: 4575); İBN EBÎ ŞEYBE, el-Musannef, II, 196; DÂRİMÎ, Salât, 208 (II, 370); AHMED B. HANBEL, Müsned, V, 315–319; İBN MÂCE, İkâme, 194 (hno: 1401); EBÜ DÂVUD, Salât, 480 (II, 328); NESÂÎ, Salât, 6 (hno:462); İBN HİBBÂN, es-Sahîh, VI, 175 (hno: 2417)

4. Vitir Namazının sünnet olmasıyla ilgili, mezhepler tarafından en çok kullanılan hadîstir. Hadîsin, İbn Ebî Şeybe (235/849) dışındaki tarîklerinde ilk üç râvî tabakası aynıdır. (bk. s. 35–36).<sup>17</sup> ‘Abdürrezzâk’ta (211/826) geçen rivâyette vitrin vacib olduğunu söyleyen tam olarak belli değildir. Bu rivâyet “‘Ubâde b. Sâmit’e denildi.” veya “Ebû Muhammed vitrin vacib olduğunu söyledi.” şeklindedir. Bu hadîste “vitir vacibtir” ifadesi ‘Ubâde b. Sâmit’e doğrudan söylenmemiştir.

İbn Ebî Şeybe’nin *el-Musannef*inde, Ebû Muhammed’in sahâbî olduğu belirtilmiştir. el-Bacî (474/1081), Ebû Muhammed’in<sup>18</sup>, Mes’ud b. Evs olduğunu söylemiştir.<sup>19</sup> Metinde geçen bazı ifadelerde farklılıklar vardır. Oradaki metin “Kim bunları eksiltmeden yerine getirirse Allah’ın vermiş olduğu bir söz vardır ve o, cennete girer; onları kılmayana ise Allah’ın bir vaadi yoktur. İsterse azap eder, isterse affeder.” şeklindedir. Dârimî’de (255/869) geçen metinle İbn Ebî Şeybe’deki metin aynıdır.

İbn Hibbân’da (354/965), Ebû Muhammed’in Ensâr’dan olduğu zikredilmiş ve “vitr vacibtir” yerine “vitir diğer namazlar gibi vacibtir” ve “Allah size yazmıştır”, yerine “Allah size farz kılmıştır” ifadeleri yer almaktadır. Diğer rivâyetlerde ise metin aynıdır. Bu hadîste dikkatimizi çeken husus, sahâbe arasında vitrin keyfiyeti hususunda ihtilafların olduğudur. Bazı sahâbîlere göre vitir namazı vacib iken, bazılarına göre sünnettir.

(5) عن عكرمة قال: قال النبي صلى الله عليه وسلم: ثلاث هن علي فريضة ولكم تطوع، الضحية، وصلاة الضحى، الوتر.<sup>20</sup>

‘Abdürrezzâk, *el-Musannef*, III, 5 (hno: 4573)

<sup>17</sup> İlk üç ravî tabakası Muhammed b. Yahyâ b. Hibbân - İbn Müheyrîz - ‘Ubâde b. Sâmit

<sup>18</sup> **Ebû Muhammed:** Mes’ud b. Evs b. Zeyd b. Esrâm b. Zeyd b. Sa’leb b. Ğanem b. Mâlik el-Neccâr el-Ensârî. Bedirde şehit olduğu zikredilmiştir. Ancak İbn İshak, onu Bedir şehitleri arasında zikretmemiştir. (İBNU’L ESÎR, İzzeddin Ebu’l-Hasen Ali b. Muhammed, Üsdü’l-ğâbe fî ma’rifeti’s-sahâbe, I, 242)

<sup>19</sup> el-BÂCÎ, Ebû’l-Velîd Süleymân b. Halef el-Bâcî el-Endülûsî, el-Münteka, I, 214

<sup>20</sup> ‘ABDÜRREZZÂK, *el-Musannef*, III, 5 (hno: 4573); DÂREKUTNÎ, Sünen, II, 21

‘İkrime anlatıyor: Hz. Peygamber (s.a.v): “Üç şey bana farz kılınmıştır; ama sizin için nafiledir. Kurban, kuşluk namazı ve vitir namazıdır.” buyurmuşlardır.

5. ‘Abdürrezzâk’ın (211/826) *el-Musannef*’inde geçen metin mürsel bir rivâyettir. Çünkü sahâbî râvîsi mevcut değildir. İkinci bölümde râvî tenkidinde, ‘İkrime’nin bazen mürsel rivâyetlerde bulunduğu belirtilmiştir.<sup>21</sup> Metinler aynıdır.

(6) عن علي قال: الوتر ليس بحتم؛ كصلاتكم المكتوبة، ولكن سن رسول الله صلى الله عليه وسلم قال: "إن الله وتر يحب الوتر فأوتروا يا أهل القرآن."<sup>22</sup>

**Tirmizî, Vitir, 2 (II, 316)**

Hz. Ali’den (40/660) rivayet edilmiştir; dedi ki: “*Vitir zorunlu değildir. Size farz kılınan namazlar gibi de değildir.*” Ancak Rasûlullah (s.a.v), “*Allah tektir; vitri sever; ey ehl-i Kur’an sizde vitir kılın.*” buyurarak sünnet kılmıştır.

6. Bütün rivâyetlerde hadîsin ilk üç râvîsi aynıdır. Bu hadîs, bazı kaynaklarda iki farklı hadîs gibi geçmektedir; ama burada râvîlerdeki benzerliklere göre hadîsleri tasnif etmeye çalıştık. ‘Abdürrezzâk’ta (211/826) “*Vitir farz namazlar gibi zorunlu değildir. Lakin Hz. Peygamber’in sünnetlerinden bir sünnettir.*” şeklinde yer almaktadır. Dârimi’nin (255/868) *Sünen*’indeki rivâyette ise, “*Vitir farz namazlar gibi zorunlu değildir; ama sünnettir.*” şeklinde yer almaktadır. Ebû Dâvud’ta (275/897) sadece hadîsin son kısmı geçmektedir. Diğer rivâyetlerde metinler aynıdır.

<sup>21</sup> bk. (s. 74)

<sup>22</sup> ‘ABDÜRREZZÂK, *el-Musannef*, III, 3 (hno: 4569); DÂRİMÎ, *Salât*, 209; İBN MÂCE, *İkâme*, 114 (hno: 1169); EBÛ DÂVUD, *Vitr*, 1 (II, 327); TİRMİZÎ, *Vitr*, 2 (II, 316); NESÂÎ, *Kıyâmu’l-Leyl*, 27 (hno:1677); İBN HUZEYME, *es-Sahîh*, II, 137

## 1. 2. Vitir Namazının Nasıl Kılınacağı İle İlgili Rivâyetler

### 1. 2. 1. Vitir Namazının Binit Üzerinde Kılınması İle İlgili Rivâyetler

( 7 ) عن سعيد بن يسار ؛ قال: كنت مع ابن عمر . فتخلفت فأوترت . فقال: ما خلفك؟ قلت : أوترت . فقال: أمالك في رسول الله صلى الله عليه وسلم أسوة حسنة؟ قلت: بلى قال: فإن رسول الله صلى الله عليه وسلم كان يوتر على بعيره<sup>23</sup>

İbn Mâce, İkâme, 127 (hno: 1200)

Sa'îd b. Yesâr (117/735) dedi ki: "İbn Ömer'le (74/693) beraberdim. Ondan geride kaldım ve vitr namazını kıldım. O da, bana, 'Seni geri bırakan' neydi diye sordu. Ben de vitr kıldığımı söyledim. O, 'Hz. Peygamber'in yapmış olduğu uygulama senin için güzel bir örnek değil mi?' diye sordu. Ben de 'evet' dedim. O da, muhakkak ki Hz. Peygamber devesi üzerinde vitr kılıyordu." dedi.

7. Mâlik b. Enes'in (179/795) *Muvattâ'*ında geçen rivâyette hadîsin söylendiği ortam belirtilmiş ve Mekke yolunda beraber yürüdükleri zikredilmiştir. Tayâlisî'de (204/819) "sabah" yerine "fecd" ifadesi kullanılmıştır. Ahmed b. Hanbel'de (241/855), sadece "Hz. Peygamber'in binit üzerinde vitir kıldığı" rivâyet edilmiştir. Diğer rivâyetlerde ise metinler aynıdır.

Bundan sonra gelen hadîsle bu hadîs bazı kelime farklılıkları haricinde aynıdır. Bu iki hadîsi farklı hadîs gibi almamızın sebebi kaynaklarda her iki hadîsin de rivâyet edilmiş olmasındandır. Râvîlerinde genel olarak bir benzerlik söz konusudur. Hadîsin ilk üç râvîsinin aynı olması metinde yapılmış olan değişikliklerin daha sonraki döneme ait olabileceğini

<sup>23</sup> MÂLİK B. ENES, *Muvattâ*, *Salâtu'l-Leyl*, 15 (I, 124); TAYÂLİSÎ, *Müsne'd*, I, 249; AHMED B. HANBEL, *Müsne'd*, II, 57; BUHÂRÎ, *Vitr*, 5 (II, 25); MÜSLİM, *Musâfirûn*, 36; İBN MÂCE, *İkâme*, 127 (hno: 1200); TİRMİZÎ, *Salâtu'l-Leyl*, 15 (hno:472) (II, 235); İBN HİBBÂN, *es-Sahîh*, VI, 172; DÂREKUTNÎ, *Sünen*, II, 21

göstermektedir. Her iki hadîste de ortak nokta Hz. Peygamber'in, yolculukta binit üzerinde vitir namazını kıldığını göstermektedir.

(8) عن ابن عمر أن النبي صلى الله عليه وسلم كان يوتر على البعير<sup>24</sup>

**Dârimi, Salât, 213**

İbn Ömer (74/693) anlatıyor: “Hz. Peygamber (s.a.v) devesi üzerinde vitir kıları.”

## 1. 2. 2. Vitir Namazının Kaza Edilmesi İle İlgili Rivâyetler

(9) عن أبي سعيد قال: قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: من نام عن وتره أو نسيه فليصله إذا ذكره<sup>25</sup>

**Ebû Dâvud, Vitr, 6**

Ebû Sa'îd (74/693–94) dedi ki: Hz. Peygamber (s.a.v), “Kim vitir namazını kılmadan uyursa veya onu kılmayı unutursa hatırladığında kılsın.” buyurmuşlardır.

9. İbn Mâce'de (273/886) “sabahladığında veya hatırladığında kılsın” şeklindedir. Tirmizî'de (279/892), “uyandığında” ifadesi geçmektedir. Diğerlerinde ise metin aynıdır.

(10) عن خالد بن أبي كريمة قال: سمعت معاوية بن قرة يقول: أتى رجل إلى النبي صلى الله عليه وسلم فقال: إني لم أوتر حتى أصبحت، فقال النبي صلى الله عليه وسلم: إنما الوتر بالليل، فأعاد عليه، فأمره أن يوتر،<sup>26</sup>

**‘Abdürrezzâk, el-Musannef, III, 12 (hno: 4607)**

Hâlid b. Ebû Kerîme dedi ki, Mu'âviye b. Kurre'yi (113/731) şöyle derken işittim, “Hz. Peygamber'e bir adam geldi ve ona vitir kılamadığını ki o

<sup>24</sup> TAYÂLİSÎ, Müsned, I, 249; ‘ABDÜRREZZÂK, el-Musannef, II, 579; İBN EBÎ ŞEYBE, el-Musannef, II, 203 (hno:6799); AHMED B. HANBEL, Müsned, II, 7; DÂRİMÎ, Salât, 213 (II, 373); İBN MÂCE, İkâme, 127 (hno: 1201); MÜSLİM, Musâfirûn, 29; NESÂÎ, Kıyâmu'l-Leyl, 33 (hno:1689); DÂREKUTNÎ, Sünen, II, 21

<sup>25</sup> AHMED B. HANBEL, Müsned, III, 31; İBN MÂCE, İkâme, 122 (hno: 1188); EBÛ DÂVUD, Vitr, 6 (II, 328); TİRMİZÎ, Vitr, 11 (II, 252); DÂREKUTNÎ, Sünen, II, 22

<sup>26</sup> ‘ABDÜRREZZÂK, el-Musannef, III, 12 (hno: 4607); İBN EBÎ ŞEYBE, el-Musannef, II, 191; DÂREKUTNÎ, Sünen, II, 22





12. Mâlik b. Enes'in (179/795) *Muvattâ*'ında ve 'Abdürrezzâk'ın (211/826) *el-Musannef*inde geçen rivâyette "gece yarısı, ondan biraz önce veya biraz sonra" ifadesi ile Hz. Peygamber'in okuduğu âyetlerin "Âl-i 'İmrân sûresinin son on âyeti" olduğu zikredilmiştir. Diğer metinler aynıdır.

13) عن عائشة زوج النبي صلى الله عليه وسلم قالت كان رسول الله صلى الله عليه وسلم يصلى فيما بين أن يفرغ من صلاة العشاء وهى التى يدعو الناس العتمة إلى الفجر إحدى عشرة ركعة يسلم بين كل ركعتين ويوتر بواحدة فإذا سكت المؤذن من صلاة الفجر وتبين له الفجر وجاءه المؤذن قام فركع ركعتين خفيفتين ثم اضطجع على شقه الايمن حتى يأتية المؤذن للإقامة<sup>29</sup>

Müslim, Musâfirûn, 122

Hz. Peygamber'in eşi Hz. 'Âişe (58/678) şöyle dedi: "*Rasûlullah (s.a.v) yatısı namazını (ki o insanların atame dedikleri namazdır) kılıp ayrıldıktan tâ sabah namazına kadarki arada onbir rekât namaz kılar. Her iki rekâtta bir selam verir, bir rekâtı da vitir yapardı. Rasûlullah, müezzin sabah namazı ezanını okuyup sustuktan sonra kendisine fecrin tulûu tebeyyün ettikten, haber vermek için müezzinde geldikten sonra kalkıp hafifçe iki rekât kılar, sonra ikameti haber vermek için müezzin gelinceye kadar sağ yanı üzerine yatar.*"

13. *Muvattâ*'da, "Hz. Peygamber geceleyin onbir rekât namaz kılar ve onlardan bir rekâtla da vitir namazını eda ederdi." şeklinde iken; Tayâlisî'de (204/819), "Hz. Peygamber tek rekâtla vitir namazını eda eder ve secdeye gittiği zaman sizden birinin elli âyet okuyacağı kadar secdeyi uzatırdı." ifadeleriyle rivayet edilmiştir. Burada Hz. Peygamber'in yaptığı bir fiile, râvîlerden birinin yorum kattığını söyleyebiliriz. Çünkü hadîsin diğer tarîklerinde bu ifade mevcut değildir. Özellikle hadîsin senedlerinin aynı olduğunu dikkate alırsak bu yargımız daha da güçlenmektedir. İbn Mâce'nin

<sup>29</sup> MÂLİK B. ENES, *Muvattâ*, *Salâtu'l-Leyl*, 8 (I, 120); TAYÂLİSÎ, *Müsned*, I, 167; 'ABDÜRREZZÂK, *el-Musannef*, III, 35 (hno: 4704); AHMED B. HANBEL, *Müsned*, VI, 143; DÂRİMÎ, *Vitr*, 10 (II, 372) MÜSLİM, *Musâfirûn*, 116 (II, 387-388); İBN MÂCE, *İkâme*, 116 (hno: 1177); EBÛ DÂVUD, *Tatavvu'*, 26 (hno:1336); NESÂÎ, *Ezân*, 41 (hno:686); İBN HİBBÂN, *es-Sahih*, VI, 187 (hno: 2431)

(273/886) *Sünen*'inde rivâyet ettiği metinde ise “her iki rekâtta, bir selam verdiği” ifadesi mevcuttur.

(14) عن عبد الله بن عمر أن رجلا سأل رسول الله صلى الله عليه وسلم عن صلاة الليل؛ فقال رسول الله صلى الله عليه وسلم : صلاة الليل مثنى مثنى، فإذا خشي أحدكم الصبح صلى ركعة واحدة توتر له ما قد صلى<sup>30</sup>

**Nesâî, Kıyâmu'l-Leyl, 35**

Abdullah b. Ömer'den (74/693): “Bir adam Hz. Peygamber’e gece namazı ile ilgili bir soru sordu. Hz. Peygamber: İkişer, ikişer rekât! Sizden biri sabahın olmasından korkarsa son olarak bir rekât kılsın. Böylece kıldıklarının hepsi vitir namazı olmuş olur.”

**14.** 14, 15 ve 16. hadîsler metin olarak birbirleriyle benzerlik göstermektedirler. Burada hadîsleri farklı birer hadîs olarak vermemizin sebebi, bunların aynı kaynaklarda farklı hadîs gibi bulunmasından dolayıdır. ‘Abdürrezzâk’ta (211/826) soru meçhul sîgasıyla sorulmuştur. İfade “Hz. Peygamber’e soruldu” şeklindedir ve soruyu soran belli değildir. İbn Ebî Şeybe’de (235/849) hadîsin senedinde sahâbî râvî hârîcindekilerde farklılık vardır. Bu farklılık metne “sabahın olmasından korktuğunda veya sabah olmasını hissettiğinde” şeklinde yansımıştır. 15. hadîsin Tayâlisî’de (204/819) geçen versiyonunda hadîsin hangi sebepten söylendiği mevcut değildir. Hadîs, Hz. Peygamber’den merfu bir şekilde verilmiştir. Yani hadîs “Vitir gecenin sonunda tek rekâttır.” şeklinde yer almıştır. Nesâî’de (303/915) ise, aynı bâbta hadîsin sahâbî râvîsi hârîcinde diğer râvîler farklı olmak üzere üç değişik şekildedir. Son verilen hadîste Hz. Peygamber’e soru soran kişinin bir bedevi olduğu zikredilmiştir. 16. hadîste de “namaz kılmayı bırakmak istediğinde”, farklılığı mevcuttur.

<sup>30</sup> MÂLİK B. ENES, *Salâtu'l-Leyl*, 13 (I, 123); ‘ABDÜRREZZÂK, *el-Musannef*, III, 28 (hno: 4674); İBN EBÎ ŞEYBE, *el-Musannef*, II, 192; AHMED B. HANBEL, *Müsned*, II, 49; DÂRİMÎ, *Salât*, 210 (II, 372); BUHÂRÎ, *Vitr*, 1 (II, 24); MÜSLİM, *Musâfirûn*, 140; NESÂÎ, *Kıyâmu'l-Leyl*, 35 (II, 191–192)

Genel olarak hadîslere baktığımız zaman Hz. Peygamber'e bir sahâbînin (soru soranın İbn Ömer veya bir bedevi olduğu) soru sorması üzerine, Hz. Peygamber'in bu ifadeleri söylemiş olduğunu görmekteyiz.

(15) عن ابن عمر أن رجلا من أهل البادية سأل النبي صلى الله عليه وسلم عن صلاة الليل، فقال بأصبعيه هكذا مثنى مثنى، والوتر ركعة من آخر الليل<sup>31</sup>

**Ebû Dâvud, Vitr, 3**

İbn Ömer (74/693) anlatıyor: “Hz. Peygamber'e çöl ahalisinden bir adam gece namazı hakkında soru sordu. Hz. Peygamber (s.a.v) de, parmağıyla işaret ederek ikişer ikişerdir ve vitir de gecenin sonunda tek rekâttır.” buyurdular.

(16) عن عبد الله بن عمر عن رسول الله صلى الله عليه وسلم قال: صلاة الليل مثنى مثنى، فإذا أردت أن تنصرف فاركع بواحدة توتر لك ما قد صليت<sup>32</sup>

**Nesâî, Kiyâmu'l-Leyl, 35 (II, 191)**

Abdullah b. Ömer Hz. Peygamber'in şöyle buyurduğunu naklediyor: “Gece namazını iki rekât, iki rekât kıl. Bitirmek istediğin zaman tek rekât olarak kıl. Böylece kıldıkların vitir yerine geçer.

(17) عن سعد بن هشام أنه وفد على أم المؤمنين عائشة فسألها عن صلاة رسول الله صلى الله عليه وسلم فقالت: كان يصلى من الليل ثمان ركعات، و يوتر بالتاسعة، و يصلى ركعتين وهو جالس، مختصر<sup>33</sup>

**Nesâî, Kiyâmu'l-Leyl, 43**

Sa'd b. Hişâm (90/709) mü'minlerin annesi Hz. Aişe'ye gelerek, Rasûlullah'ın vitrine dair soru sordu. Hz. Aişe'de şöyle cevap verdi: “Rasûlullah (s.a.v) geceleri sekiz rekât namaz kılar, dokuzuncu rekât olarak da vitri kılardı. Daha sonra oturduğu yerden iki rekât daha namaz kılardı.”

<sup>31</sup> TAYÂLİSÎ, Müsned, I, 163; EBÛ DÂVUD, Vitr, 3 (hno:1421); NESÂÎ, Kiyâmu'l-Leyl, 34 (hno:1692)

<sup>32</sup> BUHÂRÎ, Vitr, 1 (hno:993); TİRMİZÎ, Vitr, 8 (II, 248); NESÂÎ, Kiyâmu'l-Leyl, 35 (II, 191–192)

<sup>33</sup> TAYÂLİSÎ, Müsned, I, 165; NESÂÎ, Kiyâmu'l-Leyl, 41 (II, 200)

17. İlk dört râvîsi aynı olan ve iki yerde tespit edebildiğimiz bu rivâyet Tayâlisî’de (204/819), Hz. Peygamber’in altı rekât namaz kıldığı, yedinci rekât ile de vitir namazını eda ettiği ve daha sonra oturarak iki rekât namaz kıldığı, şeklindedir.

(18) عن أبي عبيدة قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: أوتروا بأهل القرآن فإن الله وتر يحب الوتر. فقال أعرابي ما يقول رسول الله (ص) قال: إنها ليست لك ولا لأصحابك.<sup>34</sup>

**İbn Ebî Şeybe, el-Musannef, II, 198**

Ebû ‘Ubeyde rivâyet etti ve dedi ki: Hz. Peygamber (s.a.v), “*Ey Kur’an Ehli vitir kılınız, muhakkak ki Allah birdir ve teki sever.*” buyurunca bir bedevi, Allah Resûlü ne diyor dedi. Hz. Peygamber (s.a.v) de, “*Senin için ve arkadaşların için yoktur.*” buyurmuşlardır.

18. “Allah tektir ve teki sever” hadîsi değişik kaynaklarda çeşitli arka planla rivâyet edilmiştir. Hadîslerin râvîlerinin genel olarak benzer olması hadîslerin tasnîfinde önemli bir sebep olmuştur. Dârimî (255/868) dışındaki rivâyetlerde, ilk üç râvî tabakası aynıdır. ‘Abdürrezzâk’taki (211/826) hadîs buradaki metinle aynıdır. Diğer metinlerde sadece “Allah tektir ve teki sever.” şekliyle yer almıştır.

(19) عن أبي سلمة قال سألت عائشة عن صلاة رسول الله صلى الله عليه وسلم فقالت كان يصلي ثلاث عشرة ركعة يصلي ثمان ركعات ثم يوتر ثم يصلي ركعتين وهو جالس فإذا أراد أن يركع قام فركع ثم يصلي ركعتين بين النداء والإقامة من صلاة الصبح<sup>35</sup>

**Müslim, Musâfirûn, 126**

Ebû Seleme dedi ki: Hz. Aişe’ye Hz. Peygamber’in namazını sordum. Şöyle dedi: “*Allah Resûlü onüç rekât kılar. Şöyle ki, ibtida sekiz rekât kılar. Sonra bir rekât vitir kılar. Sonra oturduğu yerde iki rekât kılar, oturarak kıldığı bu iki rekâta rukûa varmak istediğinde ayağa kalkıp akabinde*

<sup>34</sup> ‘ABDÜRREZZÂK, el-Musannef, III, 4 (hno: 4571); İBN EBÎ ŞEYBE, el-Musannef, II, 198; DÂRİMÎ, Salât, 209 (II, 371); İBN MÂCE, İkâme, 114 (hno: 1169); EBÛ DÂVUD, Vitir, 1 (II, 327)

<sup>35</sup> TAYÂLİSÎ, Müsned, I, 165; MÜSLİM, Musâfirûn, 120

*ruku' ederdi. Sonra sabah namazının ezanı ile ikameti arasında iki rekat kıları.*"

(20) عن عائشة تقول كانت صلاة رسول الله صلى الله عليه وسلم من الليل عشر ركعات ويوتر بسجدة و يركع ركعتي الفجر فتلك ثلاث عشرة ركعة<sup>36</sup>

**Muslim, Musafirun, 128**

Hz. 'Âişe anlatıyor: "Hz. Peygamber'in namazı geceleyin on rekâtı. Bir rekâtla da vitir kılar ve sonra sabah namazının iki rekâtını (sünnetini) eda ederdi. Onüç rekât işte bunlardır.

## 2. 2. Vitir Namazının Üç Rekât Kılınmasıyla İlgili Rivâyetler

(21) عن أبي هريرة، عن رسول الله صلى الله عليه وسلم أنه قال: " لا توتروا بثلاث، أوتروا بخمس، أو بسبع، ولا تشبهوا بصلاة المغرب<sup>37</sup>

**İbn Hibbân, Sahih, V, 185 (hno: 2429)**

Ebû Hüreyre (59/679) anlatıyor; Allah Resûlü (s.a.v): "Üç rekâtla vitir kılmayınız, ya beş rekâtla veya yedi rekâtla vitir kılınız, onu akşam namazına benzetmeyiniz." buyurdular.

19. Sadece üç rekât kılınmasını yasaklayan bu rivâyet İbn Hibbân'ın (354/965) *es-Sahih*'inde ve Dârekutnî'nin (385/995) *Sünen*'inde geçmektedir. İlk altı râvî tabakası aynıdır. Dârekutnî, bu hadîsin bütün râvîlerinin sika olduğunu kaydetmektedir.

(22) عن عائشة أن النبي صلى الله عليه وسلم كان يوتر بركة وكان يتكلم بين الركعتين و الركعة<sup>38</sup>

**İbn Ebî Şeybe, el-Musannef, II, 192**

<sup>36</sup> MÜSLİM, Musâfirûn, 122

<sup>37</sup> İBN HİBBÂN, es-Sahîh, V, 185 (hno: 2429); DÂREKUTNÎ, Sünen, II, 24–25

<sup>38</sup> İBN EBÎ ŞEYBE, el-Musannef, II, 192

H. 'Âiſe anlatıyor: "H. Peygamber tek rekâtla vitir kıldı ve iki rekâtla tek rekât arasında konuſurdu."

(23) عن النبى صلى الله عليه وسلم أنه قام من الليل فاستن ثم صلى ركعتين. ثم نام. ثم قام فاستن. ثم توضأ فصلى ركعتين حتى صلى ستاً ثم أوتر بثلاث وصلى ركعتين<sup>39</sup>

Nesâî, Kıyâmu'l-Leyl, 39 (hno:1704)

(Muhammed b. Ali b. Abdullah b. Abbas babasından o da dedesinden naklediyor.) "Rasûlullah'ın yanında idim. Kalktı, dişlerini misvakladı. Sonra iki rekât namaz kıldı. Sonra da dönüp uyudu. Daha sonra kalktı dişlerini misvakladı, sonra abdest alarak ikişer rekât, ikişer rekât altı rekât namaz kıldı. Daha sonra üçüncü rekât olarak da vitri kıldı ve iki rekat daha namaz kıldı."

(24) عن عائشة قالت كان رسول الله صلى الله عليه وسلم لا يسلم فى ركعتى الوتر<sup>40</sup>

İbn Ebî Şeybe, el-Musannef, II, 195

H. 'Âiſe (58/678) anlatıyor. , "H. Peygamber vitrin ilk iki rekâtında selam vermezdi."

(25) عن أبى بن كعب قال: كان رسول الله صلى الله عليه وسلم يقرأ فى الوتر بسبح اسم ربك الأعلى، و فى الركعة الثانية بقل يا أيها الكافرون، وفى الثالثة بقل هو الله أحد. ولا يسلم إلا فى آخرهن ويقول يعنى بعد التسليم سبحانه الملك القدوس، ثلاثاً<sup>41</sup>

Nesâî, Kıyâmu'l-Leyl, 37 (hno:1700)

Übeyy b. Ka'b anlatıyor: "H. Peygamber (s.a.v) vitrin birinci rekâtında Â'la sûresini, ikinci rekâtında Kâfirûn sûresini, üçüncü rekâtında da İhlâs sûresini okur ve son rekât müstesna selam vermezdi. Selam verdikten sonra da üç defa 'سبحانك الملك القدوس' derdi."

<sup>39</sup> AHMED B. HANBEL, Müsned, I, 350; NESÂÎ, Kıyâmu'l-Leyl, 39 (hno:1704)

<sup>40</sup> TAYÂLİSÎ, Müsned, I, 165; İBN EBÎ ŞEYBE, el-Musannef, II, 195; NESÂÎ, Kıyâmu'l-Leyl, 36 (hno:1699)

<sup>41</sup> NESÂÎ, Kıyâmu'l-Leyl, 37 (hno:1700)

(26) عن أبي سلمة بن عبد الرحمن ابن عوف ؛ أنه سأل عائشة ، زوج النبي صلى الله عليه وسلم، كيف كانت صلاة رسول الله صلى الله عليه وسلم في رمضان؟ فقالت: ما كان رسول الله صلى الله عليه وسلم يزيد في رمضان، ولا في غيره، على إحدى عشرة ركعة. يصلى أربعا، فلا تسأل عن حسنهن و طولهن. ثم يصلى أربعا، فلا تسأل عن حسنهن و طولهن. ثم يصلى ثلاثا. فقالت عائشة: فقلت: يا رسول الله! أتنام قبل أن توتر؟ فقال: "يا عائشة! إن عيني تنامان، ولا ينام قلبي"<sup>42</sup>

**Muvattâ, Salâtu'l-Leyl, 9**

Ebû Seleme: Hz. Aişe'ye, Hz. Peygamber'in Ramazandaki namazı nasıl idi? diye sordum. Bunun üzerine Hz. Aişe şöyle dedi: *"Rasûlullah ne Ramazanda ne de Ramazan dışında onbir rekât üzerine ziyade etmiş değildir. Rasûlullah dört rekât kıları. Artık o rekâtların güzelliğinden ve uzunluğundan sorma! Sonra dört rekât daha kıları. Bunların da güzelliğinden ve uzunluğundan sorma! Sonra da üç rekât kıları."* Hz. Aişe dedi ki: *"Yâ Rasûlullah! Vitir kılmadan önce mi uyuyorsun?"* sordum. Rasûlullah: *"Yâ Aişe! Benim iki gözüm uyur hâlbuki kalbim uyumaz."* buyurdular."

### 2. 3. Vitir Namazının Farklı Rekâtlarla Kılınmasıyla İlgili Rivâyetler

(27) عن أبي أيوب الأنصاري قال قال لي رسول الله صلى الله عليه وسلم أوتر بخمس فإن لم تستطع فبثلاث فإن لم تستطع فبواحدة فإن لم تستطع فاومي إيماء<sup>43</sup>

**Dârimi, Salât, 210**

Ebû Eyyûb el-Ensârî (52/672) rivâyet ediyor: Hz. Peygamber bana beş rekatla vitir kılmamı söyledi. Şayet buna güç yetiremezsen üç rekât kıl, buna da güç yetiremezsen bir rekâtla vitir kıl, buna da güç yetiremezsem ima ile kılmayı emretti.

<sup>42</sup> MÂLİK B. ENES, Muvattâ Salâtu'l-Leyl, 9; 'ABDÜRREZZÂK, el-Musannef, III, 38 (hno: 4711); MÜSLİM, Musâfirûn, 125; TİRMİZÎ, Salât, 208 (hno:4398); NESÂÎ, Kıyâmu'l-Leyl, 36 (hno:1698)

<sup>43</sup> TAYÂLİSÎ, Müsned, I, 172; 'ABDÜRREZZÂK, el-Musannef, III, 19 (hno: 4633); İBN EBÎ ŞEYBE, el-Musannef, I, 195; AHMED B. HANBEL, Müsned, V, 419; DÂRİMÎ, Salât, 210; İBN MÂCE, İkâme, 123 (hno: 1190); EBÛ DÂVUD, Vitir, 3 (hno: 1422); NESÂÎ, Kıyâmu'l-Leyl, 40 (hno: 1714); İBN HİBBÂN, es-Sahîh, VI, 167 (hno: 2407); DÂREKUTNÎ, Sünen, II, 23

27. ‘Abdürrezzâk’ta (211/826) geçen rivâyette, “Vitr her müslüman üzerine farzdır.” ve İbn Mâce’deki (273/886) metinde ise “vitr haktır” ziyadeleri vardır. Diğer rivâyetler aynıdır.

(28) عن سعد بن هشام، عن عائشة أنه سمعها تقول: إن رسول الله صلى الله عليه وسلم كان يوتر بتسع ركعات ثم يصلي ركعتين وهو جالس. فلما ضعف أوتر بسبع ركعات ثم صلى ركعتين وهو جالس<sup>44</sup>

#### Nesâî, Kiyâmu’l-Leyl, 42

Sa’d b. Hişâm, Hz. ‘Âişe’nin şöyle dediğini naklediyor: “Allah Resûlü dokuz rekâtla vitir kıldı, sonra da oturarak iki rekât namaz kıldı, (yaşı ilerleyip) bedeni zayıf düştüğü zaman yedi rekâtla vitir kıldı ve sonra da oturarak iki rekât namaz kıldı.”

28. Nesâî’de (303/915) geçen metin farklıdır. Orada “Hz. Peygamber dokuz rekâtla vitir kıldığında, sekizinci rekât müstesna oturmazdı, sekizinci rekâtta oturur, Allah’a hamd eder, onu zikreder ve Allah’a dua ederdi. Sonra selam verir, sonra oturarak iki rekât daha namaz kıldı. Bedeni zayıfladığı zaman ise yedi rekâtla vitir kıldı ve altıncı rekâtta oturur ve selam vermeksizin yedinci rekâtı kılar ve selam verirdi. Sonra oturarak iki rekât daha namaz kıldı.” şeklindedir

(29) عن أم سلمة قالت : كان رسول الله صلى الله عليه وسلم يوتر بسبع أو بخمس، لا يفصل بينهما بتسليم<sup>45</sup>

#### Nesâî, Kiyâmu’l-Leyl, 41 (hno:1715)

Ümmü Seleme rivayet ediyor: “Hz. Peygamber yedi veya beş rekâtla vitir kılar ve aralarını selamla ayırmazdı.”

<sup>44</sup> TAYÂLİSÎ, Müsned, I, 168; ‘ABDÜRREZZÂK, el-Musannef, III, 41 (hno: 4715); İBN EBÎ ŞEYBE, el-Musannef, II, 193; AHMED B. HANBEL, Müsned, VI, 32; NESÂÎ, Kiyâmu’l-Leyl, 42 (hno: 1719)

<sup>45</sup> ‘ABDÜRREZZÂK, el-Musannef, III, 27 (hno: 4668); İBN MÂCE, İkâme, 123 (hno: 1192); NESÂÎ, Kiyâmu’l-Leyl, 41 (hno:1715)

(30) عن عائشة قالت كان رسول الله صلى الله عليه وسلم يصلي من الليل ثلاث عشرة ركعة يوتر من ذلك بخمس لا يجلس في شيء إلا في آخرها<sup>46</sup>

**Müslim, Musâfirûn, 117**

Hiz. ‘Âişe şöyle dedi: “Hz. Peygamber (s.a.v) geceleyin onüç rekât namaz kılar, yalnız son rekâtta selâm teşehhüdüne oturmak üzere bunlardan beşi ile vitrini edâ ederdi.”

30. Tayâlisî'deki (204/819) metinde sadece “Hz. Peygamber'in beş rekâtla vitir kıldığı ve onunda sadece son rekâtında oturduğu ve selam verdiği.” şeklindedir. Abdürrezzâk'ta (211/826) ise sadece hadîsin ikinci bölümü rivâyet edilmiştir. Metinde "جلس" yerine "قعد" ifadesi yer almaktadır. Tirmizî'de (279/901) ise son rekâtta oturduğunu ve müezzin sabah ezanı okuduğu zaman iki rekât namaz kıldığı rivâyet edilmiştir.

(31) عن أم سلمة قالت كان النبي صلى الله عليه وسلم يوتر بثلاث عشرة ركعة فلما كبر و ضعف أوتر بسبع<sup>47</sup>

**Tirmizî, Vitr, 5 (hno:457)**

Ümmü Seleme anlatıyor: “Hz. Peygamber onüç rekât vitir namazı kılar. Yaşlanıp bedeni zayıflayınca da yedi rekâtla vitir kılar.”

(32) عن عبد الله بن أبي قيس قال: قلت لعائشة: بكم كان رسول الله صلى الله عليه وسلم يوتر؟ قالت: كان يوتر بأربع وثلاث وثمان وثلاث وعشر وثلاث ولم يكن يوتر بأقص من سبع ولا بأكثر من ثلاث عشرة<sup>48</sup>

**Tayâlisî, Müsned, I, 168**

Abdullah b. Ebû Kays anlatıyor: Hz. ‘Âişe'ye, Hz. Peygamber'in kaç rekât vitir kıldığını sordum. O da, “(Hz. Peygamber) dört (artı) üç, sekiz (artı)

<sup>46</sup> TAYÂLİSÎ, Müsned, I, 167; ‘ABDÜRREZZÂK, el-Musannef, III, 27 (hno: 4667); DÂRİMÎ, Salât, 210; MÜSLİM, Musâfirûn, 117; TİRMİZÎ, Vitr, 6 (hno:458); İBN HUZAYME, es-Sahîh, II, 140 (hno: 1076)

<sup>47</sup> İBN EBÎ ŞEYBE, el-Musannef, II, 193; TİRMİZÎ, Vitr, 5 (hno:457); NESÂÎ, Kıyâmu'l-Leyl, 39 (hno:1709)

<sup>48</sup> TAYÂLİSÎ, Müsned, I, 168

üç, on (artı) üç şeklinde vitir kıldığını ve Hz. Peygamber'in yedi rekâttan az, onüç rekâttan fazla vitir kılmadığını." nakletti.

### 3. Vitir Namazının Vaktiyle İlgili Rivâyetler

#### 3. 1. Gecenin Hangi Bölümünde Kılınacağı İle İlgili Rivayetler

(33) عن مسروق؛ قال: سألت عائشة عن وتر رسول الله صلى الله عليه وسلم فقالت: من

كل الليل قد أوتر. من أوله و أوسطه، وانتهى وتره، حين مات، في السحر<sup>49</sup>

**İbn Mâce, İkâme, 121 (hno: 1185)**

Mesrûk (62/681–82) dedi ki: "Hz. 'Âişe'ye, Hz. Peygamber'in vitri hakkında sordum. O da, Hz. Peygamber'in gecenin her bölümünde; başında, ortasında ve de ölümüne yakın zamanda da gecenin sonunda vitir kıldığını." rivayet etti.

**33.** İbn Ebî Şeybe'de (235/849) aynı metin değişik râvîler tarafından rivâyet edilmiştir. Dârimi'de (255/868) ise olay anlatılmaksızın sadece Hz. Peygamber'in vitrinin sahurda sona erdiği mevcuttur. Diğer metinlerle bu metin aynıdır.

(34) عن عائشة قالت كل الليل أوتر رسول الله صلى الله عليه وسلم وانتهى وتره الى السحر<sup>50</sup>

**Buhârî, Vitir, 2 (hno: 996)**

Hz. 'Âişe'den, "Peygamber'in gecenin her bölümünde vitir kıldığı ve onun vitrinin sahurda sona erdiği." rivâyet edilmiştir.

<sup>49</sup> TAYÂLİSÎ, Müsned, I, 201; 'ABDÜRREZZÂK, el-Musannef, III, 17 (hno: 4624); İBN EBÎ ŞEYBE, el-Musannef, II, 187–188; AHMED B. HANBEL, Müsned, I, 85; DÂRİMÎ, Salât, 211; MÜSLİM, Musâfirûn, 136; İBN MÂCE, İkâme, 121 (hno: 1185); TİRMİZÎ, Vitir, 4 (hno:456); NESÂÎ, Kıyâmu'l-Leyl, 30 (hno:1682)

<sup>50</sup> HUMEYDÎ, Müsned, I, 97; İBN EBÎ ŞEYBE, el-Musannef, II, 187; AHMED B. HANBEL, Müsned, VI, 46; BUHÂRÎ, Vitir, 2 (hno: 996); MÜSLİM, Musâfirûn, 136

(35) عن أبي هريرة قال: أوصاني خليلي صلى الله عليه وسلم بثلاث: النوم على وتر، وصيام ثلاثة أيام من كل شهر، وركعتي الضحى<sup>51</sup>

**Nesâî, Kiyâmu'l-Leyl, 28 (hno: 1678)**

Ebû Hüreyre (58/678) dedi ki: “Dostum Hz. Peygamber (s.a.v) bana üç şeyi tavsiye etti; uykuya varmadan önce vitir kılmamı, her aydan üç gün oruç tutmamı ve iki rekât kuşluk namazı kılmamı.”

**35.** Kaynaklarda genelde Ebû Hüreyre'den rivâyet edilen bu hadîs, Abdürrezzâk'ta (211/826), “Hz. Peygamber onları ne seferde ne de yolculuk dışında terk etmiştir.” ve râvîlerden Hasan'ın “Kuşluk namazı yerine, Cuma günü gusûl abdesti almamı.” ziyadesi mevcuttur. İbn Ebî Şeybe (235/859) ve Tirmizî'de (279/901) ise sadece “uyumadan önce vitir kılmayı” ifadesi bulunmaktadır. Nesaî'deki (303/915) rivâyette aynı şekildedir ve “dostum Hz. Peygamber” ifadesiyle ilgili açıklamalar vardır. İbn Huzeyme'nin (311/923) *es-Sahih*'inde, “asla terk etmeyeceğim” şeklinde zikredilmiştir.

(36) عن ابن عمر عن النبي صلى الله عليه وسلم قال إذا طلع الفجر فقد ذهب كل صلاة الليل و الوتر فأوتروا قبل طلوع الفجر<sup>52</sup>

**Tirmizî, Vitr, 12 (hno:469)**

İbn Ömer'den anlatıyor; Rasûlullah buyurdu ki: “Fecr doğduğu zaman bütün gece namazı ve vitir gider. İmdi fecrin doğuşundan önce vitri kılın.”

<sup>51</sup> ‘ABDÜRREZZÂK, el-Musannef, III, 15 (hno: 4678); İBN EBÎ ŞEYBE, el-Musannef, II, 183; AHMED B. HANBEL, Müsned, V, 173; BUHÂRÎ, Vitr, 2; TİRMİZÎ, Vitr, 3 (hno:455); NESÂÎ, Kiyâmu'l-Leyl, 28 (hno: 1678); İBN HUZEYME, es-Sahîh, II, 144 (hno: 1083)

<sup>52</sup> ‘ABDÜRREZZÂK, el-Musannef, III, 13 (hno: 4613); TİRMİZÎ, Vitr, 12 (hno:469)

(37) عن جابر بن عبد الله قال: قال رسول الله (ص): إذا سجد أحدكم فليعتدل، ولا يفترش ذراعيه افتراش الكلب. قال: وقال النبي (ص): من خاف منكم أن لا يستيقظ من آخر الليل فليوتر من أول الليل، ومن طمع منكم أن يستيقظ من آخر الليل فليوتر من آخر الليل، فإن قراءة آخر الليل محضورة وذلك أفضل<sup>53</sup>

**Abdürrezzâk, el-Musannef, III, 16 (hno: 4623)**

Câbir b. Abdillâh anlatıyor: “Peygamber (s.a.v), sizden biri secde ettiği zaman mu’tedil olsun ve köpeklerin oturması gibi kollarını yere yaymasın buyurmuşlardır.” Yine Hz Peygamber (s.a.v) dedi ki: “Kim gecenin sonunda uyanamamaktan korkarsa vitrini gecenin başında kılsın. Kim de gecenin sonunda kalkmayı umuyorsa gecenin sonunda vitrini kılsın. Çünkü gecenin sonunda kılına namaz mahzûrdur. (Gece ve gündüz meleklerinin huzurlarında ve şehadetleri altında kılındığı için). Bu yüzden daha faziletlidir.”

**37.** İmam’ı Mâlik’in (179/795) *Muvattâ*’ında, hadîsin sadece sahabî râvîsi mevcuttur. Hadîsin senedi yoktur. Metinde ise vitir namazının vaktiyle ilgili bölüm vardır. İbn Ebî Şeybe’deki (235/849) metinde vitir namazıyla ilgili bölüm yer almakla birlikte “Melekler hazır bulunur ve en faziletlisi de budur.” ifadesinin, seneddeki râvîlerden Ebû Mu’âviye’ye ait olduğu zikredilmiştir. İbn Mâce (273/886) ve İbn Huzeyme’de (311/923) hadîsin yalnızca vitir ile ilgili bölümü verilmiştir.

(38) عن أبي قتادة أن النبي صلى الله عليه وسلم قال لأبي بكر "متى توتر؟" قال: أوتر من أول الليل، وقال لعمر "متى توتر؟" قال: أوتر آخر الليل، فقال لأبي بكر "أخذ هذا بالحزم" و قال لعمر "أخذ هذا بالقوة"<sup>54</sup>

**Ebû Dâvud, Vitr, 7 (hno: 1434)**

Ebû Katâde anlatıyor: Hz. Peygamber (s.a.v), Hz. Ebû Bekir’e (13/634): “Ne zaman vitr kılıyorsun?” diye sordu. Hz. Ebû Bekir: “Gecenin

<sup>53</sup> MÂLİK B. ENES, *Muvattâ*, *Salâtu’l-Leyl*, 18; ‘ABDÜRREZZÂK, *el-Musannef*, III, 16 (hno: 4623); İBN EBÎ ŞEYBE, *el-Musannef*, II, 183; MÜSLİM, *Musâfirûn*, 157; İBN MÂCE, *İkâme*, 121 (hno: 1187); İBN HUZEYME, *es-Sahîh*, II, 146 (hno: 1086)

<sup>54</sup> TAYÂLİSÎ, *Müsneid*, I, 202; ‘ABDÜRREZZÂK, *el-Musannef*, III, 14 (hno: 4615); İBN EBÎ ŞEYBE, *el-Musannef*, II, 183; İBN MÂCE, *İkâme*, 128 (hno: 1202); EBÛ DÂVUD, *Vitr*, 7 (hno: 1434)

*başında kılıyorum!” dedi. Aynı şekilde: “Vitri ne zaman kılıyorsun?” diye Hz. Ömer’e (23/644) de sordu, Hz. Ömer de: “Gecenin sonunda kıldığını!” söyledi. Bunun üzerine Hz. Peygamber, Hz. Ebû Bekir’e “Sen ihtiyatla amel ediyorsun.” dedi. Hz. Ömer’e de: “Sen kuvvetle amel ediyorsun.” buyurdular.*

(39) عن أبي سعيد قال: قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: أوتروا قبل أن تصبحوا<sup>55</sup>

**Abdürrezzâk, el-Musannef, III, 8 (hno: 4589)**

Ebû Sa’îd dedi ki: “Hz. Peygamber (s.a.v) sabah olmadan vitir kılınız.” buyurmuşlardır.

### 3. 2. Vitir Namazından Sonra Nafile Namaz Kılınabilir mi?

(40) عن عبد الله عن النبي صلى الله عليه وسلم قال: "اجعلوا آخر صلاتكم بالليل وترا"<sup>56</sup>

**Buhârî, Vitr, 4**

Abdullah anlatıyor: “Hz. Peygamber (s.a.v) geceleyin kıldığınız namazlarınızın sonu vitir olsun.” buyurmuşlardır.

### 4. Vitir Namazında Okunan Dua ve Sûreler İle İlgili Rivâyetler

#### 4. 1. Vitir Namazında Kunût Duası Okunması İle İlgili Rivâyetler

(41) عن أبي بن كعب؛ أن رسول الله صلى الله عليه وسلم كان يوتر فيقنت قبل الركوع<sup>57</sup>

**İbn Mâce, İkâme, 120 (hno: 1182)**

Übeyy b. Ka’b, “Hz. Peygamber’in vitir kıldığını ve vitirde de rûkûdan önce kunut duasını okuduğunu.” rivâyet etti.

<sup>55</sup> ABDÜRREZZÂK, el-Musannef, III, 8 (hno: 4589); İBN EBÎ ŞEYBE, el-Musannef, II, 188–189; AHMED B. HANBEL, Müsned, II, 150, III, 35, 37; DÂRİMÎ, Salât, 211; MÜSLİM, Musâfirûn, 160; İBN MÂCE, İkâme, 122 (hno: 1189); TİRMİZÎ, Vitr, 12 (hno: 468); NESÂÎ, Kıyâmu’l-Leyl, 31 (hno: 1684); İBN HUZEYME, es-Sahîh, II, 147

<sup>56</sup> İBN EBÎ ŞEYBE, el-Musannef, II, 182; BUHÂRÎ, Vitr, 4; MÜSLİM, Musâfirûn, 124; EBÛ DÂVUD, Vitr, 8 (hno: 1438); NESÂÎ, Kıyâmu’l-Leyl, 30 (hno: 1683)

<sup>57</sup> İBN EBÎ ŞEYBE, el-Musannef, II, 202; İBN MÂCE, İkâme, 120 (hno: 1182); NESÂÎ, Kıyâmu’l-Leyl, 37

(42) قال الحسن بن علي {رضي الله عنهما}: علمني رسول الله صلى الله عليه وسلم كلمات أقولهن في الوتر، قال ابن جواس: في قنوت الوتر: "اللهم اهدني فيمن هديت، وعافني فيمن عافيت، وتولني فيمن توليت، وبارك لي فيما أعطيت وقني شر ما قضيت، إنك تقضي ولا يقضى عليك، وإنه لا يذل من واليت، ولا يعز من عاديت، تباركت ربنا وتعاليت"<sup>58</sup>

**Ebû Dâvud, Vitir, 5**

Hasan b. Ali (r.a) buyurdular ki: Rasûlullah (s.a.v) bana vitir namazında okumam için şu duayı öğretti. *"Allah'ım! Hidâyet buyurduğun kimseler içinde bize de hidâyet nasip eyle. Afiyet verdiğin kimseler içinde bize de afiyet ihsan eyle. Kendisine dostluk gösterdiğin kimseler içinde bize de dostlukta bulun. Vermiş olduğun şeylerde bize bereket nasip eyle ve onları bizim için hayırlı kıl. Hükmetmiş olduğun kazaların şerrinden bizleri koru. Şüphesiz ki sen noksanlıklardan münezzeh olup her şeye hükmedersin. Ve sana karşı da hükmedilemez. Üstün kıldığın kimse hor ve zelil olmaz. Alçalttığın kimsede şeref ve izzet bulamaz. Sen kutlusun, rabbimizsin. Senin şanın ne yücedir."*

#### 4. 2. Vitir Namazında Okunan Süreler İle İlgili Rivâyetler

(43) عن أبي بن كعب؛ قال: كان رسول الله صلى الله عليه وسلم يوتر بـسبح اسم ربك الأعلى و قل يا أيها الكافرون، وقل هو الله أحد.<sup>59</sup>

**İbn Mâce, İkâme, 115 (hno: 1171)**

Übeyy b. Ka'b anlatıyor: "Hz. Peygamber (s.a.v) vitrin birinci rekâtında Â'lâ sûresini, ikinci rekâtında Kâfirûn sûresini, üçüncü rekâtında da İhlâs sûresini." okurdu.

**43.** Tayâlisî'de yer alan metinde üçüncü rekâta, "İhlâs sûresine" ek olarak "Mu'avvizeteyn sûreleri" de ziyade edilmiştir.

<sup>58</sup> İBN EBÎ ŞEYBE, el-Musannef, II, 200, AHMED B. HANBEL, Müsned, I, 200; DÂRİMÎ, Salât, 214; İBN MÂCE, İkâme, 117 (hno: 1178); EBÛ DÂVUD, Vitir, 5 (hno: 1425); TİRMİZÎ, Vitir, 10 (hno:464); NESÂÎ, Kıyâmu'l-Leyl, 51 (hno: 1747); İBN HUZEYME, es-Sahîh, II, 191

<sup>59</sup> TAYÂLİSÎ, Müsned, I, 168; 'ABDÜRREZZÂK, el-Musannef, III, 32-33; İBN EBÎ ŞEYBE, el-Musannef, II, 198; DÂRİMÎ, Salât, 210; MÜSLİM, Musâfirûn, 125; İBN MÂCE, İkâme, 115 (hno: 1171); EBÛ DÂVUD, Vitir, 4 (hno: 1424); TİRMİZÎ, Vitir, 9 (hno: 463); NESÂÎ, Kıyâmu'l-Leyl, 47 (hno: 1731); DÂREKUTNÎ, Sünen, II, 24;

## II. BÖLÜM

### VİTİR NAMAZI İLE İLGİLİ HADİSLERİN SENED AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

Çalışmamızın bu bölümünde hadîslerin senedlerini vererek, râvîleri “cerh ve ta’dîl” açısından inceledik. Hadîslerin senedleri zikredilirken rivâyetlerin kitaplaşma süreçlerine dikkat edilmiştir. Bu şekilde bir sistem takip ederek, hadîslerde meydana gelebilecek râvî etkisinin tespit edilebilmesi amaçlanmaktadır. Râvîlerin “cerh ve ta’dîl” bakımından araştırılmasında öncelikli olarak tabakât kitaplarında bulunan değerlendirmeler, daha sonra da şârihlerin hadîsleri açıklarken râvîler hakkındaki görüşleri zikredilmek sûretiyle, hadîsleri sened kriterleri bakımından değerlendirmeye çalışılmıştır.

#### 1. Vitir Namazı İle İlgili Hadîslerin Senedleri

##### 1.

— Tayâlisî – Yûnus - İbn Vehb – Leys -Yezîd b. Ebû Habîb - ‘Abdullah b. Ebû Mürre - ‘Abdullah b. Râşid - Hârice b. Huzâfe - Hz. Peygamber<sup>1</sup>

— İbn Ebî Şeybe - Yezîd b. Hârûn - Muhammed b. İshâk - Yezîd b. Ebû Habîb - ‘Abdullah b. Râşid - Hârice b. Huzâfe - Hz. Peygamber<sup>2</sup>

— Dârimî – Ebû’l-Velîd et-Tayâlisî - Leys b. Sa’d - Yezîd b. Ebû Habîb - ‘Abdullah b. Râşid - ‘Abdullah b. Ebû Mürre - Hârice b. Huzâfe - Hz. Peygamber<sup>3</sup>

— İbn Mâce - Muhammed b. Rûmh - Leys b. Sa’d - Yezîd b. Ebû Habîb - ‘Abdullah b. Râşid - ‘Abdullah b. Ebû Mürre - Hârice b. Huzâfe - Hz. Peygamber<sup>4</sup>

---

<sup>1</sup> TAYÂLİSÎ, Müsned, I, 250

<sup>2</sup> İBN EBÎ ŞEYBE, el-Musannef, II, 197

<sup>3</sup> DÂRİMÎ, Salât, 208

<sup>4</sup> İBN MÂCE, İkâme, 114 (hno: 1168)

— Ebû Dâvud - Kuteybe b. Sa'îd ve Ebû'l-Velîd et-Tayâlisî – Leys - Yezîd b. Ebû Habîb - 'Abdullah b. Râşid - 'Abdullah b. Ebû Mürre - İbn Huzâfe - Hz. Peygamber<sup>5</sup>

— Tirmizî - Leys b. Sa'd ve Kuteybe - Yezîd b. Ebû Habîb - 'Abdullah b. Râşid - 'Abdullah b. Ebû Mürre - İbn Huzâfe - Hz. Peygamber<sup>6</sup>

— Dârekutnî - 'Abdullah b. Süleymân b. el-Eş'âs - 'Îsâ b. Hammâd – Leys - Yezîd b. Ebû Habîb - 'Abdullah b. Râşid - 'Abdullah b. Ebû Mürre - Hârîce b. Huzâfe - Hz. Peygamber (s.a.v)<sup>7</sup>

## 2.

— 'Abdürrezzâk - Müsennâ – 'Amr b. Şu'ayb - Hz. Peygamber (s.a.v)<sup>8</sup>

— İbn Ebî Şeybe – Yezîd – Haccâc - 'Amr b. Şu'ayb – Ebîhi (Şu'ayb b. Muhammed b. 'Abdullah b. 'Amr b. 'Âs) – Ceddihi ('Abdullah b. 'Amr b. 'Âs b. Vâ'il) - Hz. Peygamber (s.a.v)<sup>9</sup>

— Ahmed b. Hanbel - Muhammed b. Sevâ' b. Ebû Hattâb – Müsennâ - 'Amr b. Şu'ayb - Ebîhi – Ceddihi - Hz. Peygamber (s.a.v)<sup>10</sup>

## 3.

— 'Abdürrezzâk - Ma'mer - Hasan - Hz. Peygamber (s.a.v)<sup>11</sup>

— İbn Ebî Şeybe - Zeyd b. Hubbâb - Ebû Munîyb ('Ubeydullah) - 'Abdullah b. Büreyde - Ebîhi (Büreyde b. Hasîb b. 'Abdullah b. Hârîs) - Hz. Peygamber (s.a.v)<sup>12</sup>

— Ahmed b. Hanbel - Hasan b. Yahyâ - Fudâle b. Mûsâ – 'Ubeydullah - 'Abdullah b. Büreyde – Ebîhi - Hz. Peygamber (s.a.v)<sup>13</sup>

<sup>5</sup> EBÛ DÂVUD, Salât, 479

<sup>6</sup> TİRMİZÎ, Vitr, 1 (hno:452) (II, 314)

<sup>7</sup> DÂREKUTNÎ, Sünen, II, 30

<sup>8</sup> 'ABDÜRREZZÂK, el-Musannef, III, 7 (hno: 4582)

<sup>9</sup> İBN EBÎ ŞEYBE, el-Musannef, II, 197

<sup>10</sup> AHMED B. HANBEL, Müsned, II, 108, 206, 208

<sup>11</sup> 'ABDÜRREZZÂK, el-Musannef, III, 6 (hno: 4579)

<sup>12</sup> İBN EBÎ ŞEYBE, el-Musannef, II, 197

<sup>13</sup> AHMED B. HANBEL, Müsned, V, 357

— Ebû Dâvud - İbn Müsennâ - Ebû İshâk - Fudâle b. Mûsâ - 'Ubeydullah b. 'Abdullah - 'Abdullah b. Bûreyde - Ebîhi - Hz. Peygamber (s.a.v)<sup>14</sup>

#### 4.

— Mâlik b. Enes - Yahyâ b. Sa'îd - Muhammed b. Yahyâ - İbn Müheyrîz - 'Ubâde b. Sâmit - Hz. Peygamber (s.a.v)<sup>15</sup>

— 'Abdürrezzâk - İbn 'Uyeyne veya Ma'mer - Yahyâ b. Sa'îd - Muhammed b. Yahyâ - İbn Müheyrîz - 'Ubâde b. Sâmit - Hz. Peygamber (s.a.v)<sup>16</sup>

— İbn Ebî Şeybe - Yahyâ b. Sa'îd - Muhammed b. Yahyâ - Hz. Peygamber (s.a.v)<sup>17</sup>

— Dârimî - Yezîd b. Hârûn - Yahyâ b. Sa'îd - Muhammed b. Yahyâ - İbn Müheyrîz - 'Ubâde b. Sâmit - Hz. Peygamber (s.a.v)<sup>18</sup>

— Ahmed b. Hanbel - Yezîd - Yahyâ b. Sa'îd - Muhammed b. Yahyâ - İbn Müheyrîz - 'Ubâde b. Sâmit - Hz. Peygamber (s.a.v)<sup>19</sup>

— İbn Mâce - Muhammed b. Beşşâr - İbn Ebû 'Adî - Şu'be - 'Abdî Rabbihî b. Sa'îd - Muhammed b. Yahyâ - İbn Müheyrîz - 'Ubâde b. Sâmit - Hz. Peygamber (s.a.v)<sup>20</sup>

— Ebû Dâvud - Kuteybe - Mâlik - Yahyâ b. Sa'îd - Muhammed b. Yahyâ - İbn Müheyrîz - 'Ubâde b. Sâmit - Hz. Peygamber (s.a.v)<sup>21</sup>

— Nesâî - Kuteybe - Mâlik - Yahyâ b. Sa'îd - Muhammed b. Yahyâ - İbn Müheyrîz - 'Ubâde b. Sâmit - Hz. Peygamber (s.a.v)<sup>22</sup>

<sup>14</sup> EBÛ DÂVUD, Salât, 480 (II, 328)

<sup>15</sup> MÂLİK B. ENES, Muvattâ, Salâtu'l-Leyl, 14

<sup>16</sup> 'ABDÜRREZZÂK, el-Musannef, III, 5-6 (hno: 4575)

<sup>17</sup> İBN EBÎ ŞEYBE, el-Musannef, II, 196

<sup>18</sup> DÂRİMÎ, Salât, 208

<sup>19</sup> AHMED B. HANBEL, Müsned, V, 315, 319

<sup>20</sup> İBN MÂCE, İkâme, 194 (hno: 1401)

<sup>21</sup> EBÛ DÂVUD, Salât, 480 (II, 328)

<sup>22</sup> NESÂÎ, Salât, 6

— İbn Hibbân - 'Ömer b. Muhammed el-Hemedânî - Muhammed b. Beşşâr - İbn Ebû 'Adî - Şu'be – 'Abdi Rabbihî b. Sa'îd - Muhammed b. Yahyâ b. Hibbân - İbn Müheyrîz – 'Ubâde b. Sâmî - Hz. Peygamber (s.a.v)<sup>23</sup>

## 5.

— 'Abdürrezzâk - Ma'mer - Ebân - 'İkrime - Hz. Peygamber (s.a.v)<sup>24</sup>

— Dârekutnî - Huseyn b. İsmâ'îl - Muhammed b. Hilâf – Şücâ'a b. Velîd – Ebû'l-Cenâb (Yahyâ b. Ebû Heyetî) – 'İkrime - İbn 'Abbâs - Hz. Peygamber (s.a.v)<sup>25</sup>

## 6.

— 'Abdürrezzâk - Ma'mer - Ebû İshâk – 'Âsım b. Damre – 'Ali b. Ebû Tâlib<sup>26</sup>

— Dârimî – 'Affân - Şu'be - Ebû İshâk - 'Âsım b. Damre – 'Ali b. Ebû Tâlib<sup>27</sup>

— İbn Mâce - Muhammed b. Sabbâh ve 'Ali b. Muhammed - Ebû Bekir b. 'Ayyâş - Ebû İshâk - 'Âsım b. Damre – 'Ali b. Ebû Tâlib<sup>28</sup>

— Ebû Dâvud - İbrâhîm b. Mûsâ – 'Îsâ – Zekerîyyâ - Ebû İshâk - 'Âsım b. Damre – 'Ali b. Ebû Tâlib<sup>29</sup>

— Tirmizî - Süfyân - Ebû İshâk - 'Âsım b. Damre – 'Ali b. Ebû Tâlib<sup>30</sup>

— Nesâî - Muhammed b. İsmâ'îl b. İbrâhîm - Ebû Nu'aym – Süfyân - Ebû İshâk - 'Âsım b. Damre – 'Ali b. Ebû Tâlib<sup>31</sup>

— İbn Huzeyme - Muhammed b. Hişâm - Ebû Bekir b. 'Ayyâş - Ebû İshâk - 'Âsım b. Damre – 'Ali b. Ebû Tâlib<sup>32</sup>

<sup>23</sup> İBN HİBBÂN, es-Sahîh, VI, 175 (hno: 2417)

<sup>24</sup> 'ABDÜRREZZÂK, el-Musannef, III, 5 (hno: 4573)

<sup>25</sup> DÂREKUTNÎ, Sünen, II, 21

<sup>26</sup> 'ABDÜRREZZÂK, el-Musannef, III, 3 (hno: 4569)

<sup>27</sup> DÂRİMÎ, Salât, 209

<sup>28</sup> İBN MÂCE, İkâme, 114 (hno: 1169)

<sup>29</sup> EBÛ DÂVUD, Vitr, 1

<sup>30</sup> TİRMİZÎ, Vitr, 2

<sup>31</sup> NESÂÎ, Kıyâmu'l-Leyl, 27

<sup>32</sup> İBN HUZEYME, es-Sahîh, II, 137

## 7.

— Mâlik b. Enes - Ebû Bekir b. 'Ömer - Sa'îd b. Yesâr - 'Abdullah b. 'Ömer<sup>33</sup>

— Tayâlisî - Yûnus - İbn Vehb - Mâlik - Ebû Bekir b. 'Ömer - Sa'îd b. Yesâr - 'Abdullah b. 'Ömer<sup>34</sup>

— Ahmed b. Hanbel - Vekî' - Mâlik b. Enes - Ebû Bekir b. 'Ömer - Sa'îd b. Yesâr - İbn 'Ömer<sup>35</sup>

— Buhârî - İsmâ'il - Mâlik - Ebû Bekir b. 'Ömer - Sa'îd b. Yesâr - İbn 'Ömer<sup>36</sup>

— Müslim - Yahyâ b. Yahyâ - Mâlik - Ebû Bekir b. 'Ömer - Sa'îd b. Yesâr - İbn 'Ömer<sup>37</sup>

— İbn Mâce - Ahmed b. Sinân - 'Abdurrahman b. Mehdî - Mâlik - Ebû Bekir b. 'Ömer - Sa'îd b. Yesâr - İbn 'Ömer<sup>38</sup>

— Tirmizî - Kuteybe - Mâlik - Ebû Bekir b. 'Ömer - Sa'îd b. Yesâr - İbn 'Ömer<sup>39</sup>

— İbn Hibbân - 'Ömer b. Sa'd - Ahmed b. Ebû Bekir - Mâlik - Ebû Bekir b. 'Ömer - Sa'îd b. Yesâr - İbn 'Ömer<sup>40</sup>

— Dârekutnî - Ebû Bekir en-Neysabûrî - Yûnus b. 'Abd'il-'Alâ - 'Abdullah b. Vehb - Mâlik b. Enes ve 'Abdullah b. 'Ömer - Ebû Bekir b. 'Ömer b. 'Abdurrahman - Sa'îd b. Yesâr<sup>41</sup>

## 8.

— Tayâlisî - Ebû Bekir - Rûh b. 'Ubâde ve İbrâhîm - Mâlik b. Enes - Ebû Bekir b. 'Ömer - Sa'îd b. Yesâr - İbn 'Ömer<sup>42</sup>

— 'Abdürrezzâk - Mukâtil b. Süleymân - Zührî<sup>43</sup>

<sup>33</sup> MÂLİK B. ENES, Salâtu'l-Leyl, 15

<sup>34</sup> TAYÂLİSÎ, Müsned, I, 249

<sup>35</sup> AHMED B. HANBEL, Müsned, II, 57

<sup>36</sup> BUHÂRÎ, Vitir, 5

<sup>37</sup> MÜSLİM, Musâfirûn, 36

<sup>38</sup> İBN MÂCE, İkâme, 127 (hno: 1201)

<sup>39</sup> TİRMİZÎ, Salatu'l-Leyl, 15

<sup>40</sup> İBN HİBBÂN, es-Sahîh, VI, 172 (hno: 2413)

<sup>41</sup> DÂREKUTNÎ, Sünen, II, 21

<sup>42</sup> TAYÂLİSÎ, Müsned, I, 249

<sup>43</sup> 'ABDÜRREZZÂK, el-Musannef, II, 579

— İbn Ebî Şeybe - Ebû Bekir - Yahyâ b. Sa'îd - İbn 'Aclân - Nâfî' - İbn 'Ömer<sup>44</sup>

— Ahmed b. Hanbel - 'Abdurrahman b. Mehdî - Mâlik - Ebû Bekir b. 'Ömer - Sa'îd b. Yesâr - İbn 'Ömer<sup>45</sup>

— Dârimî - Mervân b. Muhammed - Mâlik - Ebû Bekir b. 'Ömer - Sa'îd b. Yesâr - İbn 'Ömer<sup>46</sup>

— İbn Mâce - Muhammed b. Yezîd - Ebû Dâvud - 'Abbâd b. Mansûr - 'İkrime - İbn 'Abbâs<sup>47</sup>

— Müslim - Yahyâ b. Yahyâ - Mâlik - Ebû Bekir b. 'Ömer - Sa'îd b. Yesâr - İbn 'Ömer<sup>48</sup>

— Nesâî - Kuteybe - Mâlik - Ebû Bekir b. 'Ömer - Sa'îd b. Yesâr - İbn 'Ömer<sup>49</sup>

— Dârekutnî - 'Abdullah b. Muhammed b. 'Abdî'l-'Azîz - Dâvud b. Reşîd - İsmâ'îl b. 'Ayyâş - 'Ubeydullah b. 'Ömer - Nâfî' - İbn 'Ömer<sup>50</sup>

## 9.

— İbn Mâce - Ahmed b. Ebû Bekir el-Medîni - Sûveyd b. Sa'îd - 'Abdurrahman b. Zeyd b. Eslem - Ebîhi - 'Atâ' b. Yesâr - Ebû Sa'îd - Hz. Peygamber (s.a.v)<sup>51</sup>

— Ebû Dâvud - Muhammed b. 'Avf - 'Osmân b. Sa'îd - Ebû Gassân - Zeyd b. Eslem - 'Atâ' - Ebû Sa'îd - Hz. Peygamber (s.a.v)<sup>52</sup>

— Tirmizî - Mahmûd b. Gaylân - Vekî' - 'Abdurrahman b. Zeyd - Ebîhi - 'Atâ' b. Yesâr - Ebû Sa'îd el-Hudrî - Hz. Peygamber (s.a.v)<sup>53</sup>

<sup>44</sup> İBN EBÎ ŞEYBE, el-Musannef, II, 203 (hno:6799)

<sup>45</sup> AHMED B. HANBEL, Müsned, II, 7

<sup>46</sup> DÂRİMÎ, Salât, 213

<sup>47</sup> İBN MÂCE, İkâme, 127 (hno: 1201)

<sup>48</sup> MÜSLİM, Musâfirûn, 29

<sup>49</sup> NESÂÎ, Kıyâmu'l-Leyl, 33

<sup>50</sup> DÂREKUTNÎ, Sünen, II, 21

<sup>51</sup> İBN MÂCE, İkâme, 122 (hno: 1188)

<sup>52</sup> EBÛ DÂVUD, Vitr, 6

<sup>53</sup> TİRMİZÎ, Vitr, 11

— Dârekutnî - Yahyâ b. Sa'îd - Muhammed b. 'Avf b. Süfyân - 'Osmân b. Sa'îd b. Kesîr b. Dînâr - Muhammed b. Matrâf - Ebû Gassân - Zeyd b. Eslem - 'Atâ' b. Yesâr - Ebû Sa'îd - Hz. Peygamber (s.a.v)<sup>54</sup>

#### 10.

— 'Abdürrezzâk - İbn 'Uyeyne - Hâlid b. Ebû Kerîme - Mu'âviye b. Kurre<sup>55</sup>

— İbn Ebî Şeybe - 'Abdullah b. İdrîs - Hâlid b. Ebû Kerîme - Mu'âviye b. Kurre<sup>56</sup>

#### 11.

— Mâlik b. Enes - 'Abdullah b. Ebû Bekir - Ebîhi (Ebû Bekir b. Muhammed b. 'Amr b. Hâzım) - 'Abdullah b. Kays b. Mahrâme - Zeyd b. Hâlid el-Cühenî<sup>57</sup>

— 'Abdürrezzâk - Mâlik - 'Abdullah b. Ebû Bekir - Ebîhi - 'Abdullah b. Kays - Zeyd b. Hâlid<sup>58</sup>

— Ahmed b. Hanbel - 'Abdurrahman - Mâlik - 'Abdullah b. Ebû Bekir - Ebîhi - 'Abdullah b. Kays - Zeyd b. Hâlid<sup>59</sup>

— Müslim - Kuteybe b. Sa'îd - Mâlik b. Enes - 'Abdullah b. Ebû Bekir - Ebîhi - 'Abdullah b. Kays - Zeyd b. Hâlid<sup>60</sup>

— İbn Mâce - 'Abdüsselâm b. 'Âsım - 'Abdullah b. Nâfî' - Mâlik b. Enes - 'Abdullah b. Ebû Bekir - Ebîhi - 'Abdullah b. Kays - Zeyd b. Hâlid<sup>61</sup>

— Ebû Dâvud - Ka'nebî - Mâlik b. Enes - 'Abdullah b. Ebû Bekir - Ebîhi - 'Abdullah b. Kays - Zeyd b. Hâlid<sup>62</sup>

<sup>54</sup> DÂREKUTNÎ, Sünen, II, 22

<sup>55</sup> 'ABDÜRREZZÂK, el-Musannef, III, 12

<sup>56</sup> İBN EBÎ ŞEYBE, el-Musannef, II, 191

<sup>57</sup> MÂLİK B. ENES, Salâtu'l-Leyl, 12

<sup>58</sup> 'ABDÜRREZZÂK, el-Musannef, III, 39 (hno: 4712)

<sup>59</sup> AHMED B. HANBEL, Müsned, V, 193

<sup>60</sup> MÜSLİM, Musâfirûn, 195

<sup>61</sup> İBN MÂCE, İkâme, 181

<sup>62</sup> EBÜ DÂVUD, Tatavvu', 26 (hno:1366)

**12.**

- Mâlik b. Enes - Mahrâme b. Süleymân - Küreyb (İbn ‘Abbâs’ın kölesi) - ‘Abdullah b. ‘Abbâs<sup>63</sup>
- ‘Abdürrezzâk - Ma‘mer - İbn Tavûs - ‘İkrime - İbn ‘Abbâs<sup>64</sup>
- Ahmed b. Hanbel - ‘Abdurrahman – Mâlik - Mahrâme b. Süleymân – Küreyb - İbn ‘Abbâs<sup>65</sup>
- Buhârî - ‘Abdullah b. Mesleme - Mâlik - Mahrâme b. Süleymân - Küreyb - İbn ‘Abbâs<sup>66</sup>
- Müslim - Yahyâ b. Yahyâ – Mâlik - Mahrâme b. Süleymân – Küreyb - İbn ‘Abbâs<sup>67</sup>
- İbn Mâce - Ebû Bekir b. Hallâd – Ma’nû b. ‘Îsâ - Mâlik b. Enes - Mahrâme b. Süleymân – Küreyb - İbn ‘Abbâs<sup>68</sup>
- Ebû Dâvud - Ka‘nebî – Mâlik - Mahrâme b. Süleymân - Küreyb - ‘Abdullah b. ‘Abbâs<sup>69</sup>
- Nesâî - Muhammed b. Seleme – İbnu’l-Kâsım – Mâlik - Mahrâme b. Süleymân – Küreyb - İbn ‘Abbâs<sup>70</sup>

**13.**

- Mâlik b. Enes - İbn Şihâb - ‘Urve b. Zübeyr - Hz. ‘Âişe<sup>71</sup>
- Tayâlisî - İbn Ebî Zî‘b, ‘Âmîr ve Yûnus- İbn Şihâb - ‘Urve - Hz. ‘Âişe<sup>72</sup>
- ‘Abdürrezzâk - Ma‘mer - Zührî - ‘Urve - Hz. ‘Âişe<sup>73</sup>
- Ahmed b. Hanbel - Yezîd - İbn Ebî Zî‘b – Zührî - ‘Urve - Hz. ‘Âişe<sup>74</sup>

<sup>63</sup> MÂLİK B. ENES, Salâtu’l- Leyl, 11

<sup>64</sup> ‘ABDÜRREZZÂK, el-Musannef, III, 36, 37, 38 (hno: 4707–4708)

<sup>65</sup> AHMED B. HANBEL, Müsned, I, 242

<sup>66</sup> BUHÂRÎ, Vitir, 2

<sup>67</sup> MÜSLİM, Musâfirûn, 182

<sup>68</sup> İBN MÂCE, İkâme, 181 (hno:1363)

<sup>69</sup> EBÛ DÂVUD, Tatavvu‘, 26

<sup>70</sup> NESÂÎ, Kıyâmu’l-Leyl, 9

<sup>71</sup> MÂLİK B. ENES, Salâtu’l-Leyl, 8

<sup>72</sup> TAYÂLİSÎ, Müsned, I, 167

<sup>73</sup> ‘ABDÜRREZZÂK, el-Musannef, III, 35 (hno: 4706)

<sup>74</sup> AHMED B. HANBEL, Müsned, VI, 143

- Dârimî - Yezîd b. Hârûn - İbn Ebî Zi'b - Zührî - 'Urve - Hz. 'Âişe<sup>75</sup>
- Müslim - Yahyâ b. Yahyâ - Mâlik - İbn Şihâb - 'Urve - Hz. 'Âişe<sup>76</sup>
- İbn Mâce - Velîd - Evzâ'î - Zührî - 'Urve - Hz. 'Âişe<sup>77</sup>
- Ebû Dâvud - Nasr b. 'Âsim ve 'Abdurrahman b. İbrâhîm - Velîd - Evzâ'î - Zührî - 'Urve - Hz. 'Âişe<sup>78</sup>
- Nesâî - İshâk b. Mansûr - 'Abdurrahman - Mâlik - Zührî - 'Urve - Hz. 'Âişe<sup>79</sup>
- İbn Hibbân - 'Abdullah b. Muhammed - 'Abdurrahman b. İbrâhîm - Velîd b. Müslim - Evzâ'î - Zührî - 'Urve - Hz. 'Âişe<sup>80</sup>

#### 14.

- Mâlik b. Enes - 'Abdullah b. Dînâr ve Nâfî' - 'Abdullah b. 'Ömer - Hz. Peygamber (s.a.v)<sup>81</sup>
- Abdürrezzâk - Ma'mer - Zührî - Sâlim - İbn 'Ömer - Hz. Peygamber<sup>82</sup>
- İbn Ebî Şeybe - Huşeym - Muhammed b. Sa'îd - Nâfî' - İbn 'Ömer - Hz. Peygamber (s.a.v)<sup>83</sup>
- Ahmed b. Hanbel - İbrâhîm b. Vehb b. Şehîd - Ebîhi - Enes b. Sirîn - 'Abdullah b. 'Ömer - Hz. Peygamber (s.a.v)<sup>84</sup>
- Dârimî - Hâlid b. Mahled - Mâlik - Nâfî' - İbn 'Ömer - Hz. Peygamber (s.a.v)<sup>85</sup>
- Buhârî - 'Abdullah b. Yûsuf - Mâlik - Nâfî' - 'Abdullah b. Dînâr - İbn 'Ömer - Hz. Peygamber (s.a.v)<sup>86</sup>

<sup>75</sup> DÂRİMÎ, Vitr, 10

<sup>76</sup> MÜSLİM, Musâfirûn, 115–116

<sup>77</sup> İBN MÂCE, İkâme, 116

<sup>78</sup> EBÛ DÂVUD, Tatavvu', 26 (hno:1336)

<sup>79</sup> NESÂÎ, Ezân, 41 (hno:686)

<sup>80</sup> İBN HİBBÂN, es-Sahîh, VI, 187 (hno: 2431)

<sup>81</sup> MÂLİK B. ENES, Salâtu'l-Leyl, 13

<sup>82</sup> ABDÛRREZZÂK, el-Musannef, III, 28–29 (hno: 4674)

<sup>83</sup> İBN EBÎ ŞEYBE, el-Musannef, II, 192

<sup>84</sup> AHMED B. HANBEL, Müsned, II, 49

<sup>85</sup> DÂRİMÎ, Salât, 210

<sup>86</sup> BUHÂRÎ, Vitr, 1

— Müslim - Yahyâ b. Yahyâ – Mâlik - ‘Abdullah b. Dînâr ve Nâfî‘ - İbn ‘Ömer - Hz. Peygamber (s.a.v)<sup>87</sup>

— Nesâî - Rebî‘ b. Süleymân - Haccâc b. İbrâhîm - İbn Vehb - ‘Amr b. Hârîs - ‘Abdurrahman b. Kâsım - Ebîhi - İbn ‘Ömer - Hz. Peygamber (s.a.v)<sup>88</sup>

### 15.

— Tayâlisî - İbrâhîm b. Ebû Dâvud – ‘Ali b. Câ’d - Şu‘be - **(tahvil)** - Bükkâr - İbn Vehb - Şu‘be – Ebû’t-Tayyâh - Ebû Miclez - İbn ‘Ömer - Hz. Peygamber (s.a.v)<sup>89</sup>

— Ebû Dâvud - Muhammed b. Kesîr – Hemmâm – Katâde - ‘Abdullah b. Şekîk - İbn ‘Ömer - Hz. Peygamber (s.a.v)<sup>90</sup>

— Nesâî - Muhammed b. Yahyâ b. ‘Abdullah - Vehb b. Cerîr - Şu‘be – Ebû’t-Tayyâh - Ebû Miclez - İbn ‘Ömer<sup>91</sup>

### 16.

— Buhârî - Yahyâ b. Süleymân - İbn Vehb – ‘Âmr - ‘Abdurrahman b. Kâsım – Ebîhi - ‘Abdullah b. ‘Ömer - Hz. Peygamber (s.a.v)<sup>92</sup>

— Tirmizî - Kuteybe - Hammâd b. Zeyd - Enes b. Sirîn - İbn ‘Ömer - Hz. Peygamber (s.a.v)<sup>93</sup>

— Nesâî - Rebî‘ b. Süleymân - Haccâc b. İbrâhîm - İbn Vehb - ‘Amr b. Hârîs - ‘Abdurrahman b. Kâsım – Ebîhi - İbn ‘Ömer - Hz. Peygamber (s.a.v)<sup>94</sup>

### 17.

— Tayâlisî - İbrâhîm b. Merzûk - Muhammed b. Süleymân – Ebû’l-Velîd - Huseyn b. Nâfî‘ – Hasan - Sa’d b. Hişâm - Hz. ‘Âişe<sup>95</sup>

<sup>87</sup> MÜSLİM, Musâfirûn, 140

<sup>88</sup> NESÂÎ, Kıyâmu’l-Leyl, 35 (II, 191–192)

<sup>89</sup> TAYÂLİSÎ, Müsned, I, 163

<sup>90</sup> EBÛ DÂVUD, Vitir, 3 (hno:1421)

<sup>91</sup> NESÂÎ, Kıyâmu’l-Leyl, 34 (hno:1692)

<sup>92</sup> BUHÂRÎ, Vitir, 1 (hno:993)

<sup>93</sup> TİRMİZÎ, Vitir, 8

<sup>94</sup> NESÂÎ, Kıyâmu’l-Leyl, 35

<sup>95</sup> TAYÂLİSÎ, Müsned, I, 165

— Nesâî - Muhammed b. 'Abdullah - Ebû Sa'îd - Huseyn b. Nâfî' - Hasan - Sa'd b. Hişâm - Hz. 'Âişe<sup>96</sup>

### 18.

— 'Abdürrezzâk – Sevrî - el-A'meş - 'Amr b. Mürre - Ebû 'Ubeyde - Hz. Peygamber (s.a.v)<sup>97</sup>

— İbn Ebî Şeybe - Vekî' - Ebû Sinân Sa'îd b. Sinân - 'Amr b. Mürre - Ebû 'Ubeyde - Hz. Peygamber (s.a.v)<sup>98</sup>

— Dârimî - Hâkim b. Mûsâ - İbn Ziyâd – Hişâm - İbn Sirîn - Ebû Hüreyre - Hz. Peygamber (s.a.v)<sup>99</sup>

— İbn Mâce - 'Osmân b. Ebû Şeybe - Ebû Hafs el-Ebbâr - el-A'meş - 'Amr b. Mürre - Ebû 'Ubeyde - Hz. Peygamber (s.a.v)<sup>100</sup>

— Ebû Dâvud - 'Osmân b. Ebû Şeybe - Ebû Hafs el-Ebbâr - el-A'meş - 'Amr b. Mürre - Ebû 'Ubeyde - Hz. Peygamber (s.a.v)<sup>101</sup>

### 19.

— Tayâlisî - Muhammed b. Müsennâ - İbn Ebû 'Adî - Hişâm – Yahyâ - Ebû Seleme - Hz. 'Âişe<sup>102</sup>

— Müslim - İbn Ebû Dâvud - Sa'îd b. Ebû Meryem - Muhammed b. Ca'fer - Mûsâ b. 'Ukbe - Ebû İshâk – 'Âmîr el-Şa'bi - İbn 'Ömer<sup>103</sup>

### 20.

— Müslim - İbn Nümejr - Ebîhi - Hanzala - Kâsım b. Muhammed - Hz. 'Âişe<sup>104</sup>

<sup>96</sup> NESÂÎ, Kıyâmu'l-Leyl, 41 (II, 200)

<sup>97</sup> 'ABDÜRREZZÂK, el-Musannef, III, 4 (hno: 4571)

<sup>98</sup> İBN EBÎ ŞEYBE, el-Musannef, II, 198

<sup>99</sup> DÂRİMÎ, Salât, 209

<sup>100</sup> İBN MÂCE, İkâme, 11 (hno: 1169)

<sup>101</sup> EBÛ DÂVUD, Vitr, 1

<sup>102</sup> TAYÂLİSÎ, Müsned, I, 165

<sup>103</sup> MÜSLİM, Musâfirûn, 120

<sup>104</sup> MÜSLİM, Musâfirûn, 122

**21.**

— İbn Hibbân - Hasan b. Süfyân – Harmele - İbn Vehb - Süleymân b. Bilâl - Sâlih b. Keysân - ‘Abdullah b. Fadl - Ebû Seleme b. ‘Abdurrahman - Ebû Hüreyre - Hz. Peygamber (s.a.v)<sup>105</sup>

— Dârekutnî - ‘Abdullah b. Süleymân b. el-Eş‘âs - Ahmed b. Sâlih - ‘Abdullah b. Vehb - Süleymân b. Bilâl - **(tahvil)** - Ebû Bekir en-Neysabûrî - Mevhebe b. Yezîd - ‘Abdullah b. Vehb - Süleymân b. Bilâl - Sâlih b. Keysân - ‘Abdullah b. Fadl - Ebû Seleme b. ‘Abdurrahman - Ebû Hüreyre - Hz. Peygamber (s.a.v)<sup>106</sup>

**22.**

— İbn Ebî Şeybe - Şebâbe b. Sevvâr - İbn Ebî Zî‘b - Zührî - ‘Urve - Hz. ‘Âişe<sup>107</sup>

**23.**

— Ahmed b. Hanbel - Mu‘âviye b. Hişâm – Süfyân - Habîb b. Ebû Sabî‘ - Muhammed b. ‘Ali - Ebîhi - Ceddihi<sup>108</sup>

— Nesâî - Muhammed b. Râfi‘ - Mu‘âviye b. Hişâm – Süfyân - Habîb b. Ebû Sâbî‘ - Muhammed b. ‘Ali - Ebîhi - Ceddihi<sup>109</sup>

**24.**

— Tayâlisî - Ebû Bişr el-Merkî – Şücâ‘a b. Velîd - Sa‘îd b. Ebû ‘Arûbe - Katâde - Zurâde b. ‘Ufî - Sa‘d b. Hişâm - Hz. ‘Âişe<sup>110</sup>

— İbn Ebî Şeybe – ‘Abbâd b. Sa‘îd - Katâde – Zurâde - Sa‘d b. Hişâm - Ebîhi - Hz. ‘Âişe<sup>111</sup>

<sup>105</sup> İBN HİBBÂN, es-Sahîh, VI, 185 (hno: 2429)

<sup>106</sup> DÂREKUTNÎ, Sünen, II, 24–25

<sup>107</sup> İBN EBÎ ŞEYBE, el-Musannef, II, 192

<sup>108</sup> AHMED B. HANBEL, Müsned, I, 350

<sup>109</sup> NESÂÎ, Kıyâmu'l-Leyl, 39 (hno:1705)

<sup>110</sup> TAYÂLİSÎ, Müsned, I, 165

<sup>111</sup> İBN EBÎ ŞEYBE, el-Musannef, II, 195

— Nesâî - İsmâ'îl b. Mes'ûd - Bişr b. el-Mufaddâl - Sa'îd - Katâde - Zurâde b. 'Ufî - Sa'd b. Hişâm - Hz. 'Âişe<sup>112</sup>

## 25.

— Nesâî - Yahyâ b. Mûsâ - 'Abdül-'Azîz b. Hâlid - Sa'îd b. Ebû 'Arûbe - Katâde - 'Azrefe - Sa'îd b. 'Abdurrahman b. Ebza' - Ebîhi- 'Übeyy b. Ka'b<sup>113</sup>

## 26.

— Mâlik b. Enes - Sa'îd b. Ebû Sa'îd - Ebû Seleme b. 'Abdurrahman b. 'Avf - Hz. 'Âişe<sup>114</sup>

— 'Abdürrezzâk - Mâlik - Sa'îd b. Ebû Sa'îd - Ebû Seleme b. 'Abdurrahman b. 'Avf - Hz. 'Âişe<sup>115</sup>

## 27.

— Tayâlisî - Ebû Gassân - Yezîd b. Hârûn - Süfyân b. Huseyn - Zührî - 'Atâ' b. Yezîd - Ebû Eyyûb el-Ensârî - Hz. Peygamber (s.a.v)<sup>116</sup>

— 'Abdürrezzâk - Ma'mer - Zührî - 'Atâ' b. Yezîd el-Leysî - Ebû Eyyûb el-Ensârî - Hz. Peygamber (s.a.v)<sup>117</sup>

— İbn Ebî Şeybe - Yezîd b. Hârûn - Süfyân b. Huseyn - Zührî - 'Atâ' b. Yezîd - Ebû Eyyûb el-Ensârî - Hz. Peygamber (s.a.v)<sup>118</sup>

— Ahmed b. Hanbel - Yezîd - Süfyân b. Huseyn - Zührî - 'Atâ' b. Yezîd - Ebû Eyyûb el-Ensârî - Hz. Peygamber (s.a.v)<sup>119</sup>

— Dârimî - Yezîd b. Hârûn - Süfyân b. Huseyn - Zührî - 'Atâ' - Ebû Eyyûb el-Ensârî - Hz. Peygamber (s.a.v)<sup>120</sup>

<sup>112</sup> NESÂÎ, Kıyâmu'l-Leyl, 36

<sup>113</sup> NESÂÎ, Kıyâmu'l-Leyl, 37

<sup>114</sup> MÂLİK B. ENES, Salâtu'l-Leyl, 9

<sup>115</sup> 'ABDÜRREZZÂK, el-Musannef, III, 38 (hno: 4711)

<sup>116</sup> TAYÂLİSÎ, Müsned, I, 172

<sup>117</sup> 'ABDÜRREZZÂK, el-Musannef, III, 19 (hno: 4633)

<sup>118</sup> İBN EBÎ ŞEYBE, el-Musannef, II, 195

<sup>119</sup> AHMED B. HANBEL, Müsned, V, 419

<sup>120</sup> DÂRİMÎ, Salât, 210

— İbn Mâce - ‘Abdurrahman b. İbrâhîm – Firyâbî - Evzâ’î – Zührî - ‘Atâ’ b. Yezîd el-Leysi - Ebû Eyyûb el-Ensârî - Hz. Peygamber (s.a.v)<sup>121</sup>

— Ebû Dâvud - ‘Abdurrahman b. el-Mübârek - Kûreyş b. Hayyân - Bekir b. Vâ’il – Zührî - ‘Atâ’ b. Yezîd - Ebû Eyyûb - Hz. Peygamber (s.a.v)<sup>122</sup>

— Nesâî - Rebî’ b. Süleymân b. Dâvud - ‘Abdullah b. Yûsuf - Heyseme b. Humeyd - Ebû Mu‘âyd – Zührî - ‘Atâ’ b. Yezîd - Ebû Eyyûb el-Ensârî - Hz. Peygamber (s.a.v)<sup>123</sup>

— İbn Hibbân - Muhammed b. Hasan b. Kuteybe - Harmele b. Yahyâ - İbn Vehb - Yûnus - İbn Şihâb - ‘Atâ’ b. Yezîd - Ebû Eyyûb - Hz. Peygamber (s.a.v)<sup>124</sup>

— Dârekutnî - Ahmed b. Sinân – ‘Ali b. ‘Abdullah b. Mübeşşîr - **(tahvil)** - ‘Abdullah b. Muhammed b. Ziyâd - Muhammed b. Yahyâ - Yezîd b. Hârûn - Süfyân b. Huseyn – Zührî - ‘Atâ’ b. Yezîd - Ebû Eyyûb - Hz. Peygamber (s.a.v)<sup>125</sup>

## 28.

— ‘Abdürrezzâk - Sevrî - el-A‘meş – ‘İmâre b. Yahyâ - Hz. ‘Âişe<sup>126</sup>

— Tayâlisî - Ahmed b. Dâvud - Sehl b. Bükkâr - Ebû ‘Avvân - el-A‘meş - Ebû’d-Dahhâ - Mesrûk - Hz. ‘Âişe<sup>127</sup>

— İbn Ebî Şeybe - Ebû Bekir - Muhammed b. Fudayl – el-A‘meş – ‘Ammâr b. ‘Umeyr - Yahyâ b. Cevvâr - Hz. ‘Âişe<sup>128</sup>

— Ahmed b. Hanbel - Muhammed b. Fudayl - el-A‘meş – ‘İmâre b. ‘Âmîr - Yahyâ b. Cevvâr - Hz. ‘Âişe<sup>129</sup>

— Nesâî - Zekerîyyâ b. Yahyâ - İshâk b. İbrâhîm – ‘Abdürrezzâk - Ma‘mer – Katâde - Hasan - Sa’d b. Hişâm - Hz. ‘Âişe<sup>130</sup>

<sup>121</sup> İBN MÂCE, İkâme, 123 (hno: 1190)

<sup>122</sup> EBÛ DÂVUD, Vitir, 3 (hno: 1422)

<sup>123</sup> NESÂÎ, Kıyâmu’l-Leyl, 40 (hno: 1714)

<sup>124</sup> İBN HİBBÂN, es-Sahîh, VI, 167 (hno: 2407)

<sup>125</sup> DÂREKUTNÎ, Sünen, II, 23

<sup>126</sup> ‘ABDÛRREZZÂK, el-Musannef, III, 41 (hno: 4715)

<sup>127</sup> TAYÂLİSÎ, Müsned, I, 168

<sup>128</sup> İBN EBÎ ŞEYBE, el-Musannef, II, 193

<sup>129</sup> AHMED B. HANBEL, Müsned, VI, 32

<sup>130</sup> NESÂÎ, Kıyâmu’l-Leyl, 42 (hno: 1719)

**29.**

— ‘Abdürrezzâk – Sevrî - Mansûr - Hâkim – Miksam – ‘Ümmü Seleme<sup>131</sup>

— İbn Mâce - Ebû Bekir b. Ebû Şeybe - Humeyd b. ‘Abdurrahman - Züheyr - Mansûr – Hâkim - Miksam – ‘Ümmü Seleme<sup>132</sup>

— Nesâî - Kuteybe – Cerîr - Mansûr - Hâkim – Miksam - ‘Ümmü Seleme<sup>133</sup>

**30.**

— Tayâlisî - Ebû Dâvud - Muhammed b. ‘Abdullah - Yûnus b. Bûkeyr - Muhammed b. İshâk - Muhammed b. Ca’fer - ‘Urve - Hz. ‘Âişe<sup>134</sup>

— ‘Abdürrezzâk - Hişâm – Ebîhi - Hz. ‘Âişe<sup>135</sup>

— Dârimî – Ca’fer b. ‘Avvân - Hişâm - Ebîhi - Hz. ‘Âişe<sup>136</sup>

— Müslim - Ebû Bekir b. Ebû Şeybe - ‘Abdullah b. Nümeyr - **(tahvil)** - İbn Nümeyr - Ebû - Hişâm - Ebîhi - Hz. ‘Âişe<sup>137</sup>

— Tirmizî - İshâk b. Mansûr - ‘Abdullah b. Nümeyr - Hişâm b. ‘Urve - Ebîhi - Hz. ‘Âişe<sup>138</sup>

— İbn Huzeyme - Bûndâr – Yahyâ - Hişâm b. ‘Urve - Ebîhi - Hz. ‘Âişe<sup>139</sup>

**31.**

— Tirmizî - Ebû Mu’âviye - el-A’muş – ‘Ammâr b. Mürre - Yahyâ b. Cevvâr - ‘Ümmü Seleme<sup>140</sup>

— Nesâî - Hannâd - Ebû Mu’âviye - el-A’muş – ‘Ammâr b. Mürre - Yahyâ b. Cevvâr - ‘Ümmü Seleme<sup>141</sup>

<sup>131</sup> ‘ABDÜRREZZÂK, el-Musannef, III, 27 (hno: 4668)

<sup>132</sup> İBN MÂCE, İkâme, 123 (hno: 1192)

<sup>133</sup> NESÂÎ, Kıyâmu'l-Leyl, 41 (hno:1715)

<sup>134</sup> TAYÂLİSÎ, Müsned, I, 167

<sup>135</sup> ‘ABDÜRREZZÂK, el-Musannef, III, 27 (hno: 4667)

<sup>136</sup> DÂRİMÎ, Salât, 210

<sup>137</sup> MÜSLİM, Musâfirûn, 117

<sup>138</sup> TİRMİZÎ, Vitr, 6 (hno:458)

<sup>139</sup> İBN HUZEYME, es-Sahîh, II, 140 (hno: 1076)

<sup>140</sup> TİRMİZÎ, Vitr, 5

<sup>141</sup> NESÂÎ, Kıyâmu'l-Leyl, 39 (hno:1709)

— İbn Ebî Şeybe - Ahmed b. Harb - Ebû Mu'âviye - el-A'meş - 'Ammâr b. Mürre - Yahyâ b. Cevvâr - 'Ümmü Seleme<sup>142</sup>

### 32.

— Tayâlisî - Bahr b. Nasr - İbn Vehb - Mu'âviye b. Sâlih - 'Abdullah b. Ebû Kays - Hz. 'Âişe<sup>143</sup>

### 33.

— Tayâlisî - Rebî' el-Mü'zin - Esed - Esbât - Ebû İshâk - 'Âsım b. Damre - Hz. 'Ali<sup>144</sup>

— 'Abdürrezzâk - Sevrî - el-A'meş - Ebîhi - Mesrûk - Hz. 'Âişe<sup>145</sup>

— İbn Ebî Şeybe - Ebû Bekir b. 'Ayyâş - Ebû Huseyn - Yahyâ b. Vessâb - Mesrûk - Hz. 'Âişe<sup>146</sup>

— İbn Ebî Şeybe - Yezîd b. Hârûn - Hişâm - Hammâd - İbrâhîm - Ebû 'Abdullah - Ebû Mes'ûd<sup>147</sup>

— Ahmed b. Hanbel - Esved b. 'Âmir - Ebû Bekir b. 'Ayyâş - 'Âsım - Müslim - Mesrûk - Ebû Huseyn - Yahyâ b. Vessâb - Mesrûk - Hz. 'Âişe<sup>148</sup>

— Dârimî - Kubeys - Süfyân - Ebû Huseyn - Yahyâ b. Vessâb - Mesrûk - Hz. 'Âişe<sup>149</sup>

— Müslim - Ebû Bekir b. Ebû Şeybe - Vekî' - Süfyân - Ebû Huseyn - Yahyâ b. Vessâb - Mesrûk - Hz. 'Âişe<sup>150</sup>

— İbn Mâce - Ebû Bekir b. Ebû Şeybe - Ebû Bekir b. 'Ayyâş - İbn Huseyn - Yahyâ - Mesrûk - Hz. 'Âişe<sup>151</sup>

<sup>142</sup> İBN EBÎ ŞEYBE, el-Musannef, II, 193

<sup>143</sup> TAYÂLİSÎ, Müsned, I, 168

<sup>144</sup> TAYÂLİSÎ, Müsned, I, 201

<sup>145</sup> 'ABDÜRREZZÂK, el-Musannef, III, 17 (hno: 4624)

<sup>146</sup> İBN EBÎ ŞEYBE, el-Musannef, II, 187

<sup>147</sup> İBN EBÎ ŞEYBE, el-Musannef, II, 188

<sup>148</sup> AHMED B. HANBEL, Müsned, I, 85

<sup>149</sup> DÂRİMÎ, Salât, 211

<sup>150</sup> MÜSLİM, Musâfirûn, 136

<sup>151</sup> İBN MÂCE, İkâme, 121 (hno: 1185)

— Tirmizî - Ahmed b. Menzîl - Ebû Bekir b. 'Ayyâş - Ebû Huseyn - Yahyâ b. Vessâb - Mesrûk - Hz. 'Âişe<sup>152</sup>

— Nesâî - İshâk b. Mansûr - 'Abdurrahman - Süfyân - Ebû Huseyn - Yahyâ b. Vessâb - Mesrûk - Hz. 'Âişe<sup>153</sup>

### 34.

— Humeydî - Süfyân - Ebû Yagfûr - Müslim b. Sâlih - Hz. 'Âişe<sup>154</sup>

— İbn Ebî Şeybe - Ebû Bekir b. 'Ayyâş - Ebû Huseyn - Yahyâ b. Vessâb - Mesrûk - Hz. 'Âişe<sup>155</sup>

— Ahmed b. Hanbel - Muhammed b. Ca'fer - Şu'be - Süleymân - Ebû'd-Dahhâ - Mesrûk - Hz. 'Âişe<sup>156</sup>

— Buhârî - 'Ömer b. Hafs - Ebîhi - el-A'meş - Müslim - Mesrûk - Hz. 'Âişe<sup>157</sup>

— Müslim - Yahyâ b. Yahyâ - Süfyân b. 'Uyeyne - Ebû Yagfûr - (tahvil) - Ebû Küreyb ve Ebû Bekir b. Ebû Şeybe - Ebû Mu'âviye - el-A'meş - Müslim - Mesrûk - Hz. 'Âişe<sup>158</sup>

### 35.

— 'Abdürrezzâk - Ma'mer - Katâde - Hasan - Ebû Hüreyre - Hz. Peygamber (s.a.v)<sup>159</sup>

— İbn Ebî Şeybe - Ebû Hâlid - 'Âvvâm - Süleymân b. Ebû Süleymân - Ebû Hüreyre - Hz. Peygamber (s.a.v)<sup>160</sup>

— Ahmed b. Hanbel - Süleymân b. Dâvud - İsmâ'il b. Ca'fer - Muhammed b. Ebû Harme - 'Atâ' b. Yesâr - Ebû Zerr - Hz. Peygamber (s.a.v)<sup>161</sup>

<sup>152</sup> TİRMİZÎ, Vitr, 4 (hno:456)

<sup>153</sup> NESÂÎ, Kıyâmu'l-Leyl, 30

<sup>154</sup> HUMEYDÎ, Müsned, I, 97

<sup>155</sup> İBN EBÎ ŞEYBE, el-Musannef, II, 187

<sup>156</sup> AHMED B. HANBEL, Müsned, VI, 46

<sup>157</sup> BUHÂRÎ, Vitr, 2

<sup>158</sup> MÜSLİM, Musâfirûn, 130

<sup>159</sup> 'ABDÜRREZZÂK, el-Musannef, III, 15 (hno: 4618)

<sup>160</sup> İBN EBÎ ŞEYBE, el-Musannef, II, 183

<sup>161</sup> AHMED B. HANBEL, Müsned, V, 173

— Tirmizî - Ebû Küreyb - Yahyâ b. Zekeriyâ b. Ebû Zâ'ide – İsrâ'îl - 'İsâ b. Ebû 'Âzze - Şa'bi - Ebû Sevr - Ebû Hüreyre - Hz. Peygamber (s.a.v)<sup>162</sup>

— Nesâî - Süleymân b. Sâlim ve Muhammed b. 'Ali - Nadr b. Şumeyl - Şu'be - Ebû Semr - Ebû 'Osmân - Ebû Hüreyre - Hz. Peygamber (s.a.v)<sup>163</sup>

— Nesâî - Muhammed b. Beşşâr - Muhammed - Şu'be- 'Abbâs el-Cüveyr - Ebû 'Osmân - Ebû Hüreyre - Hz. Peygamber (s.a.v)<sup>164</sup>

— İbn Huzeyme – 'Ali b. Hacer - İsmâ'îl b. Ca'fer - Muhammed b. Ebû Harme - 'Atâ' b. Yesâr - Ebû Zerr - Hz. Peygamber (s.a.v)<sup>165</sup>

### 36.

— 'Abdürrezzâk - İbn Cüreyc - Süleymân b. Mûsâ - Nâfî' - İbn 'Ömer - Hz. Peygamber (s.a.v)<sup>166</sup>

— Tirmizî - Mahmûd b. Gaylân - 'Abdürrezzâk - İbn Cüreyc- Süleymân b. Mûsâ - Nâfî' - İbn 'Ömer - Hz. Peygamber (s.a.v)<sup>167</sup>

### 37.

— Mâlik b. Enes - Hz. 'Âişe - Hz. Peygamber (s.a.v)<sup>168</sup>

— 'Abdürrezzâk - Sevrî - el-A'meş - Ebû Süfyân - Câbîr b. 'Abdillah - Hz. Peygamber (s.a.v)<sup>169</sup>

— İbn Ebî Şeybe - Ebû Mu'âviye ve Hafs - el-A'meş - Ebû Süfyân – Câbîr - Hz. Peygamber (s.a.v)<sup>170</sup>

— Müslim - Ebû Bekir b. Ebû Şeybe - Ebû Mu'âviye ve Hafs - el-A'meş - Ebû Süfyân – Câbîr - Hz. Peygamber (s.a.v)<sup>171</sup>

— İbn Mâce - 'Abdullah b. Sa'îd - İbn Ebû Ganîye - el-A'meş - Ebû Süfyân – Câbîr - Hz. Peygamber (s.a.v)<sup>172</sup>

<sup>162</sup> TİRMİZÎ, Vitr, 3

<sup>163</sup> NESÂÎ, Kıyâmu'l-Leyl, 28

<sup>164</sup> NESÂÎ, Kıyâmu'l-Leyl, 28

<sup>165</sup> İBN HUZEYME, es-Sahîh, II, 144 (hno: 1082)

<sup>166</sup> 'ABDÜRREZZÂK, el-Musannef, III, 13 (hno: 4613)

<sup>167</sup> TİRMİZÎ, Vitr, 12 (hno:469)

<sup>168</sup> MÂLİK B. ENES, Salâtu'l-Leyl, 18 (hadîsin senedi mevcut değildir)

<sup>169</sup> 'ABDÜRREZZÂK, el-Musannef, III, 16 (hno: 4623)

<sup>170</sup> İBN EBÎ ŞEYBE, el-Musannef, II, 183

<sup>171</sup> MÜSLİM, Musâfirûn, 157

<sup>172</sup> İBN MÂCE, İkâme, 121 (hno: 1187)

— İbn Huzeyme – ‘Ali b. Husem – ‘Ali - ‘İsâ b. Yûnus - Cerîr - el-A‘meş - Ebû Mûsâ - Ebû Mu‘âviye - **(tahvil)** - Muhammed b. ‘Adî - el-A‘meş - **(tahvil)** - Ebû Mûsâ - Yahyâ b. Hammâd - Ebû ‘Âvvân - el-A‘meş - Ebû Süfyân – Câbîr - Hz. Peygamber (s.a.v)<sup>173</sup>

### 38.

— Tayâlisî - Yûnus - Yahyâ b. ‘Abdullah b. Bükeyr - Leys - İbn Şihâb - İbn Müseyyeb<sup>174</sup>

— ‘Abdürrezzâk - İbn Cüreyc - Muhammed b. Yûsuf<sup>175</sup>

— İbn Ebî Şeybe - Huseyn b. ‘Ali - Zâ‘ide - ‘Abdullah b. Muhammed b. ‘Ukâyl - Câbîr b. ‘Abdillah<sup>176</sup>

— İbn Mâce - Süleymân b. Tevbe - Yahyâ b. Ebû Bükeyr - Zâ‘ide - ‘Abdullah b. Muhammed b. ‘Ukâyl - Câbîr b. ‘Abdillah<sup>177</sup>

— Ebû Dâvud - Muhammed b. Ahmed - Ebû Bekir Zekerîyyâ - Hammâd b. Seleme - Sâbîr - ‘Abdullah b. Rabâh - Ebû Katâde<sup>178</sup>

### 39.

— ‘Abdürrezzâk - Ma‘mer - Yahyâ b. Ebû Kesîr – Ebû’n-Nadr - Ebû Sa‘îd - Hz. Peygamber (s.a.v)<sup>179</sup>

— İbn Ebî Şeybe - Ebû Bekir – ‘Abdül ‘A‘la - Ma‘mer - Yahyâ b. Ebû Kesîr – Ebû’n-Nadr - Ebû Sa‘îd - Hz. Peygamber (s.a.v)<sup>180</sup>

— Dârimî – ‘Affân - Ebân b. Yezîd - Yahyâ b. Ebû Kesîr – Ebû’n-Nadr - Ebû Sa‘îd - Hz. Peygamber (s.a.v)<sup>181</sup>

— Müslim - İshâk b. Mansûr - ‘Ubeydullah - Şeybân - Yahyâ – Ebû’n-Nadr - Ebû Sa‘îd - Hz. Peygamber (s.a.v)<sup>182</sup>

<sup>173</sup> İBN HUZEYME, es-Sahîh, II, 146 (hno: 1086)

<sup>174</sup> TAYÂLİSÎ, Müsned, I, 202

<sup>175</sup> ‘ABDÜRREZZÂK, el-Musannef, III, 14 (hno: 4615)

<sup>176</sup> İBN EBÎ ŞEYBE, el-Musannef, II, 183

<sup>177</sup> İBN MÂCE, İkâme, 128 (hno: 1202)

<sup>178</sup> EBÛ DÂVUD, Vitr, 7 (hno: 1434)

<sup>179</sup> ‘ABDÜRREZZÂK, el-Musannef, III, 8 (hno: 4589)

<sup>180</sup> İBN EBÎ ŞEYBE, el-Musannef, II, 188

<sup>181</sup> DÂRİMÎ, Salât, 211

<sup>182</sup> MÜSLİM, Musâfirûn, 160

— İbn Mâce - Muhammed b. Yahyâ - 'Abdürrezzâk - Ma'mer - Yahyâ b. Ebû Kesîr – Ebû'n-Nadr - Ebû Sa'îd - Hz. Peygamber (s.a.v)<sup>183</sup>

— Tirmizî - 'Abdürrezzâk - Ma'mer - Yahyâ b. Ebû Kesîr – Ebû'n-Nadr - Ebû Sa'îd - Hz. Peygamber (s.a.v)<sup>184</sup>

— Nesâî - 'Ubeydullah b. Fudâle b. İbrâhîm - Muhammed b. el-Mübârek - Mu'âviye - Yahyâ b. Ebû Kesîr – Ebû'n-Nadr - Ebû Sa'îd el-Hudrî - Hz. Peygamber (s.a.v)<sup>185</sup>

— İbn Huzeyme - Ebû Mûsâ – 'Abdül 'A'la - Ma'mer - Yahyâ b. Ebû Kesîr – Ebû'n-Nadr - Ebû Sa'îd - Hz. Peygamber (s.a.v)<sup>186</sup>

#### 40.

— İbn Ebî Şeybe - Ebû Hâlid - Ebû 'Usâme - 'Ubeydullah b. 'Ömer - Nâfî' - Hz. Peygamber (s.a.v)<sup>187</sup>

— Ebû Dâvud - Ahmed b. Hanbel - Yahyâ - 'Ubeydullah - Nâfî' - İbn 'Ömer - Hz. Peygamber (s.a.v)<sup>188</sup>

— Nesâî - Kuteybe - Leys - Nâfî' - İbn 'Ömer - Hz. Peygamber (s.a.v)<sup>189</sup>

— Buhârî - Müsedded - Yahyâ b. Sa'îd - 'Ubeydullah - Nâfî' - 'Abdullah - Hz. Peygamber (s.a.v)<sup>190</sup>

— Müslim - Ebû Bekir b. Ebû Şeybe - Ebû 'Usâme - İbn Nümejr - **(tahvil)** - İbn Müsennâ ve Züheyr b. Harb - 'Ubeydullah - Yahyâ - Nâfî' - İbn 'Ömer - Hz. Peygamber (s.a.v)<sup>191</sup>

<sup>183</sup> İBN MÂCE, İkâme, 122 (hno: 1189)

<sup>184</sup> TİRMİZÎ, Vitr, 12 (hno: 468)

<sup>185</sup> NESÂÎ, Kıyâmu'l-Leyl, 31

<sup>186</sup> İBN HUZEYME, es-Sahîh, II, 147

<sup>187</sup> İBN EBÎ ŞEYBE, el-Musannef, II, 182

<sup>188</sup> EBÛ DÂVUD, Vitr, 8 (hno: 1438)

<sup>189</sup> NESÂÎ, Kıyâmu'l-Leyl, 30

<sup>190</sup> BUHÂRÎ, Vitr, 4

<sup>191</sup> MÜSLİM, Musâfirûn, 124

**41.**

— İbn Ebî Şeybe - Ebû Bekir - Süfyân - Ebân - İbrâhîm – ‘Alkâme - ‘Abdullah<sup>192</sup>

— İbn Mâce – ‘Ali b. Meymûne - Mahlede b. Yezîd - Süfyân - Zübeyd el-Yemâme - Sa’îd b. ‘Abdurrahman - Ebîhi – ‘Übeyy b. Ka’b<sup>193</sup>

— Nesâî – ‘Ali b. Meymûne - Mahlede b. Yezîd – Zübeyd - Süfyân - Sa’îd b. ‘Abdurrahman - Ebîhi – ‘Übeyy b. Ka’b<sup>194</sup>

**42.**

— İbn Ebî Şeybe - Ebû Bekir - Şerîk - Ebû İshâk - Büreyde b. Ebû Meryem – Ebû'l-Cevza' - Hasan b. ‘Ali - Hz. Peygamber (s.a.v)<sup>195</sup>

— Dârimî - ‘Osmân b. ‘Ömer - Şu’be - Büreyde b. Ebû Meryem – Ebû'l-Cevza' - Hasan b. ‘Ali - Hz. Peygamber (s.a.v)<sup>196</sup>

— İbn Mâce - Ebû Bekir b. Ebû Şeybe - Şerîk - Ebû İshâk - Büreyde b. Ebû Meryem – Ebû'l-Cevza' - Hasan b. ‘Ali - Hz. Peygamber (s.a.v)<sup>197</sup>

— Ebû Dâvud - Kuteybe b. Sa’îd - Ebû Ehvâs - Ebû İshâk - Büreyde b. Ebû Meryem – Ebû'l-Cevza' - Hasan b. ‘Ali - Hz. Peygamber (s.a.v)<sup>198</sup>

— Tirmizî - Kuteybe - Ebû Ehvâs - Ebû İshâk - Büreyde b. Ebû Meryem – Ebû'l-Cevza' - Hasan b. ‘Ali - Hz. Peygamber (s.a.v)<sup>199</sup>

— Nesâî - Kuteybe - Ebû Ehvâs - Ebû İshâk - Büreyde b. Ebû Meryem – Ebû'l-Cevza' - Hasan b. ‘Ali - Hz. Peygamber (s.a.v)<sup>200</sup>

— İbn Huzeyme - Yûsuf b. Mûsâ - Vekî' - Yûnus b. Ebû İshâk - Büreyde b. Ebû Meryem – Ebû'l-Cevza' - Hasan b. ‘Ali - Hz. Peygamber (s.a.v)<sup>201</sup>

<sup>192</sup> İBN EBÎ ŞEYBE, el-Musannef, II, 202

<sup>193</sup> İBN MÂCE, İkâme, 120 (hno:1182)

<sup>194</sup> NESÂÎ, Kıyâmu'l-Leyl, 37

<sup>195</sup> İBN EBÎ ŞEYBE, el-Musannef, II, 200

<sup>196</sup> DÂRİMÎ, Salât, 214

<sup>197</sup> İBN MÂCE, İkâme, 117 (hno: 1178)

<sup>198</sup> EBÛ DÂVUD, Vitr, 5

<sup>199</sup> TİRMİZÎ, Vitr, 10

<sup>200</sup> NESÂÎ, Kıyâmu'l-Leyl, 51

<sup>201</sup> İBN HUZEYME, es-Sahîh, II, 191

## 43.

— Tayâlisî - Bekir b. Sehl – Şu'ayb b. Yahyâ - Yahyâ b. Eyyûb - Yahyâ b. Yahyâ - 'Amr - Hz. 'Âişe<sup>202</sup>

— 'Abdürrezzâk - Ma'mer - Katâde - Sa'îd b. 'Abdurrahman - Ebîhi<sup>203</sup>

— İbn Ebî Şeybe - Ebû Bekir - Huşeym – 'Abdülmelik - Zebîdî - Sa'îd b. 'Abdurrahman - Ebîhi<sup>204</sup>

— Dârimî - Mâlik b. İsmâ'il - İsrâ'il - Ebû İshâk - Sa'îd b. Cübeyr - İbn 'Abbâs<sup>205</sup>

— Müslim - Muhammed b. Sabbâh - Ebû Yûsuf - Muhammed b. Seleme - Huzeife - 'Abdü'l-'Azîz b. Cüreyc<sup>206</sup>

— Ebû Dâvud - Ahmed b. Ebû Şeybe - Muhammed b. Seleme - Huzeife - 'Abdü'l-'Azîz - Hz. 'Âişe<sup>207</sup>

— Tirmizî – 'Ali b. Hucr - Şerîk - Ebû İshâk - Sa'îd b. Cübeyr - İbn 'Abbâs<sup>208</sup>

— İbn Mâce - Nasr b. 'Ali - Ebû Ahmed - Yûnus b. Ebû İshâk - Sa'îd b. Cübeyr - İbn 'Abbâs<sup>209</sup>

— Nesâî - İshâk b. İbrâhîm - 'İsâ b. Yûnus - Sa'îd b. Ebû 'Arûbe - Katâde - Sa'îd b. 'Abdurrahman - Ebîhi – 'Übeyy b. Ka'b<sup>210</sup>

<sup>202</sup> TAYÂLİSÎ, Müsned, I, 168

<sup>203</sup> 'ABDÜRREZZÂK, el-Musannef, III, 32 (hno:4695)

<sup>204</sup> İBN EBÎ ŞEYBE, el-Musannef, II, 198

<sup>205</sup> DÂRİMÎ, Salât, 210

<sup>206</sup> MÜSLİM, Musâfirûn, 125

<sup>207</sup> EBÛ DÂVUD, Vitir, 4 (hno: 1424)

<sup>208</sup> TİRMİZÎ, Vitir, 9

<sup>209</sup> İBN MÂCE, İkâme, 115 (hno:1171)

<sup>210</sup> NESÂÎ, Kıyâmu'l-Leyl, 37

## 2. Cerh ve Ta'dîl Açısından Râvîlerin Durumu

### 1) Hârice b. Huzâfe (ö. 40/660)

Hârice b. Huzâfe b. Ganem b. 'Âmîr b. 'Abdullah b. 'Ubeyd b. 'Avc b. 'Adî b. Ka'b

Sahâbeden olduğu ve Hz. Peygamber'le görüştüğü kaynaklarda mevcuttur. 'Amr b. 'Âs (43/663) döneminde kadılık yapmıştır. Her ne kadar Mısır fethi esnasında öldüğü söylense de onun, Mu'âviye (60/680) ve 'Amr'ı öldürmek isteyen bir hâricî tarafından öldürülmüş olması muhtemeldir.<sup>211</sup>

Hadîs rivâyeti konusunda ise sadece vitir namazıyla ilgili hadîsi bulunmaktadır. Bazı Kûfe âlimleri, bu hadîse dayanarak vitir namazı kılmanın vacip olduğunu söylemişlerdir. Hicri 40 senesinde ölmüştür.<sup>212</sup>

### 2) 'Abdullah b. Ebû Mürre (ö. 54/674)

Hocaları: Hârice b. Huzâfe.

Öğrencileri: 'Abdullah b. Râşid ve Râziyn b. 'Abdullah.

Buhârî (256/870), 'Abdullah b. Ebû Mürre'nin, vitir hadîsinden başka bir rivâyetinin olmadığını ifade etmiştir. 'Abdullah b. Ebû Mürre'den rivâyet edilen vitir konusundaki hadîs, İbn Mâce (273/886), Ebû Dâvud (275/888) ve Tirmizî (279/892) tarafından eserlerinde zikredilmiştir.<sup>213</sup> İbn Hibbân (354/965) ise *es-Sikat*'ında, vitir hadîsinin isnadının munkatı' ve metninin de bâtil olduğunu söylemiştir.<sup>214</sup> Zehebî (748/1347), 'Abdullah b. Ebû Mürre'nin Hârice b. Huzâfe'den (40/660) rivâyet ettiği hadîsin sahîh olmadığını belirtmiştir.<sup>215</sup> Hicretin 54. senesinde ölmüştür.<sup>216</sup>

<sup>211</sup> İBNU'L-ESÎR, 'İzzeddin Ebû'l-Hasen 'Ali b. Muhammed, Üsdü'l-ğâbe, II, 79; İBN HACER, Ahmed b. 'Ali b. Hacer el-Askalânî, el-İsâbe, II, 222

<sup>212</sup> İBN ABDİLBER, Ebû 'Ömer Yûsuf b. 'Abdillah b. Muhammed, el-İstî'âb, II, 418–419; İBN EBÛ HÂTİM, Ebû Muhammed 'Abdurrahman er-Râzî, el-Cerh ve't-ta'dîl, IX, 373; İBN ADÎ, Ebû Ahmed 'Abdullah b. 'Adî el-Cürcânî, el-Kâmil, III, 50; MÜBÂREKFÛRÎ, Muhammed 'Abdurrahman b. Abdürrahîm, Tuhvetü'l-ahvezî, II, 459; WENSINCK, A. J. Wensinck, Mu'cem, VIII, 69

<sup>213</sup> el-MİZZÎ, Yusuf b. 'Abdurrahman el-Mizzi, Tehzîb, XVI, 116–117

<sup>214</sup> İBN HİBBÂN, Muhammed b. Hibbân, es-Sikat, V, 45

<sup>215</sup> ZEHEBÎ, Ebû 'Abdillah Muhammed b. 'Osmân, Mizân, II, 501

<sup>216</sup> SAFEDÎ, Selâhattîn Halîl b. 'Aybeğ es-Safedî, el-Vâfî bi'l-Vefeyât, I, 2087

### 3) ‘Abdullah b. Râşid (ö. 70?/689?)

Ebû'd-Dahhâk ‘Abdullah b. Râşid

Hocaları: ‘Abdullah b. Ebû Mürre.

Öğrencileri: Yezîd b. Ebû Habîb ve Hâlid b. Yezîd.

Buhârî (256/870), ‘Abdullah b. Râşid hakkında sadece vitr hadîsinin olduğunu, o hadîsten başka bir hadîsinin olmadığını; o hadîsi de bizzat hocasından işitmediğini söylemiştir.<sup>217</sup> Rivâyet ettiği bu hadîsin değişik varyantlarında, hadîsin senedindeki râvîlerin sırası bâzen değişmiştir.<sup>218</sup> Ebû Hâtîm (277/890), ‘Abdullah b. Râşid’in, Rebî’a b. Kays’tan, onun da ‘Ali b. Ebû Tâlib’ten (40/660) rivâyet etmiş olduğu başka bir hadîsinden bahsetmiştir.<sup>219</sup>

### 4) Yezîd b. Ebû Habîb (ö. 128/746)

Ebû'r-Reca' Yezîd b. Ebû Habîb

Hocaları: ‘Abdullah b. Harîs, Ebû't-Tufeyl, İbrâhîm b. ‘Abdullah, Sa’îd b. Ebû Hind, ‘Irâk b. Mâlik, ‘Abdullah b. Râşid, ‘Atâ’ b. Ebû Rabâh.

Öğrencileri: Sa’îd b. Ebû Eyyûb, Yahyâ b. Eyyûb, İbn İshâk, Leys b. Sa’d, İbn Lehî’a.

Yaklaşık olarak hicri 35 senesinde doğmuştur. Mısır fakîhlerindendir. Terğîb, melâhîm ve fiten konularına ait hadîsler rivâyet etmiştir.<sup>220</sup> İbn Sa’d (230/844), Ebû Hâtîm (277/890) ve İbn Hibbân (354/965) Yezîd b. Ebû Habîb’in sika olduğunu ve birçok hadîs rivâyet ettiğini söylemişlerdir.<sup>221</sup> Hicri 128 senesinde ölmüştür.<sup>222</sup>

### 5) Leys b. Sa’d (ö. 175/791)

Ebû'l-Hâris Leys b. Sa’d b. ‘Abdurrahman el-Fehmî

Hocaları: Misrâh b. Hârûn, Yezîd b. Ebû Habîb, Bükeyr b. ‘Abdullah,

<sup>217</sup> BUHÂRÎ, Ebû ‘Abdullah Muhammed b. İsmâ’îl, et-Târîhu'l-kebîr, V, 88; İBN HACER, Tehzîb, V, 205; el-MİZZÎ, Tehzîb, XIV, 484–485; İBN ADÎ, el-Kâmil, V, 369;

<sup>218</sup> İBN HİBBÂN, es-Sikat, VII, 35

<sup>219</sup> İBN EBÛ HÂTİM, el-Cerh ve't-ta'dîl, VII, 52 (bu hadîsi kaynaklarda bulamadık.)

<sup>220</sup> İBN EBÛ HÂTİM, el-Cerh ve't-ta'dîl, IV, 251; ZEHEBÎ, Târîh, VIII, 305–6

<sup>221</sup> İBN EBÛ HÂTİM, el-Cerh ve't-ta'dîl, IX, 267; İBN HİBBÂN, es-Sikat, V, 546; İBN HACER, Tehzîb, XI, 318–319

<sup>222</sup> İBN HİBBÂN, Meşâhîru ‘Ulemâ’i'l-Emsâr, I, 122

Ca'fer b. Rebi', 'Abdurrahman b. Kâsım, Hâris b. Ya'kûp, Bekir b. Semâd, Hâris b. Yezîd, Katâde, Muhammed b. Yahyâ b. Hibbân, Yahyâ b. Sa'îd.

Öğrencileri: İbn 'Aclân, İbn Lehî'a, İbnu'l-Mübarek, İbn Vehb, İbn Müsennâ, Sa'îd b. Ebû Meryem, Âdem b. Ebû 'İyyâs, Ahmed b. Yûnus, Şu'be, Yahyâ b. Bükeyr, Yahyâ b. Yahyâ el-Leysî, Yahyâ b. Yahyâ et-Temîm, Ebû Cehm, Kuteybe b. Sa'îd, Muhammed b. Rûmh.

Hicri 94 senesinde doğmuştur. Yahyâ b. Ma'în (233/847), Leys'in kendisine Yahyâ b. Eyyûb'ten daha güvenilir geldiğini söylemiştir. Mısır'ın önemli âlimlerinden olan Leys b. Sa'd hakkında, Ahmed b. Hanbel (241/855), "O, ilim yönünden zengin ve rivâyet etmiş olduğu hadîsler de sahihtir." diyerek, onun için "ثقة ثبت"<sup>223</sup> ifadesini kullanmıştır. Ebû Dâvud (275/888), Ahmed b. Hanbel'den, Leys hakkında, "Mısır'da hadîs rivâyetinde Leys'ten daha güvenilir kimse yoktur." ifadesini işittiğini söylemiştir. 'Amr b. Hârîs'in (148/765) ise hadîs rivâyeti hususunda, Leys'e yakın olduğunu belirtmiştir.<sup>224</sup> Ebû'z-Zur'a (264/877), Ebû Hâtîm (277/890) ve İbn Hibbân'a (354/965) göre sikadır.<sup>225</sup> Hatta Leys b. Sa'd hadîs rivâyetinde İmâm-ı Mâlik'le (179/795) kıyaslanmıştır. Rivâyet tekniğinde arz usûlüne başvuran ilk muhaddislerden biridir.<sup>226</sup>

Hicri 175 senesinin Şa'ban ayında Mekke'de ölmüştür.<sup>227</sup> İmâm Şâfiî (204/819), Leys'in ölümünü duyduğu zaman üzüldüğünü ifade etmiştir.<sup>228</sup>

## 6) İbn Vehb (ö. 197/812)

Ebû Muhammed 'Abdullah b. Vehb b. Müslim el-Fihri el-Mısri

Hocaları: İbn Cüreyc, Yûnus b. Yezîd, Hanzala b. Ebû Süfyân, Hubey b. 'Abdullah, İbn Şurâyh, 'Amr b. Hârîs, 'Usâme b. Zeyd, 'Ömer b. Muhammed, Mûsâ b. 'Ali b. Rabâh, 'Abdullah b. 'Âmîr, Mûsâ b. Eyyûb,

<sup>223</sup> ثقة ثبت : Ta'dîlin üçüncü mertebesinde yer alan lafızlardan ikisinin bir arada kullanılmasıyla oluşan ta'dîl lafızlarındandır ve ta'dîlin ikinci mertebesine delalet eder. (UĞUR, Mücteba, Ansiklopedik Hadîs Terimleri Sözlüğü, T.D.V.Y. Ankara 1992, s. 360)

<sup>224</sup> AHMED B. HANBEL, el-'İlel, II, 27; ZEHEBÎ, Siyer, VIII, 136-163

<sup>225</sup> İBN EBÛ HÂTİM, el-Cerh ve't-ta'dîl, II, 213; İBN HİBBÂN, es-Sikat, VII, 459

<sup>226</sup> İBN SA'D, Muhammed, et-Tabakât, VII, 517; ZEHEBÎ, Siyer, VIII, 136-163

<sup>227</sup> ZEHEBÎ, el-Kâşif, I, 628

<sup>228</sup> ZEHEBÎ, Târîh, XI, 302-315

Eflehâ b. Humeyd, ‘Abdullah b. Ziyâd, Mâlik, Leys, İbn Lehî’a, Harmele b. ‘İmrân, ‘Abdullah b. ‘Ayyâş, ‘Abdurrahman b. Ziyâd.

Öğrencileri: Leys b. Sa’d, ‘Abdurrahman b. Mehdî, Sa’îd b. Ebû Meryem, ‘Abdullah b. Sâlih, Ahmed b. ‘Îsâ, Harmele b. Yahyâ, Ahmed b. Sâlih, Hârîs b. Miskîn, Yûnus b. ‘Abdi’l ‘Â’lâ.

Hicri 125 senesinde doğmuştur. Yahyâ b. Ma’în (233/847) onu sika olarak nitelemiştir. Ahmed b. Hanbel’e (241/855) göre de sikadır; ama semâ’ yoluyla aldığı rivâyetlerin durumu farklıdır. Ahmed b. Sâlih (248/862), ‘Abdullah b. Vehb’in yüz bin hadîs rivâyet ettiğini ve hadîs rivâyeti konusunda ondan daha çok hadîs rivâyet eden birisini görmediğini belirtmiştir. Ebû Hâtim (277/890), sâduk sıfatına sahip olduğunu belirtmiştir.<sup>229</sup> İbn Adî (365/976) onun münker hiçbir hadîsinin olmadığını söylemiş; hatta onun hakkında, “İbn Vehb bir hadîs rivâyet etsin ki o hadîs sahîh olmasın.” demiştir.<sup>230</sup> Hicri 197 senesinde ölmüştür. Ancak Buhârî (256/870), ‘Abdullah b. Vehb’in hicri 196 senesinde öldüğünü zikretmiştir.<sup>231</sup>

## 7) Muhammed b. İshâk (ö. 151/768)

Ebû Bekir

Hocaları: İshâk (babası), Mûsâ b. Yesâr, ‘Atâ’, A’rec, Sa’îd b. Ebû Hind, Kâsım b. Muhammed, Fâtıma bnt. Münzîr, Muhammed b. İbrâhîm, ‘Âsım b. ‘Ömer, İbn Şihâb, ‘Ubeydullah b. ‘Abdullah, Yezîd b. Ebû Habîb, ‘Amr b. Şu’ayb.

Öğrencileri: Cerîr b. Hâzım, Hammâd, İbrâhîm b. Sa’îd, Ziyâd b. ‘Abdullah, ‘Ubâde b. Süleymân, Yezîd b. Hârûn, Yûnus b. Bükeyr.

Hicri 80 veya 85 senesinde doğduğu rivâyet edilmiştir. Magâzî sahibi âlimlerden biridir.<sup>232</sup> Yaşadığı devrin ilim denizi olarak isimlendirilmiştir. Zührî (124/742) onun hakkında, “Medine’de bir tek İbn İshâk kalsa bile ilim zâ’îl

<sup>229</sup> İBN EBÛ HÂTİM, el-Cerh ve’t-ta’dîl, V, 48; ZEHEBÎ, Siyer, IX, 225–229; el-MİZZÎ, Tehzîb, XVI, 277–287

<sup>230</sup> İBN ADÎ, el-Kâmil, IV, 203

<sup>231</sup> BUHÂRÎ, et-Târîhu’l-kebîr, V, 218

<sup>232</sup> İBN MÂKÛLÂ, ‘Ali b. Hîbetullah b. Mâkûlâ, el-İkmâl, I, 317

olmaz.” demiştir. Şu’be’ye (160/777) göre İbn İshâk, hadîs konusunda müslümanların önde gelenlerindendir ve bu da hâfızasının kuvveti sebebiyledir. Buhârî (256/870) onun münferiden bin hadîsinin olması gerektiğini söylemiştir. Ebû Hâtim (277/890) onun sika ve sadûk, İbn Hibbân (354/965) ise sika olduğunu belirtmiştir.<sup>233</sup> Yahya b. Ma’în’den (233/847) zikredilen bir görüşe göre sadûk, ondan nakledilen başka bir görüşe göre de sikadır; ancak hüccet değildir. Diğer bir görüşüne göre de ondan hadîs almakta hiçbir beis yoktur. Zehebî’ye (748/1347) göre ise şüphesiz ki sâduktur. Ahmed b. Hanbel’e (241/855) göre “حسن الحديث”<sup>234</sup> dir. Ancak Ahmed b. Hanbel’in (241/855) sünnetler hususunda, İbn İshâk’la ihticac etmediği belirtilmiştir. Nesâî’ye (303/915) göre hadîste kuvvetli değildir. Hadîslerinin hasen olduğu söylenmiştir. Onun hadîsleriyle delil getirilmesi konusu ise ihtilaflıdır. Dârekutnî’ye (385/995) göre de onunla ihticac edilmez.<sup>235</sup>

#### 8) Yezîd b. Hârûn (ö. 206/821)

Hocaları: Süleymân et-Temîm, İsmâ’îl b. Ebû Hâlid, Ebû Mâlik, Yahyâ b. Sa’îd, Dâvud b. Ebû Hind, Muhammed b. İshâk, Süfyân b. Huseyn.

Öğrencileri: Bakiye b. Velîd (ondan önce ölmüştür. 197/812), Âdem b. Ebû ‘İyyâs, Ahmed b. Hanbel, İshâk b. Râhûye, Yahyâ b. Ma’în, ‘Ali b. el-Medînî, İbn Ebî Şeybe, Muhammed b. Selâm.

Hicri 118 senesinde doğmuştur. İbn Ma’în (233/847), İbnu’l-Medînî (234/848), Ahmed b. Hanbel (241/855) ve Ebû Hâtim’e (277/890) göre sikadır. İsnadlarıyla birlikte yirmi dört bin hadîs ezberlediği rivâyet edilmiştir.<sup>236</sup>

<sup>233</sup> İBN EBÛ HÂTİM, el-Cerh ve’t-ta’dîl, VII, 196; İBN HİBBÂN, es-Sikat, IX, 89

<sup>234</sup> حسن الحديث : Sözlük itibariyle “hadîsleri güzel” manasına gelen ta’dîl lafızlarındandır. (UĞUR, a.g.e, 129)

<sup>235</sup> ZEHEBÎ, Siyer, VII, 33–55; el-Kâşif, II, 156; Târîh, IX, 588–594

<sup>236</sup> YAHYA B. MA’İN, Târîh’u İbn Ma’în, III, 352 (Devrî rivâyeti); AHMED B. HANBEL, el-‘İlel, II, 487; BUHÂRÎ, et-Târîhu’l-kebîr, VIII, 368; et-Târîhû’s-sağîr, II, 307–309; İBN EBÛ HÂTİM, el-Cerh ve’t-ta’dîl, IX, 295; İBN ADÎ, el-Kâmil, VII, 257; İBN HİBBÂN, es-Sikat, VII, 632; İBN MÂKÛLÂ, el-İkmâl, I, 194; İBN HACER, Tehzîb, XI, 366–369

### 9) Ebû'l-Velîd et-Tayâlisî (ö. 227/842)

Ebû'l-Velîd Hişâm b. Abdülmelik et-Tayâlisî el-Basrî

Hocaları: 'İkrime, Ebû 'Âvâne, Şu'be b. Haccâc, Zâ'îde b. Kudâme, Mâlik b. Enes, Hammâd b. Seleme, 'Abdurrahman b. Ebû'z-Zinâd.

Öğrencileri: Buhârî, Ebû Dâvud, İshâk b. Râhûye, Muhammed b. Sa'd, İbn Müsennâ, Ahmed b. Sinân.

Ahmed b. Hanbel (241/855) onun sika olduğunu ve devrinde ondan daha iyi bir muhaddisin bulunmadığını söylemiştir. Bununla birlikte, Ebû'l-Velîd et-Tayâlisî'nin, birçok hadîs rivâyet ettiği hocası Ebû 'Avâne'den (176/792) rivâyet ettiği hadîslerde bazen tashîf yaptığını, Şu'be'den (160/782) rivâyet ettiği hadîslerin ise daha güvenilir olduğunu kaydetmektedir.<sup>237</sup> 'İclî (261/875) ve Ebû Hâtim (277/890), Hişâm b. Abdülmelik'in sika olduğunu belirtmişlerdir.<sup>238</sup> İbn Hibbân (354/965) *es-Sîkat*'ında zikrederek onun, insanların anlayışlılarından olduğunu ve hicri 226 senesinde öldüğünü ifade etmiştir.<sup>239</sup> Buhârî ise Hişâm b. Abdülmelik'in hicri 227 senesinde öldüğünü nakletmiştir.<sup>240</sup>

### 10) Muhammed b. Rumh (ö. 242/855)

Hocaları: Leys b. Sa'd, İbn Lehî'a, Mesleme b. 'Ali.

Öğrencileri: Müslim, İbn Mâce, Hasan b. Süfyân, Muhammed b. Hasan, 'Ali b. Ahmed, Ahmed b. 'Abdülvârîs, Muhammed b. Zebân.

Hicri 150 senesinden sonra doğduğu rivâyet edilmiştir. Ebû Sa'îd b. Yûnus onun hakkında "ثقة ثبت" ifadesini kullanmıştır. Yahyâ b. Ma'în'e (233/847) göre sikadır.<sup>241</sup> Ebû Hâtim (277/890), Muhammed b. Rumh'un sâlih olduğunu zikretmiştir.<sup>242</sup> Nesâî (303/915), onun rivâyet ettiği bir hadîste dâhi hata yapmadığını ifade etmiştir. Meşhur bir hadîsçi olan Muhammed b. Rumh, hicri 242 senesinde ölmüştür.<sup>243</sup>

<sup>237</sup> AHMED B. HANBEL, el-'İlel, II, 315

<sup>238</sup> İBN EBÛ HÂTİM, el-Cerh ve't-ta'dîl, IX, 65; ZEHEBÎ, Tezkiretül-huffâz, I, 382

<sup>239</sup> İBN HİBBÂN, es-Sîkat, VII, 571

<sup>240</sup> BUHÂRÎ, et-Târîhu'l-kebîr, VIII, 195

<sup>241</sup> ZEHEBÎ, Siyer, XI, 498–500; Tezkiretül-huffâz, I, 251

<sup>242</sup> İBN EBÛ HÂTİM, el-Cerh ve't-ta'dîl, VII, 254

<sup>243</sup> BUHÂRÎ, et-Târîhu's-sağîr, II, 377; İBN HİBBÂN, es-Sîkat, IX, 97

### 11) Kuteybe b. Sa'îd (ö. 240/854)

Ebû'r-Reca' Kuteybe b. Sa'îd b. Cemîl es-Sekafî

Hocaları: İmâm-ı Mâlik, Leys, Şerîk, Hammâd b. Zeyd, Ebû 'Avvân, İbn Lehî'a, Bekir b. Madr, Mufaddâl b. Fudâle, İbrâhîm b. Sa'd, İsmâ'îl b. Ca'fer, Ca'fer b. Süleymân, 'Abdullah b. Ca'fer, İbnu'l-Mübârek, Ferc b. Fudâle.

Öğrencileri: Buhârî, Müslim, Ebû Dâvud, Nesâî, Tirmizî, İbn Ebî Şeybe, Ebû Hâtîm, Ahmed b. Yesâr, Mûsâ b. Hârûn, Hârîs b. Ebû Seleme, Hasan b. Süfyân, Muhammed b. Eyyûb, Muhammed b. 'Abdullah b. Yûsuf.

Hicri 150 senesinde doğmuştur. İbn Sa'd (230/844), Ahmed b. Hanbel (241/855) ve İbn Hibbân'a (354/965) göre sikadır.<sup>244</sup> Ebû Hâtîm (277/890) ve Nesâî (303/915) onu sâduk olarak nitelemişlerdir.<sup>245</sup> Hicri 240 senesinde ölmüştür.<sup>246</sup>

### 12) 'Îsâ b.Hammâd (ö. 248/862)

Ebû Mûsâ el-Ensârî 'Îsâ b. Hammâd b. Müslim

Hocaları: Leys b. Sa'd, 'Abdurrahman b. Zeyd, 'Abdullah b. Vehb, İbnu'l-Kâsım.

Öğrencileri: Müslim, Ebû Dâvud, Nesâî, İbn Mâce, Bakiye b. Mahled, Ebû'z-Zur'a, Mûsâ b. Sehl, Muhammed b. Hasan, Muhammed b. Ziyâd.

Ebû Hâtîm (277/890), Nesâî (303/915) ve Dârekutnî'ye (385/995) göre sikadır.<sup>247</sup> Hicri 248 senesinde ölmüştür.<sup>248</sup>

### 13) 'Amr b. Şu'ayb (ö. 118/736)

Ebû İbrâhîm (Ebû Abdullah) Amr b. Şu'ayb b. Muhammed el-Kureyşî es-Sehmî

Hocaları: Zeyneb bnt. Ebû Seleme, Babası, Sa'îd b. Müseyyeb, 'Atâ' b. Ebû Rabâh, Tâvûs, 'Amr b. Şerîk, Süleymân b. Yesâr.

<sup>244</sup> İBN HİBBÂN, es-Sikat, IX, 20; el-MİZZÎ, Tehzîb, XXII, 241

<sup>245</sup> İBN EBÛ HÂTİM, el-Cerh ve't-ta'dîl, VII, 140; ZEHEBÎ, Siyer, XI, 13-24

<sup>246</sup> BUHÂRÎ, et-Târîhu'l-kebîr, VII, 195

<sup>247</sup> İBN HACER, Takrîb, I, 438; İBN EBÛ HÂTİM, el-Cerh ve't-ta'dîl, VI, 274; ZEHEBÎ, Siyer, XI, 507-508

<sup>248</sup> el-MİZZÎ, Tehzîb, XIV, 124

Öğrencileri: Katâde, Mekhûl, Zührî, Eyyûb, Huseyn, 'Ubeydullah b. 'Ömer, Dâvud b. Ebû Hind, İbn Lehî'a, İbn İshâk.

Yahyâ b. Ma'în'e (233/847) göre إذا حدث عمرو بن شعيب عن أبيه عن جده şeklinde yapmış olduğu rivâyetler zayıftır. Bunun dışında kalan rivâyetleri ise sahîhtir. İbnu'l-Mübârek (181/797) ve Ebû Nu'aym (430/1038) "لین" <sup>249</sup> sıfatına sahip olduğunu belirtmişlerdir.<sup>250</sup> 'Amr b. Şu'ayb, kendisinden güvenilir râvîlerin hadîs rivâyet etmeleri durumunda sika sayılacağı, aksi takdirde rivâyetlerine güvenilemeyeceği söylenmiştir. Ahmed b. Hanbel (241/855), 'Amr'ın rivâyetlerinin delil olarak kullanılamayacağını, bunların arasında münker olanlarının bulunduğunu ve ancak i'tibâr için yazılabileceğini ifade etmiştir. Buhârî (256/870), 'Amr'ın hiçbir rivâyetini *es-Sahîh*'ine almamakla birlikte, onun babası ve dedesi vasıtasıyla gelen rivâyetlerinin makbûl olduğu kanaatindedir. Zehebî (748/1347), 'Amr'ın hadîslerini hasen, İbn Hacer (852/1448) ise, 'Amr b. Şu'ayb'i hadîs konusunda, sadûk olarak değerlendirmektedir.<sup>251</sup>

"أبيه عن جده" "babası ve dedesi" şeklinde gelen rivâyetlerin dışında rivâyet etmiş olduğu hadîsler sahîhtir ve onlar delil olarak kullanılabilir; ama "babası ve dedesi" şeklinde rivâyet ettiği hadîsler çoğunlukla münkerdir ve bu şekilde nakledilen rivâyetlerle ihticac edilmez. Çünkü bu isnad mürsel ve munkatî' olmaktan hâli değildir. Asıl adı, 'Amr b. Şu'ayb b. Muhammed b. 'Abdullah b. 'Amr'dır. Babasından rivâyet etmiş olması durumunda, babası o zaman Şu'ayb olur. Dedesinden kastedilende 'Abdullah b. 'Amr'dır; ama dedesi Şu'ayb'dir. Şayet dedesi Şu'ayb olursa, 'Abdullah b. 'Amr o zaman bulunmaz ve bu şekilde ki rivâyet de munkatî' olur. Şayet onun sözünden kastettiği dedesinin dedesi ise, 'Amr'ın dedesi daha uygun olur o da

<sup>249</sup> لین : "Hadîs konusunda gevşektir" manasına gelen cerh ifadelerindendir. Cerhin birinci mertebesine ve en hafifine delalet etmektedir. (UĞUR, a.g.e, s. 202)

<sup>250</sup> YAHYÂ B. MA'ÎN, Târîh'u İbn Ma'în, III, 192 (Devrî rivâyeti); BUHÂRÎ, et-Târîhu'l-kebîr, I, 151; ZEHEBÎ, el-Kâşif, I, 206; Târîh, VII, 433-435

<sup>251</sup> BUHÂRÎ, et-Târîhu'l-kebîr, VI, 342; İBN EBÛ HÂTİM, el-Cerh ve't-ta'dîl, VI, 238; el-'UKAYLÎ, Ebû Ca'fer Muhammed b. 'Amr b. Mûsâ b. Haddâd, ed-Duafâ, III, 273; İBNU'L-CEVZÎ, Ebû'l-Ferec 'Abdurrahman, ed-Duafâ ve'l-Metrukîn, II, 227

Muhammed b. ‘Abdullah b. ‘Amr’dır ve bu kişi de sahâbe değildir, o zaman da haber mürsel olur. Bu durumlarda da bu şekilde rivâyet edilen hadîsleri mürsel ve munkatı’ olur. Bu iki şekilde gelen hadîslerde hüccet olarak kabul edilemezler. Çünkü Allah (cc) kullarını, dinlerini kaynakları belli olmayan haberler üzerine inşa etmekle mükellef tutmamıştır. Mürsel ve munkatı’ olan rivâyetlerinde kaynakları belli değildir ve mükelleflerde bu şekilde ki rivâyetleri kabul etmekle zorunlu tutulmamışlardır. Zehebî onu hicri 118 senesinde ölenlerin arasında zikretmiştir.<sup>252</sup>

#### 14) Müsennâ (ö. 149/766)

Ebû ‘Abdullah Müsennâ b. Sabbâh

Hocaları: İbrâhîm b. Meysene, Tavûs b. Keysân, ‘Abdullah b. Ebû Müleyke, ‘Urve b. ‘Âmîr, ‘Atâ’ b. Ebû Rabâh, ‘Atâ’ b. el-Horasânî, ‘Amr b. Dînâr, ‘Amr b. Şu’be, Kâsım b. Ebû Bezzâr, Mücâhid b. Cebr, Muharrer b. Ebû Hüreyre.

Öğrencileri: İsmâ’îl b. ‘Ayyâş, Eyyûb b. Süveyd, Hakkâm b. Seleme, Hârice b. Mûs’ab, Hâlid b. ‘Abdullah, Hâlid b. Yezîd, Züheyr b. Muhammed, Ziyâd b. Rebî’, Sa’îd b. Sâlim, Süfyân es-Sevrî, Selîm b. Müslim, ‘Abbâd b. Süheyb, ‘Abdullah b. Recâ’.

Yahyâ b. Ma’în (233/847), Müsennâ b. Sabbâh’ın sika olduğunu zikretmiştir. Ondan nakledilen diğeri bir görüşe göre de zayıftır; ama onun hadîsleri terk edilmemiştir ve eserlere yazılmıştır. Ahmed b. Hanbel’e (241/855) göre hadîsleri muzdariptir.<sup>253</sup> İbn Sa’d (230/844) onu dördüncü tabakada zikrederek zayıf olduğunu söylemiştir.<sup>254</sup> Nesâî (303/915), onun sika olmadığını belirtmiştir. Ebû Hâtim (277/890), Tirmizî (279/892), Dârekutnî (385/995), İbn Abdilber (463/1071) ve İbn Hacer’e (852/1448) göre

<sup>252</sup> İBN ADÎ, el-Kâmil, VI, 201–205; İBN HİBBÂN, el-Mecrûhîn, II, 37–40; İBN HACER, Tehzîb, VIII, 44; KANDEMİR, Yaşar, “Amr b. Şu’ayb” md. DİA, III, 92

<sup>253</sup> **Muzdarib:** Bazen bir bazen de birden fazla râvîlerden birbirine aykırı şekilde rivâyet edilen, râvîleri adalet ve zabt yönünden yakın derecelerde olduklarından da aralarında herhangi birini tercih etme imkânı olmayan hadîslerdir. (bk. UĞUR, a.g.e, s. 301–302)

<sup>254</sup> İBN SA’D, et-Tabakât, V, 491

zayıftır.<sup>255</sup> Zehebî hadîs konusunda gevşek davrandığını ifade etmektedir.<sup>256</sup> el-'Ukaylî (322/934) de onun zayıf olduğunu ancak hadîslerinin eserlerde zikredildiğini belirtmiştir.<sup>257</sup> İbn Hibban'a göre ömrünün sonlarına doğru rivâyetleri karıştırmaya başlamıştır. Bu sebeple ondan rivayet edilen hadîslerle ihticac etmek bâtıldır. Çünkü rivâyet ettiği hadîslerin farkına varamamıştır. Hicri 149 senesinde ölmüştür.<sup>258</sup>

#### 15) 'Abdullah b. 'Amr b. 'Âs b. Vâ'il b. Hâşim Sa'îd (ö. 63/682)

Yahyâ b. Ma'în (233/847), onun künyesinin Ebû 'Abdurrahman olduğunu; ama onun Ebû Muhammed künyesiyle tanındığını söylemiştir.<sup>259</sup>

Habeşistan'da doğmuştur daha sonra da Medine'ye yerleşmiştir. Hz. Peygamber'le birlikte birçok savaşa katılmıştır.<sup>260</sup> İbn Hibbân (354/965) sika olduğunu zikretmiştir.<sup>261</sup> Hz. Peygamber'in, hadîslerin yazılması için izin vermiş olduğu sayılı kişilerden biridir. Ölüm tarihi hakkında birçok tarih verilmesine rağmen meşhur olanı hicri 63 senesinde öldüğüdür.<sup>262</sup>

#### 16) Şu'ayb b. Muhammed b. 'Abdullah b. 'Amr b. 'Âs (ö. ??/?)

Hocaları: 'Amr b. Şu'ayb, 'Ubâde b. Sâmit, 'Abdullah b. 'Abbâs ve 'Abdullah b. 'Amr b. 'Âs.<sup>263</sup>

Öğrencileri: Sâbî el-Bunâni, Ziyâd b. 'Ömer, Seleme b. Ebû Hişâm, 'Osmân b. Hâkim, 'Atâ' el-Horasânî, 'Amr b. Şu'ayb, 'Ömer b. Şu'ayb.<sup>264</sup>

Tâbiîndendir. Ebû Hâtim (277/890), hadîs rivâyetinde sebt olduğunu belirtmiştir.<sup>265</sup> İbn Hibbân (354/965), 'Amr b. Şu'ayb'in ondan rivâyet ettiği عن

<sup>255</sup> İBN EBÛ HÂTİM, el-Cerh ve't-ta'dîl, VIII, 324; İBN ABDİLBER, el-İstî'âb, I, 632; İBN HACER, el-İsâbe, VIII, 259; Takrîb, I, 519; el-MİZZÎ, Tehzîb, XXVII, 203

<sup>256</sup> ZEHEBÎ, el-Kâşif, II, 239

<sup>257</sup> el-'UKAYLÎ ed-Duafâ, IV, 249

<sup>258</sup> İBN HİBBÂN, el-Mecrûhîn, II, 354

<sup>259</sup> İBN ABDİLBER, el-İstî'âb, I, 292–295

<sup>260</sup> İBN SA'D, et-Tabakât, VII, 493–494

<sup>261</sup> İBN HİBBÂN, es-Sikat, III, 210

<sup>262</sup> İBN HACER, el-İsâbe, IV, 192–193; İBNU'L-ESÎR, Üsdü'l-ğâbe, I, 657–658

<sup>263</sup> İBN SA'D, et-Tabakât, V, 243

<sup>264</sup> el-MİZZÎ, Tehzîb, XII, 534

<sup>265</sup> İBN EBÛ HÂTİM, el-Cerh ve't-ta'dîl, IV, 351

أبيه şeklindeki rivâyetlerin sahîh olmadığını söylemiştir.<sup>266</sup> Zehebî'ye (748/1347) göre sadûktur.<sup>267</sup>

### 17) Haccâc (ö. 145/762)

Ebû Ertâd Haccâc b. Ertâd b. Sevr b. Hûbeyr b. Serâhîl b. Kâ'b b. Selmân b. 'Âmîr b. Hârîs b. Sa'd b. Mâlik b. Nehaî

Hocaları: Sâbî b. 'Ubeyd, Hasan b. Sa'd, Hâkim b. 'Uteybe, İbn 'Abdurrahman, Zeyd b. Cübeyr, Simâk b. Harb, 'Âmîr eş-Şa'bî, 'Abdullah b. 'Abdullah er-Râzî, 'Atâ' b. Ebû Rabâh, 'Ikrimê, Hişâm b. 'Urve.

Öğrencileri: İsmâ'îl b. 'Ayyâş, Hafs b. Kays, Hammâd b. Zeyd, Ziyâd b. 'Abdurrahman, 'Abdullah b. el-Mübârek, Süfyân es-Sevrî, 'Abdullah b. Nümeyr, 'Abdürrezzâk, Fudayl b. 'Amr, Kâsım b. Nâfî, Mu'temir b. Süleymân.

İbn Sa'd (230/844) onu dokuzuncu tabakada zikretmiş ve zayıf olduğunu nakletmiştir. Buhârî (256/870) onun metruk olduğunu vurgulamıştır. Ebû'z-Zur'a (264/877), onun için "sadûk ama müdelleştir." demiştir. Ebû Bekir el-Hatîb onun âlim ve hadîs hâfızı olduğunu söylemiştir. Ebû Hâtim (277/890) sadûk olduğunu belirtmiş; ama onun zayıf râvîlerden tedlis taptığını ve onun hadîsleriyle delil getirilemeyeceğini ifade etmiştir. Nesâî (303/915) onun için "hâfızası pek güçlü değildir." demiştir.<sup>268</sup> el-'Ukaylî (322/934) de hadîslerinin kabul edilmediğini belirtmiştir.<sup>269</sup> İbn Adî (365/975) onun hakkında "zayıftır" ifadesini kullanmıştır.<sup>270</sup>

Altı yüz tane müdelles rivâyetinin olduğu belirtilmiştir. İbn Ma'in (233/847), hâfızasının güçlü olmadığını ve onun hadîslerinin alınmamasını istemiştir. Dârekutnî (385/995) onun hadîsleriyle ihticac edilmez demiştir.<sup>271</sup> Yahyâ b. Sa'îd ondan hadîs rivâyet etmekten çekinmiştir. Ayrıca onun

<sup>266</sup> İBN HİBBÂN, es-Sikat, VI, 437

<sup>267</sup> ZEHEBÎ, el-Kâşif, I, 488

<sup>268</sup> İBN SA'D, et-Tabakât, I, 131; BUHÂRÎ, et-Târîhu'l-kebîr, II, 378; el-MİZZÎ, Tehzîb, V, 420-428

<sup>269</sup> el-'UKAYLÎ, ed-Duafâ, I, 277-280

<sup>270</sup> İBN ADÎ, el-Kâmil, II, 222-228

<sup>271</sup> ZEHEBÎ, Mizân, I, 458-461

hakkında "ضعيف ضعیف" ifadesini kullanmıştır. Cuma namazına katılmadığı da nakledilmiştir.<sup>272</sup> Hicri 145 yılında ölmüştür.

### 18) Muhammed b. Sevâ' (ö. 187/803)

Ebû'l-Hattâb Muhammed b. Sevâ' b. 'Amber es-Sadûsî

Hocaları: Huseyn el-Mu'allim, Sa'îd b. Ebû 'Arûbe, İbn 'Avvân.

Öğrencileri: Muhammed b. Sa'leb, İshâk b. Râhûye, Ahmed b. Mukaddem, Ebû Hafs.

Ebû Hâtîm (277/890), İbn Hibbân (354/965) ve Zehebî'ye (748/1347) göre sikadır. Ayrıca, İbn Hibbân, onun hicri 187 senesinde öldüğünü nakletmiştir.<sup>273</sup>

### 19) Ma'mer (ö. 153/770)

Ma'mer b. Râşid el-Harrânî el-Basrî

Hocaları: Zührî, Katâde, 'Amr b. Dînâr, Ziyâd, Yahyâ b. Ebû Kesîr, Muhammed b. Ziyâd.

Öğrencileri: Süfyân b. 'Uyeyne, Süfyân es-Sevrî, İbnu'l-Mübârek, Muhammed b. Ca'fer, Hişâm b. Yûsuf, 'Abdürrezzâk.

İbn Sa'd (230/844) onu hadîs ilimlerinde dördüncü tabakada zikretmiş ve onun faziletinden bahsetmiştir.<sup>274</sup> Yahyâ b. Ma'în (233/847), onun için "Esbetu'n-Nâs"<sup>275</sup> demiştir. 'Abdürrezzâk (211/826), Ma'mer'den on bin hadîs yazdığını nakletmiştir.<sup>276</sup> 'İclî'ye (261/875) göre sikadır ve hadîs âlimidir.<sup>277</sup> Ebû Hâtîm (277/890) "صالح الحديث" <sup>278</sup> sıfatına sahip olduğunu belirtmiştir.<sup>279</sup>

<sup>272</sup> İBN HİBBÂN, el-Mecrûhîn, I, 269–273

<sup>273</sup> İBN EBÛ HÂTİM, el-Cerh ve't-ta'dîl, VII, 282; İBN HİBBÂN, es-Sikat, IX, 42; ZEHEBÎ, Târîh, XII, 367

<sup>274</sup> İBN SA'D, et-Tabakât, V, 547

<sup>275</sup> **Esbetu'n-Nâs**: İnsanların en sağlamı ve en güvenilirli manasında, hadîs râvîlerinin ta'dîli için kullanılan tabirlerden biridir.(bk. KOÇYİĞİT, Talat, Hadîs Terimleri Sözlüğü, s. 117–118)

<sup>276</sup> el-MİZZÎ, Tehzîb, XXVIII, 303–311

<sup>277</sup> 'İCLÎ, Ahmed b. 'Abdullah el-'İclî, es-Sikat, II, 290

<sup>278</sup> **صالح الحديث**: Sözlük bakımından "hadîsi iyice" manasına gelen bir tamlama olup ta'dîl lafızlarındandır. İbn Ebi Hâtîm'in tasnifinde dördüncü mertebe lafızları arasında yer almaktadır. (UĞUR, a.g.e, s. 353)

<sup>279</sup> İBN EBÛ HÂTİM, el-Cerh ve't-ta'dîl, VIII, 255–257

İbn Hibbân (354/965) onun fakîh, hâfız ve mutkîn olduğunu ifade etmiştir.<sup>280</sup> İbn Hacer (852/1448), onun sika ve sebt olduğunu vurgulamıştır.<sup>281</sup> Hicri 153 senesinde ölmüştür.

## 20) Büreyde b. Hasîb b. ‘Abdullah (ö. 73/692)

Ebû ‘Abdullah Büreyde b. Hasîb b. ‘Abdullah b. Hârîs b. A’rec b. Sa’d b. Râzîh b. ‘Adî Sehm b. Mâzîn b. Hârîs

Öğrencileri: Oğlu Süleymân b. Büreyde, ‘Âmîr eş-Şa’bi, ‘Abdullah b. Evs.<sup>282</sup>

Bedir savaşından önce müslüman olmuştur.<sup>283</sup> İbn Sa’d (233/844) onun hicri 73 senesinde öldüğünü söylemiştir.<sup>284</sup>

## 21) ‘Abdullah b. Büreyde (ö. 115/733)

Ebû Sehl ‘Abdullah b. Büreyde b. Husây b. el-Eslemî

Hocaları: Enes b. Mâlik, Büreyde b. Husây b. Büşeyr b. Ka’b, Humeyd b. ‘Abdurrahman, Hanzala b. ‘Ali, Sa’îd b. Müseyyeb, Semura b. Cündeb, ‘Abdullah b. ‘Abbâs, Mu’âviye b. Ebû Süfyân, Muğîre b. Şu’be, Ebû Hüreyre, Hz. ‘Âişe, Ümmü Seleme.

Öğrencileri: Büşeyr b. ‘Abdullah, Ecles b. ‘Abdullah, Büşeyr el-Kevsec.<sup>285</sup>

Hiz. ‘Ömer’in (23/644) hilafetinin üçüncü senesinde doğmuştur. Yahyâ b. Ma’în (233/847), Ahmed b. Hanbel (241/855), ‘İclî (261/875) ve Ebû Hâtîm’e (277/890) göre sikadır. ‘İclî onun tabîinden olduğunu eklemiştir. Hicri 115 senesinde ölmüştür.<sup>286</sup>

<sup>280</sup> İBN HİBBÂN, es-Sikat, VII, 484

<sup>281</sup> İBN HACER, Takrîb, I, 541

<sup>282</sup> el-MİZZÎ, Tehzîb, IV, 53–55

<sup>283</sup> İBN ABDİLBER, el-İstî‘âb, I, 56; İBNU’L-ESÎR, Üsdü’l-ğâbe, I, 110; İBN EBÛ HÂTİM, el-Cerh ve’t-ta’dîl, I, 435; İBN HİBBÂN, es-Sikat, III, 29

<sup>284</sup> İBN SA’D, et-Tabakât, VII, 8; İBN HACER, el-İsâbe, I, 286;

<sup>285</sup> el-MİZZÎ, Tehzîb, XIV, 328

<sup>286</sup> AHMED B. HANBEL, el-‘İlel, III, 126; ‘İCLÎ, es-Sikat, II, 21; İBN EBÛ HÂTİM, el-Cerh ve’t-ta’dîl, V, 13; ZEHEBÎ, Târîh, XIV, 332;

## 22) Zeyd b. Hubbâb (ö. 203/818)

Ebû Huseyn el-'Atekî.

Hocaları: İbrâhîm b. 'Osmân, İbrâhîm b. Nâfi', İbrâhîm b. Yezîd, 'Übeyy b. 'Abbâs, Ebû Munîyb.

Öğrencileri: İbrâhîm b. Sa'îd, İbrâhîm b. Ya'kûb, Ahmed b. Harb, Ahmed b. Süleymân, Ahmed b. Sinân, Ebû 'Ubeyde.

Hicri 130 senesinde doğmuştur. Endülüs kadılığı yapmış ve orada meşhur bir muhaddîs olarak tanınmıştır. Yahyâ b. Ma'în (233/847), onu sika olarak nitelemiştir. Ancak onun Sevrî'den rivâyet ettiği hadîste kalb<sup>287</sup> yaptığını; ama bunda herhangi bir kusurun söz konusu olmadığını belirtmiştir. Ahmed b. Hanbel (241/855), 'İclî (261/875) ve Ebû Hâtîm'e (277/890) göre sikadır. Ebû Dâvud (275/888), Zeyd b. Hubbâb'ın, sadûk olduğunu; lakin çok hata yaptığını ifade etmiştir. Hicri 203 senesinde ölmüştür.<sup>288</sup>

## 23) 'Ubeydullah b. 'Abdullah (ö. 170/786)

Ebû Munîb 'Ubeydullah b. 'Abdullah

Hocaları: Câbîr b. Zeyd, Hasan el-Basrî, Sa'îd b. Cübeyr, 'Abdullah b. Büreyde, 'Osmân b. 'Abdullah, 'Atâ' b. Ebû Rabâh, 'İkrime, 'Ömer b. 'Abdi'l-'Azîz, Ebû 'Osmân el-Ensârî.

Öğrencileri: İshâk b. Necîh, Zeyd b. Hubbâb, 'Abdullah b. Ebû Ca'fer, 'Ali b. Hasan, Fadl b. Mûsâ.

İbn Sa'd'a (230/844) göre sikadır, ama az hadîs rivâyet etmiştir.<sup>289</sup> Yahyâ b. Ma'în (233/847), onu sika olarak nitelemiştir.<sup>290</sup> Ebû Hâtîm (277/890) de onun sâlih olduğunu söylemiştir.<sup>291</sup> İbnu'l-Mübarek (181/797), eserine ondan rivâyet ettiği hadîsleri almıştır. 'Abbâs b. Mûs'âb onu sika olarak değerlendirmiştir. Ebû Ca'fer onun hadîsleri üzerinde ittifak olmadığını

<sup>287</sup> **Kalb:** Hadîs râvîlerinin isimlerinde, isnadlarda ve metinlerde yapılan değişikliklerden, takdim ve tehirlerden ibarettir. (ayrıntılı bilgi için bk. KOÇYİĞİT, a.g.e, s. 220–222)

<sup>288</sup> YAHYÂ B. MA'ÎN, Târîh'u İbn Ma'în, I, 112 (Dârimî rivâyeti); AHMED B. HANBEL, el-'İlel, II, 101; 'İCLÎ, es-Sikat, I, 377; İBN EBÜ HÂTİM, el-Cerh ve't-ta'dîl, III, 561; ZEHEBÎ, Siyer, IX, 394–395; el-MİZZÎ, Tehzîb, X, 40–47

<sup>289</sup> İBN SA'D, et-Tabakât, V, 202

<sup>290</sup> YAHYÂ B. MA'ÎN, Târîh'u İbn Ma'în, I, 137 (Dârimî rivâyeti); ZEHEBÎ, el-Kâşif, I, 682

<sup>291</sup> İBN EBÜ HÂTİM, el-Cerh ve't-ta'dîl, V, 322

söylemiştir. İbn Adî (365/976), “ondan hadîs rivâyet etmekte hiçbir beis yoktur.” demiştir. Ondan rivâyet edilen hadîsleri İbn Mâce (273/886), Ebû Dâvud (275/888) ve Nesâî (303/915) eserlerine almışlardır.<sup>292</sup> Ancak Nesâî onu zayıf olarak nitelemiştir.<sup>293</sup>

Enes b. Mâlik’ten (93/712) hadîs rivâyet etmiştir. Muhammed b. Davud’a göre yalancıdır.<sup>294</sup> ‘İkrime’den (105/723) öşür ve haraç vergisinin toplanması hususunda hadîs rivâyet etmiştir; ama bu rivâyetler daha sonra terk edilmiştir. İbn Hibbân’a (354/965) göre onun hadîsleri hüccet değildir.<sup>295</sup> Buhârî (256/870) onu münker olarak niteleyerek *ed-Duafâ* adlı kitabında zikretmiştir.<sup>296</sup> Zehebî (748/1347), onun hicri 170 senesinde öldüğünü söylemiştir.<sup>297</sup>

#### 24) Fudâle b. Mûsâ (ö. 192/808)

Ebû ‘Abdullah es-Sinân el-Mervezî

Hocaları: Hişâm b. ‘Urve, Hüseyim b. ‘Irâk, İsmâ’îl b. Ebû Hâlid, Muhammed b. ‘Amr, Huseyn el-Muâllim, Ma’mer b. Râşid.

Öğrencileri: İshâk b. Râhûye, ‘Ali b. Hucur, Yahyâ b. Eksem, Muhammed b. Gaylân, Muhammed b. Âdem.

Hicri 115 senesinde doğmuştur. Vekî’ (197/812), İbn Sa’d (230/844), İbn Ma’in (233/847) ve İbn Hibbân’a (354/965) göre sika olarak bilinir.<sup>298</sup> Ebû Hâtîm’e (277/890) göre sadûk ve sâlihtir.<sup>299</sup> Nesâî (303/915), onu beşinci tabakada zikretmiştir.<sup>300</sup> Hicri 192 senesinde ölmüştür.<sup>301</sup> Buhârî (256/870) ise onun hicri 191 senesinde öldüğünü söylemiştir.<sup>302</sup>

<sup>292</sup> el-MİZZÎ, Tehzîb, XIX, 80–81

<sup>293</sup> İBNU’L-CEVZÎ, ed-Duafâ, II, 163

<sup>294</sup> İBN HACER, Lisânu’l-mizân, IV, 106

<sup>295</sup> İBN HİBBÂN, el-Mecrûhîn, II, 30

<sup>296</sup> BUHÂRÎ, ed-Duafâ, I, 72

<sup>297</sup> ZEHEBÎ, Târîh, I, 1182

<sup>298</sup> İBN SA’D, et-Tabakât, VII, 372; YAHYÂ B. MA’ÎN, Târîh’u İbn Ma’in, IV, 354 (Devrî rivâyeti); İBN HİBBÂN, es-Sikat, VII, 319; ZEHEBÎ, Siyer, IX, 103–105

<sup>299</sup> İBN EBÛ HÂTİM, el-Cerh ve’t-ta’dîl, VII, 68

<sup>300</sup> NESÂÎ, ed-Duafâ, I, 132

<sup>301</sup> el-MİZZÎ, Tehzîb, XXIII, 258

<sup>302</sup> BUHÂRÎ, et-Târîhu’s-sağîr, II, 268

## 25) Ebû İshâk (ö. 215/830)

Ebû İshâk İbrâhîm b. İshâk b. Mûsâ el-Bünânî,

Hocaları: İbrâhîm b. el-Muhtâr, İshâk b. 'Îsâ, Eyyûb b. Vâsîl, Bakiye b. Velîd, Hârîs b. 'Umeyr, Dâvud b. 'Abdurrahman, Zâfir b. Süleymân, Süfyân b. 'Uyeyne, Şüreyh b. Yezîd, Âsım b. 'Abdî'l-'Azîz, 'Abdullah b. el-Mübârek, 'Abdurrahman b. Mehdî, Fadl b. Mûsâ, Mâlik b. Enes, Muhammed b. İbrâhîm b. Tahmân, Muhammed b. Yûsuf, Mu'temir b. Süleymân, Nadr b. Şümeyl, Vekî' b. Cerrâh.

Öğrencileri: İbrâhîm b. Mûsâ, Ahmed b. İbrâhîm, Ahmed b. Büceyr, Ahmed b. Muhammed b. Hanbel, Ahmed b. Mansûr, İsmâ'îl b. 'Abdullah, Hasan b. Sâlih, Yahyâ b. Ma'în, Yûsuf b. Mûsâ.

Yahyâ b. Ma'în (233/847) ve İbn Hibbân (354/965) onu sika olarak nitelemiştir. Ya'kûb b. Şeybe'ye göre sika ve sebtir. Ebû Hâtim (277/890) sadûk olduğunu belirtmiştir. Müslim (261/874), Ebû Dâvud (275/888) ve Tirmizî (279/892) ondan rivâyet edilen hadîsleri eserlerinde zikretmişlerdir.<sup>303</sup> Hicri 215 senesinde ölmüştür. Ancak, Buhârî (256/870) onun hicri 214 senesinde öldüğünü söylemiştir.<sup>304</sup>

## 26) Yahyâ b. Sa'îd (ö. 143/760)

Yahyâ b. Sa'îd b. Kays b. 'Amr

Hocaları: Enes, Sâ'îbe b. Yezîd, Emâme b. Sehl, Süfyân, Şu'be, İbn Cüreyc, Hüseyim, Yahyâ el-Kettân, Ebû 'Usâme, Yezîd b. Hârûn.

Öğrencileri: Ebân b. Yezîd, İbrâhîm b. Tahmân, İsmâ'îl b. 'Ayyâş, İsmâ'îl b. Kays, Bîşr b. Mufaddâl, Cerîr b. Hâzım, Hammâd b. Zeyd, Dâvud b. 'Abdurrahman, Sa'îd b. Ebû 'Arûbe, Şu'be b. Haccâc, 'Abdullah b. el-Mübârek, 'Abdullah b. Nümeyr, Leys b. Sa'd.

İbn Sa'd (230/844) sika, hüccet ve birçok hadîs rivâyet ettiğini ifade etmiştir. Yahyâ b. Sa'îd, 'İclî (261/875), Ebû'z-Zur'a (264/877), Ebû Hâtim (277/890) ve İbn Hibbân'a (354/965) göre sikadır. Ayrıca 'İclî tabîinden

<sup>303</sup> İBN HİBBÂN, es-Sikat, VIII, 68; el-MİZZÎ, Tehzîb, II, 39–41

<sup>304</sup> BUHÂRÎ, et-Târîhu'l-kebîr, I, 273

olduğunu belirtmiştir.<sup>305</sup> Eyyûb es-Sıhtiyârî, Medine’de o dönemde ondan daha sahîh bir kimseyi görmediğini söylemiştir. Buhârî (256/870) onun sika olduğunu ve Enes b. Mâlik’ten (93/712) hadîs dinlediğini nakletmiştir. Nesâî’ye (303/915) göre sika ve me’mûndur.<sup>306</sup>

## 27) ‘Ubâde b. Sâmit (ö. 34/654)

Ebû’l-Velîd ‘Ubâde b. Sâmit b. Kays Fehr b. Sa’leb b. Gânem b. Sa’leb b. ‘Âvf b. ‘Amr

Öğrencileri: Enes b. Mâlik, Câbîr b. ‘Abdillâh, Fudâle b. ‘Ubeyd, Evs b. ‘Abdullâh, Muhammed b. Rebî’a, ‘Abdullâh b. Muheyrîz.

Sahâbenin hadîs rivâyetine vermiş olduğu önem çok açıktır kaynaklarda ‘Ubâde b. Sâmit hakkında uzun değerlendirmeler mevcuttur burada sadece kaynakları zikretmenin yeterli olacağını düşünüyoruz.<sup>307</sup> İbnu’l-Esîr onun hicri 45 senesinde öldüğünü söylemiştir.<sup>308</sup>

## 28) İbn Müheyrîz (ö. 99/717)

Ebû Müheyrîz

Hocaları: Ubâde b. Sâmit, Mu’âviye, Ebû Sa’îd, Ebû Mâhzûra

Öğrencileri: Hâlid b. Ma’den, Mekhûl, Hasan b. ‘Atiye, Zührî, Yahyâ b. Şeybân, İsmâ’îl b. ‘Ubeydullâh.

Evzâ’î (159/775) onun için, “Allah, bu ümmeti İbn Müheyrîzler oldukça delaletle düşürmez.” demiştir.<sup>309</sup> İbn Sa’d (230/844), ‘İclî (261/875) ve Ebû Hâtîm’e (277/890) göre sikadır. Ayrıca İbn Sa’d onu üçüncü tabakada zikretmiştir.<sup>310</sup> Hicri 99 senesinde öldüğü söylenmiştir.<sup>311</sup>

<sup>305</sup> ‘İCLÎ, es-Sikat, II, 352; İBN HİBBÂN, es-Sikat, V, 521; İBN HACER, Tehzîb, XI, 194–195

<sup>306</sup> BUHÂRÎ, et-Târîhu’l-kebîr, VIII, 275; ZEHEBÎ, Târîh, IX, 331–334; el-MİZZÎ, Tehzîb, XXXI, 346–350

<sup>307</sup> bk. İBN SA’D, et-Tabakât, III, 546; İBN EBÛ HÂTİM, el-Cerh ve’t-ta’dîl, VI, 95; İBN ABDİLBER, el-İstî’âb, I, 243; İBN HACER, el-İsâbe, III, 624–628

<sup>308</sup> İBNU’L-ESÎR, Üsdü’l-ğâbe, I, 573–574

<sup>309</sup> ZEHEBÎ, Siyer, IV, 494–496

<sup>310</sup> İBN SA’D, et-Tabakât, VII, 447; ‘İCLÎ, es-Sikat, II, 58; BUHÂRÎ, et-Târîhu’l-kebîr, V, 193;

İBN EBÛ HÂTİM, el-Cerh ve’t-ta’dîl, V, 168

<sup>311</sup> SAFEDÎ, el-Vâfi bi’l-Vefeyât, I, 2501

### 29) Muhammed b. Yahyâ b. Hibbân (ö. 121/739)

Ebû 'Abdullah el-Ensârî el-Buhârî Muhammed b. Yahyâ b. Hibbân b. Munkîz

Hocaları: Râfi' b. Hatîce, 'Abdullah b. 'Ömer, Enes, 'Abdullah b. Müheyrîz, 'Amr b. Selîm.

Öğrencileri: Rebî'â, İbn 'Âclân, 'Ubeydullah b. 'Ömer, 'Amr b. Yahyâ, Muhammed b. İshâk, Mâlik, Leys.

Yahyâ b. Ma'în (233/847), 'İclî (261/875), Ebû Hâtim (277/890) ve İbn Hibbân'a (354/965) göre sikadır.<sup>312</sup> Hicri 121 senesinde ölmüştür.<sup>313</sup>

### 30) 'Abdi Rabbihî b. Sa'îd (ö. 139/756)

'Abdi Rabbihî b. Sa'îd b. Kays b. 'Amr el-Ensârî el-Medîni

Hocaları: Ebû Emâme b. Sehl, Ebû Seleme b. 'Abdurrahman, Muhammed b. İbrâhîm, Sâbî el-Bünânî, Sa'îd el-Makburî, 'Abdullah b. Ka'b, 'Ömer b. Sâbî, Muhammed b. Müslim, Muhammed b. Yahyâ b. Hibbân, Mahreme b. Süleymân, Nâfi', Ebû Bekir b. 'Abdurrahman b. Hârîs, Hişâm.

Öğrencileri: 'Atâ', Şu'be, 'Amr b. Hârîs, Leys, Eyyûb es-Sihtiyânî, Muhammed b. Seleme, Süfyân es-Sevrî, Süfyân b. 'Uyeyne, Şu'be b. Haccâc, 'Abdullah b. Lehî'a, 'Atâ' b. Ebû Rabâh, 'Amr b. Hârîs, Leys b. Sa'd, Mâlik b. Enes.

Yahyâ b. Ma'în (233/847), Ahmed b. Hanbel (241/855), 'İclî (261/875), Ebû Hâtim (277/890), Nesâî (303/915) ve İbn Hibbân'a (354/965) göre sikadır.<sup>314</sup> Hicri 139 senesinde ölmüştür.<sup>315</sup>

### 31) Şu'be (ö. 160/777)

Ebû Bestâm el-Ezdî,

Hocaları: Enes b. Sirîn, İsmâ'îl b. Reca', Sa'îd el-Makburî, 'Amr b. Mürre, Zeyd b. Hârîs, Seleme b. Küheyl, Katâde, Yahyâ b. Ebû Kesîr,

<sup>312</sup> 'İCLÎ, es-Sikat, II, 256; İBN EBÛ HÂTİM, el-Cerh ve't-ta'dîl, VIII, 122; İBN HİBBÂN, es-Sikat, V, 376

<sup>313</sup> BUHÂRÎ, et-Târîhu'l-kebîr, I, 265; ZEHEBÎ, Târîh, VIII, 263

<sup>314</sup> AHMED B. HANBEL, el-İlel, I, 513; 'İCLÎ, es-Sikat, II, 71; İBN EBÛ HÂTİM, el-Cerh ve't-ta'dîl, VI, 41; İBN HİBBÂN, es-Sikat, VII, 153; el-MİZZÎ, Tehzîb, XVI, 476-477

<sup>315</sup> ZEHEBÎ, Târîh, VIII, 481

Mu'âviye b. Kurre, 'Amr b. Dînâr, Muhammed b. Zeyd, 'Ubeydullah b. Ebû Ziyâd.

Öğrencileri: Süfyân es-Sevrî, İbn İshâk, İbrâhîm b. Sa'd, Esed b. Mûsâ, Süleymân b. Harb, 'Ali b. Câ'd.

Hicri 81 senesinde doğmuştur. İmâm Şâfiî (204/819) onun için, "O olmasaydı 'Irâk'ta hadîsin bilinemeyeceğini" ifade etmiştir. 'Ali b. el-Medîni (234/848), Şu'be'nin yaklaşık olarak bin hadîsinin bulunduğunu, hadîs konusunda "Emiru'l-Mu'minîn" sıfatına sahip olduğunu söylemiştir. Tabîinden dört yüz kişiden hadîs dinlediği rivâyet edilmiştir. Hakkında ta'dîl sîgalarının en üstün dereceleri kullanılmıştır. Hicri 160 senesinde ölmüştür.<sup>316</sup>

### **32) İbn Ebû 'Adî (ö. 194/810)**

Muhammed b. İbrâhîm b. Ebû Adî,

Hocaları: İsmâ'il b. Müslim, Ca'fer b. Meymûn, Ebû Yûnus, Haccâc b. Ebû 'Osmân, Hanzala b. Ebû Süfyân, Dâvud b. Ebû Hind, Sa'îd b. Ebû 'Arûbe, Muhammed b. İshâk b. Yesâr, Muhammed b. 'Amr, Muhammed b. Hişâm b. 'Urve, Yûnus b. 'Ubeyd.

Öğrencileri: Ahmed b. Hanbel, Ahmed b. Sinân, Hasan b. Muhammed, Huseyn b. Mu'âz, Süfyân b. Vekî', 'Abdurrahman b. 'Amr, 'Osmân b. Muhammed b. Ebû Şeybe, 'Ali b. Huseyn, 'Amr b. 'Ali, Kuteybe b. Sa'îd, Muhammed b. Beşşâr, Muhammed b. 'Ömer b. 'Ali, Yahyâ b. Ma'în.

İbn Sa'd (230/844), Ebû Hâtîm (277/890) ve Nesâî'ye (303/915) göre sikadır. Hicri 194 senesinde Mekke'de ölmüştür.<sup>317</sup>

### **33) Muhammed b. Beşşâr (ö. 252/866)**

Muhammed b. Beşşâr b. 'Osmân b. Dâvud b. Keysân

Hocaları: Yezîd b. Zurey', Mu'temir b. Süleymân, Merhûm b. 'Abdi'l-'Azîz, 'Abdü'l-'Azîz b. 'Abdussamed, Yahyâ b. Sa'îd, 'Abdülvehhâb es-Sekafî, 'Ömer b. 'Ali, Mu'âz b. Mu'âz, Mu'âz b. Hişâm, Yezîd b. Hârûn.

<sup>316</sup> bk. BUHÂRÎ, et-Târîhu'l-kebîr IV, 244; İBN HİBBÂN, es-Sikat, VI, 446; İBN EBÛ HÂTİM, el-Cerh ve't-ta'dîl, IV, 369; el-MİZZÎ, Tehzîb, XII, 489–498

<sup>317</sup> İBN HACER, Takrîb, I, 465; el-MİZZÎ, Tehzîb, XXIV, 321–323

Öğrencileri: Kütüb'ü Sitte âlimleri, Ebû'z-Zur'a, Ebû Hâtim, İbrâhîm el-Harbî, Bakiye b. Mahled, 'Abdullah b. Ahmed, Ebû 'Abbâs, İbn Huzeyme, Kâsım b. Zekeriyâ, Yahyâ b. Sa'îd, Muhammed b. Müseyyeb, Beğavî, İbn Ebû Dâvud, Muhammed b. İsmâ'îl, Hasan b. 'Ali.

Hicri 176 senesinde doğmuştur. Ebû Mûsâ, "İbn Beşşâr olmasaydı hadîs terk edilirdi." demiştir. 'İclî (261/875) ve İbn Hibbân'a (354/965) göre sikadır ve birçok hadîs rivâyet etmiştir.<sup>318</sup> Ebû Hâtim (277/890) sadûk olduğunu ifade etmiştir.<sup>319</sup> Buhârî (256/870), hicri 252 senesinde öldüğünü söylemiştir.<sup>320</sup>

### 34) 'İkrime (ö. 105/723)

Ebû Abdillâh 'İkrime b. Abdillâh el-Berberî el-Medînî

Hocaları: 'Abdullah b. 'Abbâs, Hasan b. 'Ali b. Ebû Tâlib, 'Ukbe b. 'Âmîr, Hz. 'Âişe, Ebû Hüreyre, 'Abdullah b. 'Amr, Ebû Sa'îd el-Hudrî, 'Abdullah b. 'Ömer, Hz. 'Ali, Câbîr b. 'Abdillâh.

Öğrencileri: İbrâhîm en-Nehaî, Şa'bi, Katâde, İbn Şihâb, 'Amr b. Dînâr, el-A'meş.

Hicri 21 senesinde doğmuştur. İyi bir müfessirdir. İbn 'Abbâs'ın (68/687) mevlâsıdır. Hz. 'Ali'den (40/660) yaptığı rivâyetler tartışmalıdır. Yahyâ b. Ma'în (233/847), Ebû Hâtim (277/890), Nesâî (303/915) ve İbn Hibbân (354/965) onun sika olduğunu belirtmişlerdir.<sup>321</sup> Zehebî (748/1347) *Tezkiretü'l-huffâz*'da 'İkrime'nin Hz. 'Ali'den rivâyetini mümkün görürken diğer eseri *Siyer*'de bu rivâyetin mürsel olduğunu zikretmiştir.<sup>322</sup>

Hicri 104 veya 105 senesinde öldüğüne dair rivâyetler mevcuttur.<sup>323</sup> Buhârî ise onun hicri 106 senesinde öldüğünü söylemiştir.<sup>324</sup>

<sup>318</sup> 'İCLÎ, es-Sikat, II, 232; İBN HİBBÂN, es-Sikat, IX, 111; İBN HACER, Tehzîb, IX, 61–62

<sup>319</sup> İBN EBÛ HÂTİM, el-Cerh ve't-ta'dîl, VII, 214; ZEHEBÎ, Siyer, X, 144–149

<sup>320</sup> BUHÂRÎ, et-Târîhu'l-kebîr, I, 49

<sup>321</sup> YAHYÂ B. MA'ÎN, Târîhu'l-İbn Ma'în, I, 162 (Dârimî rivâyeti); İBN EBÛ HÂTİM, el-Cerh ve't-ta'dîl, VII, 7–9; İBN HİBBÂN, es-Sikat, V, 230–231; el-MİZZÎ, Tehzîb, XX, 264–295

<sup>322</sup> bk, ZEHEBÎ, Tezkiretü'l-huffâz, I, 95–96; Siyer, V, 18–36

<sup>323</sup> ZEHEBÎ, el-Kâşif, II, 33; el-MİZZÎ, Tehzîb, XX, 295

<sup>324</sup> BUHÂRÎ, et-Târîhu'l-kebîr, VII, 49

### 35) Ebû Bekir b. 'Ayyâş (ö. 193/809)

Ebû Bekir b. Şu'be b. 'Ayyâş b. Sâlim el-Esedî el-Kûfî

Hocaları: Ecleh b. 'Abdullah, İsmâ'îl b. 'Abdullah, İsmâ'îl b. Ebû Hâlid, Habîb b. Ebû Sâbî, Hasan b. 'Âmîr, Huseyn b. 'Abdurrahman, Süleymân el-A'meş, Şu'ayb b. Şu'ayb, 'Amr b. Meymûn, Muhammed b. Ebû Sehl, Muhammed b. 'Amr b. 'Alkâme, Muhammed b. Yezîd, Hişâm b. 'Urve, Yezîd b. Ebû'z-Ziyâd.

Öğrencileri: İbrâhîm b. Ebû Bekir b. 'Ayyâş, İbrâhîm b. Ziyâd, 'İclî, Ahmed b. Hanbel, Ahmed b. 'Abdullah b. Yûsuf, İshâk b. Süleymân, İshâk b. 'Îsâ, İsmâ'îl b. Ebân, Hamza b. Sa'îd, Süfyân es-Sevrî, Ebû Dâvud Süleymân b. Ebû Dâvud, 'Âsım b. Yûsuf, 'Abdullah b. 'Âmîr, 'Abdullah b. el-Mübârek, 'Abdurrahman b. Mehdî, 'Alkâme b. 'Amr, 'Ali b. el-Medîni, Fudâle b. Fâdl, Ebû Nu'aym, Muhammed b. İsmâ'îl, Muhammed b. 'Abdullah b. Nümeyr, Yahyâ b. 'Âdem, Yahyâ b. Ma'în.

Hicri 95 senesinde doğmuştur. Kıraat imâmılarından 'Âsım'ın meşhur iki râvîsinden biridir. Yahyâ b. Ma'în (233/847) ve 'İclî (261/875) onu sika olarak nitelemişlerdir. Ahmed b. Hanbel'e (241/855) göre sika olmakla birlikte zaman zaman hata yapmıştır.<sup>325</sup> İbn Hibbân (354/965) *es-Sika*'nda zikrederek onun ismiyle künyesinin aynı olduğunu söylemiştir.<sup>326</sup>

### 36) Ebû'l-Cenâb (ö. 147/764)

Yahyâ b. Ebû Heyetî

Hocaları: Şu'be, 'İkrime, Dâhhâk.

Öğrencileri: Vekî', İbn Fudayl, Ebû Nu'aym.

Ebû Hâtım (277/890), Ebû'l-Cenâb'ın sika olduğunu, ancak bazen tedlis<sup>327</sup> yaptığını söylemiştir.<sup>328</sup> Ebû Nu'aym (430/1038) onun sika olduğunu,

<sup>325</sup> AHMED B. HANBEL, el-İlel, II, 481; 'İCLÎ, es-Sikat, II, 388; el-MİZZÎ, Tehzîb, XXXIII, 129-233

<sup>326</sup> İBN HİBBÂN, es-Sikat, VII, 668

<sup>327</sup> **Tedlis:** Râvînin şeyhinden işittiği ve işitmediği hadîsleri birbirinden ayırt etmeksizin rivâyet etmesidir ki, işitmediği hadîsleri de işitmiş olduğu vehmini uyandırdığı için, aybını ve kusurunu gizlemiş olur. (KOÇYİĞİT, a.g.e, s. 468)

<sup>328</sup> İBN EBÛ HÂTİM, el-Cerh ve't-ta'dîl, I, 322

Ahmed b. Hanbel (241/855) ise hadîslerinin terk edildiğini zikretmiştir.<sup>329</sup> Ebû-z-Zur'a'ya (264/877) göre sadûktur; ama müdellistir. İbn Ma'îne (233/847) göre “ضعف” dir. Ondaki gelen diğer bir görüşe göre de ondan hadîs almakta herhangi bir beis yoktur. İbn Sa'd (230/844), Buhârî (256/870) ve Nesâî'ye (303/915) göre zayıftır.<sup>330</sup> İbn Hibbân (354/965) ise zayıf râvîlerden işittiği hadîsleri sika râvîlerden işitmiş gibi tedlîs yaptığını ifade etmiştir. Ca'fer b. Ebân ise onun hakkında ليس بشئ sıfatını kullanmıştır.<sup>331</sup>

### 37) Şücâ'a b. Velîd (ö. 205/820)

Ebû Bedr es-Sekanî el-Kûfî el-Âbîd

Hocaları: Leys b. Ebû Süleym, Muğîre b. Miksem, el-A'meş, Mûsâ b. 'Ukbe, Hişâm b. 'Urve.

Öğrencileri: Ebû Hummâm, Velîd b. Şücâ'a, Ahmed, İshâk, İbn Ma'în, Ebû 'Ubeyde, 'Ali b. el-Medînî, Yahyâ b. Ebû Tâlib, Bakiye, İsmâ'îl b. 'Ayyâş.

İbn Ma'în (233/847), Ebû 'Abdullah ve İbn Hibbân (354/965) onun sika olduğunu bildirmişlerdir. Ahmed b. Hanbel (241/855), onu sadûk sıfatıyla nitelmiştir. Ebû Hâtim'e (277/890) göre, hadîs hususunda gevşek davrandığından dolayı onunla ihticac edilmez. Ancak, yanında Muhammed b. 'Amr'ın olması durumunda ondan gelen rivâyetler sahîh olur.<sup>332</sup> 'İclî (261/875) ve Ebû-z-Zur'a'ya (264/877) göre ondan hadîs almakta bir beis yoktur.<sup>333</sup> Buhârî (256/870), hicri 205 senesinde öldüğünü nakletmiştir.<sup>334</sup>

### 38) Muhammed b. Hilâf (ö. 261/875)

Ebû Bekir el-Bağdâdî

Hocaları: Huseyn el-Cûfî, 'Abdullah b. Nümeyr, Zeyd b. Hubbâb, Ebû Yahyâ, İshâk b. İbrâhîm, İshâk b. Mansûr, İsmâ'îl b. Ebân, Huseyn b. 'Ali,

<sup>329</sup> AHMED B. HANBEL, el-İlel, III, 114

<sup>330</sup> İBN SA'D, et-Tabakât, VI, 360; YAHYÂ B. MA'ÎN, Târîhu'l-İbn Ma'în (Devrî rivâyeti), I, 248; BUHÂRÎ, et-Târîhu's-sağîr, II, 100; ed-Duafâ, I, 119; NESÂÎ, ed-Duafâ, I, 109; İBNU'L-CEVZÎ, ed-Duafâ, III, 193; ZEHEBÎ, Târîh IX, 345

<sup>331</sup> İBN HİBBÂN, el-Mecrûhîn, II, 462-463

<sup>332</sup> İBN HİBBÂN, es-Sikat, VI, 451; ZEHEBÎ, Târîh, XIV, 192-193; Tezkiretü'l-huffâz, I, 328

<sup>333</sup> 'İCLÎ, es-Sikat, I, 450; İBN EBÛ HÂTİM, el-Cerh ve't-ta'dîl, IV, 378

<sup>334</sup> BUHÂRÎ, et-Târîhu'l-kebîr, IV, 261

Hammâd b. 'Usâme, Hâlid b. Yezîd, Ebû Nu'aym, Mu'âviye b. Hişâm, Yûnus b. Muhammed.

Öğrencileri: Buhârî, Ebû Dâvud, Ahmed b. el-Bağdâdî, İbn Huzeyme, İbn Sa'îd, 'Abdullah b. Hasan, 'Abdullah b. 'Ali b. Huseyn, 'Amr b. Muhammed, Muhammed b. Ahmed b. Râşid, Muhammed b. İshâk, Muhammed b. Süleymân, Ya'kûb b. Ahmed.

Ebû Hâtîm (277/890) sadûk olduğunu ifade etmiştir.<sup>335</sup> İbn Hibbân (354/965), Dârekutnî (385/995) ve İbn Hacer'e (852/1448) göre sikadîr.<sup>336</sup> Hicri 261 senesinde ölmüştür.<sup>337</sup>

### 39) 'Âsım b. Damre (ö. 74/693)

Hocaları: 'Ali b. Ebû Tâlib, Sa'îd b. Cübeyr.

Öğrencileri: Hücce b. Ebû Hücce, Habîb b. Ebû Sa'îd, Hakem b. 'Uteybe, Züheyr b. Mâlik, Kesîr b. Zâzân, Münzîr b. Ya'lâ, Heyseme b. Habîb, Ebû İshâk.

İbn Sa'd (230/844), Yahyâ b. Ma'în (233/847), 'Ali b. el-Medîni (234/848), Ahmed b. Hanbel (241/855), Buhârî (256/870), 'İclî (261/875) ve Ebû Hâtîm'e (277/890) göre sikadîr. Nesâî (303/915), ondan hadîs almakta bir beis olmadığını söylemiştir.<sup>338</sup>

### 40) Ebû İshâk es-Seb'î (ö. 128/746)

'Amr b. 'Abdullah b. 'Ali b. Ahmed

Hocaları: Zeyd b. Erkam, 'Abdullah b. 'Amr, Mesrûk, Cerîr, 'Adî b. Hâtîm.

Öğrencileri: el-A'meş, Sevrî, İsrâ'îl, Zührî, Ebû Ehvâs, Zâ'ide b. Kudâme, Şerîk, Ebû Bekir b. 'Ayyâş, Süfyân b. 'Uyeyne, Şu'be b. Haccâc, Yûnus.

<sup>335</sup> İBN EBÛ HÂTİM, el-Cerh ve't-ta'dîl, VII, 245

<sup>336</sup> İBN HİBBÂN, es-Sikat IX, 141; İBN HACER, Takrîb, I, 477; el-MİZZÎ, Tehzîb, XV, 162–163

<sup>337</sup> ZEHEBÎ, Târîh, XX, 162–163

<sup>338</sup> YAHYÂ B. MA'ÎN, Târîhu'l-İbn Ma'în, I, 149 (Dârimî rivâyeti); İBN SA'D, et-Tabakât, VI, 622; BUHÂRÎ, Târîhu'l-kebîr, VI, 482; İBN EBÛ HÂTİM, el-Cerh ve't-ta'dîl, VI, 345; el-MİZZÎ, Tehzîb, XIII, 496–498

‘İclî (261/875), Ebû Hâtim (277/890) ve İbn Hibbân’a (354/965) göre sikadır. Ayrıca ‘İcli tabîinden olduğunu eklemiştir.<sup>339</sup> Hicri 128 senesinde ölmüştür.<sup>340</sup>

#### 41) Zekerıyyâ b. Ebû Zâ’ide (ö. 148/765)

Hocaları: Şu’be, Ebû İshâk.

Öğrencileri: Sevrî, Vekî’, Yahyâ b. Zekerıyyâ, Yahyâ b. Sa’îd, ‘İsâ b. Yûnus.

Yahyâ b. Ma’în (233/847), ‘Alî b. el-Medîni (234/848), Ahmed b. Hanbel (241/855), Ebû Hâtim (277/890), İbn Hibbân (354/965) ve Ebû Nu’aym’a (430/1038) göre sikadır.<sup>341</sup> Hicri 148 senesinde ölmüştür.<sup>342</sup>

#### 42) Sa’îd b. Yesâr (ö. 117/735)

Hocaları: Ebû Hüreyre, Zeyd b. Hâlid, İbn ‘Abbâs, ‘Abdullah b. ‘Ömer, Hz. ‘Âişe.

Öğrencileri: Mu’âviye b. Ebû Müzerriid, Sa’îd el-Makburî, Ebû’t-Tûvâle, ‘Abdullah b. ‘Abdurrahman, Yahyâ b. Sa’îd, İbn ‘Aclân, Muhammed b. İshâk, Hârîs b. Ya’kûb, Süheyl b. Ebû Sâlih, ‘Amr b. Yahyâ, Muhammed b. ‘Amr, Ebû Bekir b. ‘Ömer b. ‘Abdurrahman.

Hz. Meymûne’nin kölesidir. Onun Hasan b. ‘Alî’nin kölesi olduğu da söylenmiştir. İbn Sa’d (230/844) sika olduğunu ve birçok hadîs rivâyet ettiğini zikretmiştir.<sup>343</sup> Yahyâ b. Ma’în (233/847), ‘İclî (261/875), Ebû’z-Zur’a (264/877), Ebû Hâtim (277/890), Nesâî (303/915) ve İbn Hibbân’a (354/965) göre sikadır.<sup>344</sup> Zehebî (748/1347) onun hadîs konusunda "الأثبات"<sup>345</sup> olduğu belirtmiştir. Hicri 117 senesinde ölmüştür.<sup>346</sup>

<sup>339</sup> ‘İCLÎ, es-Sikat, II, 179; İBN EBÛ HÂTİM, el-Cerh ve’t-ta’dîl, VI, 242; İBN HİBBÂN, es-Sikat, V, 177

<sup>340</sup> İBN SA’D, et-Tabakât, VI, 314

<sup>341</sup> İBN EBÛ HÂTİM, el-Cerh ve’t-ta’dîl, III, 593; İBN HİBBÂN, es-Sikat, VI, 334

<sup>342</sup> BUHÂRÎ, et-Târîhu’s-sağîr, II, 91

<sup>343</sup> İBN SA’D, et-Tabakât, V, 284

<sup>344</sup> YAHYÂ B. MA’ÎN, Târîh’u İbn Ma’în, III, 157 (Devrî rivâyeti); ‘İCLÎ, es-Sikat, I, 407; İBN EBÛ HÂTİM, el-Cerh ve’t-ta’dîl, IV, 72; İBN HİBBÂN, es-Sikat, IV, 279; el-MİZZÎ, Tehzîb, XI, 120–121

<sup>345</sup> الأثبات: Sebt, hadîs ilminde güvenilir râvîleri ifade etmek için kullanılan genel bir tabirdir.

<sup>346</sup> ZEHEBÎ, Siyer, V, 93–94

#### 43) Ebû Bekir b. 'Ömer (ö. ?/?)

Ebû Bekir b. 'Ömer b. 'Abdurrahman b. 'Abdullah b. 'Ömer el-'Âmîr

Hocaları: Nâfî', Sa'îd b. Yesâr, İbrâhîm, 'Abdurrahman b. 'Abdullah, İshâk b. 'Abdullah, Sâlim b. 'Abdullah b. 'Ömer, Sa'îd b. İshâk b. Ka'b, 'Abbâd b. Temîm, 'Abdullah b. 'Ömer (mürsel bir şekilde), 'Abdurrahman b. Sâbî, Mu'âviye b. 'Abdullah.

Öğrencileri: Mâlik, İbrâhîm b. Tahmân, İbrâhîm b. Ebû Yahyâ, İbrâhîm b. Muhammed, Hârîs b. 'Abdullah, Sa'îd b. Seleme, 'Âsım b. 'Ömer b. Hafs, 'Ubeydullah b. 'Ömer.

Ebû Hâtîm'e (277/890) göre ondan hadîs almakta bir beis yoktur.<sup>347</sup> İbn Hibbân'a (354/965) göre sikadır.<sup>348</sup> Hadîs kitaplarında vitir namazının binit üzerinde kılınmasıyla ilgili rivâyeti mevcuttur. Kaynaklarda ölüm tarihi verilmemiştir. Ancak, Zehebî'nin (748/1347) onu *Târîhu'l-İslâm* adlı eserinin sekizinci cildinde zikretmesi, onun hicri 130–140 yılları arasında öldüğünü göstermektedir.<sup>349</sup>

#### 44) Vekî' b. Cerrâh (ö. 196/811–12)

Hocaları: Hişâm b. 'Urve, İsmâ'îl b. Ebû Hâlid, İbn 'Amr, İbn Cüreyc, Yûnus b. İshâk, Esved b. Şeybân, Evzâ'î, Ebân b. 'Abdullah, Ebân b. Yezîd, İbrâhîm b. İsmâ'îl, İbrâhîm b. Yezîd, 'Usâme b. Zeyd, İshâk b. Sa'îd, İsrâ'îl b. Yûnus, İsmâ'îl b. İbrâhîm, Eflâh b. Humeyd, Cerîr b. Hâzım, Hasan b. Sâlih, Hammâd b. Seleme, Hanzala b. Ebû Süfyân, Hârice b. Mûs'ab, Zekeriyyâ b. Ebû Zâ'îde, Süfyân es-Sevrî, Süfyân b. 'Uyeyne, Şu'be b. Haccâc.

Öğrencileri: Süfyân es-Sevrî, 'Abdullah b. el-Mübârek, Fadl b. Mûsâ, 'Abdurrahman b. Mehdî, Müsedded, İbn Ma'în, İshâk, Ebû Küreyb, İbn Nu'aym, İbrâhîm b. Sa'îd, İbrâhîm b. 'Abdullah, Ahmed b. Hanbel, Ahmed b. Ebû Şu'ayb, 'Abdullah b. Yûnus, İshâk b. Râhûye, Sa'îd b. Yahyâ, Süfyân b. Vekî', 'Ubeyd b. Vekî' b. Cerrâh, Kuteybe b. Sa'îd, Muhammed b. Süleymân, Yahyâ b. Ma'în, Yahyâ b. Yahyâ, Yezîd b. Hârûn.

<sup>347</sup> İBN EBÛ HÂTİM, el-Cerh ve't-ta'dîl, IX, 337; SUYÛTÎ, Ebû'l-Fazl Celâleddîn 'Abdurrahman b. Ebû Bekir; İs'âfû'l-Mubattâ, I, 31; el-MİZZÎ, Tehzîb, XXXIII, 126–127

<sup>348</sup> İBN HİBBÂN, es-Sikat, VII, 655

<sup>349</sup> ZEHEBÎ, Târîh, VIII, 319–320

Hicri 129 senesinde doğmuştur. Ancak, Buhârî (156/870), onun hicri 127 senesinde doğduğunu ifade etmiştir. Yahyâ b. Ma'în (233/847), hadîs rivâyeti konusunda, ondan daha üstününü görmediğini söylemiştir.<sup>350</sup> Ahmed b. Hanbel (241/855) onun için, “ondan daha geniş ilim sahibi görmedim.” demiştir. ‘İclî (261/875) ve İbn Hibbân’a (354/965) göre sikadır. Ebû Hâtim’e (277/890) göre sebtir. Nesâî (303/915) beşinci tabaka içerisinde zikretmiştir.<sup>351</sup> Hicri 196 senesinde ölmüştür.

#### 45) İsmâ’îl b. ‘Abdullah (ö. 226/841)

İsmâ’îl b. ‘Abdullah b. ‘Abdullah b. ‘Uveys b. Mâlik b. Ebû ‘Âmîr

Hocaları: Mâlik, İbrâhîm b. İsmâ’îl, ‘Abdü’l-‘Azîz, Kesîr b. ‘Abdullah, Süleymân b. Bilâl, ‘Abdurrahman b. Ebû’z-Zinâd, Seleme b. Verd, İbrâhîm b. Sa’d, İsmâ’îl b. İbrâhîm, Zeyd b. ‘Abdurrahman, ‘Abdurrahman b. Zeyd, Muhammed b. ‘Abdurrahman.

Öğrencileri: Ebû Dâvud, Buhârî, Müslim, Tirmizî, Dârimî, Ahmed b. Yûsuf, Muhammed b. Nasr, İbrâhîm b. Sa’îd, İbrâhîm b. Heyseme, Ahmed b. Sâlih, Hârice b. Yezîd, İsmâ’îl b. İshâk, ‘Abdullah b. ‘Abdurrahman, Kuteybe b. Sa’îd, Ebû Hâtim, Yahyâ b. İsmâ’îl.

Yahyâ b. Ma'în’e (233/847) göre sadûktur; ama hadîs konusunda pek dikkatli değildir. Ahmed b. Hanbel (241/855), onun için “ondan hadîs almakta herhangi bir beis yoktur.” demiştir. Nesâî’ye (303/915) göre zayıftır. ‘Ammâr b. Mürre sika olmadığını ifade etmiştir.<sup>352</sup> İmâm-ı Mâlik’in (179/895) yeğenidir.<sup>353</sup> Buhârî’ye göre hicri 226 senesinde ölmüştür.<sup>354</sup>

#### 46) Yahyâ b. Yahyâ (ö. 226/841)

Ebû Zekeriyâ en-Neysabûrî Yahyâ b. Yahyâ b. Bekir b. ‘Abdurrahman b. Hammâd

<sup>350</sup> BUHÂRÎ, et-Târîhu’l-kebîr, VIII, 179; SUYÛTÎ, et-Tabakâtu’l-huffâz I, 133

<sup>351</sup> ‘İCLÎ, es-Sikat, II, 341; İBN EBÛ HÂTİM, el-Cerh ve’t-ta’dîl, IX, 38; NESÂÎ, et-Tabakât, I, 132; İBN HİBBÂN, es-Sikat, VII, 562; ZEHEBÎ, Siyer, IX, 140–160; el-MİZZÎ, Tehzîb, XXX, 462–482

<sup>352</sup> ZEHEBÎ, Târîh, XVI, 91–95; el-MİZZÎ, Tehzîb, III, 124–128

<sup>353</sup> İBN ADÎ, el-Kâmil, I, 525–527

<sup>354</sup> BUHÂRÎ, et-Târîhu’l-kebîr, I, 364

Hocaları: Züheyr b. Mu'âviye, Mâlik, Leys, Süleymân b. Bilâl, Ebû 'Avâne, Ca'fer b. Süleymân, Huşeym, Hârice b. Mûs'âb, Şerîk b. 'Abdullah, İbrâhîm b. İsmâ'îl, İbrâhîm b. Sa'd, İsmâ'îl b. 'Ayyâş, Bişr b. el-Mufaddâl, Bakiye b. Velîd, Ca'fer b. Süleymân, Hammâd b. Zeyd, Hârice b. Mûs'âb, Sa'îd b. 'Abdülcebbâr, Süfyân b. 'Uyeyne, 'Abdullah b. Ca'fer, 'Abdullah b. el-Mübârek.

Öğrencileri: Buhârî, Müslim, Tirmizî, Nesâî, Muhammed b. Yahyâ, Yahyâ b. Muhammed, Ahmed b. Yûsuf, Seleme b. Sâbî, Ahmed b. Seleme, İshâk b. Râhûye, İsmâ'îl b. İshâk, Muhammed b. Râfî'.

Ahmed b. Hanbel (241/855) ve Nesâî'ye (303/915) göre sikadır. Hicri 226 senesinde ölmüştür.<sup>355</sup>

#### 47) 'Abdurrahman b. Mehdî (ö. 198/813)

Ebû Sa'îd 'Abdurrahman b. Mehdî b. Hassân b. 'Abdurrahman

Hocaları: Eymene b. Nâbîl, 'Ömer b. Ebû Zâ'îde, Mu'âviye b. Sâlih, Hişâm b. Ebû 'Abdullah, İsmâ'îl b. Müslim, Süfyân, Şu'be, 'Ikrim b. 'Ammâr, Ebân b. Yezîd, İbrâhîm b. Sa'd, İsrâ'îl b. Yûnus, Cerîr b. Hâzım, Hammâd b. Zeyd, Süleymân b. Kesîr, Şerîk b. 'Abdullah, Muhammed b. Râşid.

Öğrencileri: İbnu'l-Mübârek, İbn Vehb, 'Ali b. Yahyâ, İshâk, İbn Ebî Şeybe, Bûndâr, Ebû Heyseme, Ahmed b. Sinân, Ebû 'Ubeyde, 'Abdullah b. Hâşim, Muhammed b. Yahyâ, İbrâhîm b. Hâlid, Ahmed b. Muhammed b. Hanbel, İshâk b. İbrâhîm, İshâk b. Râhûye, İsmâ'îl b. Mes'ûd.

Hicri 135 senesinde doğmuştur. İlim ve amelde güç sahibidir. İbn Sa'd (230/844), onu yedinci tabakada zikretmiştir.<sup>356</sup> Ebû Hâtîm (277/890) ve İbn Hibbân (354/965) onun sika olduğunu belirtmişlerdir.<sup>357</sup> Buhârî (256/870), hicri 198 senesinde öldüğünü nakletmektedir.<sup>358</sup>

<sup>355</sup> İBN HACER, Takrîb, I, 598; ZEHEBÎ, Târîh XVI, 459–463; el-MİZZÎ, Tehzîb, XXXII, 31–36

<sup>356</sup> İBN SA'D, et-Tabakât, VII, 297

<sup>357</sup> İBN EBÛ HÂTİM, el-Cerh ve't-ta'dîl, V, 288–289; İBN HİBBÂN, es-Sikat, VIII, 373; ZEHEBÎ, Siyer, IX, 192–209; el-MİZZÎ, Tehzîb, XVII, 430–441

<sup>358</sup> BUHÂRÎ, et-Târîhu'l-kebîr, V, 345

#### 48) Ahmed b. Sinân (ö. 259/873)

Ebû Ca'fer Ahmed b. Sinân b. Esed b. Hibbân

Hocaları: Ebû Mu'âviye, Vekî', 'Abdurrahman b. Mehdî, İshâk b. Yûsuf, Hammâd b. 'Usâme, Zeyd b. Hubbâb, 'Affân b. Müslim, 'Ömer b. 'Osmân, Muhammed b. Bilâl, Muhammed b. 'Abdullah, Muhammed b. Fudayl, Mu'âz b. Mu'âz, Yahyâ b. Sa'îd, Yezîd b. Hârûn, Vehb b. Cerîr.

Öğrencileri: Tirmizî dışındaki Kütüb'ü Sitte âlimleri, Yahyâ b. Sa'îd, İbn Huzeyme, Ca'fer b. Ahmed, 'Ali b. 'Abdullah, 'Abdurrahman b. Hâtim, Zekeriyâ b. Yahyâ, 'Abdullah b. Ebû Dâvud, 'Abdullah b. Muhammed, 'Abdurrahman b. Sa'îd, Kâsım b. Mûsâ, Muhammed b. Ahmed b. Sâlih.

Ebû Hâtim (277/890) onun için, "yaşadığı devrin imâmıdır." demiştir. Nesâî'ye (303/915) göre sikadır.<sup>359</sup> Hicri 259 senesinde ölmüştür.<sup>360</sup>

#### 49) Rûh b. 'Ubâde (ö. 205/820)

Rûh b. 'Ubâde b. Âlâ b. Hassân b. 'Amr b. Mevsed el-Kureysî

Hocaları: 'Usâme b. Zeyd, İsmâ'îl b. Müslim, Eş'âs b. 'Abdülmelik, Eymene b. Nâbîl, Bistâm b. Müslim, Hâtim b. Ebû Sağîr, Habîb b. Şehîd, Mâlik b. Enes, Haccâc b. Ebû 'Osmân, Hammâd b. Zeyd, Zekeriyâ b. İshâk, Sa'îd b. Ebû 'Arûbe, Süfyân es-Sevrî, Süfyân b. 'Uyeyne, Şu'be b. Haccâc, 'Abdullah b. 'Avn, Evzâ'î, 'Osmân b. Sa'd, Muhammed b. 'Abdurrahman.

Öğrencileri: İbrâhîm b. Dînâr, İbrâhîm b. Sa'îd, İbrâhîm b. Merzûk, İbrâhîm b. Ya'kub, Ahmed b. Halîl, Ahmed b. Sa'îd, Ahmed b. Sinân, Bîşr b. Âdem, 'Ali b. İbrâhîm, Muhammed b. Beşşâr, Yahyâ b. Mûsâ, İshâk b. Râhûye, İshâk b. Mansûr, Rûh b. Ferc, Vekî' b. Cerrâh.

Yahyâ b. Ma'în'e (233/847) göre sadûktur. 'Ali b. el-Medînî (234/848), onun yüz bin hadîs bildiğini ve ondan on bin hadîs yazdığını söylemiştir.<sup>361</sup> 'İclî (261/875) ve İbn Hibbân'a (354/965) göre sikadır.<sup>362</sup> Ebû Hâtim

<sup>359</sup> el-MİZZÎ, Tehzîb, I, 322–323

<sup>360</sup> ZEHEBÎ, Târîh, XIX, 44–45

<sup>361</sup> BUHÂRÎ, et-Târîhu'l-kebîr, III, 309; el-MİZZÎ, Tehzîb IX, 238–246

<sup>362</sup> 'İCLÎ, es-Sikat, I, 365; İBN HİBBÂN, es-Sikat, VIII, 243

(277/890), sika ve sadûk olduğunu belirtmiştir.<sup>363</sup> Hicri 205 senesinde ölmüştür.

#### 50) Nâfî‘ (ö. 117/735)

Ebû ‘Abdullah

Hocaları: Hz. ‘Âişe, Ebû Hüreyre, ‘Ümmü Seleme, Râfî‘ b. Hatîce.

Öğrencileri: Eyyûb, Zührî, İbn ‘Avvân, ‘Ubeydullah b. ‘Ömer, İbn Cüreyc, Evzâ‘î, Yûnus b. Yezîd.

İbn ‘Ömer’in kölesidir. ‘Ömer b. ‘Abdî‘l-‘Azîz (101/719) döneminde sünneti öğretmek üzere Mısır’a gönderilmiştir. Ebû Hâtîm (277/890), Nesâî (303/915) ve İbn Hibbân’a (354/965) göre sikadır.<sup>364</sup>

#### 51) Mervân b. Muhammed (ö. 210/825)

Ebû Hafs Mervân b. Muhammed b. Hasan b. Ebû Bekir el-Esedî

Hocaları: Sa‘îd b. Büşeyr, Mâlik, Leys, İbn Lehî‘a, İsmâ‘îl b. ‘Ayyâş, Hâlid b. Yezîd, Sa‘îd b. ‘Abdî‘l-‘Azîz, Süfyân b. ‘Uyeyne.

Öğrencileri: Safvân b. Sâlih, ‘Abdullah b. Zekvân, Ahmed b. Ebû Havârî, Ahmed b. Ezher, ‘Abdullah b. ‘Abdurrahman, Muhammed b. Hâlid, Hârûn b. Muhammed, Ahmed b. İbrâhîm,

Ahmed b. Hanbel (241/855), Ebû Hâtîm (277/890) ve İbn Hibbân’a (354/965) göre sikadır.<sup>365</sup> Hicri 210 senesinde ölmüştür.

#### 52) ‘Atâ’ b. Yesâr (ö. 103/721)

Ebû Muhammed el-Medînî

Hocaları: Ebû Eyyûb, Zeyd b. Sâbî, Hz. ‘Âişe, Ebû Hüreyre, ‘Usâme b. Zeyd, ‘Übeyy b. Ka‘b, Câbîr b. ‘Abdullah, ‘Ubâde b. Sâmit, ‘Abdullah b. ‘Abbâs, ‘Abdullah b. ‘Ömer, ‘Abdullah b. ‘Amr b. ‘Âs, Ebû‘d-Derdâ.

<sup>363</sup> İBN EBÛ HÂTİM, el-Cerh ve‘t-ta‘dîl, III, 498

<sup>364</sup> bk. BUHÂRÎ, et-Târîhu‘l-kebîr, VIII, 84–85; İBN EBÛ HÂTİM, el-Cerh ve‘t-ta‘dîl, VIII, 451; İBN HİBBÂN, es-Sikat, V, 467–468; ZEHEBÎ, Târîh, VII, 488–491; el-MİZZÎ, Tehzîb, XIX, 298–307

<sup>365</sup> İBN EBÛ HÂTİM, el-Cerh ve‘t-ta‘dîl, VIII, 275; İBN HİBBÂN, es-Sikat, XIII, 146–147; ZEHEBÎ, Târîh, XIV, 195–198; el-MİZZÎ, Tehzîb, XXVII, 398–402

Öğrencileri: Zeyd b. Eslem, Safvân b. Süleym, 'Amr b. Dînâr, Şerîk b. Ebû Nemr, İsmâ'îl b. 'Abdurrahman, Habîb b. Ebû Sâbît, Zeyd b. Eslem, Şerîk b. 'Abdullah, Muhammed b. İbrâhîm, Muhammed b. 'Amr, Muhammed b. Yûsuf, Yezîd b. 'Abdullah.

İbn Sa'd (230/844), Yahyâ b. Ma'în (233/847), Ebû'z-Zur'a (264/877) ve Nesâî'ye (303/915) göre sikadır.<sup>366</sup> Zehebî (743/1347) onun için imâm, fakîh, vâiz, sebt ve hüccet terimlerini kullanmıştır.<sup>367</sup> Buhârî (256/870) ise Ebû'd-Derdâ'dan yaptığı rivâyetin mürsel olduğunu söylemiştir.<sup>368</sup> Hicri 103 tarihinde ölmüştür.

### 53) Zeyd b. Eslem (ö. 136/753)

Ebû 'Usâme el-Kureysî el-'Adevî

Hocaları: 'Abdullah b. 'Ömer, Seleme b. Ekvân, Câbîr b. 'Abdullah, Enes b. Mâlik, 'Atâ' b. Yesâr, 'Ali b. Hüseyim, İbrâhîm b. 'Abdullah, babası Eslem, Büşeyr b. Sa'îd, Câbîr b. 'Abdullah, Hâlid b. Eslem, Sinân b. Ebû Sinân, 'Abdullah b. Katâde, 'Atâ' b. Yesâr, 'Amr b. Râfî', Ebû Hüreyre, Hz. 'Âişe.

Öğrencileri: Mâlik, Hişâm b. Sa'd, Süfyân b. 'Uyeyne, Süfyân es-Sevrî, 'Usâme b. Zeyd, İsmâ'îl b. 'Ayyâş, Cerîr b. Hâzım, Süleymân b. Bilâl, 'Abdurrahman b. Zeyd b. Eslem, Muhammed b. İshâk b. Yesâr.

Ahmed b. Hanbel'e (241/855) göre sikadır.<sup>369</sup> Zehebî (743/1347) ise, İbn Adî'nin (365/976), Zeyd b. Eslem'i tenkid ettiğini; ancak Zeyd b. Eslem'in sika ve hüccet olduğunu söylemektedir. Hammâd b. Zeyd de onun için Kur'ân'ı kendi re'yine göre tefsir etmekle suçlamıştır. Hicri 136 senesinde ölmüştür.<sup>370</sup>

### 54) Muhammed b. Mutarrîf (ö. 170/786)

Ebû Gassân el-Leysî el-Medînî

<sup>366</sup> İBN SA'D, et-Tabakât, V, 173; el-MİZZÎ, Tehzîb, XX, 126

<sup>367</sup> ZEHEBÎ, Siyer, IV, 448; el-MİZZÎ, Tehzîb, XX, 125, 127

<sup>368</sup> ZEHEBÎ, Mizân, V, 97

<sup>369</sup> AHMED B. HANBEL, el-'İlel, I, 409

<sup>370</sup> ZEHEBÎ, Mizân, III, 145; el-MİZZÎ, Tehzîb, X, 12-17

Hocaları: Zeyd b. Eslem, Ebân b. Ebû 'Ayyâş, Hasan b. 'Atîye, 'Osmân b. 'Âsım, Muhammed b. 'Aclân.

Öğrencileri: İbnu'l-Mübarek, Yezîd b. Hârûn, Âdem b. Ebû 'İyyâs, Haccâc b. Süleymân, Sa'îd b. Ebû Meryem, Süfyân es-Sevrî, Sa'îd b. 'Abdülcebbâr, 'Abdullah b. Vehb, 'Îsâ b. Yûnus, Muhammed b. 'Îsâ, Yezîd b. Hârûn.

Ebû Hâtım (277/890) ve İbn Hibbân'a (354/965) göre sikadır. Yahyâ b. Ma'în'e (233/847) göre ondan hadîs almakta herhangi bir beis yoktur.<sup>371</sup>

### 55) 'Abdurrahman b. Zeyd (ö. 182/798)

'Abdurrahman b. Zeyd b. Eslem el-Medîni

Hocaları: Zeyd b. Eslem, İbnu'l-Münkedîr, Seleme b. Dînâr.

Öğrencileri: Esba' b. Ferc, Kuteybe, Hişâm b. 'Ammâr, İbrâhîm b. Yezîd, Ahmed b. Ebû Bekir, İsmâ'îl b. Ebû 'Uveys, İsmâ'îl b. Zekeriyâ, Zeyd b. 'Abdurrahman b. Eslem, Sa'îd b. Ebû Meryem, Süfyân b. 'Uyeyne, 'Abdullah b. Vehb, 'Ömer b. Râşid, Muhammed b. Ca'fer, Muhammed b. Şu'ayb.

Rivâyet etmiş olduğu hadîslerde kalb yapmakla suçlanmıştır. O, isnadı mevkuf olan rivâyetleri mürsel bir şekilde rivâyet etmiştir. Yahyâ b. Ma'în (233/847) ve Ahmed b. Hanbel (241/855) onun için "ليس بشئ"<sup>372</sup> ifadesini kullanmışlardır.<sup>373</sup> İbn Sa'd (230/844), Buhârî (256/870), Ebû Hâtım (277/890), Nesâî (303/915) ve İbnu'l-Cevzî (597/1201) onun birçok hadîsinin bulunduğunu; ama zayıf bir râvî olduğunu zikretmişlerdir.<sup>374</sup> Hicri 182 senesinde ölmüştür. Buhârî (256/870) ise onun hicri 183 senesinde öldüğünü belirtmektedir.<sup>375</sup>

<sup>371</sup> İBN EBÛ HÂTİM, el-Cerh ve't-ta'dîl, VIII, 100; İBN HİBBÂN, es-Sikat, VII, 426; İBN HACER, Lisânu'l-Mizân, VII, 376; el-MİZZÎ, Tehzîb, XXVI, 470-472

<sup>372</sup> ليسوا بشئ: "Bir şey değildir" manasında râvîleri cerh etmek için kullanılan bir tabirdir.

<sup>373</sup> İBN HİBBÂN, el-Mecrûhîn, II, 22-24; el-MİZZÎ, Tehzîb, XVII, 114-122

<sup>374</sup> İBN SA'D, et-Tabakât, V, 413; İBN EBÛ HÂTİM, el-Cerh ve't-ta'dîl, V, 233; İBNU'L-CEVZÎ, ed-Duafâ, II, 95; ZEHEBÎ, Mizân, II, 564-566

<sup>375</sup> BUHÂRÎ, et-Târîhu'l-kebîr, V, 284; ed-Duafâ, I, 71

### 56) Süveyd b. Sa'îd (ö. 240/854)

Ebû Muhammed Süveyd b. Sa'îd b. Sehl

Hocaları: İbrâhîm b. Sa'd, Hammâd b. Zeyd, Hâlid b. Yezîd, Ziyâd b. Rebî', Süfyân b. 'Uyeyne, 'Abdurrahman b. Zeyd, Bakiye b. Velîd, Süfyân b. 'Uyeyne, Süveyd b. 'Abdî'l-'Azîz, Şerîk b. 'Abdullah, Şu'ayb b. İshâk, 'Abdurrahman b. Zeyd b. Eslem.

Öğrencileri: Müslim, İbn Mâce, Ahmed b. Hasan, Bakiye b. Mahled, Ebû Hâtîm, Muhammed b. 'Abdullah, Muhammed b. Muhammed b. Süleymân, Ahmed b. Ezher, İbrâhîm b. Yûnus, Bakiye b. Mahled, Ca'fer b. Muhammed, 'Abdullah b. Ahmed b. Hanbel.

Ahmed b. Hanbel (241/855), Nesâî (303/915) ve İbnu'l-Cevzî (597/1201) onun sika olduğunu belirtmişlerdir. İbnu'l-Medîni'ye (234/848) göre ondan hadîs almakta herhangi bir beis yoktur. Ebû Hâtîm (277/890) sadûk sıfatıyla nitelemiştir; ama birçok defa tedlis yaptığını söylemiştir.<sup>376</sup> İbn Hibbân (354/965) ise onu *Kitabü'l-Mecrûhîn*'de zikrederek, hadîste çok hata yaptığını ifade etmiştir. Hicri 240 senesinde ölmüştür.<sup>377</sup>

### 57) 'Osmân b. Sa'îd b. Kesîr (ö. 209/824)

Ebû 'Amr el-Hîmsî

Hocaları: İsmâ'îl b. 'Ayyâş, Hasan b. Nûh, Muhammed b. Hâlid, Şu'ayb b. Ebû Hamza, Ebû Şeybe, 'Abdullah b. Lehî'a, 'Amr b. Kays.

Öğrencileri: Oğlu, Muhammed b. 'Avf, Dârimî, Ahmed b. Sa'îd, Hasan b. 'Ali b. 'Ayyâş, Süleymân b. Seleme, 'Abbâs b. 'Abdullah, 'Osmân b. Sa'îd, Muhammed b. 'Abdurrahman, Nu'aym b. Hammâd, Yahyâ b. 'Osmân, Nesâî, İbn Mâce, Ebû Dâvud.

Yahyâ b. Ma'în (233/847), Ahmed b. Hanbel (241/855), Ebû Hâtîm (277/890) ve İbn Hibbân'a (354/965) göre sikadır.<sup>378</sup> Nesâî (303/915) onunla

<sup>376</sup> İBN EBÛ HÂTİM, el-Cerh ve't-ta'dîl, IV, 240; İBNU'L-CEVZÎ, ed-Duafâ, I, 50; el-MİZZÎ, Tehzîb, XII, 247-255

<sup>377</sup> İBN HİBBÂN, el-Mecrûhîn, I, 447

<sup>378</sup> AHMED B. HANBEL, el-İlel, III, 252; İBN EBÛ HÂTİM, el-Cerh ve't-ta'dîl, VI, 252; İBN HİBBÂN, es-Sikat, VIII, 449

ihticac etmiştir. Zehebî (748/1347) sadûktur demiştir. Hicri 209 senesinde ölmüştür.<sup>379</sup>

#### **58) Muhammed b. 'Avf (ö. 272/885)**

Ebû Ca'fer Muhammed b. 'Avf b. Süfyân el-Hâfız

Hocaları: 'Ubeydullah b. Mûsâ, Muhammed b. Yûsuf, Ebû Muğîre, Abdüsselâm b. Humeyd, Âdem b. Ebû 'İyyâs, Ahmed b. Hâlid, İshâk b. İbrâhîm, İsmâ'îl b. 'Abdülkerîm, Sa'îd b. Ebû Meryem, Seleme b. Meymûn, Süleymân b. 'Abdurrahman, 'Abbâs b. İsmâ'îl, 'Ubeydullah b. Mûsâ, 'Osmân b. Sa'îd, 'Ali b. 'Ayyâş, 'Avf b. Süfyân, Muhammed b. İsmâ'îl b. 'Ayyâş.

Öğrencileri: İbn Ebû Hâtîm, Heyseme b. Süleymân, 'Abdülga'ffâr, Ebû Dâvud, Nesâî, İbrâhîm b. Hâkim, Ahmed b. 'Umeyr, Ca'fer b. Muhammed, Ebû'z-Zur'a.

Ebû Hâtîm'e (277/890) göre sadûktur.<sup>380</sup> Nesâî (303/915) ve İbn Hibbân (354/965) onun sika olduğunu belirtmişlerdir.<sup>381</sup> İbn Adî'ye (365/976) göre âlimdir ve sahîhtir. Hicri 272 senesinde ölmüştür.<sup>382</sup>

#### **59) Mahmûd b. Gaylân (ö. 239/853)**

Ebû Ahmed el-Mervezî

Hocaları: İbrâhîm b. Habîb, Ahmed b. Sâlih, Hammâd b. 'Usâme, Zeyd b. Hubbâb, Sa'îd b. 'Âmîr, Süfyân b. 'Ukbe, Süfyân b. 'Uyeyne, Şebâbe b. Sevvâr, 'Abdullah b. Nümeyr, 'Abdürrezzâk b. Humeyd, 'Osmân b. Yemân, 'Ali b. Huseyn, Vekî' b. Cerrâh.

Öğrencileri: Ebû Dâvud dışındaki Kütüb'ü Sitte âlimleri, Ebû'z-Zur'a, Ebû Hâtîm, Hasan b. Süfyân, Heyseme b. Halef, İshâk b. İbrâhîm, 'Abdullah b. Muhammed, Muhammed b. İshâk, Muhammed b. Hârûn.

Ahmed b. Hanbel'e (241/855) göre Sâhîbü's-sünne olarak bilinir. Ebû Hâtîm (277/890) ve Nesâî (303/915) onun sika olduğunu zikretmişlerdir.

<sup>379</sup> ZEHEBÎ, Siyer, XII, 308; İBN HACER, Takrîb, I, 383; el-MİZZÎ, Tehzîb, XIX, 377–379

<sup>380</sup> İBN EBÛ HÂTİM, el-Cerh ve't-ta'dîl, VIII, 52

<sup>381</sup> el-MİZZÎ, Tehzîb, XXVI, 236–239

<sup>382</sup> ZEHEBÎ, Târîh, XX, 457–458

“Halku'l-Kur'ân” meselesinden dolayı hapsedilmiştir. Hicri 239 senesinde ölmüştür.<sup>383</sup>

#### 60) Mu'âviye b. Kurre (ö. 113/731)

Mu'âviye b. Kurre b. 'İyyâs b. Hilâl

Hocaları: Babası Kurre b. 'İyyâs, 'Abdullah b. Mugaffel, 'Ali b. Ebû Tâlib, Ebû Eyyûb el-Ensârî, Ebû Hüreyre, İbn 'Abbâs, Enes b. Mâlik, Hasan b. 'Ali b. Ebû Tâlib, 'Abdullah b. 'Ömer, Muhammed b. Mesleme, Ebû Sa'îd el-Hudrî.

Öğrencileri: 'İyyâs b. Mu'âviye, Mansûr b. Zâzân, Katâde, 'Urve b. 'Abdullah, Mu'âlla b. Ziyâd, Hâlid b. Meysere, Bestâm b. Müslim, Kurre b. Hâlid, Sâbîr el-Bünânî, Hammâd b. 'Abdurrahman, Hammâd b. Yahyâ, Hâlid b. Ebû Kerime, Halîl b. Mürre, Ziyâd b. Ebû Ziyâd, Süleymân b. Kesîr, Süleymân el-A'meş, Simâk b. Hârb.

İbn Sa'd (230/844), İbn Ma'in (233/847), 'İclî (261/875), Ebû Hâtim (277/890), Nesâî (303/915) ve İbn Hibbân'a (354/965) göre sikadır.<sup>384</sup>

#### 61) Hâlid b. Ebû Kerîme (ö. ??)

Ebû 'Abdurrahman

Hocaları: Ebû Ca'fer, 'İkrime, Mu'âviye b. Kurre.

Öğrencileri: Esbât b. Muhammed, İsmâ'il b. Yûnus, Hârice b. Mûs'âb, Süfyân es-Sevrî, Süfyân b. 'Uyeyne, Şerîk b. 'Abdullah.

Ahmed b. Hanbel (241/855) ve Ebû Davud'tan (275/888) onun sika olduğu nakledilmiştir. 'İclî (261/875), Ebû Hâtim (277/890) ve Nesâî (303/915), “ليس به بأس”<sup>385</sup> sıfatına sahip olduğunu ifade etmişlerdir. İbn

<sup>383</sup> BUHÂRÎ, et-Târîhu's-sağîr, II, 369; İBN EBÛ HÂTİM, el-Cerh ve't-ta'dîl, VIII, 291; İBN HİBBÂN, es-Sikat, IX, 202; el-MİZZÎ, Tehzîb, XXVII, 305–308

<sup>384</sup> İBN SA'D, et-Tabakât, VII, 221; 'İCLÎ, es-Sikat, II, 284 (Tabiinden olduğunu söylemiştir.); İBN EBÛ HÂTİM, el-Cerh ve't-ta'dîl, VIII, 378; İBN HİBBÂN, es-Sikat, V, 412; ZEHEBÎ, Siyer, V, 153–155; el-MİZZÎ, Tehzîb, XXVIII, 210–216

<sup>385</sup> ليس به بأس : “Zararsız, zararı yok” manasına gelen ta'dîl lafızlarındandır. (bk. UĞUR, a.g.e, s. 195)

Hibbân'a (354/965) göre bazen hata yapmıştır.<sup>386</sup> Yahyâ b. Ma'în (233/847) onun için zayıftır demiştir.

### 62) 'Abdullah b. İdrîs (ö. 197/812)

Ebû Muhammed

Hocaları: Babası, Süheyl b. Sâlih, Ebû İshâk, Huseyn b. 'Abdurrahman, Hişâm b. 'Urve, İsmâ'îl b. Ebû Hâlid.

Öğrencileri: Mâlik, İbnu'l-Mübârek, İshâk, İbn Ma'în, İbn Ebî Şeybe, Hasan b. 'Arafân.

'İclî (261/875) ve İbn Hibbân'a (354/965) göre sikadır. Ayrıca 'İclî onun Sâhîbü's-sünne olduğunu ifade etmiştir.<sup>387</sup> Hicri 197 senesinde ölmüştür.<sup>388</sup>

### 63) Ebû Bekir b. Muhammed (ö. 120/738)

Ebû Bekir b. Muhammed b. 'Amr b. Hâzım

Hocaları: 'Abbâd b. Temîm, 'Abdullah b. Kays b. Mahreme, 'Amr b. Selîm.

Öğrencileri: 'Abdullah, Muhammed b. Eflâh b. Humeyd, Evzâ'î.

Yahyâ b. Ma'în (233/847), Ebû Hâtim (277/890) ve İbn Hibbân (354/965) sika olduğunu belirtmişlerdir.<sup>389</sup> Onun ibadeti ve teheccüdü çok sevdiği söylenmiştir. Hicri 120 senesinde ölmüştür. Bazı kaynaklarda hicri 116 senesinde öldüğü mevcuttur.<sup>390</sup>

### 64) 'Abdullah b. Ebû Bekir (ö. 135/752)

Ebû Muhammed 'Abdullah b. Ebû Bekir b. Muhammed b. 'Amr b. Hâzım

Hocaları: Enes b. Mâlik, Hubeyb b. Hind, Humeyd b. Nâfî', Sâlim b. 'Abdullah, Süleymân b. Yesâr, Ebû Bekir b. Muhammed, 'Osmân b. Ebû Süleymân.

<sup>386</sup> el-MİZZÎ, Tehzîb, VIII, 156–158

<sup>387</sup> 'İCLÎ, es-Sikat, II, 21; İBN HİBBÂN, es-Sikat, VII, 59–60

<sup>388</sup> BUHÂRÎ, et-Târihu'l-kebîr, V, 47; ZEHEBÎ, Târih, XIII, 248–251; el-MİZZÎ, Tehzîb, XIV, 293–297

<sup>389</sup> İBN EBÛ HÂTİM, el-Cerh ve't-ta'dîl, IX, 337; İBN HİBBÂN, es-Sikat, V, 561;

<sup>390</sup> ZEHEBÎ, Târih, VII, 511

Öğrencileri: İshâk b. Hâzım, Hammâd b. Seleme, Süfyân es-Sevrî, Süfyân b. 'Uyeyne, Dahhâk b. 'Osmân, Mâlik b. Enes, Muhammed b. İshâk.

Mâlik b. Enes (179/795) onun birçok hadîs rivâyet ettiğini ve sadûk olduğunu söylemiştir. Yahyâ b. Ma'în (233/847), Ahmed b. Hanbel (241/855) ve Ebû Hâtîm'e (277/890) göre de sikadır. Nesâî (303/915) <sup>391</sup>”ثقة وثبت“ ifadesini kullanmıştır. Hicri 135 senesinde ölmüştür.<sup>392</sup>

#### 65) 'Abdullah b. Nâfî' (ö. 216/831)

Ebû Bekir 'Abdullah b. Nâfî'

Hocaları: Mâlik, 'Abdül-'Azîz b. Ebû Hâzım.

Öğrencileri: Muhammed b. Yahyâ, Ya'kûb b. Şeybe.

İbn Mâce'ye (273/886) göre sadûktur. Nesâî (303/915) ondan hadîs tahrîc etmiştir.<sup>393</sup> İbn Hibbân (354/965) sika olduğunu nakletmiştir. Hicri 216 senesinde ölmüştür.<sup>394</sup>

#### 66) Abdüsselâm b. 'Âsım el-Cû'fî (ö. ??/?)

Hocaları: Ahmed b. Hanbel, İdrîs b. Muhammed, İshâk b. İsmâ'îl, Cerîr b. Abdülhumeyd, Ebû Mervân, Zeyd b. Hubbâb, 'Abdullah b. Nâfî'.

Öğrencileri: İbn Mâce, Ahmed b. Ca'fer, Ahmed b. Halîl, İshâk b. Muhammed, Hasan b. 'Abbâs, 'Alî b. Huseyn, Ebû Hâtîm, Muhammed b. 'Abbâs.

Ebû Hâtîm'in (277/890) hocalarındandır ve ona göre sikadır.<sup>395</sup>

#### 67) Küreyb (ö. 198/813)

İbn Ebû Müslim

Hocaları: İbn 'Abbâs, Meymûne, 'Usâme b. Zeyd, Zeyd b. Sâbî, İbn 'Ömer.

<sup>391</sup> ثقة وثبت : Ta'dîlin üçüncü mertebesinde yer alan lafızlardan ikisinin bir arada kullanılmasıyla oluşan ta'dîl lafızlarındandır. (UĞUR, a.g.e, s. 360)

<sup>392</sup> el-MİZZÎ, Tehzîb, XIV, 349–351

<sup>393</sup> ZEHEBÎ, Târîh, XV, 224; Mizân, II, 514

<sup>394</sup> BUHÂRÎ, et-Târîhu's-sağîr, II, 337; İBN HİBBÂN, es-Sikat, VIII, 347

<sup>395</sup> el-MİZZÎ, Tehzîb, XVIII, 82–84

Öğrencileri: Ebû Seleme, Mekhûl, Süleymân b. Yesâr, Seleme b. Küheyl, Habîb b. Ebû Sâbî, Sâlim b. Ebû Câ'd, Mansûr b. Mu'temir, Zührî, Mûsâ b. 'Ukbe.

İmâm ve hüccet sıfatlarıyla anılmıştır. İbn 'Abbâs'ın kölesidir. İbn Sad (230/844) onun sika ve "حسن الحديث"<sup>396</sup> olduğunu söylemiştir. Yahyâ b. Ma'în (233/847) ve Nesâî'ye (303/915) göre sikadır. Hicri 198 senesinde ölmüştür.<sup>397</sup>

### 68) Mahreme b. Süleymân (ö. 130/747)

Hocaları: İbn 'Abbâs, İbn Zübeyr, Esmâ bnt. Ebû Bekir, Küreyb, Sâ'ib b. Yezîd.

Öğrencileri: 'Amr b. Şu'be, 'Abdi Rabbihî b. Sa'îd, Sa'îd b. Ebû Hilâl, Mâlik b. Enes, Dahhâk b. 'Osmân, 'Abdurrahman b. Ebû'z-Zinâd.

İbn Ma'în (233/847), İbn Hibbân (354/965) ve İbn Hacer (852/1448) sika olduğunu belirtmişlerdir. Ebû Hâtim (277/890) onun için "صالح الحديث" dir demiştir. Vâkîdî (207/822), onun hicri 130 senesinde öldüğünü söylemiştir.<sup>398</sup>

### 69) Ma'nû b. 'Îsâ (ö. 198/820)

Ma'nû b. 'Îsâ b. Yahyâ b. Dînâr.

Hocaları: İbn Ebî Zî'b, Mâlik, Mu'âviye b. Sâlih, 'Übeyy b. 'Abbâs, İshâk b. Yahyâ, Hâlid b. Ebû Bekir, Hişâm b. Sa'îd.

Öğrencileri: Ahmed, 'Ali b. el-Medînî, Yahyâ b. Ma'în, Ebû Heyseme, Muhammed b. Yahyâ

Hicri 130 senesinden sonra doğmuştur. İmâm, hâfız ve sebtir. Ebû Hâtim (277/890) ve İbn Hibbân'a (354/965) göre sikadır.<sup>399</sup> Buhârî (256/870), onun hicri 198 senesinde öldüğünü söylemiştir.<sup>400</sup>

<sup>396</sup> حسن الحديث : Hadîs râvîlerinin ta'dîlinde ve üçüncü mertebeye delalet etmek üzere kullanılan tabirlerden biridir. (KOÇYİĞİT, a.g.e, s. 167)

<sup>397</sup> ZEHEBÎ, Siyer, IV, 479-480

<sup>398</sup> İBN HİBBÂN, es-Sikat, VII, 510; İBN HACER, Tehzîb, X, 71-72; Takrîb, I, 523

<sup>399</sup> İBN HİBBÂN, es-Sikat, IX 181; ZEHEBÎ, Siyer, IX, 304-306

<sup>400</sup> BUHÂRÎ, et-Târîhu'l-kebîr, VII, 390

### 70) Muhammed b. Seleme (ö. 248/862)

Hocaları: İbn Vehb, İbnu'l-Kâsım.

Öğrencileri: Müslim, Dârimî, Tirmizî, Muhammed b. Muhammed el-Beğandî, 'Ali b. Ahmed.

'İclî (261/875) sika olduğunu belirtmiştir.<sup>401</sup> Ebû Hâtim'e (277/890) göre sadûktur.<sup>402</sup> Onun faziletinden bahsedilmiştir. Nesâî (303/915) onun için "ثقة ثقة" ifadesini kullanmıştır. Hicri 248 senesinde ölmüştür.<sup>403</sup>

### 71) 'Urve b. Zübeyr (ö. 93/712)

Ebû 'Abdullah el-Kureysî 'Urve b. Zübeyr b. 'Avvâm b. Hüveylîd b. el-Esedî.

Hocaları: Zübeyr, Hz. 'Ali, Sa'îd b. Zeyd, 'Usâme b. Zeyd, Zeyd b. Sâbî, Hâkim b. Hâzım, Hz. 'Âişe, Ebû Hüreyre, İbn 'Abbâs.

Öğrencileri: Hişâm, Yahyâ, Muhammed b. Muhammed b. Ca'fer, 'Ömer b. 'Abdullah, Zührî, Sâlih b. Keysân, Ebû'z-Zinâd.

Hicri 19 senesinde doğmuştur. Meğâzî mûsânniflerinden ilkidir. Sebt, hâfız, fakîh ve âlim olduğu belirtilmiştir. Hicri 93 senesinde ölmüştür.<sup>404</sup>

### 72) İbn Ebû Zî'b (ö. 158/775)

Muhammed b. 'Abdurrahman b. Muğîre b. Hârîs b. Ebû Zî'b. İsminin Ebû Zî'b Hişâm b. Şu'be el-Kureysî el-Âmîr olduğu da söylenmiştir.

Hocaları: 'Ikrima, Sa'îd, Şürâhbîl b. Sa'îd, Nâfî, Sa'îd el-Makburî, Zührî, Hârîs b. 'Abdurrahman, Kâsım b. 'Abbâs.

Öğrencileri: Yahyâ el-Kettân, Şebâbe, Ebû 'Ali el-Hanefî, İbnu'l-Mübârek, İbn Ebû Fudayk, Ebû Nu'aym, Âdem b. Ebû 'İyyâs, Ahmed b. Yûsuf

Hicri 80 senesinde doğmuştur. İnsanların faziletlilerinden olduğu belirtilmiştir. Ancak kaderî olmakla itham edilmesine rağmen, Zehebî

<sup>401</sup> 'İCLÎ, es-Sikat, II, 239

<sup>402</sup> İBN EBÛ HÂTİM, el-Cerh ve't-ta'dîl, VII, 277

<sup>403</sup> ZEHEBÎ, Târîh, XVIII, 437-438

<sup>404</sup> ZEHEBÎ, Târîh, VI, 424-428

(748/1347) böyle bir iddianın sahih olmadığı kanaatindedir. Hadis konusunda sikadır ve hicri 158 senesinde ölmüştür.<sup>405</sup>

### 73) Evzaî (ö. 157/774)

‘Abdurrahman b. ‘Amr b. Muhammed

Hocaları: ‘Atâ’ b. Ebû Rabâh, Ebû Ca’fer, ‘Amr b. Şu’be, Mekhûl, Katâde, Kâsım b. Muhâyimîr, Bilâl b. Sa’d, Yahyâ b. Ebû Kesîr, Hasan b. ‘Atîye, İsmâ’îl b. ‘Ubeyd, Yûnus b. Meysere, Nâfî’, Muhammed b. Sirîn.

Öğrencileri: İbn Şahâb, Yahyâ b. Ebû Kesîr, Şu’be, Sevrî, Yûnus b. Yezîd, Mâlik, Sa’îd b. ‘Abdîl-‘Azîz, Şu’ayb b. İshâk, Muhammed b. Yûsuf, Muhammed b. Kesîr.

Hicri 88 senesinde doğmuştur. Muhaddis ve fakîhtir. İbn Sa’d’a (230/844) göre sikadır. Hücet olduğu ifade edilmiştir. Hicri 157 senesinde ölmüştür.<sup>406</sup>

### 74) Velîd b. Müslim (ö. 119/737)

Ebû ‘Abbâs ed-Dimeşkî.

Hocaları: İbn ‘Aclân, Sevr b. Yezîd, İbn Cüreyc, Mervân b. Cenâh, Evzâ’î, Ebû Bekir b. Ebû Meryem, ‘Osmân b. Ebû ‘Atekî, ‘Abdurrahman b. Yezîd, Süleymân b. Mûsâ.

Öğrencileri: Leys b. Sa’d, Bakiye b. Velîd, ‘Abdullah b. Vehb, Ahmed b. Hanbel, Ebû Heyseme, İshâk b. Mûsâ, ‘Ali b. Muhammed, Süveyd b. Sa’îd, Muhammed b. Müsennâ.

İmâm, hâfız ve Şam âlimlerindendir. Ben’î-‘Umeyye’nin mevlasıdır. Yahyâ b. Hârîs’ten, Kur’ân-ı Kerîm okumuştur. Ebû Hâtim (277/890) onun için **صالح الحديث** terimini kullanmıştır. İbn Adî’ye (365/976) göre sikadır. Hicri 119 senesinde ölmüştür.<sup>407</sup>

### 75) ‘Abdurrahman b. İbrâhîm (ö. 245/859)

‘Abdurrahman b. İbrâhîm b. ‘Amr.

<sup>405</sup> bk, ZEHEBÎ, Târîh, IX, 600–604

<sup>406</sup> ÖĞÜT, Sâlim, “Evzaî” md. DİA, XI, 546–548

<sup>407</sup> ZEHEBÎ, Siyer, IX, 211–220

Hocaları: Velîd b. Müslim, Mervân b. Mu'âviye, Süfyân b. 'Uyeyne, Muhammed b. Şu'be, Ebû 'Usâme, Damre b. Rebî', Mu'âz b. Hişâm.

Öğrencileri: Buhârî, Ebû Dâvud, Nesâî, 'Amr b. 'Abdurrahman b. İbrâhîm, İbrâhîm, Zekeriyâ, Sa'îd b. Hişâm, Bakiye b. Mahled, Ebû'z-Zur'a, Muhammed b. Hasan, Muhammed b. Muhammed el-Beğandî.

Hicri 170 senesinde doğmuştur. Sebt sıfatıyla nitelenen hadîs imâmlardandır. Ebû Davud (275/888) hüccet olduğunu ifade etmiştir. Ebû Hâtim'e (277/890) göre sikadır. Hicri 245 senesinde ölmüştür.<sup>408</sup>

#### **76) İshâk b. Mûsâ (ö. 244/858)**

Ebû Mûsâ el-Medînî İshâk b. Mûsâ b. 'Abdullah b. Mûsâ b. 'Abdullah b. Yezîd el-Ensârî

Hocaları: İbrâhîm b. 'Abdullah, Ahmed b. Beşîr, Ebû Damre, Hasan b. 'Ali, Huseyn b. 'İsâ, Süfyân b. 'Uyeyne, 'Abdullah b. Vehb.

Öğrencileri: Müslim, Tirmizî, Nesâî, İbn Mâce, İbrâhîm b. 'Abdullah, Ahmed b. İshâk, Ahmed b. Huseyn, İshâk b. Ya'kub, Ebû Hasan, Bakiye b. Mahled, Ebû Bekir b. Ca'fer.

Yahyâ b. Ma'in'e (233/847) göre Ehli Hadîs imâmlarındandır. Ebû Hâtim (277/890) onun güvenilirliği ve doğruluğu hususundaki sözlerin abartılı olduğunu belirtmiştir. Nesâî (303/915) ve Hatib el-Bağdâdî (463/1071) sika olduğunu belirtmişlerdir. Buhârî (256/870) hicri 244 senesinde öldüğünü nakletmiştir.<sup>409</sup>

#### **77) 'Abdullah b. Dînâr (ö. 126/744)**

Ebû 'Abdurrahman el-'Umerî

Hocaları: İbn 'Ömer, Enes b. Mâlik, Süleymân b. Yesâr, Ebû Sâlih.

Öğrencileri: Şu'be, Mâlik, Süfyaneyn, İsmâ'îl b. Ca'fer, Süleymân b. Bilâl, 'Abdurrahman b. 'Abdullah.

Sikadır ve hicri 126 senesinde ölmüştür.<sup>410</sup>

<sup>408</sup> ZEHEBÎ, Târîh, XVIII, 323–325

<sup>409</sup> el-MİZZÎ, Tehzîb, II, 480–483

<sup>410</sup> ZEHEBÎ, Târîh, VIII, 147

### 78) Ebû't-Tayyâh (ö. 130/747)

Yezîd b. Humeyd

Hocaları: Enes b. Mâlik, Hafs b. Leys, İbn Ebân, Humeyd b. 'Abdurrahman, 'Abdullah b. Hârîs.

Öğrencileri: İsmâ'îl b. 'Ulye, Bestâm b. Müslim, Hasan b. Dînâr, Hammâd b. Zeyd, Sa'îd b. Ebû 'Arûbe, Şu'be b. Haccâc, Müsennâ b. Sa'îd.

Ahmed b. Hanbel (241/855) onu "ثَبَتَ ثَقَّةً ثَقَّةً" sıfatıyla nitelendiğini ifade etmektedir. Yahyâ b. Ma'în (233/847), 'İclî (261/875), Ebû'z-Zur'a (264/877), Nesâî (303/915) ve İbn Hibbân'a (354/965) göre sikadır. 'Ali b. el-Medîni'ye (234/848) göre ma'ruftur.<sup>411</sup> Ebû Hâtim'e (277/890) göre sâlihtir. Hicri 130 senesinde ölmüştür.<sup>412</sup>

### 79) Enes b. Sirîn (ö. 140/757)

Hocaları: İbn 'Abbâs, Cündeb b. 'Abdullah, İbn 'Ömer, Mesrûk.

Öğrencileri: İbn 'Avn, Şu'be, Hemmâm, Ebân.

İbn Ma'în (233/847) sika olduğunu ifade etmiştir. Hicri 140 senesinde ölmüştür.<sup>413</sup>

### 80) Hâlid b. Mahled (ö. 213/828)

Hocaları: Mâlik, Nâfi' b. Ebû Nu'aym, Süleymân b. Bilâl, 'Ali b. Sâlih, 'Abdullah b. Ca'fer, Kesîr b. 'Abdullah, Muhammed b. Mûsâ.

Öğrencileri: Buhârî ve Ebû Dâvud dışındaki Kütüb'ü Sitte âlimleri, 'Abbâd b. Humeyd, 'Abbâs b. ed-Dûrî, Muhammed b. Sabbâh, Ebû 'Umeyye

İbn Ma'în (233/847), onu "مَا بِهِ بَأْسٌ" sıfatıyla nitelemiştir. Ebû Davud'a (275/888) göre sadûktur; ama "Şiîlikle" itham edilmiştir. İbn Sa'd (230/844) ise onun "Şiî" olarak itham edilmesinden dolayı sadece bir hadîsinin kabul edilmediğini ifade etmektedir.<sup>414</sup>

<sup>411</sup> **Ma'ruf:** Zayıf bir râvînin sika bir râvîye aykırı rivâyette bulunmasıdır. (UĞUR, a.g.e, s. 210)

<sup>412</sup> 'İCLÎ, es-Sikat, II, 391; İBN EBÛ HÂTİM, el-Cerh ve't-ta'dîl, IX, 256; İBN HİBBÂN, es-Sikat, V, 534; el-MİZZÎ, Tehzîb, XXXII, 109–112;

<sup>413</sup> ZEHEBÎ, Târîh, VII, 323

<sup>414</sup> ZEHEBÎ, Târîh, XV, 137–138

### 81) Ebû Miclez (ö. 101/719)

Lâhîk b. Humeyd b. Sa'îd es-Sadûsî el-Basrî

Hocaları: İbn 'Abdullah el-'İclî, Mu'âviye, İbn 'Abbâs, Semura b. Cündeb, Enes b. Mâlik, Huzeyfe.

Öğrencileri: Eyyûb es-Sıhtiyârî, Hişâm b. Hassân, Ebû Hâşîm.

Şu'be (160/782), Ebû Miclez'in, Huzeyfe'den hadîs işitmediğini söylemiştir. İbn Sa'd (230/844) onu Basra Ehli'nin ikinci tabakasında zikretmiştir. İbn Sa'd (230/844), 'İclî (261/875), Ebû'z-Zur'a (264/877), İbn Hibbân (354/965) ve İbn Hirâs'a göre sikadır.<sup>415</sup> 'İclî tabî'n olduğunu da belirtmiştir.<sup>416</sup> Yahyâ b. Ma'în (233/847) "مضطرب الحديث"<sup>417</sup> sıfatına sahip olduğunu nakletmiştir. 'Ali b. el-Medîni (234/848), Semura b. Cündeb'le görüşmediği söylemiştir. Şu'be dedi ki, "bize ondan öyle hadîsler gelirdi ki sanki onlar "Şîliçe" benziyordu; bazen de ondan öyle hadîsler gelirdi ki sanki "Osmâniyye'ye"<sup>418</sup>, benziyordu. 'Ömer b. 'Abdi'l-'Azîz (101/719) döneminde ölmüştür. Tirmizî (279/892) ise onun hicri 109 senesinde öldüğünü nakletmiştir.<sup>419</sup>

### 82) Vehb b. Cerîr (ö. 206/821)

Vehb b. Cerîr b. Hâzım b. Zeyd b. 'Abdullah b. Şücâ'a

Hocaları: İbn 'Avn, Hişâm b. Hasan, Kurre b. Hâlid, 'İkrime b. 'Ammâr, Şu'be, Gâlib b. Süleymân, Esved b. Şeybân, Mûsâ b. 'Ali.

Öğrencileri: Ahmed, İshâk, Yahyâ, 'Amr b. 'Ali, Ebû Heyseme, Bündâr, 'Ukbe b. Müslim, Ahmed b. Sa'îd.

İbn Sa'd (230/844), İbn Ma'în (233/847), 'İclî (261/875) ve İbn Hibbân (354/965) sika olduğunu belirtmişlerdir. İbn Hibbân bazen hata yaptığını ilave etmiştir.<sup>420</sup> Ahmed b. Hanbel'e (241/855) göre Sâhibü's-sünne, Ebû Hâtim'e

<sup>415</sup> İBN SA'D, et-Tabakât, VII, 216; 'İCLÎ, es-Sikat, II, 230; İBN HİBBÂN, es-Sikat, V, 518

<sup>416</sup> 'İCLÎ, es-Sikat, II, 230

<sup>417</sup> مضطرب الحديث: "Hadîsleri muzadriktir" manasına gelen bir tabir olup hadîs râvîlerinin tecridinde kullanılan lafızlardandır. Cerhin üçüncü derecesine delalet eder. (UĞUR, a.g.e, s. 302)

<sup>418</sup> Hz. Osman taraftarlarına verilen isim.

<sup>419</sup> el-MİZZÎ, Tehzîb, XXXI, 176–180

<sup>420</sup> İBN SA'D, et-Tabakât, VII, 298; YAHYA İBN MA'ÎN, Târîh'u İbn Ma'în, I, 222 (Dârimî rivâyeti); 'İCLÎ, es-Sikat, II, 344; İBN HİBBÂN, es-Sikat, IX, 228

(277/890) göre Sâlihu'l-hadîs'tir.<sup>421</sup> Nesâî (303/915) ondan hadîs almakta bir beis olmayacağını zikretmektedir. Hicri 206 senesinde ölmüştür.<sup>422</sup>

### 83) 'Abdullah b. Şekîk (ö. 108/726)

Ebû 'Abdurrahman 'Abdullah b. Şekîk

Hocaları: Babası, Hz. 'Ömer, Hz. 'Osmân, Hz. 'Ali, Ebû'z-Zur'a, Ebû Hüreyre, Hz. 'Âişe, İbn 'Abbâs, İbn 'Ömer.

Öğrencileri: Oğlu, 'Abdülkerîm, Muhammed b. Sirîn, 'Âsım, Katâde, Eyyûb es-Sıhtiyârî, Ebû Bişr, Sa'îd b. 'İyyâs.

İbn Sa'd (230/844), onu Basra Ehli'nin ilk tabakasında, tâbiîn içerisinde zikretmiştir.<sup>423</sup> Hz. 'Osmân (35/656) taraftarı olmakla itham edilmiştir. Yahyâ b. Ma'în (233/847), Ahmed b. Hanbel (241/855), 'İclî (261/875), Ebû'z-Zur'a (264/877) ve Ebû Hâtîm'e (277/890) göre sikadîr. Hicri 108 senesinde ölmüştür.<sup>424</sup>

### 84) Katâde (ö. 116/734)

Katâde b. Di'âme b. Katâde b. 'Azîz. Katâde b. Di'âme b. 'Ukbe de denilmiştir.

Hocaları: Enes b. Mâlik, Ebû't-Tufeyl, Sa'îd b. Müseyyeb, İbn Müheyrîz, Bekir b. 'Abdullah, Muhammed b. Sirîn, Ebû Miclez.

Öğrencileri: İbn Ebû 'Arûbe, Ma'mer b. Râşid, Evzâ'î, 'Amr b. Hârîs, Şu'be b. Haccâc, Cerîr b. Hâzım, Hammâd b. Seleme, Yezîd b. İbrâhîm.

Yaşadığı dönemin önde gelen hâfızlarındandır. İcma' ile hüccettir.<sup>425</sup> Buhârî (256/870), hicri 116 senesinde öldüğünü söylemiştir.<sup>426</sup>

### 85) Hemmâm b. Yahyâ (ö. 163/779)

Ebû 'Abdullah Hemmâm b. Yahyâ b. Dînâr

<sup>421</sup> AHMED B. HANBEL, el-'İlel, II, 312; İBN EBÛ HÂTİM, el-Cerh ve't-ta'dîl, IX, 28

<sup>422</sup> ZEHEBÎ, Siyer, IX, 442-445; BUHÂRÎ, Târîhu'l-kebîr, VIII, 169

<sup>423</sup> İBN SA'D, et-Tabakât, VII, 126

<sup>424</sup> 'İCLÎ, es-Sikat, II, 37; İBN EBÛ HÂTİM, el-Cerh ve't-ta'dîl, V, 81; İBN HACER, Tehzîb, V, 253-254; ZEHEBÎ, Târîh, VII, 137

<sup>425</sup> ZEHEBÎ, Siyer, V, 269-283

<sup>426</sup> BUHÂRÎ, et-Târîhu'l-kebîr, VII, 186

Hocaları: İshâk b. ‘Abdullah, Enes b. Sirîn, Sâbît el-Bünânî, Hasan el-Basrî, Zeyd b. Eslem, Süfyân b. ‘Uyeyne, ‘Ali b. Yezîd, ‘Atâ’ b. Ebû Rabâh, Katâde, Müsennâ b. Sabbâh, Nâfî’, Hişâm b. ‘Urve, Yahyâ b. Dînâr, Yahyâ b. Ebû Kesîr, Ebû’t-Tayyâh, Ebû Kîlâbe.

Öğrencileri: Ahmed b. İshâk, İsmâ’îl b. ‘Uleyye, Haccâc b. Minhâl, Süfyân es-Sevrî, Süleymân b. Nu‘man, ‘Abdullah b. Reca’, ‘Abdullah b. el-Mübârek, ‘Abdurrahman b. Mehdî, Muhammed b. Sinân, Vekî’ b. Cerrâh, Yezîd b. Hârûn.

Yezîd b. Hârûn, Hemmâm b. Yahyâ’nın “قوى الحديث”<sup>427</sup> olduğunu söylemiştir. Ahmed b. Hanbel (241/855) sebt sıfatına sahip olduğunu ifade etmektedir.<sup>428</sup> Buhârî’ye (256/870) göre hicri 163 senesinde ölmüştür.<sup>429</sup> İbn Hibbân (354/965) *es-Sika*’nda zikrederek hicri 163 veya 164 senesinde öldüğünü söylemiştir.<sup>430</sup>

### 86) Muhammed b. Kesîr (ö. 223/838)

Ebû ‘Abdullah

Hocaları: Kardeşi Süleymân, Süfyân, Şu‘be, İsrâ’îl, Hemmâm.

Öğrencileri: Buhârî, Ebû Dâvud, Müslim, Muhammed b. Yahyâ, Dârimî, Mu‘âz b. Müsennâ, Yûsuf b. Ya’kûb.

Ebû Hâtim (277/890) sadûk, İbn Hibbân (354/965) ise sika olduğunu belirtmiştir.<sup>431</sup> Buhârî’ye (256/870) göre hicri 223 senesinde ölmüştür.<sup>432</sup>

### 87) Muhammed b. Yahyâ (ö. 258/872)

Hocaları: ‘Abdurrahman b. Mehdî, Muhammed b. Bekir, Vehb b. Cerîr, Ebû Dâvud, Safvân b. ‘Îsâ, ‘Abdürrezzâk, ‘Osmân b. ‘Ömer, Huseyn b. Muhammed.

<sup>427</sup> قوى الحديث: Hadîsi sağlam manasına gelen bir tamlama olup bazı hadîs alimlerine göre sika karşılığı olarak kullanılmıştır. (UĞUR, a.g.e, s. 179)

<sup>428</sup> el-MİZZÎ, Tehzîb, XXX, 302–310

<sup>429</sup> BUHÂRÎ, et-Târîhu’l-kebîr, VIII, 237

<sup>430</sup> İBN HİBBÂN, es-Sikat, VII, 586

<sup>431</sup> İBN EBÛ HÂTİM, el-Cerh ve’t-ta’dîl, VIII, 70; İBN HİBBÂN, es-Sikat, IX, 77; ZEHEBÎ, Târîh, XVI, 381

<sup>432</sup> BUHÂRÎ, et-Târîhu’l-kebîr, I, 218

Öğrencileri: Müslim dışındaki Kütüb'ü Sitte âlimleri, 'Abdullah b. Muhammed, Sa'îd b. Ebû 'Arûbe, Sa'îd b. Mansûr, Muhammed b. Müsennâ, Muhammed b. İshâk, Muhammed b. Gaylân.<sup>433</sup>

Ebû'z-Zur'a (264/877) ve Ebû Hâtîm'e (277/890) göre sikadır.<sup>434</sup> Nesâî (303/915), onu "ثقة مأمون" sıfatıyla nitelemiştir.<sup>435</sup> Hicri 258 senesinde ölmüştür.<sup>436</sup>

### 88) Kâsım b. Muhammed (ö. 106/724)

Ebû Muhammed Kâsım b. Muhammed b. Ebû Bekir es-Sıddîk

Hocaları: İbn 'Abbâs, İbn 'Ömer, Mu'âviye, Fâtıma bnt. Kays.

Öğrencileri: 'Abdurrahman b. Kâsım, Zührî, Rebî', İbnu'l-Münkedir, Ca'fer b. Muhammed, İbn 'Avn, Eflâh b. Humeyd.

Fakîh, imâm, müçtehit, âbîd ve sika olduğu belirtilmiştir. Ebû'z-Zinâd ondan daha fakîhini bilmediğini ifade etmektedir. Hicri 106 senesinde ölmüştür. Bazı kaynaklarda, hicri 112 senesinde öldüğü söylenmiştir.<sup>437</sup>

### 89) 'Abdurrahman b. Kâsım (ö. 126/744)

Ebû Muhammed 'Abdurrahman b. Kâsım b. Muhammed b. Ebû Bekir es-Sıddîk et-Temîm

Hocaları: Babası Kâsım b. Muhammed, İbn Müseyyeb, 'Abdullah b. 'Abdullah b. 'Ömer, Sâlim b. 'Abdullah, Nâfî', Muhammed b. Ca'fer.

Öğrencileri: Simâk b. Harb, Zührî, 'Ubeydullah b. 'Ömer, İbn 'Aclân, Hişâm b. 'Urve, Mansûr, Yahyâ b. Sa'îd, Mûsâ b. 'Ukbe, Mâlik, Şu'be, Evzâî, İbn Cerîr, Leys, 'Amr.

İbn 'Uyeyne (198/813), onun yaşadığı devrin önde gelen ilim adamlarından ve faziletliilerinden biri olduğunu ifade etmektedir. İbn Sa'd (230/844) müslümanların önde gelenlerinden biri olduğunu belirtmiştir. Ahmed b. Hanbel (241/855) onun için "ثقة ثقة" ifadesini kullanmıştır. 'İclî

<sup>433</sup> İBN HACER, Tehzîb, IX, 511–516

<sup>434</sup> İBN EBÛ HÂTİM, el-Cerh ve't-ta'dîl, II, 688

<sup>435</sup> ZEHEBÎ, Siyer, XII, 273–285

<sup>436</sup> SAFEDÎ, el-Vâfî bi'l-Vefeyât, I, 658

<sup>437</sup> ZEHEBÎ, Târîh, VII, 217–223

(261/875), Ebû Hâtîm (277/890), Nesâî (303/915) ve İbn Hibbân'a (354/965) göre sikadır. Hicri 126 senesinde Şam'da ölmüştür.<sup>438</sup> Buhârî (256/870) ise, onun hicri 124 senesinde öldüğünü söylemiştir.<sup>439</sup>

#### 90) 'Amr b. Hârîs (ö. 149/766)

Ebû Ümeyye 'Amr b. Hârîs b. Ya'kûb b. 'Abdurrahman

Hocaları: İbn Ebû Müleyke, Ebû Yûnus, 'Amr b. Şu'ayb, İbn Şihâb, Ebû Zübeyr, Katâde, 'Ubeydullah b. Ebû Ca'fer.

Öğrencileri: Bükeyr b. 'Abdullah, Sâlih b. Keysân, 'Usâme b. Zeyd, Mâlik, Leys, Yahyâ b. Eyyûb.

Velîd b. Abdülmelik'in hilafeti döneminde hicri 90 senesinde doğmuştur. İbn Sa'd (230/844), Yahyâ b. Ma'in (233/847), 'İclî (261/875), Ebû'z-Zur'a (264/877), Ebû Hâtîm (277/890), Nesâî (303/915) ve İbn Hibbân'a (354/965) göre sikadır. Ayrıca, İbn Hibbân "müeddîb" olduğunu belirtmiştir.<sup>440</sup> Yahyâ b. Ma'in ve Buhârî, onun 149 senesinde öldüğünü ifade etmişlerdir.<sup>441</sup>

#### 91) Yahyâ b. Süleymân (ö. 237/851)

Ebû Sa'îd el-Cûfî Yahyâ b. Süleymân b. Yahyâ b. Sa'îd b. Müslim

Hocaları: 'Abdü'l-'Azîz, Ebû Hâlid, 'Abdurrahman, Ebû Bekir b. 'Ayyâş, Vekî', 'Abdullah b. Vehb.

Öğrencileri: Buhârî, Tirmizî, Muhammed b. Yahyâ, Muhammed b. 'Avf, Huseyn b. İshâk, Hasan b. Süfyân.

Ebû Hâtîm'e (277/890) göre **seyh**<sup>442</sup> sıfatına sahiptir.<sup>443</sup> İbn Hibbân (354/965) *es-Sikat*'ında zikrederek Kûfelî olduğunu söylemiştir.<sup>444</sup> Ebû Bekir

<sup>438</sup> 'İCLÎ, *es-Sikat*, II, 84; İBN EBÛ HÂTİM, *el-Cerh ve't-ta'dîl*, V, 278; İBN HİBBÂN, *es-Sikat*, VII, 62; İBN HACER, *Tehzîb*, VI, 254–255

<sup>439</sup> BUHÂRÎ, *et-Târîhu'l-kebîr*, V, 339

<sup>440</sup> İBN SA'D, *et-Tabakât*, VII, 515; BUHÂRÎ, *et-Târîhu's-sağîr*, II, 96; İBN EBÛ HÂTİM, *el-Cerh ve't-ta'dîl*, VI, 225; İBN HİBBÂN, *es-Sikat*, VII, 228; ZEHEBÎ, *Siyer*, VI, 349–353;

<sup>441</sup> BUHÂRÎ, *et-Târîhu's-sağîr*, II, 96

<sup>442</sup> **Seyh**: Hadîs talebesinin, meclisine devam ederek hadîslerini rivâyet ettiği hadîsçiye denir. (bk. UĞUR, 377)

<sup>443</sup> İBN EBÛ HÂTİM, *el-Cerh ve't-ta'dîl*, IX, 154

<sup>444</sup> İBN HİBBÂN, *es-Sikat*, IX, 263

b. 'Ayyâş'tan, 'Âsım kıraatini dinlemiştir. Nesâî'ye (303/915) göre sika değildir. İbn Yûnus, hicri 237 senesinde öldüğünü belirtmiştir.<sup>445</sup>

### 92) Hammâd b. Zeyd (ö. 179/795)

Ebû İsmâ'îl el-Basrî Hammâd b. Zeyd b. Dirhem

Hocaları: İshâk b. Süveyd, Enes b. Sirîn, Bişr b. Harb, Haccâc b. Ebû 'Osmân, Hâlid b. Seleme, Sa'îd b. 'İyyâs, Şu'ayb b. Haccâc, Sâlih b. Keysân.

Öğrencileri: Ahmed b. İbrâhîm, Ezher b. Mervân, İshâk b. 'Îsâ, Esved b. 'Âmir, Haccâc b. Minhâl, Râvh b. Eslem, Sa'îd b. 'Amr, Süfyân es-Sevrî, Sa'îd b. Mansûr.

'Abdurrahman b. Mehdî (198/813–14), onun dört hadîs imâmından biri olduğunu söylemiştir. Diğerleri Evzâî (158/775), Süfyân es-Sevrî (161/778), ve Mâlik b. Enes'tir (179/795). Yine 'Abdurrahman, onun için sünneti ondan daha iyi bilen birisini görmediğini nakletmiştir.<sup>446</sup> 'İclî (261/875) onun sika ve sebt olduğunu zikretmiştir.<sup>447</sup> Ebû Hâtîm'e (277/890) göre şeyhtir.<sup>448</sup> Hicri 179 senesinde ölmüştür.<sup>449</sup>

### 93) Haccâc b. İbrâhîm (ö. 213/828)

Ebû İbrâhîm Haccâc b. İbrâhîm

Hocaları: İsmâ'îl b. Ca'fer, Hibbân b. 'Alî, Hâkim b. Nâfî', Hammâd b. Zeyd, Hâlid b. 'Abdullah, Süfyân b. 'Uyeyne, Sâlih b. 'Ömer, İbn Vehb.

Öğrencileri: İbrâhîm b. Ebû Dâvud, Ahmed b. Hasan, Hasan b. Süleymân, Sâlih b. 'Abdurrahman, 'Abbâs b. Ahmed, Muhammed b. Ebû Hâlid, Muhammed b. Yahyâ.

'İclî (261/875), onun Mısır'da yaşadığını, sika ve Sahibu's-sünne sıfatlarına sahip olduğunu belirtmiştir. Ebû Hâtîm'e (277/890) göre sikadır. Hicri 213 senesinde ölmüştür.<sup>450</sup>

<sup>445</sup> ZEHEBÎ, Târîh, XVII, 399–400

<sup>446</sup> el-MİZZÎ, Tehzîb, VII, 239–253

<sup>447</sup> 'İCLÎ, es-Sikat, I, 319

<sup>448</sup> İBN EBÛ HÂTİM, el-Cerh ve't-ta'dîl, III, 138

<sup>449</sup> SAFEDÎ, el-Vâfî bi-l-Vefeyât, I, 1877

<sup>450</sup> el-MİZZÎ, Tehzîb, V, 418–420

#### 94) Rebî' b. Süleymân (ö. 270/833)

Ebû Muhammed Rebî' b. Süleymân b. Abdülcebbâr b. Kâmîl

Hocaları: 'Abdullah b. Vehb, Bişr b. Bekir, Eyyûb b. Süveyd, Muhammed b. İdrîs, Yahyâ b. Hassân, Sa'îd b. Ebû Meryem, Ebû Sâlih.

Öğrencileri: Ebû Dâvud, İbn Mâce, Nesâî, Ebû 'Îsâ, Muhammed b. İsmâ'îl, Ebû Hâtîm, Sâlih b. Muhammed, Ebû Nu'aym, Ebû Ca'fer.

İmâm, fakîh ve muhaddistir. Ebû'z-Zur'a (264/877) sika ve sadûk, Ebû Hâtîm (277/890) ve İbn Hibbân (354/965) ise sika sıfatıyla nitelemişlerdir. İbn Hibbân şeyhlerinden biri olduğunu belirtmiştir.<sup>451</sup> Nesâî'ye (303/915) göre ondan hadîs almakta herhangi bir beis yoktur. Hicri 270 senesinde ölmüştür.<sup>452</sup>

#### 95) Sa'd b. Hişâm (ö. 90/709)

Sa'd b. Hişâm b. 'Âmîr el-Ensârî el-Medînî

Hocaları: Enes b. Mâlik, Semura b. Cündeb, 'Abdullah b. 'Abbâs, Hz. 'Âişe, Hişâm b. 'Âmîr, Ebû Hüreyre.

Öğrencileri: Hasan el-Basrî, Humeyd b. 'Abdurrahman.

İbn Sa'd (230/844), Ebû Hâtîm (277/890) ve Nesâî'ye (303/915) göre sikadîr.<sup>453</sup> Hicri 90 senesinde ölmüştür.<sup>454</sup>

#### 96) Huseyn b. Nâfî' (ö. ??/?)

Ebû'n-Nasr el-Basrî

Hocaları: Hasan el-Basrî, Ebû'r-Reca'.

Öğrencileri: Ebû Kuteybe, Ya'kûb b. İshâk, Ebû Sa'îd, Ebû Velîd.

Ebû Hâtîm (277/890) ve Zehebî'ye (748/1347) göre sikadîr. Yahyâ b. Ma'în (233/847) ve İbn Şahin, ondan hadîs almakta bir beis olmadığını

<sup>451</sup> İBN EBÛ HÂTİM, el-Cerh ve't-ta'dîl, III, 464; İBN HİBBÂN, es-Sikat, VIII, 240

<sup>452</sup> ZEHEBÎ, Siyer, XII, 587–591

<sup>453</sup> İBN SA'D, et-Tabakât, VII, 209; İBN EBÛ HÂTİM, el-Cerh ve't-ta'dîl, IV, 96; el-MİZZÎ, Tehzîb, X, 307–308

<sup>454</sup> SAFEDÎ, el-Vâfi bi'l-Vefeyât, I, 2055

söylemişlerdir. Nesâî (303/915) eserinde ondan nakledilen rivâyetlere yer vermiştir.<sup>455</sup>

### 97) Ebû Sa'îd (ö. 197/812)

'Abdurrahman b. 'Abdullah

Hocaları: Kurre b. Hâlid, Şu'be, Zâ'îde, Ebân b. Vehb

Öğrencileri: Ahmed b. Hanbel, 'Ali b. Muhammed, Ebû Kudâme, 'Ubeydullah b. Sa'îd, Muhammed b. Yahyâ,

Ahmed b. Hanbel'e (241/855) göre sikadır.<sup>456</sup> Hicri 197 senesinde ölmüştür.<sup>457</sup>

### 98) 'Amr b. Mürre (ö. 116/734)

'Amr b. Mürre b. 'Abdullah b. Târik el-Hârîs b. Seleme b. Ka'b b. Vâ'il

Hocaları: 'Abdullah b. Ebû 'Ufî, İbn 'Abbâs, Ebû Vâ'il, Sa'îd b. Müseyyeb, İbn Ebû Leylâ, 'Amr b. Meymûne, Heyseme b. 'Abdurrahman, Sa'îd b. Cübeyr.

Öğrencileri: Ebû İshâk, el-A'meş, İdrîs b. Yezîd, Mansûr b. Mu'temîr, Ebû Hâlid, Zeyd b. Ebû 'Uveys, Şu'be, Sevrî, Kays b. Rebî'.

İbn Ma'in (233/847), sika olarak nitelemiştir. 'İclî'ye (261/875) göre Kûfelî ve sikadır.<sup>458</sup> Ebû Hâtîm'e (277/890) göre sika olmakla birlikte, Mürciîlikle itham edilmiştir.<sup>459</sup> Ahmed b. Hanbel (241/855) de onun "Mürciî" olduğunu zikretmiştir.<sup>460</sup>

### 99) Sa'îd b. Sinân (ö. ?/?)

Ebû Sinân eş-Şeybânî

Hocaları: Hammâd b. Ebû Süleymân, Sâbî b. Cebbâr, Habîb b. Ebû Sâbî, Sa'îd b. Cübeyr, 'Amr b. Mürre, Leys b. Ebû Süleym.

<sup>455</sup> İBN EBÛ HÂTİM, el-Cerh ve't-ta'dîl, III, 197; İBN ŞAHİN, Târîh, I, 65; el-MİZZÎ, Tehzîb, VI, 545–546; ZEHEBÎ, el-Kâşif, I, 339

<sup>456</sup> İBN EBÛ HÂTİM, el-Cerh ve't-ta'dîl, V, 254; ZEHEBÎ, Târîh, XIII, 500–501

<sup>457</sup> BUHÂRÎ, et-Târîhu'l-kebîr, V, 316

<sup>458</sup> 'İCLÎ, es-Sikat, II, 185

<sup>459</sup> İBN EBÛ HÂTİM, el-Cerh ve't-ta'dîl, VI, 257; İBN HİBBÂN, es-Sikat, V, 183; ZEHEBÎ, Siyer, VI, 196–199

<sup>460</sup> AHMED B. HANBEL, el-'İlel, II, 144

Öğrencileri: Esbât b. Muhammed, İshâk b. Süleymân, Bekir b. Bükkâr, Cerîr b. Abdülhumeyd, Süfyân, Tayâlisî.

Yahyâ b. Ma'în (233/847) ve 'İclî'ye (261/875) göre ondan rivâyet edilen hadîslerle amel etmek caizdir. Ahmed b. Hanbel (241/855) sâlih olduğunu belirtmiştir. Ahmed b. Hanbel'den gelen diğer bir rivâyete göre de hadîste güçlü değildir. Ebû Hâtim (277/890) onu sadûk sıfatıyla nitelemiştir. Nesâî'ye (303/915) göre ليس به بأس sıfatına sahiptir. İbn Mâce (273/886), Ebû Dâvud (275/888), Tirmizî (279/892) ve Nesâî (303/915) ondan rivâyet edilen hadîsleri eserlerine almışlardır.<sup>461</sup>

#### 100) Ebû Hafs el-Ebbâr (ö. ??)

'Ömer b. 'Abdurrahman b. Kays

Hocaları: İsmâ'îl b. 'Abdullah, İsmâ'îl b. Müslim, Sâlih b. Hassân, Muhammed b. Sâlim, Muhammed b. 'Abdurrahman.

Öğrencileri: İbrâhîm b. Mehdî, Dâvud b. Râşid, Sa'îd b. Süleymân, Muhammed b. Mahbûb, Yahyâ b. Ma'în.

İbn Sa'd (230/844), Yahyâ b. Ma'în (233/847), Dârimî (255/868), Ebû Hâtim (277/890) ve Dârekutnî'ye (385/995) göre sikadır. Ebû Dâvud (275/888) ve Ahmed b. Hanbel (241/855) "ما كان به بأس" olduğunu belirtmişlerdir. Nesâî (303/915) "ليس به بأس" sıfatıyla nitelemiştir.<sup>462</sup>

#### 101) Hakem b. Mûsâ (ö. 232/846)

Hocaları: 'Attâf b. Hâlid, İsmâ'îl b. 'Ayyâş, 'Abdurrahman b. Reca', 'Abdullah b. el-Mübârek, Yahyâ b. Hamza, İbn Ziyâd.

Öğrencileri: Müslim, Nesâî, İbn Mâce, Ahmed b. Hanbel, Dârimî, Hârîs b. Ebû 'Usâme.

İmâm, muhaddis, hüccet ve örnektir. Yahyâ b. Ma'în (233/847), 'İclî (261/875) ve İbn Hibbân (354/965) onun sika olduğunu belirtmişlerdir.

<sup>461</sup> YAHYÂ B. MA'ÎN, Târîh'u İbn Ma'în, IV, 364 (Devrî rivâyeti); AHMED B. HANBEL, el-İlel, I, 520; İBN EBÛ HÂTİM, el-Cerh ve't-ta'dîl, IV, 27; el-MİZZÎ, Tehzîb, X, 492-495

<sup>462</sup> İBN SA'D, et-Tabakât, VII, 329; İBN EBÛ HÂTİM, el-Cerh ve't-ta'dîl, VI, 121; el-MİZZÎ, Tehzîb, XXI, 426-429

Huseyn b. Fehm'e göre sâlih bir kişidir ve hadîs konusunda sebtir.<sup>463</sup> Ebû Hâtim (277/890) sadûk olduğunu ifade etmiştir.<sup>464</sup> Hicri 232 senesinde ölmüştür.<sup>465</sup>

### 102) Ebû Seleme b. 'Abdurrahman (ö. 104/722)

İsmâ'îl de denilmiştir. İsmiyle künyesi aynıdır.

Hocaları: 'Usâme b. Zeyd, Enes b. Mâlik, Bişr b. Sa'îd, Câbîr b. 'Abdullah, Ca'fer b. 'Amr, Hasan b. Sâbî, Zeyd b. Hâlid, Ebû Hüreyre.

Öğrencileri: İsmâ'îl b. 'Umeyye, Bukeyr b. 'Abdullah, Ca'fer b. Rebî', Sa'îd b. Hâlid, Sa'îd b. Ebû Sa'îd, 'Abdullah b. Fadl.

İbn Sa'd (230/844), Medine Ehli'nin ikinci tabakasında zikrederek sika ve fakîh olduğunu söylemiştir. Ebû'z-Zur'a'ya (264/877) göre sikadır. İbn Sa'd hicri 94 senesinde, Vâkîdî (207/822) ise hicri 104 senesinde öldüğünü nakletmişlerdir.<sup>466</sup>

### 103) 'Abdullah b. Fadl (ö. ??/?)

'Abdullah b. Fadl b. 'Abbâs b. Rebî'

Hocaları: Enes b. Mâlik, Zekvân, Ebû Sâlih, Süleymân b. Yesâr, 'Abdurrahman, 'Ubeydullah b. Râfî', Ebû Seleme b. 'Abdurrahman.

Öğrencileri: 'Usâme b. Zeyd, Rebî' b. 'Osmân, Ziyâd b. Sa'îd, Sa'îd b. Hâlid, 'Abdurrahman b. Sâbî, Mâlik b. Enes, Yahyâ b. Ebû Kesîr.

Yahyâ b. Ma'în (233/847), Ebû Hâtim (277/890), Nesâî (303/915), İbn Hibbân (354/965) ve İbn Hacer (852/1448) sika olduğunu rivayet etmişlerdir. Ahmed b. Hanbel'e (241/855) göre ondan hadîs almakta herhangi bir beis yoktur.<sup>467</sup>

### 104) Sâlih b. Keysân (ö. 140/757)

Ebû Muhammed

<sup>463</sup> 'İCLÎ, es-Sikat, I, 313; İBN HİBBÂN, es-Sikat, VIII, 195; ZEHEBÎ, Siyer, XI, 5–6

<sup>464</sup> İBN EBÛ HÂTİM, el-Cerh ve't-ta'dîl, III, 128

<sup>465</sup> BUHÂRÎ, Târihü's-sağîr, II, 361

<sup>466</sup> el-MİZZÎ, Tehzîb, XXXIII, 370–376

<sup>467</sup> İBN HİBBÂN, es-Sikat, V, 38; İBN HACER, Takrîb, I, 317; el-MİZZÎ, Tehzîb, XV, 432–435

Hocaları: İsmâ'îl b. Muhammed, Hârîs b. Fudayl, Sâlim b. 'Abdullah, Süleymân b. Yesâr, 'Abdullah b. Fadl, 'Abdurrahman b. Hürmûz, Muhammed b. 'Abdullah.

Öğrencileri: İbrâhîm b. Sa'd, 'Usâme b. Zeyd, İsmâ'îl b. 'Ayyâş, Ebû Damre, Züheyr b. Muhammed, Süfyân b. 'Uyeyne, Süleymân b. Bilâl.

İbn Sa'd (230/844) onu dördüncü tabakada zikretmiştir. Yahyâ b. Ma'in (233/847), Ebû Hâtim (277/890), Nesâî (303/915) ve İbn Hibbân (354/965) sika olduğunu belirtmişlerdir. Yahyâ b. Ma'in'den gelen diğer bir rivâyete göre ondan hadîs almakta herhangi bir beis yoktur. Ya'kûb, onu ثقة ثبیت sıfatıyla nitelemiştir.<sup>468</sup> Hicri 140 senesinde ölmüştür.<sup>469</sup>

### 105) Süleymân b. Bilâl (ö. 177/793)

Ebû Eyyûb Süleymân b. Bilâl el-Kureyşî

Hocaları: İbrâhîm b. Ebû Esed, Sevr b. Zeyd, Rebî' b. 'Abdurrahman, Zeyd b. Eslem, Sa'd b. Sa'id, Ebû Hâzım, Sâlih b. Keysân, 'Abdullah b. Dînâr, 'Abdullah b. Süleymân, Yahyâ b. Sa'id, Yûnus b. Yezîd.

Öğrencileri: İshâk b. Muhammed, İsmâ'îl b. Ebû 'Uveys, Bişr b. 'Ömer, Hâlid b. Mahled, Ziyâd b. Yûnus, Sa'id b. Hakem, Sa'id b. Kesîr, 'Abdullah b. el-Mübârek.

Yahyâ b. Ma'in (233/847) onun için sika ve sâlih sıfatını kullanmıştır. Dârimî (255/868), Ebû'z-Zur'a (264/877), Ebû Hâtim (277/890), Nesâî (303/915) ve İbn Hibbân (354/965) sika olduğunu ifade etmektedirler. Ahmed b. Hanbel'e (241/855) göre ondan hadîs almakta herhangi bir beis yoktur.<sup>470</sup> Buhârî (256/870), onun hicri 177 senesinde öldüğünü nakletmiştir.<sup>471</sup>

<sup>468</sup> İBN EBÛ HÂTİM, el-Cerh ve't-ta'dîl, IV, 410; İBN HİBBÂN, es-Sikat, VI, 454; el-MİZZÎ, Tehzîb, XIII, 79-84

<sup>469</sup> SAFEDÎ, el-Vâfî bi'l-Vefeyât, I, 2235

<sup>470</sup> İBN EBÛ HÂTİM, el-Cerh ve't-ta'dîl, IV, 103; İBN HİBBÂN, es-Sikat, VI, 388; el-MİZZÎ, Tehzîb, XI, 372-376

<sup>471</sup> BUHÂRÎ, et-Târîhu'l-kebîr, IV, 4

### 106) Şebâbe b. Sevvâr (ö. 206/821)

Hocaları: İsrâ'îl b. Yûnus, Hamza b. 'Amr, Süleymân b. Muğîre, Şeybân b. 'Abdurrahman, Şu'ayb b. Meymûne.

Öğrencileri: İbrâhîm b. Sa'îd, İbrâhîm b. Ya'kûb, Ahmed b. İbrâhîm, Hasan b. 'Arefe, 'Abdullah b. Ravâhâ, 'Abdurrahman b. Muhammed, Muhammed b. 'Ubeydullah, Yahyâ b. Hâtîm

İbn Sa'd'a (230/844) göre ise sika ve sâlihtir; ama mürciîlikle itham edilmiştir.<sup>472</sup> Yahyâ b. Ma'în (233/847), Alî b. el-Medînî (234/848) ve 'İclî (261/875) sika sıfatıyla nitelemişlerdir. Ebû Hâtîm'e (277/890) göre sadûktur; ama onun hadîsleriyle ihticac edilmemiştir.<sup>473</sup> Buhârî (256/870), hicri 206, İbn Hibbân (354/965) ise onun hicri 204 veya 205 senesinde öldüğünü söylemiştir.<sup>474</sup>

### 107) 'Ali b. 'Abdullah (ö. 118/736)

Ebû Muhammed 'Ali b. 'Abdullah b. 'Abbâs b. Muttalîb

Hocaları: İbn 'Abbâs, Ebû Hüreyre, Ebû Sa'îd el-Hudrî, İbn 'Ömer.

Öğrencileri: Dâvud, Süleymân, 'Abdussamed, Zührî, Sa'd b. İbrâhîm, Mansûr b. Mu'temir.

İbn Sa'd (233/847) ve Ebû Hâtîm'e (277/890) göre sikadır; ama az hadîs rivâyet etmiştir. İbn Hibbân (354/965), onun sika olduğunu zikrederek hicri 118 senesinde öldüğünü söylemiştir. Bazı kaynaklarda, 'Ali b. 'Abdullah'ın hicri 117 senesinde veya 124 senesinde öldüğünü ifade edilmiştir.<sup>475</sup>

### 108) Muhammed b. 'Ali (ö. 125/743)

Muhammed b. 'Ali b. 'Abdullah b. 'Abbâs b. Muttalîb.

Hocaları: Babası, Sa'îd b. Cübeyr, 'Ömer b. 'Abdî'l-'Azîz.

<sup>472</sup> İBN SA'D, et-Tabakât, VII, 320; el-MİZZÎ, Tehzîb, XII, 343-349

<sup>473</sup> 'İCLÎ, es-Sikat, I, 447; İBN EBÛ HÂTİM, el-Cerh ve't-ta'dîl, IV, 392

<sup>474</sup> BUHÂRÎ, Târîhü's-sağîr, II, 308; İBN HİBBÂN, es-Sikat, VIII, 312

<sup>475</sup> İBN HİBBÂN, es-Sikat, V, 160; İBN EBÛ HÂTİM, el-Cerh ve't-ta'dîl, VI, 192; ZEHEBÎ, Târîh, VII, 428-429

Öğrencileri: Oğlu, Hâlid b. Ebû Sâbî, Yezîd b. Ebû Ziyâd, Hişâm b. 'Urve.

İbn Hibbân (354/965) sika olduğunu belirterek hicri 125 senesinde öldüğünü söylemiştir.<sup>476</sup>

### 109) Habîb b. Ebû Sâbî (ö. 119/732)

Hocaları: İbrâhîm b. Sa'd, Enes b. Mâlik, Sâ'lebe b. Yezîd, Zeyd b. Erkâm, Zeyd b. Vehb, Ebû 'Abbâs, Sa'îd b. 'Abdurrahman.

Öğrencileri: Ecleh b. 'Abdullah, İsmâ'îl b. Sâlim, Ebû Yûnus, Huseyn b. 'Abdurrahman, Hammâd b. Şu'ayb, Süfyân es-Sevrî, el-A'meş, Şu'be b. Haccâc.

'İclî'ye (261/875) göre tâbiîndendir, Kûfe müftülüğü yapmıştır ve sikadır.<sup>477</sup> Ebû Hâtîm (277/890), onun sika ve sadûk olduğunu söylemiştir.<sup>478</sup> Yahyâ b. Ma'în (233/847) ve Nesâî'ye (303/915) göre sikadır. Ayrıca Yahyâ b. Ma'în hüccet olduğunu belirtmiştir.<sup>479</sup> İbn Sa'd (230/844) hicri 119 senesinde öldüğünü nakletmiştir.<sup>480</sup>

### 110) Mu'âviye b. Hişâm (ö. 204/819)

Ebû Hasan el-Esedî

Hocaları: 'Ali b. Sâlih, Hamza b. Ziyâd, Şeybân, Süfyân, Hişâm b. Sa'd

Öğrencileri: Ahmed b. Hanbel, Ebû Bekir b. Ebû Şeybe, Ebû Küreyb, Mahmûd b. Gaylân, Ahmed b. Süleymân, Hasan b. 'Ali.

İbn Sa'd'a (230/844) göre sadûktur ve birçok hadîs rivâyet etmiştir.<sup>481</sup> Yahyâ b. Ma'în (233/847) sâlih olduğunu zikretmiştir.<sup>482</sup> 'İclî (261/875) sika sıfatıyla nitelemiştir.<sup>483</sup> Ebû Hâtîm'e (277/890) göre sadûktur. Ebû Davud (275/888) sika olduğunu ve hicri 204 senesinde öldüğünü ifade etmiştir.<sup>484</sup>

<sup>476</sup> İBN HİBBÂN, es-Sikat, V, 352; ZEHEBÎ, Târîh, VIII, 223–225

<sup>477</sup> 'İCLÎ, es-Sikat, I, 281

<sup>478</sup> İBN EBÛ HÂTİM, el-Cerh ve't-ta'dîl, III, 107

<sup>479</sup> el-MİZZÎ, Tehzîb, V, 358–363

<sup>480</sup> İBN SA'D, et-Tabakât, VI, 320; BUHÂRÎ, Târîhu'l-kebîr, II, 313;

<sup>481</sup> İBN SA'D, et-Tabakât, VI, 403

<sup>482</sup> YAHYÂ B. MA'ÎN, Târîhu' İbn Ma'în, I, 61 (Dârimî rivâyeti)

<sup>483</sup> 'İCLÎ, es-Sikat, II, 285

<sup>484</sup> ZEHEBÎ, Târîh, XIV, 393–394

İbn Hibbân (354/965), onun hicri 204 veya 205 senesinde öldüğünü söylemiştir.<sup>485</sup>

### **111) Muhammed b. Râfi' (ö. 245/859)**

İbn Ebû Zeyd

Hocaları: Süfyân b. 'Uyeyne, Ma'nu b. 'İsâ, İbn Ebû Fudayk, Ebû Bekir b. Ebû 'Uveys, 'Abdullah b. İdrîs, Vekî', İbn Nümeyr, Ebû Mu'âviye, Ebû 'Usâme, 'Abdürrezzâk, İsmâ'il b. Abdülkerîm.

Öğrencileri: Buhârî, Müslim, Ebû Dâvud, Nesâî, Tirmizî, Muhammed b. Yahyâ, Ahmed b. Seleme, Ebû'z-Zur'a, İbn Huzeyme.

Hicri 175 senesinde doğmuştur. İmâm, hâfız, hüccet olarak gösterilen bir muhaddistir. Müslim (261/874), Nesâî (303/915) ve İbn Hibbân (354/965) sika sıfatına sahip olduğunu ifade etmişlerdir.<sup>486</sup> Ebû'z-Zur'a'ya (264/877) göre sadûktur.<sup>487</sup> Hicri 245 senesinde öldüğünü söylenmiştir.

### **112) Zurâde b. 'Ûfi (ö. 93/712)**

Ebû Hâcîb el-Basrî

Hocaları: Enes b. Mâlik, Sa'd b. Hişâm, 'Abdullah b. Selâm, 'Abdullah b. 'Abbâs, 'İmrân b. Huseyn, Muğire b. Şu'be, Ebû Hüreyre, Hz. 'Âişe, İbn Mes'ûd.

Öğrencileri: Eyyûb es-Sıhtiyârî, Dâvud b. Ebû Hind, 'Ali b. Zeyd, Katâde, Yûnus b. 'Ubeyd.

İbn Sa'd (230/844), Yahyâ b. Ma'în (233/847), 'İclî (261/875), Ebû Hâtîm (277/890), Nesâî (303/915) ve İbn Hibbân'a (354/965) göre sikadır. et-Tayâlisî (204/819), onun İbn Mes'ûd'dan hadîs işitmediğini söylemiştir.<sup>488</sup>

<sup>485</sup> İBN HİBBÂN, es-Sikat, IX, 166

<sup>486</sup> İBN HİBBÂN, es-Sikat, IX, 102; ZEHEBÎ, Siyer, XII, 214–218

<sup>487</sup> İBN EBÛ HÂTİM, el-Cerh ve't-ta'dîl, II, 633

<sup>488</sup> İBN SA'D, et-Tabakât, VII, 150; 'İCLÎ, es-Sikat, I, 370; İBN EBÛ HÂTİM, el-Cerh ve't-ta'dîl, III, 603; el-MİZZÎ, Tehzîb, IX, 339–342

### 113) Sa'îd b. Ebû 'Arûbe (ö. 155/772)

Hocaları: Hasan, Muhammed b. Sirîn, Ebû'r-Reca', Nadr b. Enes, Katâde, Ebû'n-Nadr.

Öğrencileri: Şu'be, Sevrî, Rûh b. 'Ubâde, Nadr b. Şumeyl, Bişr b. el-Mufaddâl, Yahyâ b. Sa'îd, Hâlid b. Hârîs, Yezîd b. Hârûn.

Basra âlimlerindendir. Nebevî sünneti ilk tasnif edenlerdendir. Yahyâ b. Ma'în (233/847), Nesâî (303/915) ve İbn Hibbân'a (354/965) göre sikadır. Ahmed b. Hanbel (241/855), Sa'îd'in kitabının olmadığını; ama onun bütün hadîsleri ezberlediğini söylemiştir. Ebû Hâtim (277/890) onu "ثقة مأمون" sıfatıyla nitelemiştir. Hicri 155 senesinde öldüğü nakledilmiştir.<sup>489</sup>

### 114) Bişr b. el-Mufaddâl (ö. 187/802)

Hocaları: İsmâ'îl b. 'Umeyye, Bişr b. Meymûne, Haccâc b. Ebû 'Osmân, Sa'd b. İshâk, Sa'îd b. Ebû 'Arûbe, 'Abdullah b. Şübrime, 'Ubeydullah b. 'Ömer, Yahyâ b. Sa'îd, Yûnus b. 'Ubeyd.

Öğrencileri: Ahmed b. Hanbel, Ebû Eş'as, İshâk b. İbrâhîm, İshâk b. Râhûye, İsmâ'îl b. Mes'ûd, 'Osmân b. Ebû Şeybe, 'Amr b. 'Ali, Muhammed b. İbrâhîm.

Mu'âviye b. Sâlih dedi ki, "Yahyâ b. Ma'în'e, Basra hocalarından en güvenilir olanının kim olduğunu sordum, o da, Bişr b. el-Mufaddâl olduğunu söyledi." İbadete düşkün olduğu rivâyet edilmiştir. İbn Sa'd (230/844), Ebû'z-Zur'a (264/877), Ebû Hâtim (277/890) ve Nesâî'ye (303/915) göre sikadır. Ayrıca, İbn Sa'd birçok hadîs rivâyet ettiğini ilave etmiştir. Hicri 186 veya 187 senesinde öldüğü nakledilmektedir.<sup>490</sup>

### 115) İsmâ'îl b. Mes'ûd (ö. 248/863)

Ebû Mes'ûd el-Basrî

Hocaları: Bişr b. el-Mufaddâl, Hammâd b. Ebû Bekir, Hâlid b. Hârîs, Âsım b. Hilâl, 'Abdurrahman b. Mehdî, Mu'temir b. Süleymân, Yahyâ b. Sa'îd.

<sup>489</sup> İBN EBÛ HÂTİM, el-Cerh ve't-ta'dîl, IV, 65; İBN HİBBÂN, es-Sikat, VI, 360; ZEHEBÎ, Siyer, VI, 413-416;

<sup>490</sup> el-MİZZÎ, Tehzîb, IV, 149-151

Öğrencileri: Nesâî, Zekerîyyâ b. Yahyâ, 'Ömer b. İbrâhîm, Muhammed b. Hasan.

Ebû Hâtîm'e (277/890) göre sadûk, Nesâî (303/915) ve İbn Hibbân'a (354/965) göre sikadır.<sup>491</sup>

#### **116) Kâsım b. Muhammed (ö. 106/724)**

Ebû Muhammed el-Kureysî.

Hocaları: İbn Mes'ûd (bu rivâyet mürseldir), Zeyneb bnt. Cahş (mürsel), Fâtıma bnt. Kays, Râfî' b. Hatîce, 'Abdullah b. Hubbâb, 'Abdullah b. 'Amr b. Mu'âviye.

Öğrencileri: Oğlu ('Abdurrahman), Şa'bi, Nâfî', Sâlim b. 'Abdullah, Ebû Bekir b. Hâzım, Zührî, İbn Ebû Müleyke, Sa'îd b. İbrâhîm, 'Ubeydullah b. 'Ömer, İbn 'Avn, Yahyâ b. Sa'îd.

İbn Sa'd (230/844), onun âlim ve sika olduğunu belirtmektedir. İbnu'l-Medînî (234/848), iki yüz hadîsinin olduğunu söylemiştir. Kaynaklarda hicri 105, 106 veya 107 tarihinde öldüğü nakledilmektedir.<sup>492</sup>

#### **117) 'Abdullah b. Nümejr (ö. 199/814)**

Hocaları: Hişâm b. 'Urve, el-A'meş, Eş'âs b. Sevvâr, İsmâ'îl b. Ebû Hâlid, Zekerîyyâ b. Ebû Zâ'ide, Yezîd b. Ebû'z-Ziyâd, 'Ubeydullah b. 'Ömer.

Öğrencileri: Ahmed b. Hanbel, Yahyâ b. Ma'în, İshâk b. Kevsec, Hasan b. 'Ali.

Hicri 115 senesinde doğmuştur. 'İclî'ye (261/875) göre sika, Sâhîbü's-sünne ve Sâlihu'l-hadîs olarak bilinir.<sup>493</sup> Yahyâ b. Ma'în (233/847) ve Ebû Hâtîm (277/890) sika olduğunu belirtmektedirler. Oğlu Muhammed b. 'Abdullah b. Nümejr, kendisinden birçok hadîs rivâyet etmiştir. Hicri 199'da ölmüştür.<sup>494</sup>

<sup>491</sup> İBN EBÛ HÂTİM, el-Cerh ve't-ta'dîl, II, 200; İBN HİBBÂN, es-Sikat, VI, 28; el-MİZZÎ, Tehzîb, III, 195–196

<sup>492</sup> ZEHEBÎ, Siyer, V, 53–60

<sup>493</sup> 'İCLÎ, es-Sikat, II, 64

<sup>494</sup> BUHÂRÎ, et-Târîhu'l-kebîr, V, 216; İBN EBÛ HÂTİM, el-Cerh ve't-ta'dîl, V, 186; ZEHEBÎ, Siyer, IX, 244–245

### 118) İbn Nümejr (ö. 234/848)

Ebû Muhammed Muhammed b. 'Abdullah b. Nümejr

Hocaları: 'Abdullah b. Nümejr, Muttalîb b. Ziyâd, 'Ömer b. 'Ubeyd, Humeyd b. 'Abdurrahman, Mervân b. Mu'âviye, Süfyân b. 'Uyeyne, İbn 'Uleyye, Yezîd b. Hârûn, Muhammed b. Bişr, Ebû 'Âsım.

Öğrencileri: Buhârî, Müslim, Ebû Dâvud, İbn Mâce, Muhammed b. Yahyâ, Ebû Hâtım, Ebû'z-Zur'a, Ya'kûb b. Şeybân, Bakiye b. Mahled, 'Abdullah b. Ahmed b. Hanbel.

Hicri 175 senesinde doğmuştur. Şeyhü'l-İslam, hâfız ve hüccettir. Ahmed b. Hanbel (241/855), onun Basra'nın incilerinden biri olduğunu söylemiştir. 'İclî (261/875), sika ve Ashabü'l Hadîs'ten olduğunu zikretmiştir.<sup>495</sup> Ebû Dâvud (275/888) onun, babasından daha güvenilir olduğunu ifade etmiştir. Ebû Hâtım'e (277/890) göre sikadır ve onun rivayet ettiği hadîslerle ihticac edilir. Nesâî (303/915) sika olduğunu belirtmektedir.<sup>496</sup> İbn Sa'd (230/844), hicri 234 senesinde öldüğünü nakletmektedir.<sup>497</sup>

### 119) 'Atâ' b. Yezîd (ö. 107/725)

Ebû Muhammed

Hocaları: 'Osmân b. 'Afvân, 'Ubeydullah b. 'Adî, Ebû Eyyûb el-Ensârî, Ebû Sa'leb, Ebû Sa'd el-Hudrî, Ebû Hüreyre.

Öğrencileri: İsmâ'îl b. 'Ubeydullah, Cemîl b. Ebû Meymûne, Süleymân b. 'Atâ', Muhammed b. Müslim, Hilâl b. Meymûne.

İbn Sa'd (230/844), onun birçok hadîsinin olduğunu söylemiştir. 'Ali b. el-Medînî (234/848), Nesâî (303/915) ve Suyûtî'ye (911/1505) göre sikadır. 'Amr b. 'Alî, hicri 105, Suyûtî ise hicri 107 senesinde öldüğünü nakletmiştir.<sup>498</sup>

### 120) Süfyân b. Huseyn (ö. 160/777)

Ebû Muhammed

<sup>495</sup> 'İCLÎ, es-Sikat, II, 243

<sup>496</sup> ZEHEBÎ, Siyer, XI, 455-458

<sup>497</sup> İBN SA'D, et-Tabakât, VI, 413

<sup>498</sup> SUYÛTÎ, el-İs'afu'l-Mubattâ, I, 21; el-MİZZÎ, Tehzîb, XX, 123-124

Öğrencileri: 'İyyâs b. Mu'âviye, Hasan el-Basrî, Hâkim b. 'Uteybe, Hâlid b. Dureyd, 'Ubeydullah b. 'Ömer, 'Ali b. Zeyd, Muhammed b. Sirîn, Muhammed b. Müslim, Yûnus b. 'Ubeyd.

Hocaları: İbrâhîm b. Sadaka, Hüşeym b. Nümeyr, Şu'be b. Haccâc, 'Ömer b. 'Abdullah, Muhammed b. Yezîd, Yezîd b. Hârûn.

İbn Sa'd (230/844), onun sika olmakla birlikte hadîs konusunda birçok hata yaptığını nakletmektedir. Yahyâ b. Ma'în (233/847), ondan hadîs almakta bir beis olmadığını belirtmiştir. Yahyâ'dan gelen diğer bir rivâyete göre sikadır; ama Zührî'den (124/742) gelen rivâyetleri dışında, Zührî hadîsleri bu sığata sahip değildir. 'İclî (261/875) sika sıfatına sahip olduğunu ifade etmektedir.<sup>499</sup> 'Osmân b. Ebû Şeybe'ye göre sika olmakla birlikte, hadîs rivayetinde muzdariptir. Nesâî (303/915) ve İbn Adî (365/976), "Zührî'den rivâyet etmiş olduğu hadîsler müstesna ondan hadîs almakta bir beis yoktur." demişlerdir.<sup>500</sup> Ebû Hâtim (277/890) "صالح الحديث" olduğunu, ancak ondan rivâyet edilen hadîslerle ihticac edilmeyeceğini zikretmektedir.<sup>501</sup> Hicri 160 senesinde ölmüştür.<sup>502</sup>

### 121) Firyâbî (ö. 212/827)

Muhammed b. Yûsuf.

Hocaları: Yûnus b. Ebû İshâk, Evzâ'î, Sevrî, İsrâ'îl, Cerîr b. Hâzım, 'İsâ b. 'Abdurrahman, Ebân b. 'Abdullah, Fudayl b. Merzûk, Nâfî b. 'Ömer.

Öğrencileri: Buhârî, Ahmed b. Hanbel, Muhammed b. Yahyâ, İshâk b. Kevsec, Selâm b. Şebîb, Muhammed b. Sehl, Ebû Muhammed ed-Dârimî, Ahmed b. 'Abdullah el-'İclî, 'Amr b. Sevr, Muhammed b. Müslim.

Hicri 120 senesinde doğmuştur. İmâm, Şeyhü'l-İslâm ve hâfızdır. Ahmed b. Hanbel (241/855), onun sâlih bir kişi olduğunu söylemiştir. 'İclî'ye (261/875) göre sikadır. Ebû Hâtim (277/890), onun "ثقة صالح" olduğunu belirtmektedir. Hicri 212 senesinde ölmüştür.<sup>503</sup>

<sup>499</sup> 'İCLÎ, es-Sikat, I, 407

<sup>500</sup> el-MİZZÎ, Tehzîb, XI, 139–142

<sup>501</sup> ZEHEBÎ, Siyer, V, 302–303

<sup>502</sup> SAFEDÎ, el-Vâfî bi'l-Vefeyât, I, 2091

<sup>503</sup> ZEHEBÎ, Siyer, X, 114–118

**122) ‘Abdullah b. İbrâhîm (ö. 245/859)**

Ebû Sa‘îd.

Hocaları: Süfyân b. ‘Uyeyne, Mervân b. Mu‘âviye, Velîd b. Müslim, İshâk b. Yûsuf, Muhammed b. Şu‘ayb, Şu‘ayb b. İshâk, ‘Amr b. Ebû Seleme.

Öğrencileri: Buhârî, Ebû Dâvud, Nesâî, Ebû Muhammed ed-Dârimî, Ebû Hâtım, Ebû’z-Zur’a, Bakiye b. Mahled.

Hicri 170 senesinde doğmuştur. İmâm, fakîh ve hafızdır. Medine kadılığı yapmıştır. ‘İclî (261/875), Ebû Hâtım (277/890) ve İbn Adî’ye (365/976) göre sikadır. Nesâî (303/915), “ثقة مأمون” sıfatıyla nitelemiştir. Hicri 245 senesinde ölmüştür.<sup>504</sup>

**123) ‘Abdurrahman b. Mübârek (ö. 228/843)**

Ebû Bekir

Hocaları: Mehdî b. Meymûne, Ebû ‘Âvâne, Hammâd b. Zeyd.

Öğrencileri: Buhârî, Ebû Dâvud, Nesâî, Ebû’z-Zur’a, Ebû Hâtım, Muhammed b. Eyyûb, Ahmed b. Dâvud.

Ebû Hâtım’e (354/965) göre sikadır. İbn ‘Âsakîr (571/1176) onun hicri 228 senesinde öldüğünü söylemiştir.<sup>505</sup>

**124) ‘Umârâ b. ‘Umeyr (ö. 100/718)**

Hocaları: İbrâhîm b. Mûsâ, Esved b. Yezîd, Hârîs b. Süveyd, Şüreyh b. Hârîs, Ebû Ma‘mer, ‘Abdurrahman b. Yezîd, ‘Alkâme b. Kays, Ebû Meysere, Mesrûk b. Ecda’, Vehb b. Rebî’, Yahyâ b. Cevvâr.

Öğrencileri: İbrâhîm en-Nehaî, Habîb b. Hasan, el-A‘meş, Mansûr b. Mu’temir.

Yahyâ b. Ma‘în (233/847), Ahmed b. Hanbel (241/855), ‘İclî (261/875), Ebû Hâtım (277/890) ve Nesâî’ye (303/915) göre sikadır. Buhârî (256/870), ‘Ali b. el-Medînî’den (234/848) naklen, İbn ‘Umeyr’in 80 hadîsinin olduğunu

<sup>504</sup> ZEHEBÎ, Siyer, XI, 515–519

<sup>505</sup> ZEHEBÎ, Târîh, XVI, 256–257

söylemiştir. İbn Sa'd (230/844), Süleymân b. Abdülmelik'in hilafeti zamanında öldüğünü söylemiştir. Yaklaşık olarak 100 senesinde öldüğü söylenmiştir.<sup>506</sup>

### **125) Yahyâ b. Cevvâr (ö. 100/718)**

Hocaları: 'Übeyy b. Ka'b, Huseyn b. 'Ali, 'Abdullah b. 'Abbâs, 'Abdurrahman b. Ebû Leylâ, Ebû Tâlib, Mesrûk, Hz. 'Âişe, 'Ümmü Seleme.

Öğrencileri: Habîb b. Ebû Sâbît, 'Umârâ b. 'Umeyr, Fudayl b. 'Amr, Mûsâ b. Ebû 'Âişe.

İbn Sa'd (230/844), 'İclî (261/875), Ebû'z-Zur'a (264/877), Ebû Hâtîm (277/890) ve Nesâî'ye (303/915) göre sikadır. Hicri 100 senesinde ölmüştür.<sup>507</sup>

### **126) Muhammed b. Fudayl (ö. 195/811)**

Ebû 'Abdurrahman Muhammed b. Fudayl b. Kâzvân

Hocaları: Babası, 'Âsım el-Ehvâs, Beyân b. Bişr, 'Atâ' b. Sâ'ib, Hişâm b. 'Urve, İbn Ebû Hâlid, Leys b. Ebû Süleyym.

Öğrencileri: Ahmed, İshâk, 'Ali b. Harb, Ahmed b. Büdeyl, Ahmed b. Sinân, 'Amr b. 'Ali, 'Ali b. Münzîr.

Yahyâ b. Ma'în'e (233/847) göre sikadır. Ahmed b. Hanbel (241/855), onun "حسن الحديث" olduğunu söylemiştir. Ebû Dâvud (275/888) onu aşırı "Şîî" olmakla itham etmiştir. İbn Sa'd (230/844), onun bazı hadîsleriyle amel edilemeyeceğini belirtmiştir. Hicri 195 senesinde ölmüştür.<sup>508</sup>

### **127) Sa'd b. Hişâm b. 'Âmîr (ö. 90/709)**

Hocaları: Enes b. Mâlik, Semura b. Cündeb, 'Abdullah b. 'Abbâs, Hz. 'Âişe, Hişâm b. 'Âmîr, Ebû Hüreyre.

Öğrencileri: Hasan el-Basrî, Humeyd b. 'Abdurrahman, Humeyd b. Hilâl.

<sup>506</sup> İBN SA'D, et-Tabakât, VI, 288; AHMED B. HANBEL, el-İlel, III, 112; İBN EBÛ HÂTİM, el-Cerh ve't-ta'dîl, VI, 366; el-MİZZÎ, Tehzîb, XXI, 256-258; SAFEDÎ, el-Vâfî bi'l-Vefeyât, I, 3126

<sup>507</sup> İBN SA'D, et-Tabakât, VI, 294; 'İCLÎ, es-Sikat, II, 349; el-MİZZÎ, Tehzîb, XXXI, 251-253; SAFEDÎ, el-Vâfî bi'l-Vefeyât, I, 1655

<sup>508</sup> ZEHEBÎ, Siyer, IX, 173-175

Nesâî'ye (303/915) göre sikadır.<sup>509</sup>

### **128) Miksem b. Bucre (ö. 101/719)**

Ebû'l-Kâsım Miksem b. Bucre b. Becâre

Hocaları: 'Abdurrahman b. Hârîs, 'Abdullah b. Şûrâhbîl, 'Abdullah b. 'Abbâs, 'Abdullah b. 'Amr, Mu'âviye b. Ebû Süfyân, Hz. 'Âişe, 'Ümmü Seleme.

Öğrencileri: İshâk b. Yesâr, Hudâyf b. 'Abdurrahman, Abdülkerîm b. Mâlik, 'Osmân el-Cezîrî, 'İmrân b. Ebû Enes, Muhammed b. Zeyd, Yezîd b. Ebû Ziyâd, Hakem b. 'Uteybe

Ahmed b. Hanbel (241/855), öğrencilerinden Hakem b. 'Uteybe'nin (113/731) dört hadîs müstesna, Miksem'den hadîs işitmediğini söylemiştir. Ebû Hâtım (277/890), "صالح الحديث" sıfatına sahip olduğunu ve ondan hadîs almakta bir beis olmadığını söylemiştir. İbn Sa'd'a (230/844) göre onun hicri 101 senesinde öldüğünde icma vardır.<sup>510</sup>

### **129) Hakem b. 'Uteybe (ö. 113/731)**

Ebû Muhammed

Hocaları: İbrâhîm en-Nehaî, Zekvân b. Ebû Sâlih, Sâlim b. Ebû Câ'd, Sa'd b. 'Ubeyd, Sa'îd b. Cübeyr, Sa'îd b. 'Abdurrahman, Şüreyh b. Hârîs, Tâvûs b. Keysân, 'Abdullah b. Ebû 'Ûfî, 'Abdullah b. Nâfî, 'Abdurrahman b. Ebû Leyla, 'Ubeydullah b. Râfî.

Öğrencileri: Ebân b. Sâlih, Ecleh b. 'Ubeyd, Eş'âs b. Sevvâr, Haccâc b. Dînâr, Zeyd b. Ebû 'Uveys, el-A'meş, Süleymân eş-Şeybânî, Mansûr, Muhammed b. Kays.

İbn Münceveyh hicri 50 senesinde doğduğunu belirtmiştir. İbn Sa'd'a (230/844) göre sikadır, âlimdir ve kendisinden birçok hadîs rivâyet edilmiştir.<sup>511</sup> Yahyâ b. Ma'în (233/847), onun sika olduğunu ifade etmiştir.

<sup>509</sup> el-MİZZÎ, Tehzîb, X, 307–309

<sup>510</sup> el-MİZZÎ, Tehzîb, XXVIII, 461–463

<sup>511</sup> İBN SA'D, et-Tabakât, VI, 331

Ahmed b. Hanbel (241/855), 'İclî (261/875), Ebû Hâtim (277/890) ve Nesâî'ye (303/915) göre sebtir. Hicri 113 senesinde öldüğü söylenmiştir.<sup>512</sup>

### **130) Mansûr b. Mu'temir (ö. 132/749)**

Ebû 'Attâb el-Kûfî

Hocaları: İbrâhîm en-Nehaî, Ebû Sâlih, Temîm b. Seleme, Sa'd b. 'Ubeyd, Hasan el-Basrî, Hakem b. 'Uteybe, Hâlid b. Sa'd, 'Amr b. Hind, Zeyd b. Vehb, Sâlim b. Ebû Câ'd, Sa'd b. 'Ubeyd, Talk b. Habîb, 'Âmîr, 'Abdullah b. Mürre, Küreyb, Minhâl b. 'Amr.

Öğrencileri: Ebân b. Sâlih, İbrâhîm b. Tahmân, İsrâ'îl b. Yûnus, Haccâc b. Dînâr, Ravh b. Kâsım, Züheyr b. Mu'âviye, Süfyân b. 'Uyeyne, el-A'meş, Şu'be b. Haccâc, Şeybân b. 'Abdurrahman, 'Ali b. Sâlih, 'Amr b. Ebû Kays, Ebû Hafs el-Ebbâr.

İbn Sa'd (230/844), onu dördüncü tabakada zikrederek, onun sika olduğunu ifade etmiştir.<sup>513</sup> Yahyâ b. Ma'în (233/847), Ebû'z-Zur'a (264/877) ve Ahmed b. Hanbel'e (241/855) göre sebtir. 'İclî (261/875), Ebû Hâtim (277/890) ve İbn Hibbân (354/965) sika sıfatıyla nitelemişlerdir.<sup>514</sup> 'İclî, hicri 132 veya 133 senesinde öldüğünü belirtmiştir.<sup>515</sup>

### **131) Ca'fer b. 'Avn (ö. 206/821)**

Ca'fer b. 'Avn b. Ca'fer b. 'Amr b. Hureys

Hocaları: el-A'meş, İsmâ'îl b. Ebû Hâlid, Hişâm b. 'Urve, Yahyâ b. Sa'îd, Ebû 'Umeys, Ebû Hanîfe.

Öğrencileri: İshâk b. Râhûye, Ebû İshâk, İshâk el-Kevsec, İbrâhîm b. 'Abdullah, 'Abd b. Humeyd, Muhammed b. Ahmed.

Hicri 115 senesinde doğmuştur. Ahmed b. Hanbel'e (241/855) göre, sâlih bir kişidir ve ondan hadîs almakta bir beis yoktur. Ebû Hâtim (277/890),

<sup>512</sup> el-MİZZÎ, Tehzîb, VII, 114–120

<sup>513</sup> İBN SA'D, et-Tabakât, VI, 337

<sup>514</sup> el-MİZZÎ, Tehzîb, XXVIII, 546–555

<sup>515</sup> 'İCLÎ, es-Sikat, II, 299; İBN HİBBÂN, es-Sikat, VII, 473

sadûk olduğunu belirtmiştir. Buhârî (256/870), hicri 206 senesinde öldüğünü nakletmiştir.<sup>516</sup>

### 132) İshâk b. Mansûr (ö. 251/865)

Ebû Ya'kûb et-Temîm İshâk b. Mansûr b. Behrâm

Hocaları: Ahmed b. Muhammed b. Hanbel, İshâk b. Râhûye, İshâk b. Süleymân, Bişr b. Şu'ayb, Bişr b. 'Ömer, Ca'fer b. 'Avn, Haccâc b. Minhâl, Ebû 'Usâme, Sa'îd b. 'Âmîr, Süfyân b. 'Uyeyne, Ebû Dâvud, Süleymân b. 'Abdurrahman, 'Abdullah b. Nümejr, 'Ubeydullah b. Mûsâ, 'Ali b. Ma'bed.

Öğrencileri: Ebû Dâvud dışındaki Kütüb'ü Sitte âlimleri, İbrâhîm b. İshâk, İbrâhîm b. Ya'kûb, Ahmed b. Sehl, İshâk b. İbrâhîm, Hasan b. Muhammed, 'Abdullah b. Ahmed b. Hanbel, Ebû Hâtîm, Ebû Meysere.

Müslim (261/874), onun için “ثقة مأمون” ifadesini kullanmıştır. Ashabü'l-Hadîs imâmlarından biri olduğu söylenmiştir. Ebû Hâtîm'e (277/890) göre sadûktur.<sup>517</sup> Nesâî (303/915), “ثقة ثبت” olduğunu belirtmiştir.<sup>518</sup> İbn Hibbân (354/965) sika ve Mervlî olduğunu nakletmiştir.<sup>519</sup> Buhârî (256/870) onun hicri 251 senesinde öldüğünü zikretmiştir.<sup>520</sup>

### 133) 'Amr b. Mürre (ö. 118/736)

Ebû 'Abdullah

Hocaları: İbrâhîm en-Nehaî, Hasan b. Müslim, Heyseme b. 'Abdurrahman, Sâlim b. Ebû Câ'd, Sa'îd b. Cübeyr, 'Abdullah b. Ebû 'Üfî, 'Abdullah b. Hârîs, 'Abdullah b. 'Abbâs, 'Abdullah b. Seleme, Yahyâ b. Cevvâr.

Öğrencileri: İdrîs b. Yezîd, Süfyân es-Sevrî, el-A'meş, Şu'be b. Haccâc, 'Abdullah b. 'Amr b. Mürre, 'Abdurrahman b. 'Abdullah, 'Amr b. Kays, Kays b. Rebî', Muhammed b. 'Abdullah, Ebû İshâk.

<sup>516</sup> ZEHEBÎ, Târîh, XIV, 88–90

<sup>517</sup> İBN EBÛ HÂTİM, el-Cerh ve't-ta'dîl, II, 234

<sup>518</sup> el-MİZZÎ, Tehzîb, II, 474–478

<sup>519</sup> İBN HİBBÂN, es-Sikat, VIII, 118

<sup>520</sup> BUHÂRÎ, et-Târîhu's-sağîr, II, 393

Yahyâ b. Ma'în (233/847) sika olduğunu ifade etmiştir. Ebû Hâtîm'e (277/890) göre sika ve sadûktur. Mürciî olmakla itham edilmiştir. Ahmed b. Hanbel (241/855), onun hicri 116 senesinde öldüğünü söylemiştir. Bazı kaynaklarda hicri 118 senesinde öldüğü mevcuttur.<sup>521</sup>

### **134) Ebû Mu'âviye (ö. 194/810)**

Muhammed b. Hâzım et-Temîm

Hocaları: İbrâhîm b. Tahmân, İsmâ'îl b. Ebû Hâlid, Cüveyr b. Sa'îd, Haccâc b. Ertâd, Hâlid b. İlyâs, el-A'meş, Şu'be b. Haccâc, 'Abdurrahman b. Ziyâd, 'Ömer b. Râşid.

Öğrencileri: İbrâhîm b. Ebû Mu'âviye, Ahmed b. Harb, Ahmed b. Hanbel, Ahmed b. Sinân, Sa'îd b. Mansûr.

'İclî (261/875) ve Nesâî'ye (303/965) göre sikadır. İbn Hirâs sadûk olduğunu belirtmiştir. Hicri 194 senesinde öldüğü söylenmiştir. Bazı kaynaklarda ise hicri 195 senesinde öldüğü zikredilmiştir.<sup>522</sup>

### **135) Mesrûk b. Ecdâ' (ö. 62/681–82)**

Hocaları: 'Übeyy b. Ka'b, Hz. 'Ömer, Ümmü Rummân, Mu'âz b. Cebel, Hz. 'Âişe, İbn Mes'ûd, Hz. 'Osmân, Hz. 'Ali, 'Abdullah b. 'Ömer, Muğîre b. Şu'be.

Öğrencileri: Şa'bi, İbrâhîm en-Nehaî, Yahyâ b. Vessâb, 'Abdullah b. Mürre, Ebû Vâ'il, Yahyâ b. Cevvâr, Muhammed b. Nasr, İbn 'Umeyr, Enes b. Sirîn.

İbn Sa'd (230/844), Yahyâ b. Ma'în (233/847), 'İclî (261/875) ve İbn Hacer (852/1448) sika olarak nitelemişlerdir. Buhârî (256/870), onun Hz. Ebû Bekir (13/634), Hz. 'Ömer (23/644) ve Hz. 'Ali'yle (40/660) görüştüğü nakletmiştir. Ebû Nu'aym'a (430/1038) göre hicri 62, İbn Nümeyr'e göre hicri 63 senesinde ölmüştür.<sup>523</sup>

<sup>521</sup> el-MİZZÎ, Tehzîb, XXII, 232–237

<sup>522</sup> el-MİZZÎ, Tehzîb, XXV, 123–133

<sup>523</sup> BUHÂRÎ, et-Târîhu'l-kebîr, VIII, 35; İBN HACER, Tehzîb, X, 100; ZEHEBÎ, Siyer, IV, 63–69

### 136) Yahyâ b. Vessâb (ö. 103/721)

Hocaları: İbn 'Abbâs, İbn 'Ömer, Hz. 'Âişe (bu rivâyetleri mürseldir.), İbn Mes'ûd.

Öğrencileri: İbn Zübeyr, Mesrûk, 'Alkâme, Esved b. Yezîd, Ebû 'Amr.

'İclî'ye (261/875) göre tabîindendir ve sikadır. İbn Adî (365/976), onun hicri 103 senesinde öldüğünü söylemiştir.<sup>524</sup>

### 137) Ebû Huseyn (ö. 127/745)

'Osmân b. 'Âsım b. Zeyd b. Kesîr b. Zeyd b. Mürre

Hocaları: İbrâhîm en-Nehaî, Esved b. Hilâl, Enes b. Mâlik, Câbîr b. Semura, Habîb b. Ebû Sâbî, Zeyd b. Erkâm, Sa'îd b. Cübeyr, 'Âmîr eş-Şa'bi, 'Abdullah b. Zübeyr, 'Abdullah b. 'Abbâs, 'İkrime.

Öğrencileri: İbrâhîm b. Tahmân, İsmâ'îl b. Yûnus, Cerîr b. Abdülhumeyd, Hâlid b. 'Abdullah, Zâ'ide b. Kudâme, Süfyân es-Sevrî, Süfyân b. 'Uyeyne, Şerîk b. 'Abdullah, Şu'be b. Haccâc, 'Abdurrahman b. 'Abdullah.

İbn Sa'd (230/844), onu dördüncü tabakada zikretmiştir. Ahmed b. Hanbel'e (241/855) göre hadîste sahîhtir. 'İclî (261/875), şeyh olduğunu belirtmiştir. Yahyâ b. Ma'in (233/847), Ebû Hâtîm (277/875), Ya'kûb b. Şeybe, Nesâî (303/915) ve İbn Hirâs'a göre sikadır. Hicri 127 senesinde ölmüştür.<sup>525</sup>

### 138) Esved b. 'Âmîr (ö. 208/823)

Ebû 'Abdurrahman

Hocaları: Hişâm b. Hasan, Şu'be, Süfyân, Cerîr b. Hâzım, Talha b. 'Amr.

Öğrencileri: Ahmed, İbnu'l-Medînî, Ebû Sevr, Ahmed b. Velîd, Ahmed b. Hâilîl, Hârîs b. Ebû 'Usâme, Dârimî, Ya'kûb b. Şeybe.

Ebû Hâtîm (277/890) sadûk, 'Ali b. el-Medînî (234/848) ve İbn Hibbân (354/965) sika olduğunu ifade etmişlerdir.<sup>526</sup> Hicri 208 senesinde ölmüştür.<sup>527</sup>

<sup>524</sup> ZEHEBÎ, Siyer, IV, 379–382

<sup>525</sup> el-MİZZÎ, Tehzîb, XIX, 401–408

<sup>526</sup> İBN EBÛ HÂTİM, el-Cerh ve't-ta'dîl, II, 294; İBN HİBBÂN, es-Sikat, VIII, 130; ZEHEBÎ, Târîh, XIV, 62–63

<sup>527</sup> BUHÂRÎ, et-Târîhu'l-kebîr, I, 448

### 139) Kubeys b. 'Ukbe (ö. 215/830)

Kubeys b. 'Ukbe b. Muhammed b. Süfyân b. Ukbe b. Rebî' b. Cündeb  
Hocaları: 'Îsâ b. Tahmân, Mâlik b. Miğfel, 'Âsım b. Muhammed, Yûnus  
b. Ebû İshâk, Şu'be, İsrâ'îl, Süfyân es-Sevrî, Vehb b. İsmâ'îl, Ebû Eşhâb.

Öğrencileri: Ahmed b. Hanbel, 'Osmân b. Ebû Şeybe, Hannâd,  
Muhammed b. Gaylân, Ebû Kudâme, Ebû Bekir b. Ebû Şeybe, Muhammed  
b. Yahyâ, Buhârî.

Yahyâ b. Ma'în (233/847), sika sıfatıyla nitelemiştir. İbn Hiras sadûk  
olduğunu belirtmiştir. Nesâî'ye (303/915) göre ondan hadîs almakta bir beis  
yoktur. Hicri 215 senesinde ölmüştür.<sup>528</sup>

### 140) Ebû Yagfûr (ö. 230/844)

Vakdân veya Vakîd denilmiştir.

Hocaları: Enes b. Mâlik, Ziyâd b. Ebû'n-Nadr, 'Abdullah b. Ebû 'Üfî,  
Ebû Zeyd, 'Abdullah b. 'Ömer, Mûs'âb b. Sa'd, Ebû Sâdık.

Öğrencileri: İsrâ'îl b. Yûnus, Hasan b. Sâlih, Zâ'îde b. Kudâme, Süfyân  
b. 'Uyeyne, Ebû Hafs, Şerîk b. 'Abdullah, Şu'be b. Haccâc, Şeybân b.  
'Abdurrahman.

İbn Sa'd (230/844), onun için "inşallah sikadır" demiştir.<sup>529</sup> Yahyâ b.  
Ma'în (233/847), İbnu'l-Medînî (234/848), Ahmed b. Hanbel (241/855) ve İbn  
Hibbân (354/965) onu sika olarak nitelemişlerdir. Ebû Hâtim'e (277/890) göre  
ondan hadîs alınabilir.<sup>530</sup>

### 141) Ebû'd-Dâhhâ (ö. 94/713)

Müslim b. Subîh el-Hemedânî

Hocaları: Cerîr b. 'Abdullah, 'Abdullah b. 'Abbâs, 'Abdullah b. 'Ömer,  
'Abdullah b. Yezîd, 'Abdurrahman b. Hilâl, 'Alkâme b. Kays, 'Ali b. Ebû Talib,  
Mesrûk b. Ecda', Nu'man b. Bişr

<sup>528</sup> ZEHEBÎ, Siyer, X, 130–135

<sup>529</sup> İBN SA'D, et-Tabakât, VI, 348

<sup>530</sup> İBN EBÛ HÂTİM, el-Cerh ve't-ta'dîl, IX, 48; İBN HİBBÂN, es-Sikat, V, 499; el-MİZZÎ, Tehzîb, XXX, 459–462

Öğrencileri: Câbîr, Hasan b. 'Ubeydullah, Huseyn b. 'Abdurrahman, Sa'îd b. Mesrûk, el-A'meş, 'Abbâd b. Mansûr, 'Atâ' b. Sâ'îb, 'Amr b. Mürre, Mansûr b. Mu'temir, Ebû Yagfûr

Yahyâ b. Ma'în (233/847), Ebû Hâtim (277/890), Ebû'z-Zur'a (264/877) ve İbn Hibbân'a (354/965) göre sikadır.<sup>531</sup> İbn Sa'd (230/844) onun sika olduğunu, ondan az hadîs rivâyet edildiğini ve hicri 94 senesinde öldüğünü söylemiştir.<sup>532</sup> İbn Hibbân (354/965) ise onun hicri 100 senesinde öldüğünü zikretmiştir.<sup>533</sup>

#### **142) Süleymân b. Ebû Süleymân (ö. ??/?)**

Süleymân b. Ebû Süleymân el-Kuveysî

Hocaları: Enes b. Mâlik, Babası, Ebû Hüreyre.

Öğrencileri: 'Avvâm b. Havsâb.

İshâk b. Mansûr dedi ki, "Yahyâ b. Ma'în'e (233/847) onun hakkında soruldu, o da, onun hakkında bir şey bilmediğini söyledi." Tirmizî (279/892), ondan sadece bir hadîs rivâyet etmiştir.<sup>534</sup>

#### **143) 'Avvâm b. Havsâb (ö. 148/765)**

Ebû 'Îsâ el-Vâsîdî 'Avvâm b. Havsâb b. Yezîd b. Hârîs eş-Şeybânî.

Hocaları: İbrâhîm b. 'Abdurrahman, İbrâhîm b. Yezîd, Ezher b. Râşîd, Esved b. Mes'ûd, Habîb b. Ebû Sâbîr, Seleme b. Küheyl, Süleymân b. Ebû Süleymân, 'Abdullah b. Sâ'îb.

Öğrencileri: Hafs b. 'Ömer, Süfyân b. Habîb, Sehl b. Yûsuf, Şu'be b. Haccâc, Şu'ayb b. Meymûn, Muhammed b. Yezîd, Yezîd b. Hârûn.

Yahyâ b. Ma'în (233/847) ve Ebû'z-Zur'a (264/877) onu sika olarak nitelemişlerdir. Ahmed b. Hanbel (241/855), "ثقة ثقة" sıfatına sahip olduğunu belirtmiştir. 'İclî (261/875) onun için sika, sebt, sâlih ve Sâhibü's-sünne sıfatlarına kullanmıştır. Ebû Hâtim (277/890) ve Nesâî'ye (303/915) göre

<sup>531</sup> el-MİZZÎ, Tehzîb, XXVII, 520–522

<sup>532</sup> İBN SA'D, et-Tabakât, VI, 288

<sup>533</sup> İBN HİBBÂN, es-Sikat, V, 391

<sup>534</sup> el-MİZZÎ, Tehzîb, XI, 442–444

sâlihtir ve ondan hadîs almakta bir beis yoktur. İbn Sa'd (230/844), hicri 148 senesinde öldüğünü söylemiştir.<sup>535</sup>

#### **144) Muhammed b. Ebû Harmele (ö. ?/?)**

Ebû 'Abdullah el-Medîni

Hocaları: Sâlim b. 'Abdullah b. 'Ömer, Süleymân b. Yesâr, 'Abdullah b. 'Ömer, 'Atâ' b. Yesâr, Küreyb, Nu'man b. Ebû 'Ayyâş.

Öğrencileri: İshâk b. Muhammed, İsrâ'îl b. Ca'fer, İbn 'Uyeyne, Mâlik b. Enes, Mûsâ b. Ya'kûb.

Nesâî (303/915) ve İbn Hibbân'a (354/965) göre sikadır.<sup>536</sup> İbn Mâce (273/886) dışındaki Kütüb'ü Sitte âlimleri ondan rivâyet edilen hadîsleri eserlerine almışlardır.<sup>537</sup>

#### **145) İsmâ'îl b. Ca'fer (ö. 180/796)**

Ebû İshâk el-Ensârî İsmâ'îl b. Ca'fer b. Ebû Kesîr

Hocaları: 'Abdullah b. Dînâr, Ebû't-Tuvâle, 'Amr b. Ebû 'Amr, Rebîb b. Ebû 'Abdurrahman, Hişâm b. 'Urve.

Öğrencileri: Kuteybe b. Sa'îd, 'Ali b. Hucur, Muhammed b. Selâm, Dâvud b. 'Ömer, Muhammed b. Sabbâh.

İbn Sa'd (230/844), onun sika olduğunu belirterek, ondan 500 hadîs rivâyet edildiğini zikretmiştir.<sup>538</sup> Yahyâ b. Ma'în (233/847), Alî b. el-Medîni (234/848), Ahmed b. Hanbel (241/855), Ebû'z-Zur'a (264/877), Ebû Hâtim (277/890) ve Nesâî'ye (303/915) göre sikadır. Hicri 180 senesinde ölmüştür.<sup>539</sup>

#### **146) Süleymân b. Dâvud (ö. 219/834)**

Ebû Eyyûb el-Hâşim Süleymân b. Dâvud b. 'Ali b. 'Abdullah b. 'Abbâs b. Abdülmuttalîb el-Kureyşî

<sup>535</sup> el-MİZZÎ, Tehzîb, XXII, 427–430

<sup>536</sup> İBN HİBBÂN, es-Sikat, V, 365

<sup>537</sup> el-MİZZÎ, Tehzîb, XXV, 47–48

<sup>538</sup> İBN SA'D, et-Tabakât, VII, 327

<sup>539</sup> İBN EBÛ HÂTİM, el-Cerh ve't-ta'dîl, II, 162; ZEHEBÎ, Siyer, VIII, 35–36; el-MİZZÎ, Tehzîb, III, 56–60

Hocaları: İbrâhîm b. Sa'd, İsmâ'îl b. Ca'fer, Sa'îd b. 'Abdurrahman, Süfyân b. 'Uyeyne, 'Abdurrahman b. Kâsım, 'Abdurrahman b. Ebû'z-Zinâd, Muhammed b. İdrîs eş-Şâfiî.

Öğrencileri: Buhârî (İbadetteki fiiller bâbında), Ahmed b. Harb, Ahmed b. Hasan, 'Abdullah b. Ca'fer, Muhammed b. İsmâ'îl, Muhammed b. Yahyâ.

İbn Sa'd (230/844), Ya'kûb b. Şeybe, 'İclî (261/875), Ebû Hâtim (277/890), Nesâî (303/915) ve Dârekutnî'ye (385/995) göre sikadır. Ya'kûb b. Şeybe onun sadûk olduğunu ilave etmiştir. İbn Sa'd (230/844), hicri 219 senesinde öldüğünü nakletmiştir.<sup>540</sup>

#### 147) Ebû Sevr (ö. ??/?)

Habîb b. Ebû Müleyke

Hocaları: Huzeyfe b. el-Yemânî, 'Abdullah b. Mes'ûd, Ebû Meryem.

Öğrencileri: 'Âmîr eş-Şa'bi, 'Amr b. Mürre.

Ebû'z-Zur'a (264/877) ve İbn Hibbân'a (354/965) göre sikadır.<sup>541</sup>

#### 148) Şa'bi (ö. 104/722)

Ebû 'Amr el-Hemedânî 'Âmîr b. Şurâhîl b. 'Abd

Hocaları: Sa'd b. Ebû Vakkâs, Sa'îd b. Zeyd, Ebû Mûsâ el-Eş'ârî, 'Usâme b. Zeyd, Ebû Hüreyre, Ebû Sa'îd, Hz. 'Âişe, Semura b. Cündeb, İbn 'Ömer, 'Abdullah b. 'Amr, Büreyde b. Husây b. Fâtıma bnt. Kays, 'Abdullah b. Ebû 'Üfî, Enes b. Mâlik.

Öğrencileri: Hakem, Hammâd, Ebû İshâk, Dâvud b. Ebû Hind, İbn 'Avn, 'Atâ' b. Sâ'ib, Yûnus b. Ebû İshâk, İbn Ebû Leylâ, Ebû Hanîfe.

Hicri 28 senesinde doğmuştur. 'İclî (261/875), onun sika olduğunu ifade etmektedir. Vâkîdî'ye (207/822) göre hicri 105 senesinde ölmüştür. Ancak, Buhârî onun hicri 104 senesinde öldüğünü zikretmiştir.<sup>542</sup>

<sup>540</sup> el-MİZZÎ, Tehzîb, XI, 410–413

<sup>541</sup> İBN HİBBÂN, es-Sikat, IV, 141; el-MİZZÎ, Tehzîb, V, 401–404; XXXIII, 177–178

<sup>542</sup> İBN SA'D, et-Tabakât, VI, 255; BUHÂRÎ, et-Târîhu'l-kebîr, VI, 450; 'İCLÎ, es-Sikat, II, 12; ZEHEBÎ, Siyer, IV, 294–319

**149) Yahyâ b. Zekerıyyâ b. Ebû Zâ'ide (ö. 183/799)**

Ebû Sa'îd el-Hemedânî Yahyâ b. Zekerıyyâ b. Ebû Zâ'ide

Hocaları: Babası, 'Âsım el-Ehvâl, Hişâm b. 'Urve, Yahyâ b. Sa'îd, el-A'meş, Dâvud b. Ebû Hind, 'Ubeydullah b. 'Ömer, İbn 'Avn, Haccâc b. Ertâd, Şu'be, İbn İshâk.

Öğrencileri: Ebû Dâvud, Yahyâ b. Âdem, Mu'âlla b. Mansûr, Yahyâ b. Yahyâ, İbn Ma'în, Hârûn b. Ma'rûf, Ebû Küreyb, 'Amr b. Râfî.

Yahyâ b. Ma'în (233/847), Ahmed b. Hanbel (241/855) ve 'İclî'ye (261/875) göre sikadır. Ebû Hâtım'e (277/890) göre sikadır ve Kûfe'deki hadîs mûsânniflerinin ilkidir. Nesâî (303/965) sika ve sebt olduğunu ifade etmiştir. Hicri 183 senesinde ölmüştür.<sup>543</sup>

**150) Ebû Küreyb (ö. 248/862)**

Muhammed b. 'Allâk b. Küreyb el-Hemedânî

Hocaları: İbrâhîm b. İsmâ'îl, İbrâhîm b. Yezîd, İbrâhîm b. Yûsuf, İshâk b. Mansûr, İbn 'Uyeyne, 'Abdullah b. el-Mübârek, 'Abdullah b. Nümeyr, Muhammed b. Bîşr.

Öğrencileri: Kütüb'ü Sitte âlimleri, Ebû Ya'lâ, Ca'fer b. Muhammed, Ebû 'Arûbe, Zekerıyyâ b. Yahyâ, 'Abdullah b. Zeydân, Ebû Hâtım, Muhammed b. Kâsım.

Ebû'z-Zur'a (264/877) ve Ebû Hâtım'e (277/890) göre sikadır. Birçok hadîs rivâyet etmiştir. Hicri 248 senesinde ölmüştür.<sup>544</sup>

**151) Ebû 'Osmân (ö. 95/713–14)**

'Abdurrahman b. Mülle

Hocaları: Hz. 'Ömer, Hz. 'Ali, İbn Mes'ûd, 'Übeyy b. Ka'b, Bilâl, Sa'd b. Ebû Vakkâs, Selmân el-Farisî, Huzâfe b. el-Yemânî, Ebû Mûsâ el-Eş'ârî, 'Usâme b. Zeyd, Ebû Hüreyre, İbn 'Abbâs.

Öğrencileri: Katâde, 'Âsım el-Ehvâl, Dâvud b. Ebû Hind, İmrân b. Hüdeyr, Haccâc b. Ebû Zeyneb.

<sup>543</sup> ZEHEBÎ, Siyer, VIII, 337–340

<sup>544</sup> el-MİZZÎ, Tehzîb, XXVI, 243–248

‘Ali b. el-Medîni (234/848) ve Ebû’z-Zur’a’ya (264/877) göre sikadır. Yermûk savaşında şehit olmuştur.<sup>545</sup>

### **152) Nadr b. Şumeyl (ö. 203/818)**

Ebû Hasan

Hocaları: İbn ‘Avn, Hişâm b. ‘Urve, Hişâm b. Hasan, Yûnus b. Ebû İshâk, İbn Cüreyc, İsrâ’îl, Şu’be, Hammâd b. Seleme, Sa’îd b. Ebû ‘Arûbe, ‘Amr b. Zâ’îde, Süleymân b. Muğîre.

Öğrencileri: Yahyâ b. Yahyâ, İshâk b. Râhûye, Yahyâ b. Ma’în, ‘Ali b. el-Medîni, Mahmud b. Gaylân, Ahmed b. Sa’îd, İshâk b. Mansûr, Beyân b. ‘Amr, Süleymân b. ‘Amr, Ebû Kudâme, Mu’âz b. Esed.

Yahyâ b. Ma’în (233/847), ‘Ali b. el-Medîni (234/848) ve Nesâî’ye (303/915) göre sikadır. Ebû Hâtim (354/965) sika ve Sâhibü’s-sünne olduğunu söylemiştir. Hicri 203 senesinde ölmüştür.<sup>546</sup>

### **153) Ebû Şimr (ö. ?/?)**

Hocaları: Ubâde b. Sâmit, ‘Abdullah b. Ebû Müleyke, Ebû ‘Osmân.

Öğrencileri: Şu’be b. Haccâc, Salt b. Târîf.

Ebû Hâtim’e (277/890) göre şeyhtir.<sup>547</sup> İbn Hibbân (354/965) sika olduğunu zikretmiştir. Müslim (261/874) ve Nesâî (303/915) ondan rivâyet edilen hadîsleri eserlerine almışlardır.<sup>548</sup>

### **154) Süleymân b. Selîm (ö. 238/852)**

Ebû Dâvud el-Belhî

Hocaları: Nadr b. Şumeyl, ‘Ömer b. Hârûn, Fadl b. Hâlid.

Öğrencileri: Tirmizî, Mûsâ b. Hârûn, Ahmed b. Muhammed b. Ebû Selîm, İshâk b. İbrâhîm.

Ebû Dâvud (275/888) ve Nesâî’ye (303/915) göre sikadır. Hicri 238 tarihinde ölmüştür.<sup>549</sup>

<sup>545</sup> ZEHEBÎ, Siyer, IV, 175–179

<sup>546</sup> İBN HACER, Tehzîb, X, 437–438

<sup>547</sup> İBN EBÛ HÂTİM, el-Cerh ve’t-ta’dîl, IX, 391

<sup>548</sup> İBN HİBBÂN, es-Sikat, V, 569; el-MİZZÎ, Tehzîb, XXXIII, 404–405

<sup>549</sup> ZEHEBÎ, Târîh, XVII, 184; el-MİZZÎ, Tehzîb, XI, 438

### 155) ‘Abbâs b. Ferrûh (ö. 120/738)

Hocaları: Hasan el-Basrî, ‘Amr b. Şu‘ayb, Ebû ‘Osmân.

Öğrencileri: Hammâd b. Zeyd, Hammâd b. Seleme, Selâm b. Miskîn, Şu‘be b. Haccâc, ‘Abdullah b. Bukeyr, Hemmâm b. Yahyâ, Yahyâ b. Râşid.

Yahyâ b. Ma‘în (233/844) sika olduğunu söylemiştir. Ahmed b. Hanbel (241/855) ve Nesâî’ye (303/915) göre “ثقة ثقة” sıfatına sahiptir. Ebû Hâtim (277/890) sadûk sıfatıyla nitelemiştir.<sup>550</sup> İbn Hacer (852/1448), hicri 120 senesinden sonra öldüğünü zikretmiştir.<sup>551</sup>

### 156) Muhammed b. Beşşâr (ö. 252/866)

Ebû Bekir el-‘Abdî Muhammed b. Beşşâr b. ‘Osmân b. Dâvud b. Keysân

Hocaları: Yezîd b. Zurey’, Mu’temir b. Süleymân, Merhûm b. ‘Abdîl-‘Azîz, Yahyâ b. Sa‘îd, ‘Ömer b. ‘Ali, ‘Abdurrahman b. Mehdî, Mu‘âz b. Mu‘âz, Mu‘âz b. Hişâm, Yezîd b. Hârûn.

Öğrencileri: Buhârî, Müslim, Tirmizî, Ebû Dâvud, Nesâî, İbn Mâce, Ebû’z-Zur’a, İbrâhîm b. Harb, Bakiye b. Mahled, ‘Abdullah b. Ahmed, Ebû ‘Abbâs, İbn Huzeyme, Kâsım b. Zekeriyâ, İbn Ebû Dâvud, Hasan b. ‘Ali.

‘İclî (261/875), sika sıfatıyla nitelemiştir. Ebû Hâtim’e (277/890) göre sadûktur. Nesâî (303/915) onun için, sâlihtir ve ondan hadîs almakta bir beis yoktur demiştir. Buhârî (256/870), hicri 252 senesinde öldüğünü nakletmektedir.<sup>552</sup>

### 157) Süleymân b. Mûsâ (ö. 115/733)

Ebû Eyyûb

Hocaları: Câbîr b. ‘Abdillah, Ebû ‘Umera, Tâvûs, Nâfî‘, Küreyb, Kâsım b. Muhammed.

<sup>550</sup> İBN EBÛ HÂTİM, el-Cerh ve’t-ta’dîl, VI, 211; el-MİZZÎ, Tehzîb, XIV, 218

<sup>551</sup> İBN HACER, Takrîb, I, 193

<sup>552</sup> ZEHEBÎ, Siyer, XII, 144–149

Öğrencileri: İbn Cüreyc, Sevr b. Yezîd, 'Abdurrahman b. Hârîs, Muhammed b. Râşid, Evzâ'î, Sa'îd b. 'Abdi'l-'Azîz, Mu'âviye b. Yahyâ, Hemmâm b. Yahyâ.

Zührî (124/742), sika olduğunu belirtmiştir. Ebû Hâtim (277/890), sadûk sıfatıyla nitelemiştir. İbn Adî'ye (365/976) göre fakîh olan muhaddîslerden biridir. Câbîr b. 'Abdillah'tan yaptığı rivâyetlerin mürsel olduğu söylenmiştir. Hicri 115 senesinde ölmüştür.<sup>553</sup>

### **158) Ebû Süfyân ( ?/? )**

Talhâ b. Nâfî' el-Kureyşî

Hocaları: Enes b. Mâlik, Câbîr b. 'Abdullah, Hasan el-Basrî, Ebû Eyyûb el-Ensârî, Sa'îd b. Cübeyr, 'Abdullah b. Zübeyr, 'Abdullah b. 'Abbâs, 'Abdullah b. 'Ömer.

Öğrencileri: Haccâc b. Ertâd, Huseyn b. 'Abdurrahman, el-A'meş, Şu'be b. Haccâc, Muhammed b. İshâk.

'İclî (261/875), onun sâlih olduğunu nakletmiştir. Ebû Hâtim (277/890), sadûk sıfatıyla nitelemiştir.<sup>554</sup> Yahyâ b. Ma'în (233/847), Ahmed b. Hanbel (241/855), Nesâî (303/915) ve İbn Adî'ye (365/976) göre ondan hadîs almakta bir beis yoktur.<sup>555</sup>

### **159) Sa'îd b. Müseyyeb (ö. 93/707)**

Ebû Muhammed el-Medînî

Hocaları: 'Übeyy b. Ka'b, Enes b. Mâlik, Câbîr b. 'Abdullah, Hasan b. Sâbî, Zeyd b. Hâlid, Sa'd b. 'Ubâde, Sa'd b. Ebû Vakkâs, 'Âmîr b. Sa'd, 'Abdullah b. 'Ömer, 'Abdullah b. 'Amr, 'Osmân b. 'Afvân, 'Ali b. Ebû Tâlib, 'Ömer b. Hattâb, Mu'âviye b. Ebû Süfyân, Ümmü Seleme.

Öğrencileri: 'Usâme b. Zeyd, İsmâ'îl b. 'Umeyye, Hasan b. 'Atiye, Dâvud b. Ebû 'Âsım, Dâvud b. Ebû Hind, Zeyd b. Eslem, Sâlim b. 'Abdullah, Sa'd b. İbrâhîm.

<sup>553</sup> ZEHEBÎ, Siyer, V, 433–437

<sup>554</sup> 'İCLÎ, es-Sikat, I, 481; İBN EBÛ HÂTİM, el-Cerh ve't-ta'dîl, I, 144

<sup>555</sup> AHMED B. HANBEL, el-'İlel, II, 474; el-MİZZÎ, Tehzîb, XIII, 438–441

Ebû'z-Zur'a (264/877) sika olduğunu ifade etmektedir. Ebû Nu'aym'a (430/1038) göre hicri 93 senesinde ölmüştür.<sup>556</sup>

**160) Yahyâ b. 'Abdullah b. Bükeyr (ö. 231/845)**

Ebû Zekerıyyâ

Hocaları: Hammâd b. Zeyd, Şu'ayb b. Leys, 'Abdullah b. Süveyd, 'Abdullah b. Lehî'a, İbn Vehb, 'Amr b. Yezîd, Mâlik b. Enes, Yahyâ b. Sâlih.

Öğrencileri: Buhârî, Ahmed b. Yahyâ, Bakiye b. Mahled, Harmele b. Yahyâ, Ebû Heyseme, Muhammed b. İbrâhîm.

İbn Hibbân (354/965), sika olduğunu zikretmiştir. Yahyâ b. 'Abdullah hakkında, Nesâî'den (303/915) iki görüş nakledilmiştir. Birincisine göre zayıf olduğu, ikinci görüş ise onun sika olmadığıdır. Müslim (261/874) ve İbn Mâce (273/886) ondan rivâyet edilen hadîsleri eserlerine almışlardır.<sup>557</sup> Ebû Hâtım (277/890) onun hadîsleriyle ihticac edilmeyeceğini söylemiştir.<sup>558</sup>

**161) 'Abdullah b. Muhammed b. 'Âkîl (ö. 140/757)**

Ebû Muhammed el-Medînî

Hocaları: Câbîr b. 'Abdullah, Hamza b. Ebû Sa'îd, Sa'îd b. Müseyyeb, 'Abdullah b. Ca'fer, 'Abdullah b. 'Ömer, 'Atâ' b. Yesâr, Muhammed b. 'Usâme.

Öğrencileri: İbrâhîm b. Fadl, İshâk b. Hâzım, Bişr b. el-Mufaddâl, Hammâd b. Seleme, Dâvud b. Kays, Ravh b. Kâsım, Zâ'îde b. Kudâme, Züheyr b. Mu'âviye, Süfyân es-Sevrî, Süfyân b. 'Uyeyne.

Tirmizî (279/892) onun sadûk sıfatına sahip olduğunu ifade etmiştir. İbn Sa'd (230/844) onu, Medine ehlinin dördüncü tabakasında zikrederek hadîste münker olduğunu ve onun hadîsleriyle ihticac edilmeyeceğini söylemiştir. Ya'kûb b. Şeybe, İmâm Mâlik'in, eserine ondan rivayet edilen hadîsleri almadığını söylemiştir. Çünkü o, hadîs konusunda zayıftır. Ebû'z-Zur'a (264/877), onun hadîslerinin senedleri ihtilaflı olduğunu belirtmiştir. Ebû

<sup>556</sup> el-MİZZÎ, Tehzîb, XI, 66–75

<sup>557</sup> İBN HİBBÂN, es-Sikat, IX, 262; el-MİZZÎ, Tehzîb, XXXI, 401–404

<sup>558</sup> İBN EBÛ HÂTİM, el-Cerh ve't-ta'dîl, IX, 165

Hâtim'e (277/890), göre hadîste gevşek davranmıştır, onun için ondan rivayet edilen hadîslerle amel edilmez; ama onun hadîsleri eserlerde zikredilmiştir. Nesâî (303/915), zayıf olduğunu ifade etmiştir.<sup>559</sup>

### **162) Zâ'îde b. Kudâme (ö. 161/778)**

Ebû Selt

Hocaları: İsmâ'îl b. 'Abdurrahman, Beyân b. Bîşr, Sa'îd b. Mesrûk, el-A'meş, Simâk b. Harb, 'Atâ' b. Sâ'îb, 'Abdullah b. Muhammed, Hişâm b. 'Urve.

Öğrencileri: Hasan b. Mûsâ, 'Abdullah b. Reca', 'Abdullah b. el-Mübârek, 'Amr b. Merzûk

Küfeli'dir. İbn Sa'd (230/844), 'İclî (261/875), Ebû Hâtim (277/890), Nesâî (303/915), İbn Hibbân (354/965) ve İbn Hacer'e (852/1448) göre sikadır. Ebû'z-Zur'a (264/877), sadûk olduğunu belirtmiştir. İbn Sa'd, hicri 160 veya 161 senesinde öldüğünü nakletmiştir.<sup>560</sup>

### **163) Yahyâ b. Ebû Bükeyr (ö. 208/823)**

Ebû Zekerıyyâ

Hocaları: İbrâhîm b. Tahmân, İsrâ'îl b. Yûnus, Cerîr b. 'Osmân, Hasan b. Sâlih, Zâ'îde b. Kudâme, Süfyân es-Sevrî, Şerîk b. 'Abdullah, Şu'be b. Haccâc.

Öğrencileri: Muhammed b. Sa'îd, Ebû Bekîr b. Ebû Şeybe, Muhammed b. Müsennâ.

Yahyâ b. Ma'în (233/847), 'Ali b. el-Medînî (234/848), 'İclî (261/875) ve İbn Hibbân'a (354/965) göre sikadır. Ebû Hâtim (277/890) sadûk sıfatıyla nitelemiştir. Muhammed b. Müsennâ, onun hicri 208 senesinde öldüğünü söylemiştir.<sup>561</sup> İbn Hibbân ise hicri 200 senesinden sonra öldüğünü zikretmiştir.<sup>562</sup>

<sup>559</sup> el-MİZZÎ, Tehzîb, XVI, 78–85

<sup>560</sup> İBN SA'D, et-Tabakât, VI, 378; 'İCLÎ, es-Sikat, I, 367; İBN HİBBÂN, es-Sikat, VI, 339; İBN HACER, Takrîb, I, 213; el-MİZZÎ, Tehzîb, IX, 273–277

<sup>561</sup> İBN EBÛ HÂTİM, el-Cerh ve't-ta'dîl, IX, 132; el-MİZZÎ, Tehzîb, XXXI, 245–248

<sup>562</sup> İBN HİBBÂN, es-Sikat, IX, 257

**164) Ebû'n-Nadr (ö. 108/726)**

Münzîr b. Mâlik

Hocaları: Hz. 'Ali, Ebû Hüreyre, İmrân b. Huseyn, İbn 'Abbâs, İbn 'Ömer, Ebû Sa'îd, Câbîr, İbn Zübeyr.

Öğrencileri: Katâde, Yahyâ b. Kesîr, Süleymân et-Temîm, 'Âsım el-Ehvâl, Dâvud b. Ebû Hind, Salt b. Dînâr, Kâsım b. Fadl, Sa'îd b. Ebû 'Arûbe.

İbn Sa'd (230/844), Yahyâ b. Ma'în (233/847), Ebû'z-Zur'a (264/877), Nesâî (303/915) ve İbn Hibbân (354/965) sika olduğunu belirtmişlerdir. Ahmed b. Hanbel (241/855), onun için hayırdan başka bir şey bilmediğini söylemiştir.<sup>563</sup>

**165) Yahyâ b. Ebû Kesîr (ö. 129/746–47)**

Ebû'n-Nasr

Hocaları: Enes b. Mâlik, Ebû Emâre, 'Abdullah b. Ebû Katâde, Ebû Kîlâbe, 'Urve, Ebû'n-Nadr.

Öğrencileri: Oğlu 'Abdullah, Ma'mer, Evzâ'î, 'İkrime, Şeybân, Hemmâm, Ebân b. Yezîd, 'Ali b. el-Mübârek.

Şu'be (160/782) sika olduğunu ifade etmiştir.<sup>564</sup> Ahmed b. Hanbel'e (241/855) göre sebtir. Buhârî (256/870) onun hicri 129 veya 132 senesinde öldüğünü zikretmiştir.<sup>565</sup>

**166) Ebân b. Yezîd (ö. 175/791)**

Ebû Yezîd el-Basrî,

Hocaları: Hasan el-Basrî, 'Ubeydullah b. 'Ömer, 'Amr b. Dînâr, Gaylân b. Cerîr, Katâde, Mâlik b. Dînâr, Ma'mer b. Râşid, Yahyâ b. Ebû Kesîr.

Öğrencileri: İbrâhîm b. Haccâc, Bişr b. 'Ömer, Ebû Dâvud, 'Abdullah b. Sevvâr, 'Abdullah b. el-Mübârek, 'Ubeydullah b. Mûsâ, 'Affân b. Müslim, Mûsâ b. İsmâ'îl, Yezîd b. Hârûn.

<sup>563</sup> İBN HİBBÂN, es-Sikat, V, 420; ZEHEBÎ, Siyer, IV, 529–532

<sup>564</sup> ZEHEBÎ, Târîh, VIII, 297–299

<sup>565</sup> BUHÂRÎ, et-Târîhu'l-kebîr, VIII, 301

İraklıdır. Yahyâ b. Ma'în (233/847), 'İclî (261/875), Ebû Hâtîm (277/890), Nesâî (303/915) ve İbn Hibbân (354/965) onu sika sıfatıyla nitelemişlerdir. Ahmed b. Hanbel'e (241/855) göre her konuda sebtir. İbn Mâce (273/886) haricindeki Kütüb'ü Sitte âlimleri onun hadîslerini eserlerine almışlardır.<sup>566</sup> İbn Sa'd (230/844) onun hicri 175 senesinde öldüğünü belirtmiştir.<sup>567</sup>

### **167) 'Affân b. Müslim b. 'Abdullah (ö. 220/835)**

Ebû 'Osmân el-Basrî

Hocaları: Ebân b. Yezîd, İsmâ'îl b. 'Uleyye, Hammâd b. Zeyd, Hammâd b. Seleme, Süleymân b. Kesîr, Şu'be b. Haccâc, 'Abdullah b. Hasan, Yahyâ b. Sa'îd.

Öğrencileri: Buhârî, İbrâhîm b. İshâk, Ahmed b. Hanbel, Ahmed b. Sinân, İshâk b. Mansûr, Ca'fer b. Muhammed, Fadl b. 'Abbâs, Yahyâ b. Ma'în.

'İclî (261/875), sika ve sebt sıfatına sahip olduğunu belirtmiştir. Yahyâ b. Ma'în'e (233/847) göre sebtir, ancak o hadîs rivâyeti dışındaki konularda hata yapmıştır. İbn Sa'd (230/844), onun hicri 220 senesinde öldüğünü zikretmiştir.<sup>568</sup>

### **168) Şeybân b. 'Abdurrahman (ö. 164/780)**

Ebû Mu'âviye

Hocaları: Hasan el-Basrî, Yahyâ b. Ebû Kesîr, Katâde, Simâk b. Harb, Mansûr, 'Âsım b. Behdel.

Öğrencileri: Ebû Hanîfe, 'Abdurrahman b. Mehdî, Ebû Dâvud, 'Ubeydullah b. Mûsâ, Mu'âviye b. Hişâm, Yahyâ b. Ebû Bûkeyr, Âdem b. Ebû İyyâs, Esed b. Mûsâ, Sa'd b. Hafs, Ebû Nu'aym, Muhammed b. Sâbîk, 'Ali b. Câ'd.

<sup>566</sup> 'İCLÎ, es-Sikat, I, 199; İBN EBÛ HÂTİM, el-Cerh ve't-ta'dîl, II, 299; İBN HİBBÂN, es-Sikat, VI, 68; el-MİZZÎ, Tehzîb, II, 24–26

<sup>567</sup> İBN SA'D, et-Tabakât, VII, 284

<sup>568</sup> el-MİZZÎ, Tehzîb, XX, 160–176

Ebû Kâsım el-Beğavî'ye göre hadîste sebtir. İbn Sa'd (230/844), Yahyâ b. Ma'în (233/847), 'İclî (261/875) ve Nesâî (303/915) onun sika olduğunu belirtmişlerdir. Ebû Hâtim (277/890), onun için حسن حدیس و صالح حدیس ifadesini kullanmıştır. Hicri 164 senesinde ölmüştür.<sup>569</sup>

#### **169) 'Ubeydullah b. Mûsâ (ö. 213/828)**

Ebû Muhammed 'Ubeydullah b. Mûsâ b. Ebû Muhtar

Hocaları: Hişâm b. 'Urve, el-A'meş, İsmâ'îl b. Ebû Hâlid, Zekerıyyâ b. Ebû Zâ'ide, Sa'd b. Evs, Hanzala b. Ebû Süfyân, 'Osmân b. Esved, İbn Cüreyc, Evzâ'î, Şu'be, Süfyân, Şeybân.

Öğrencileri: Ahmed b. Hanbel, İshâk, İbn Ma'în, Muhammed b. 'Abdullah b. Nümejr, Mahmûd b. Gaylân, Muhammed b. Yahyâ, Ebû Hâtim, Muhammed b. Süleymân, 'İclî.

Hicri 120 senesinde doğmuştur. İmâm, hâfız ve âbidir. Küfede sahâbî tertibi üzerine oluşturulan mûsned mûsânniflerinden ilkidir. Yahyâ b. Ma'în (233/847) ve Kütüb'ü Sitte âlimlerine göre sikadır. Ebû Hâtim (277/890), sika ve sadûk sıfatlarına sahip olduğunu vurgulamıştır. İbn Sa'd (230/844) onun hicri 213'te öldüğünü söylemiştir.<sup>570</sup>

#### **170) Mu'âviye b. Selâm b. Ebû Selâm (ö. 164/780)**

Ebû Selâm ed-Dımeşkî

Hocaları: Zeyd b. Selâm, Selâm b. Ebû Selâm, 'İkrime b. 'Ammâr, Muhammed b. Müslim, Nâfî', Yahyâ b. Ebû Kesîr.

Öğrencileri: 'Osmân b. 'Abdurrahman, Muhammed b. Şu'ayb, Muhammed b. el-Mübârek, Mervân b. Muhammed, Velîd b. Müslim, Yahyâ b. Bişr.

Yahyâ b. Ma'în (233/847), Ahmed b. Hanbel (241/855) ve Nesâî (303/915) onun için sika terimini kullanmışlardır. Ya'kûb b. Şeybe, onun sika

<sup>569</sup> ZEHEBÎ, Siyer, VII, 406–409

<sup>570</sup> ZEHEBÎ, Siyer, IX, 553–557

ve sadûk olduğunu söylemiştir. Ebû Hâtîm'e (277/892) göre ondan hadîs almakta bir beis yoktur. Hicri 164 senesinde ölmüştür.<sup>571</sup>

### **171) Muhammed b. el-Mübârek (ö. 215/830)**

Hocaları: Sa'îd b. 'Abdî'l-'Azîz, Mâlik b. Enes, Mu'âviye b. Selâm, İsmâ'îl b. 'Ayyâş, Süfyân b. 'Uyeyne, Yahyâ b. Hamza.

Öğrencileri: Yahyâ b. Ma'în, Muhammed b. Yahyâ, Ebû Muhammed ed-Dârimî, Yûsuf b. Sa'îd, Ebû'z-Zur'a, Yezîd b. Abdussamed.

'İclî (261/875) ve Ebû Hâtîm'e (277/890) göre sikadır. Hicri 215 senesinde ölmüştür.<sup>572</sup>

### **172) 'Ubeydullah b. Fudâle b. İbrâhîm (ö. 241/855)**

Ebû Kudayd

Hocaları: 'Abdürrezzâk, Muhammed b. Yûsuf, Yezîd b. Hârûn, Ebû 'Abdurrahman, Yahyâ b. Yahyâ.

Öğrencileri: Nesâî, Ebû Bekir b. Ebû 'Âsım, Hasan b. Süfyân.

Nesâî (303/915), onu "ثقة مأمون" sıfatıyla nitelemiştir. İbn Hibbân'a (354/965) göre sikadır. İbn Hacer (852/1448), onun sika olduğunu ve hicri 241 senesinde öldüğünün zikretmiştir.<sup>573</sup>

### **173) Müsedded (ö. 228/843)**

Ebû'l-Hasan el-Esedî Müsedded

Hocaları: Cüveyr b. Esmâ, Mehdî b. Meymûn, Hammâd b. Zeyd, 'Abdullah b. Yahyâ, Ebû 'Avâne, Yezîd b. Zürey', Mu'temir b. Süleymân, İbn 'Uyeyne, 'İsâ b. Yûnus, Vekî'.

Öğrencileri: Buhârî, Ebû Dâvud, Muhammed b. Yahyâ, Ebû'z-Zur'a, Ebû Hâtîm, Mu'âz b. Müsennâ.

<sup>571</sup> el-MİZZÎ, Tehzîb, XXVIII, 184–186

<sup>572</sup> ZEHEBÎ, Siyer, X, 390–391

<sup>573</sup> İBN HİBBÂN, es-Sikat, VIII, 407; ZEHEBÎ, Târîh, XVII, 266; İBN HACER, Tehzîb, VII, 39

Yahyâ b. Ma'în (233/847) ve Ahmed b. Hanbel'e (241/855) göre sadûktur. Yahyâ b. Ma'în'den rivâyet edilen başka bir görüşe göre de sikadır. Hicri 228 senesinde ölmüştür.<sup>574</sup>

#### **174) 'Abdurrahman b. Ebzâ el-Huzâ'î (ö. ??/?)**

Hocaları: 'Übeyy b. Ka'b, İbn 'Abbâs, 'Ali b. Ebû Tâlib, 'Ammâr b. Yasîr, 'Ömer b. Hattâb, Hz. Ebû Bekir.

Öğrencileri: Sa'îd b. 'Abdurrahman, 'Abdullah b. Kâsım, İbn Ebû Leylâ, Ebû İshâk.

Ebû Hâtım (277/890), onun Hz. Peygamber'le görüştüğünü ve Hz. Peygamber'in arkasında namaz kıldığını belirtmiştir. Buhârî'ye (256/870) göre sahabedendir ve sahabe tabakâtlarında zikredilmiştir.<sup>575</sup>

#### **175) Sa'îd b. 'Abdurrahman b. Ebzâ (ö. ??/?)**

Hocaları: Babası 'Abdurrahman b. Ebzâ.

Öğrencileri: Ca'fer b. Ebû Mugire, Habîb b. Ebû Sâbî, Hakem b. 'Uteybe, 'Atâ' b. Sâ'îb, Katâde, Zübeyd b. Hârîs.

Nesâî (303/915) ve İbn Hibbân'a (354/965) göre sikadır. Kütüb-ü Sitte âlimleri onun rivâyetlerini eserlerine almışlardır.<sup>576</sup>

#### **176) Zübeyd b. Hârîs (ö. 122/740)**

Hocaları: İbn Ebû Leylâ, Ebû Vâ'il, İbrâhîm b. Yezîd, İbrâhîm b. Süveyd.

Öğrencileri: Cerîr b. Hâzım, Şu'be, Muhammed b. Talhâ, Süfyân es-Sevrî, Şerîk.

Şu'be (160/782), Zübeyd'den daha hayırlısını görmediğini söylemiştir. Ebû Hâtım (277/890) ve diğerlerine göre sikadır. Hicri 122 senesinde ölmüştür.<sup>577</sup>

<sup>574</sup> ZEHEBÎ, Siyer, X, 591–595

<sup>575</sup> el-MİZZÎ, Tehzîb, XVI, 501–503

<sup>576</sup> İBN HİBBÂN, es-Sikat, VI, 352; el-MİZZÎ, Tehzîb, X, 524–525

<sup>577</sup> ZEHEBÎ, Siyer, V, 296–298

**177) Mahlede b. Yezîd (ö. 193/809)**

Ebû Yahyâ

Hocaları: Yahyâ b. Sa'îd, Hârîz b. 'Osmân, Evzâ'î, İbn Cüreyc, Yûnus b. Ebû İshâk, İsrâ'îl b. Yûnus, Hanzala b. Ebû Süfyân.

Öğrencileri: Ahmed b. Hanbel, İshâk b. Râhûye, Ebû Ca'fer, İbn Ebî Şeybe, 'Amr b. Hişâm, Muhammed b. Selâm, 'Ali b. Meymûn, Ya'kûb b. Süfyân.

İbn Ma'in (233/847) ve İbn Hibbân (354/965) sika olduğunu belirtmişlerdir. Ebû Hâtîm'e (277/890) göre sadûktur. Ahmed b. Hanbel (241/855), ondan hadîs almakta bir beis olmayacağını söylemiştir. Ebû Ca'fer, onun hicri 193 senesinde öldüğünü söylemiştir.<sup>578</sup>

**178) 'Ali b. Meymûn (ö. 246/860)**

Ebû Hasan el-'Attâr

Hocaları: Süfyân b. 'Uyeyne, Hafs b. Kays, Mu'temir b. Süleymân, Ebû Mu'âviye, Mahlede b. Yezîd, Ma'nu b. 'Îsâ, 'Osmân b. 'Abdurrahman.

Öğrencileri: Nesâî, İbn Mâce, Ebû'z-Zur'a, Ebû Hâtîm, Muhammed b. Abdülmelik, Bakiye b. Mahled, İbn Ebû 'Âsım, Ma'mer.

Ebû Hâtîm (277/890) ve İbn Hibbân (354/965) onun sika sıfatına sahip olduğunu ifade etmişlerdir. Nesâî'ye (303/915) göre ondan hadîs almakta bir beis yoktur.<sup>579</sup> Hicri 246 senesinde ölmüştür.

**179) Büreyde b. Ebû Meryem (ö. ??)**

Mâlik b. Rebî'

Hocaları: Enes b. Mâlik, Hasan el-Basrî, Ebû Havra', Rebî' b. Şeybân, 'Abdullah b. 'Abbâs, Ebû Mûsâ, 'Ömer b. Sa'd.

Öğrencileri: Hibbân b. Yesâr, Harb b. Süreyc, Hasan b. 'Ubeydullah, Hakem b. 'Uteybe, Şu'be b. Haccâc, Ma'mer b. Râşid, Ebû İshâk ('Amr b. 'Abdullah).

<sup>578</sup> İBN HİBBÂN, es-Sikat, IX, 186; İBN HACER, Tehzîb, X, 77-78

<sup>579</sup> İBN HİBBÂN, es-Sikat, VIII, 472

Yahyâ b. Ma'în (233/847), 'İclî (261/875), Ebû'z-Zur'a (264/877) ve Nesâî'ye (303/915) göre sikadır. Ebû Hâtim (277/890), sâlih olduğunu belirtmiştir. Müslim (261/874) dışındaki Kütüb'ü Sitte âlimleri onun rivâyetlerini eserlerine almışlardır.<sup>580</sup>

### **180) Ebû Havra' (?/?)**

Rebî' b. Şeybân

Hocaları: Hasan b. 'Ali b. Ebû Tâlib (Vitir namazında kunud duası okunmasıyla ilgili rivâyet).

Öğrencileri: Büreyde b. Ebû Meryem, Sâbî b. 'Umera, Ebû Zeyd.

'İclî (261/875), tabiînden ve sika olduğunu belirtmiştir. Nesâî'ye (303/915) göre sikadır.<sup>581</sup>

### **181) Ebû İshâk (ö. 127/745)**

'Amr b. 'Abdullah b. 'Ali el-Hemedânî el-Kûfî

Hocaları: Mu'âviye, 'Adî b. Hâtim, İbn 'Abbâs, Zeyd b. Erkâm, 'Abdullah b. 'Amr, 'Abdullah b. Yezîd, 'Amr b. Hârîs, 'Alkâme b. Kays, 'Amr b. Şurahbîl, 'Âsım b. Damre, Sa'îd b. Vehb.

Öğrencileri: Muhammed b. Sirîn, Zührî, Katâde, el-A'meş, Zeyd b. Ebû 'Üveys, Zekerîyyâ b. Ebû Zâ'ide, Şu'be b. Haccâc, Zâ'ide b. Kudâme. İbrâhîm b. Tahmân, Cerîr b. Hâzım, Ebû Bekir b. 'Ayyâş, Süfyân b. 'Uyeyne

Yahyâ b. Ma'în (233/847), sebt olduğunu ifade etmiştir. Ahmed b. Hanbel'e (241/855) göre sikadır. Hicri 127 senesinde ölmüştür.<sup>582</sup>

### **182) Ebû Ehvâs (ö. 179/795)**

Selâm b. Süleym

Hocaları: Âdem b. 'Ali, Esved b. Kays, Sa'îd b. Mesrûk, el-A'meş, Simâk b. Harb, Târîk b. 'Abdurrahman, 'Âsım b. Süleymân.

<sup>580</sup> 'İCLÎ, es-Sikat, II, 260; el-MİZZÎ, Tehzîb, IV, 52–53

<sup>581</sup> 'İCLÎ, es-Sikat, I, 357; el-MİZZÎ, Tehzîb, IX, 117–119

<sup>582</sup> ZEHEBÎ, Siyer, V, 392–401

Öğrencileri: İbrâhîm b. Mûsâ, Sa'îd b. Mansûr, Süleymân b. Mansûr, 'Abdullah b. Cerrâh, 'Abdurrahman b. Mehdî, Kuteybe b. Sa'îd, Muhammed b. Selâm, Vekî' b. Cerrâh.

Yahyâ b. Ma'în (233/847), 'İclî (261/875), Ebû'z-Zur'a (264/877) ve Nesâî'ye (303/915) göre sikadır. Ebû Hâtîm (277/890), sadûk olduğunu belirtmiştir. Hicri 179 senesinde ölmüştür.<sup>583</sup>

### **183) Yahyâ b. Eyyûb (ö. 178/794)**

Ebû 'Abbâs el-Mısri

Hocaları: 'Usâme b. Zeyd, Hâlid b. Yezîd, Sehl b. Mu'âz, Sâlih b. Keysân, 'Abdullah b. Dînâr, Mâlik b. Enes, Müsennâ b. Sabbâh, Mûsâ b. 'Ukbe, Nâfî' b. Zeyd, Ebû Hanîfe, Ebû Müsennâ, Hişâm b. 'Urve, Yahyâ b. Sa'îd, Yezîd b. Ebû Habîb, Ebû 'Îsâ el-Horasânî.

Öğrencileri: Cerîr b. Hâzım, Zeyd b. Hubbâb, Sa'îd b. Kesîr, 'Abdullah b. el-Mübârek, 'Abdullah b. Vehb, Leys b. Sa'd, Yahyâ b. İshâk.

Yahyâ b. Ma'în'e (233/847) göre sâlihtir. Ondan gelen başka bir rivâyete göre de sikadır. Ebû Dâvud (275/888), sâlih olarak nitelemiştir. Hicri 178 senesinde ölmüştür.<sup>584</sup>

### **184) Şu'ayb b. Yahyâ (ö. 211/826)**

Ebû Yahyâ el-Mısri Şu'ayb b. Yahyâ b. Yahyâ b. Sâ'îb

Hocaları: 'Abdullah b. Lehî'a, Abdülcebbâr b. 'Ömer, Leys b. Sa'd, Mâlik b. Enes, Nâfî' b. Yezîd, Yahyâ b. Eyyûb.

Öğrencileri: Bekir b. Sehl, Ca'fer b. Ahmed, Hârîs b. Miskîn, Yezîd b. Bişr, 'Abdurrahman b. 'Abdullah, Yûsuf b. Sa'îd.

Ebû Hâtîm (277/890) şeyh olduğunu; ama pek tanınmadığını belirtmiştir.<sup>585</sup> İbn Hibbân (354/965) sika sıfatına sahip olduğunu vurgulamıştır.<sup>586</sup> Ebû Sa'îd b. Yûnus'a göre sâlih bir kişidir ve ibadete

<sup>583</sup> el-MİZZÎ, Tehzîb, XII, 282-285

<sup>584</sup> el-MİZZÎ, Tehzîb, XXXI, 233-237

<sup>585</sup> İBN EBÛ HÂTİM, el-Cerh ve't-ta'dîl, IV, 353

<sup>586</sup> İBN HİBBÂN, es-Sikat, VIII, 309

düşkündür. Hicri 211 senesinde ölmüştür. Bazı kaynaklarda hicri 215 senesinde öldüğü söylenmiştir.<sup>587</sup>

### **185) Sa'îd b. Cübeyr (ö. 95/714)**

Ebû Muhammed

Hocaları: İbn 'Abbâs, 'Abdullah b. Mugaffel, Hz. 'Âişe, Adî b. Hâtîm, Ebû Mûsâ, Ebû Hüreyre, Dahhâk b. Kays.

Öğrencileri: Ebû Sâlih, Âdem b. Süleymân, Habîb b. Ebû Sâbî, Süleymân b. el-Eş'âs, Simâk b. Harb, 'Atâ' b. Sâ'îb, 'Ikrima b. Hâlid, 'Amr b. Dînâr, 'Amr b. Mürre, Mansûr b. Hayyân.

Sika olduğu söylenmiştir. Hicri 95 senesinde ölmüştür.<sup>588</sup> Ancak, Buhârî (256/870) onun hicri 94 senesinde öldüğünü zikretmiştir.<sup>589</sup>

### **186) İsrâ'îl b. Yûnus (ö. 162/778–79)**

Ebû Yûsuf İsrâ'îl b. Yûnus b. Ebû İshâk 'Amr b. 'Abdullah el-Hemedânî

Hocaları: Dedesi, İshâk b. Harb, Mansûr b. Mu'temir.

Öğrencileri: Vekî', İbnu'l-Mehdî, Ebû Nu'aym, 'Ali b. Câ'd, Muhammed b. Sâbîk, 'Abdullah b. Sâlih.

İbn Sa'd (230/844), Yahyâ b. Ma'în (233/847), Ahmed b. Hanbel (241/855), 'İclî (261/875), Ebû Hâtîm (277/890), İbn Hibbân (354/965) ve Ebû Nu'aym (430/1038) sika olduğunu ifade etmişlerdir. Ya'kûb b. Şeybe'ye göre sika ve sadûktur. İbn Sa'd hicri 162, İbn Hibbân ise hicri 160 senesinde Küfe'de öldüğünü zikretmişlerdir.<sup>590</sup>

### **187) Mâlik b. İsmâ'îl (ö. 219/834)**

Ebû Gassân

Hocaları: Fudayl b. Merzûk, İsrâ'îl, Züheyr b. Mu'âviye, Hasan b. Sâlih, Esbât b. Nasr, Cüveyr b. Esmâ.

<sup>587</sup> el-MİZZÎ, Tehzîb, XII, 537–538

<sup>588</sup> İBN SA'D, et-Tabakât, VI, 256; ZEHEBÎ, Siyer, IV, 321–342

<sup>589</sup> BUHÂRÎ, et-Târîhu'l-kebîr, III, 461

<sup>590</sup> İBN SA'D, et-Tabakât, VI, 374; İCLÎ, es-Sikat, I, 222; İBN HİBBÂN, es-Sikat, II, 330; ZEHEBÎ, Târîh, X, 74–78

Öğrencileri: Buhârî, Müslim, Dârimî, Ahmed b. Süleymân, ‘Abbâs ed-Dûrî, Mu‘âviye b. Sâlih, Ebû’z-Zur’a, Ebû Hâtim.

Ahmed b. Hanbel (241/855), ‘İclî (261/875), Ebû Hâtim (277/890), Nesâî (303/915) ve Ya’kûb b. Şeybe’ye göre sikadır. İbn Sa’d (230/844), onun hicri 219 senesinde öldüğünü ifade etmiştir.<sup>591</sup>

### **188) Huzeyfe b. ‘Abdurrahman (ö. 137/754)**

Hocaları: Sa’îd b. Cübeyr, Mücahîd, ‘İkrime

Öğrencileri: Süfyân b. ‘Uyeyne, Süfyân es-Sevrî, İbn Fudayl, Mervân b. Şücâ’a, Ma’mer b. Ebû Süleymân, Muhammed b. Seleme,

Nesâî’ye (303/915) göre sâlih, İbn Ma’in (233/847) ve Ebû’z-Zur’a’ya (264/877) göre sikadır. Buhârî (256/870), hicri 137 senesinde öldüğünü belirtmiştir.<sup>592</sup>

<sup>591</sup> BUHÂRÎ, et-Târîhu’l-kebîr, VII, 315; ‘İCLÎ, es-Sikat, II, 259; ZEHEBÎ, Târîh, XV, 402–403

<sup>592</sup> ZEHEBÎ, Târîh, VIII, 406–407

### III. BÖLÜM

#### VİTİR NAMAZI İLE İLGİLİ HADİSLERİN METİN AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

Vitir namazının fikhî bağlamını, fikhî görüşlerin veya ihtilafların ortaya çıkmasını sağlayan hadîsler bundan önceki bölümlerde verilmişti. Bu bölümde ise vitir namazıyla ilgili hadîslerin değerlendirmesini yapmaya çalışacağız. Hadîsler açıklanırken, şârihlerin hadîsler hakkındaki değerlendirmelerinden faydalanılmıştır. Hadîslerde geçen garip kelimeler ve konuya fikhî yönden etki edebilecek bazı kavramlar kısaca açıklanmaya gayret edilmiştir. Bunlar çoğunlukla şârihlerin de üzerinde durmuş olduğu kavramlardır. Metinle doğrudan ilgili olmayan bazı kavramlar dipnotlarda açıklanmıştır.

#### 1. Metin Açısından Hadîslerin Tahlili

##### 1. 1. Vitir Namazının Niteliği İle İlgili Hadîslerin Tahlili

##### 1. 1. 1. Vitir Namazının Fikhî Hükümü İle İlgili Hadîslerin Tahlili

Vitir namazının vacib olduğunu söyleyen Hanefîler, bu konuda Hârîce b. Huzâfe (40/660), 'Amr b. Şu'ayb (118/736) ve Büreyde b. Hasîb (73/692) tarafından rivâyet edilen hadîsleri delil olarak kullanmışlar ve bu hadîslerle ihticac ederek, vitir namazı ile ilgili fikhî görüşlerini ortaya koymuşlardır. Hadîsleri birinci bölümde verirken kaynaklardaki sırasına dikkat ettiğimiz için, değerlendirme bölümünde de hadîsleri birinci bölümdeki sırasına göre vereceğiz. Burada metin açısından inceleyeceğimiz hadîsler, şârihlerin de üzerinde durduğu hadîsler olacak ve zikredildiği ilgili bölümün üst başlığı altında, ilk râvîsine atıf yapılarak, hadîs öncelikli olarak sened bakımından değerlendirilecektir. Bu şekilde bir yöntem takip etmemizin sebebi hadîsin sıhhati hakkındaki genel kanaati ortaya koymaktır. Şârihler, hadîsleri

açıklarken genel olarak, konularına göre bir tasnif yaparak değerlendirdikleri için, biz de konularına göre hadîsleri tasnif ederek incelemeye çalışacağız.

**Hârice b. Huzâfe Tarîki.** Hadîsin senedi, özellikle vitir namazının sünnet olduğunu savunanlar tarafından eleştirilmiş ve bu hadîsin vitir namazının vacib olması konusunda delil olarak kullanılmayacağı ifade edilerek, hadîsin senedi zayıf olarak addedilmiştir. Ancak, bu hadîsin senedinin “sahîh li gayrihi”<sup>1</sup> olduğu da söylenmiştir.<sup>2</sup> Cerh ve ta’dil âlimleri seneddeki râvîlerden Hârice b. Huzâfe (40/660), ‘Abdullah b. Ebû Mürre (54/674) ve ‘Abdullah b. Râşid (70?/689?) hakkında hadîs kriterleri açısından ‘cerh’ (râvîler için bk. s. 55–56) ifadeleri kullanmışlar ve onlardan rivâyet edilen hadîsin/hadîslerin, fikhî hükümler istinbat edilirken, delil olarak kullanılmayacağını belirtmişlerdir.<sup>3</sup> Halbuki, Hanefî âlimlerden Aynî (855/1451), bu hadîsin senedinin sahîh olduğu kanaatindedir.<sup>4</sup> el-Hâkim (405/1014), *el-Müstedrek*’inde bu hadîsin senedinin sahîh olduğunu, Buhârî (256/870) ve Müslim’in (261/874) bu hadîsi tâbînin, sahâbeden rivâyetinde tek kalmasından dolayı eserlerine almadıklarını zikretmiştir.<sup>5</sup>

**‘Amr b. Şu’ayb Tarîki.** Bu hadîsin sened açısından metruk olduğu belirtilmiştir. Seneddeki râvîlerden, Müsennâ b. Sabbâh (149/766) (değerlendirme için bk. s. 63–64) zayıf olarak addedilmiştir.<sup>6</sup> Amr b. Şu’ayb (118/736) tarikiyle gelen bu hadîsin, ‘Abdürrezzâk’ın (211/826) *el-Musannef*’inde yer alan versiyonunda, Hz. Peygamber’le ilk râvî arasında bir kopukluk olduğu için bu hadîsin senedinin zayıf olduğu ifade edilmiştir.<sup>7</sup> Bu

<sup>1</sup> **Sahîh li gayrihi:** Hadîs hasen iken, başka bir isnadla da rivâyet edildiği için sahîh derecesine yükselmiş olan hadîs. (KOÇYİĞİT, Hadîs Terimleri Sözlüğü, s. 418)

<sup>2</sup> MAKRİZÎ, Ahmed b. ‘Alî el-Makrizî, Kitabu’l-vitir, s. 24

<sup>3</sup> Şârihlerin bu hadîsin senedi hususundaki değerlendirmeleri için bk. AZÎMÂBÂDÎ, Ebu’t Tayyib Muhammed Şemsu’l-Hak, ‘Avnu’l-ma’bûd, IV, 291; MÜBÂREKFÛRÎ, Muhammed ‘Abdurrahman b. ‘Abdürrahîm, Tuhfetü’l-ahvezî, II, 459–461; ez-ZEYLE’Î, Cemeladdin ‘Abdullah b. Yusuf b. Muhammed, Nasbu’r-râye, III, 108–109; GÛMRÎ, Nebîl b. Hâşim ‘Abdullah, Fethu’l-mennân, VII, 59–60

<sup>4</sup> ‘AYNÎ, Bedreddîn Ebu Muhammed b. Ahmed, ‘Umdetü’l-kârî, III, 413

<sup>5</sup> el-HÂKİM, Ebû ‘Abdillah Muhammed b. Abdillâh en-Neysâbûrî, el-Müstedrek, I, 306

<sup>6</sup> ez-ZEYLE’Î, Nasbu’r-râye, III, 108–109; GÛMRÎ, Fethu’l-mennân, VII, 65

<sup>7</sup> MAKRİZÎ, Kitabu’l-vitir, s. 25

rivâyetin, mu'dal<sup>8</sup> bir rivâyet olması muhtemeldir. Çünkü diğer rivâyetlerle birlikte değerlendirdiğimizde, 'Amr b. Şu'ayb ile Hz. Peygamber arasında iki râvînin bulunduğunu görmekteyiz. 'Amr b. Şu'ayb hakkındaki bilgilere baktığımızda da onun, 'babası ve dedesi' şeklinde rivâyet etmiş olduğu hadîsler eleştirilerek, bu tür hadîslerin sahîh olmayacağı belirtilmiştir. (bk. s. 61–63). Söz konusu hadîsin rivâyet ediliş biçimi de böyle olduğu için bu haberin delil olarak kullanılmasına ihtiyatla yaklaşılmıştır.

**Büreyde b. Hasîb Tarîki.** Hadîsin râvîlerinden Ebû Munîb (170/786) (değerlendirme için bk. s. 68–69) zayıftır.<sup>9</sup> Adı geçen râvîden dolayı bu hadîsin senedi zayıftır.<sup>10</sup> Ancak, el-Hâkim (405/1014), Ebû Munîb'in sika ve bu hadîsinde sahîh olduğunu ifade etmiştir.<sup>11</sup>

Hanefîler'e göre vitir namazı, sünnet/hadîslerle vacib olan bir namazdır. Hanefîler'in vitir namazının vucubiyetiyle ilgili kullandıkları hadîsler, senedleri bakımından Cumhur<sup>12</sup> tarafından eleştirilmiştir. Hanefî âlimler, vitir namazının vucubiyeti konusunda, Ebû Hanîfe'nin (150/767) görüşünü esas almışlardır. Halbuki, İmam Muhammed (179/763) ve İmam Ebû Yûsuf'a (182/766) göre, vitir namazı Hz. Peygamber'in bir sünnetidir.

Hanefî şârihlerden Aynî'ye (855/1451) göre, Hârice b. Huzâfe hadîsinde geçen “أدكم” ifadesi, Allah'a nispet edilen bir ifadedir ve bu şekildeki bir nispetinde ancak vacib olması gerekmektedir. Çünkü nafîle olan bir şey üzerine, bu şekilde bir ziyadenin sahîh olması mümkün değildir. İbadetler konusunda bir ziyade, Allah'a nispet ediliyor ise yapılan ziyadenin, ancak vacib olan bir şey üzerine olduğunu ve bunun da aslı gibi vacib olması gerektiğini söyleyebiliriz. Nafîle olan bir ziyade ise ancak Hz. Peygamber'in

<sup>8</sup> **Mu'dal:** Hadîsin senedinden sahâbiye varıncaya kadar iki veya daha fazla râvînin birbiri ardınca düştüğü hadîse denir. (UĞUR, Ansiklopedik Hadîs Terimleri Sözlüğü, s. 246–247)

<sup>9</sup> HATTÂBÎ, Ebu Süleyman Hamd b. Muhammed el-Büstî, Mealîmu's-sünen, II, 247–248

<sup>10</sup> MAKRİZÎ, Kitabu'l-vitir, s. 26

<sup>11</sup> el-HÂKİM, el-Müstedrek, I, 305–306; SUYÛTÎ, Şerh'ü Sünen'i-İbn Mâce, I, 82

<sup>12</sup> Cumhur, tez kapsamında Şafîî, Malikî ve Hanbelî âlimler olarak kullanılmıştır.

bağlayıcı olmayan bir emri ile gerçekleşebilir.<sup>13</sup> Filhakika, bir usûl terimi olan ziyadenin gerçekleşme şartları, şârihler tarafından tartışılmıştır. Bu tartışmada ortaya çıkan sonuç, Hanefîler'e göre ziyade ancak kendi cinsinden bir şey üzerine yapıldığı zaman geçerli iken, Cumhur'a göre ziyadenin olması için kendi cinsi dışında bir şey üzerine yapılması gerekmektedir. Cumhur, "Allah sizin namazlarınıza bir namaz daha ziyade etti." hitabındaki ziyadenin ancak nafileler üzerine gerçekleşebileceğini savunmuştur.<sup>14</sup> Kadı Ebû Bekir b. el-Arâbî (543/1148) de, "Bir şeyin ancak kendi cinsinden bir şey üzerine ziyade olması sözü, bir iddiadan ibarettir. Çünkü ziyade ancak kendi cinsi dışındaki bir şey üzerine gerçekleştiği zaman sahîh olur." demiştir.<sup>15</sup>

Hârice b. Huzâfe hadîsinde karşımıza iki durum çıkmaktadır;

- 1) Mutlak olan emir, vucubiyet ifade etmek içindir.
- 2) Ziyade ancak kendi cinsinden bir şey üzerine yapıldığı zaman caizdir. Şayet kendi cinsi dışında bir şey üzerine olursa bunda bir zıtlık meydana gelir ve ziyade, belirlenen bir şey üzerine takdir edilir. Nafilede ise bir belirleme yoktur. Bunun için nafile üzerine ziyade gerçekleşmez.<sup>16</sup>

Hanefîler bu hadîsi delil olarak almışlar ve vitir namazının vacib olduğunu söylemişlerdir. Hanefîler'e göre ziyadenin gerçekleşme şartları dikkate alındığında bu hadîsin metninden vitir namazının vacib olduğu hükmü çıkarılabilir. "Allah sizin namazlarınıza bir namaz daha ilave etti." ifadesindeki nispet, Allah'a izafe olunduğu için, buradaki emrin mutlaka yerine getirilmesi gerekmektedir. Ancak, bu zanni bir delille sabit olduğu için vitir namazı vacib

<sup>13</sup> 'AYNÎ, 'Umdetü'l-kâri, III, 413–414

<sup>14</sup> HATTÂBÎ, Me'âlimu's-sünen, II, 247–249; AZÎMÂBÂDÎ, 'Avnu'l-ma'bûd, IV, 291; 'ALÎ NÂSIF, el-Camiu'l Usûl, I, 261–262

<sup>15</sup> İBNU'L-ARÂBÎ, Ebu Bekir Muhammed b. Abdullah b. Muhammed, Arızatü'l-ahvezî, I, 447; MÜBÂREKFÛRÎ, Tuhfetü'l-ahvezî, II, 459–460

<sup>16</sup> SEHÂRENFÛRÎ, Halîl Ahmed, Bezlu'l-mechûd, VII, 222–227

hükmünde değerlendirilmiştir. Bazı âlimler ise Ebû Hanîfe'ye atfedilen bu görüşün sahîh olsa bile icma ile terk edildiğini söylemişlerdir.<sup>17</sup>

Cumhura göre bu hadîsteki, “أَمَدَكُمْ” ifadesi, vitir namazının vacib olmadığını gösterir. Şayet vitir namazı vacib olsa idi, buradaki ifadenin gereklilik ifade eden bir hitapla gelmesi icap ederdi. Yani hitap “أَلْزَمَكُمْ أَوْ فَرَضَ عَلَيْكُمْ” şeklinde olması gerekirdi.<sup>18</sup>

Hanefîlerin vitir namazının vacib olması hakkında delil olarak kullandıkları ‘Amr b. Şu‘ayb (118/736) hadîsi, sened bakımından kendisiyle ihticac edilmemesinin uygun olduğu bir hadîs olarak nitelendirilmiştir. Ancak, Hanefîler’e göre bu hadîs sahîhtir ve ‘Amr b. Şu‘ayb hadîsinde kullanılan “وهي الوتر”, “dikkat edin o da vitirdir.” ifadesindeki el-vitr’in marife olarak kullanılması, öncesinde böyle bir durumun bilindiğini göstermektedir. Şayet bu durum bilinmese idi, sahâbe Hz. Peygamber’den bu ifadeyi açıklamalarını isteyeceklerdi. Ayrıca, Hasan-ı Basrî (110/728), müslümanların vitir namazının vucubiyeti üzerine icma ettiklerini söylemiştir. Tahâvî (321/896) de bu konuda selevin icma’ından bahseder.<sup>19</sup> İbn Abdilber (463/1071) ise bu konuda tam tersi bir görüş belirterek, vitir namazı hakkında icma olmadığını söylemektedir. O, “Şayet vitir namazı vacib olsa idi, üzerinde icma olması gerekirdi.” demiştir.<sup>20</sup>

Büreyde b. Hasîb (73/692) hadîsinde geçen “حق” ifadesi, örfi olarak vacib anlamında kullanılabilir.<sup>21</sup> el-Hattâbî (388/998) ise, “vitir haktır ve vitir kılmayan bizden değildir.” hadîsindeki ifadenin terğîb için olduğunu söylemiş ve “haktır” ifadesinin vucubiyet ifade etmeyeceğini zikretmiştir.<sup>22</sup> Bu hadîsi delil olarak kabul edenler, haktır manasının şer’i ıstılahta vacib manasına geldiğini söylemişler; ama bu rivâyetin ahâd yolla sabit olduğunu da

<sup>17</sup> Bk. AZÎMÂBÂDÎ, ‘Avnu’l-ma’bûd, IV, 294; MÜBÂREKFÛRÎ, Tuhfetü’l-ahvezî, II, 461–462

<sup>18</sup> HATTÂBÎ, Me’âlimu’s-sünen, II, 247–249; AZÎMÂBÂDÎ, ‘Avnu’l-ma’bud, IV, 291

<sup>19</sup> SEHÂRENFÛRÎ, Bezlu’l-mechûd, VII, 222–227

<sup>20</sup> İBN ABDİLBER, el-İstizkâr, V, 267–272

<sup>21</sup> ‘ALÎ NÂSIF, el-Camiu’l Usûl, I, 261–263

<sup>22</sup> HATTÂBÎ, Me’âlimu’s-sünen, II, 247–249

vurgulamışlardır.<sup>23</sup> Buna karşılık, İbn Hacer (852/1448), Zebîdi (893/1448) ve Kastallânî (923/1571) bu kavramın şer'i ıstılahta bile vacib manasında kullanılmayacağını zikretmişlerdir.<sup>24</sup> Suyûtî (911/1505), haktır kavramının daha çok, kişinin üzerinde borç olarak sabit olan bir anlam ifade edeceğini belirtmektedir.<sup>25</sup> Ebû Dâvûd'un şârihlerinden Azîmâbâdî'ye (1857/1911) göre "Vitr kılmayan bizden değildir." ifadesi, vitir namazını terk eden kişi, bizim sünnetimizi istememektedir anlamında kullanılmıştır.<sup>26</sup>

Hanefîler'in diğer bir delili de Hz. Ali rivâyetidir. Aynî (855/1451), bu hadîste geçen, "Ey Kur'ân Ehli" ifadesinin tartışmalı olduğunu ve bazılarına göre buradaki hitabın sadece Kur'ân'ı ezbere bilenleri kapsayacağını; bazılarına göre ise ifadenin umum ifade edip, Hz. Peygamber döneminde yaşayan herkesi kapsayacağını belirtmiştir. Her ne kadar, Aynî'ye göre, bu son görüş fâsid bir te'vil olsada buradaki hitap, vitrin vacib olduğuna delalet eder ve emrin yerine getirilmesini fasid kılmaz.<sup>27</sup> Diğer âlimler de bu ifadenin, Kur'ân okumayı bilsin veya bilmesin, isterse hafız olsun, umum ifade eden bir hitap olduğunu söylemişlerdir.<sup>28</sup> İbnu'l-Arâbî (543/1148) de, "Ey Kur'ân Ehli vitir kılınız." hadîsi sahîh olsa bile, bu ifadenin Hz. Ali'ye (40/660) ait olduğunu belirterek, bu şekildeki bir ifadenin de mendup olabileceğini zikretmiştir.<sup>29</sup>

Cumhura göre, "Ey Kur'ân Ehli vitir kılınız" ifadesindeki hitabın yani "Kur'ân Ehli" hitabının tahsis şeklinde olması, vitir namazının vacib olmadığını göstermektedir. Şayet vacib olsaydı, ifadenin âmm olması gerekirdi. Çünkü "Kur'ân Ehli" demek, ıstılahta Kur'ân'ı ezberleyen kişilere

<sup>23</sup> MÜBÂREKFÛRÎ, Tuhfetü'l-ahvezî, II, 462–463

<sup>24</sup> İBN HACER, Telhîs, II, 13; ZEBÎDÎ, Sahîh'i Buhârî Muhtasarı Tercih-i Sarih Tercemesi, III, 208; KASTALLÂNÎ, İrşâdu's-sârî, II, 218

<sup>25</sup> SUYÛTÎ, Zehrû'r-rûbâ, III, 229–252

<sup>26</sup> AZÎMÂBÂDÎ, 'Avnu'l-ma'bûd, IV, 294

<sup>27</sup> 'AYNÎ, 'Umdetü'l-kârî, III, 413

<sup>28</sup> SEHÂRENFÛRÎ, Bezlu'l-mechûd, VII, 225–226; MÜBÂREKFÛRÎ, Tuhfetü'l-ahvezî, II, 462;

'ALÎ el-KÂRÎ, Mirkâtu'l-mefâtîh, II, 153–157

<sup>29</sup> İBNU'L-ARÂBÎ, Arızatü'l-ahvezî, I, 449

verilen bir isimdir. Dolayısıyla bu ifade avâmı kapsamaz.<sup>30</sup> Bu hadîste üzerinde durulması gereken diğer bir kavramda, “mutlaka yapılması gereken, vacib” manasına gelen “بحتم”, kelimesidir. Kütüb’ü Sitte Muhtasarı ve Tercümesi müellifi İbrâhîm Canan, bu ifadenin “farz ve vacib” anlamına geldiğini; ama Hanefî mezhebînin fikhî görüşüne uygun düşmediği için tercümede “kesin” tabirini kullandığını ifade etmiştir.<sup>31</sup>

Vitir namazı, sünnetle vacib olan bir namazdır ve yerine getirilmesi bakımından farz mesabesinde, fikhî ıstılahta ise vacibtir. Kevserî ise vitir namazının vacipliğinin farz namazlar gibi olmadığını, vitir namazının katî bir delil olan Kitapla değil de zanni bir delil olan sünnetle sabit olmasından dolayı Ebû Hanîfe’ye atfedilen bu şekilde bir çözümlemenin daha uygun olduğundan bahsetmektedir.<sup>32</sup> Bazılarına göre vitir namazının vacib olduğunu söyleyen sadece Ebû Hanîfe’dir. Buna karşılık, Aynî (855/1451), Ebû Hanîfe’nin bu konuda yalnız olmadığını bazı âlimlerin onunla aynı görüşte olduğunu söylemiştir. Bunlar arasında İbn Mes’ûd (31/651), İbrâhîm en-Nehaî (96/680) ve İmam Şâfiî’nin (204/819) hocası Yûsuf b. Hâlid’in bulunduğunu zikretmektedir.<sup>33</sup>

Vitir namazının sünnet olduğuna dair, Cumhur’un delillerinden biri olan Ubâde b. Sâmit hadîsi sahîhtir.<sup>34</sup> Hadîste geçen “Ebû Muhammed yalan söyledi” ifadesindeki mana, “Ebû Muhammed hata etti veya doğru karar vermedi.” anlamındadır. Burada, “Ebû Muhammed’in vitir namazının vacib olduğu hususunda ictihadı söz konusudur ve ictihat da yalana dâhil edilmez, ancak hataya dâhil edilebilir.” şeklinde açıklamalar mevcuttur.<sup>35</sup>

<sup>30</sup> HATTÂBÎ, Me’âlimu’s-sünen, II, 247–249; SUYÛTÎ, Zehrû’r-rûbâ, III, 229–252

<sup>31</sup> CANAN, İbrâhîm, Kütüb’ü Sitte Muhtasarı ve Tercümesi, IX, 290

<sup>32</sup> KEVSERÎ, Muhammed Zahîd el-Kevserî, en-Nukedü’t-tariyfe, s. 171-175

<sup>33</sup> ‘AYNÎ, ‘Umdetü’l-kârî, III, 413

<sup>34</sup> MAKRİZÎ, Kitabu’l-vitir, s. 30

<sup>35</sup> AZİMÂBÂDÎ, ‘Avnu’l-ma’bûd, IV, 294–295; SEHÂRENFÛRÎ, Bezlu’l-mechûd, VII, 226–235

Cumhurun, vitir namazının sünnet olmasıyla ilgili diğer delillerine gelince<sup>36</sup>, şayet vitir namazı vacib olursa, o zaman orta namazdan<sup>37</sup> bahsetmenin mümkün olmayacağı konusudur. Çünkü âyette orta namazın korunmasından bahsedilmektedir. Ayrıca Hz. Peygamber (s.a.v), Mu'az b. Cebel'i (17/638) Yemen'e vali olarak gönderirken, "gece ve gündüz kılınması gereken beş vakit namazdan"<sup>38</sup> bahsetmiştir.<sup>39</sup> Bu hadîste "beş vakit" kavramının zikredilmesi, onun dışında vacib olması muhtemel olan namazları nefyetmiştir.<sup>40</sup> Hanefîler bu görüşe cevap olarak demişlerdirki, "Vitir namazını vacib olarak kabul ettiğimiz zaman farzların sayısının altıya çıkması söz konusu değildir. Sadece beş vakit üzerine ziyade yapılmış olur."<sup>41</sup> Vitir namazının vacib olmamasıyla ilgili diğer bir delilleri de bedevi hadîsidir.<sup>42</sup> Onlara göre diğer bir delil olan, "Gece namazı ikişer ikişerdir." hadîsi, vitir namazının vacib olmadığını göstermektedir. Çünkü vacib olan bir ifadede tercihin olması söz konusu değildir.<sup>43</sup> İbn Kudâme (620/1223), vitir namazının vacib olduğunu söyleyenlerin delillerindeki murâdın, "te'kid, vitrin faziletine işaret ve müekked sünnet" olduğunu söylemiştir.<sup>44</sup> İbnu'l-Arâbî (543/1148) de vitir namazının vacib olmasıyla ilgili sahîh bir hadîsin olmadığını ifade etmektedir.<sup>45</sup> Diğer bir eserinde ise, vitir namazının vacib olmasıyla ilgili hadîslerin batıl olduğundan bahsetmektedir.<sup>46</sup>

Vitir namazının belli bir vakti, onun için ayrı bir ezan ve kamet yoktur. Cumhura göre vitir namazının sünnet olmasının delillerinden biri de budur. Çünkü farz veya vacib namazlar için bunların olması gerekmektedir.

<sup>36</sup> Bu deliller doğrudan vitir namazıyla ilgili olmadığı için tez kapsamında zikretmedik.

<sup>37</sup> Bakara (2), 238

<sup>38</sup> BUHÂRÎ, Meğâzî, 60; MÜSLİM, Cihâd, 7; İBN MÂCE, Menâsik, 38; EBÛ DAVÛD, Akdiye, 11; TİRMİZÎ, Ahkâm, 3

<sup>39</sup> KASTALLÂNÎ, İrşâdu's-sârî, II, 218; Bu konu Mervezi de buna benzer ifade kullanarak Allah (cc), Cebrail vasıtasıyla Hz. Peygamber'e ve onun ümmetine beş vakit namazı farz kıldığını, dolayısıyla da vitir namazının ancak sünnet olabileceğinin söylemiştir. (Ta'zim, II, 970)

<sup>40</sup> el-BÂCÎ, el-Müntekâ, I, 214

<sup>41</sup> SEHÂRENFÛRÎ, Bezlu'l-mechûd, VII, 222-227

<sup>42</sup> HATTÂBÎ, Me'âlimu's-sünen, II, 247-249;

<sup>43</sup> 'ALÎ NÂSIF, el-Camiu'l-Usûl, I, 261-262

<sup>44</sup> MÜBÂREKFÛRÎ, Tuhfetü'l-ahvezî, II, 464

<sup>45</sup> İBNU'L-ARÂBÎ, Arizatü'l-ahvezî, I, 447; MÜBÂREKFÛRÎ, Tuhfetü'l-ahvezî, II, 459-460

<sup>46</sup> İBNU'L-ARÂBÎ, Kitabu'l-kâbes, I, 295,

Hanefîler buna cevap olarak demişlerdir ki, vitir namazının belli bir vakti vardır. Çünkü vitir, ancak yatsı namazının edasından sonra kılınabilir ve gecenin sonunda kılmak müstehapken, yatsı namazını gecenin sonuna tehir etmek mekruhtur. Şayet yatsı namazına tabii olsa idi, bu durumda vitir namazının da tehir edilmesinin mekruh olması veya her iki namazın da geciktirilmesinin müstehap olması gerekirdi. Cemaat, ezan ve kamet ise İslam'ın şîârındandır ve mutlak olan farz namazlar için tahsis edilmiştir.<sup>47</sup>

### 1. 1. 2. Vitir Namazının Kılınışı İle İlgili Hadîslerin Tahlili

Rey ehline göre vitir namazı vacib olduğundan dolayı binit üzerinde kılınmamaktadır. Cumhur ise vitir namazının binit üzerinde kılınabileceği görüşündedir. Bu konuda sahâbeden rivâyetler mevcuttur.<sup>48</sup> İbn Ömer'in binit üzerinde vitir namazını kılması ile ilgili rivâyet vitir namazının vacib olmadığını gösterir.<sup>49</sup> Hadîsin râvîlerinden Ebû Bekir b. Ömer sika değildir ve sahîhaynde bu rivâyetten başka bir rivâyeti mevcut değildir. Tahâvî (321/896), Kûfeliler'in binit üzerinde vitir kılmadıklarını; ama bunun sabit olan sünnete muhalif olduğunu söylemiştir.<sup>50</sup> Binit üzerinde vitir namazı kılınmasıyla ilgili hadîslerin senedlerindeki râvîler sikadır. Tirmizî (279/892) bu konudaki hadîslerin, hasen ve sahîh olduğunu söylemiştir. İbn Ömer'e atfedilen vitir namazını bazen binit üzerinde kılması, bazen de yerde kılmasıyla ilgili haberler arasında bir tearuz söz konusu değildir. İbn Ömer her iki fiilide yerine getirmiştir ve her iki şekilde de vitir namazı kılmak caizdir.<sup>51</sup>

Ebû Hanîfe, İmam Ebû Yûsuf, İmam Muhammed ve İbrâhîm en-Nehaî'ye göre vitir namazı, diğer farz namazlar gibi yolculuk esnasında yerde kılınması gerekmektedir. İmam Şâfiî (204/819) ise yolculuk esnasında binit üzerinde vitir namazının kılınabileceğini söylemiştir. İbn Ömer yolculuk

<sup>47</sup> SEHÂRENFÛRÎ, Bezlu'l-mechûd, VII, 224

<sup>48</sup> bk. HATTÂBÎ, Me'âlimu's-sünen, II, 230–231

<sup>49</sup> SUYÛTÎ, Zehrû'r-rûbâ, III, 229–252; MÛBÂREKFÛRÎ, Tuhfetü'l-ahvezî, II, 462; KANÛCÎ, 'Avnu'l-bârî, II, 99–100

<sup>50</sup> İBN HACER, Fethu'l-bârî, II, 483

<sup>51</sup> MÛBÂREKFÛRÎ, Tuhfetü'l-ahvezî, II, 492

esnasında vitir namazını yerde kılmış ve Hz. Peygamber’inde bu şekilde yaptığını söylemiştir. Bu ifade de sahîh bir şekilde bizlere ulaşmıştır. Vitir namazının binit üzerinde kılınması, vitir namazının keyfiyetiyle ilgilidir. Tahâvî’ye göre binit üzerinde vitir kılmak nesh edilmiştir. Aynî (855/1451), buradaki neshin tarihî delaletle olduğunu söylemiştir. O, “Tarihi delalet bize göstermektedir ki, vitrin vacib olmasıyla ilgili delil sonra gelerek, vitrin vacib olmadığını gösteren delili ortadan kaldırmıştır.” demektedir. O zaman da karşımıza şu şekilde bir soru çıkmaktadır. Hz. Peygamber’den sonra, İbn Ömer böyle bir fiili nasıl yapar? Buna cevap olarak da, İbn Ömer bu hareketi vitrin binit üzerinde kılınmasının nesh edildiğini bilmeden önce yapmıştır. Sonra nesh edildiğini öğrenince<sup>52</sup> binit üzerinde vitir kılmayı terk etmiştir denilebilir.<sup>53</sup> Hz. Peygamber’den sabit olan bazı hadîslere göre, Hz. Peygamber nafile namazları ve vitir namazını binit üzerinde kılmıştır. Bu da göstermektedir ki vitir namazı sünnettir. Ebû Hanîfe özürsüz olarak binit üzerinde vitir kılmanın mekruh olduğu görüşündedir.<sup>54</sup>

Vitir namazı, vakti içerisinde eda edilemediği zaman kaza edilmesiyle ilgili Ebû Sa’îd el-Hudrî (74/693–94) rivâyetinde, râvîlerden ‘Abdurrahman b. Zeyd b. Eslem (182/798) zayıftır (değerlendirme için bk. s. 84–85). eş-Şevkânî’ye (1250/1834) göre adı geçen hadîs, vitir namazının kaza edilmesinin meşruiyetine bir delildir. Sahâbeden Mu’az b. Cebel (17/638), İbn Mes’ud (31/651), Ebû’d-Derda (32/652), ‘Ubâde b. Sâmî (34/654), Hz. ‘Ali (40/660), Sa’d b. Ebû Vakkas (54/674), İbn ‘Abbâs (68/687), İbn Ömer (74/693) ve Fudâle b. Ubeyd bu görüştedirler. Vitir namazının kaza edilmesiyle ilgili;

- 1) Sabah namazını kılmadan kaza edilebilir. Mesrûk (63/646), İbn ‘Abbâs (68/687), İbrâhîm en-Nehaî (96/ 714), Hasan el-Basrî

<sup>52</sup> Buradaki nesh olayının, Hârîce b. Huzâfe hadîsi ile gerçekleştiği söylenmiş; ama bu konuda icma’ ile neshi gerektiren bir hadîsin vârid olmadığı ifade edilmiştir. (bk. MÜBÂREKFÛRÎ, Tuhfetü’l-ahvezî, II, 492)

<sup>53</sup> ‘AYNÎ, ‘Umdetü’l-kârî, III, 415–416

<sup>54</sup> İBN ABDİLBER, el-İstizkâr, V, 272–274

(110/694), 'Atâ' b. Ebû Rabâh (114/744) ve Katâde bu görüştedirler.

2) Güneş doğmadan önce, sabah namazı eda edildikten sonra kılınabilir.

3) Güneş doğduktan sonra, zeval vakti oluncaya kadar kaza edilebileceğini söyleyenler. Bunlar Tâvûs, Mücahîd ve Hammâd b. Süleymân'dır.<sup>55</sup>

Hanefîler'e göre, vitir namazı vakti çıktığı zaman kaza edilmesi, söz konusu namazın vacib olduğunu gösterir.<sup>56</sup> İmam-ı Âzâm Ebû Hanîfe'nin (150/767), vitir namazının her durumda kaza edilmesi gerektiği ile ilgili fetvasının ise şazz olduğu söylenmiştir.<sup>57</sup> Rey ehli, vitrin sabah namazından sonra kaza edilebileceği görüşündedirler. Bu konuyla ilgili hadîs hasendir; ama âlimler bu konudaki hadîslerin senedinin durumu ve râvîler hakkında ihtilafa düşmüşlerdir. Fukaha'ya göre bu hadîsle amel etmekte bir sakınca yoktur ve bu hadîsi delil olarak kullanmışlardır. Ehli Hadîs âlimleri bu rivâyeti, faziletini ve âdet haline geldiğini göstermek için terğib hadîsleri içerisinde, isnadındaki problemi belirtmek suretiyle tahric etmişlerdir.<sup>58</sup> Şârihler bu konudan bahsederken, "Ehli Hadîs ve Ehli Rey" kavramları üzerinden ikili bir ayrıma gitmişlerdir. Onlar, "Ehli Rey'e" göre vitir kaza edilirken, "Ehli Hadîs'e" göre vitir namazının kaza edilmeyeceği görüşünü belirtmişlerdir.<sup>59</sup> Vitir namazının kaza edilmesi konusunda, el-Bâci (494/1101) ise uyuyan kişi için bunun bir ruhsat olduğunu belirtmiştir.<sup>60</sup>

Muhammed b. Nasr (550/1155), Hz. Peygamber'den vitrin kazasıyla ilgili veya onun kaza edilmesinin emredilmesiyle ilgili herhangi bir rivâyetin

<sup>55</sup> MÜBÂREKFÛRÎ, Tuhfetü'l-ahvezî, II, 489–490

<sup>56</sup> SEHÂRENFÛRÎ, Bezlu'l-mechûd, VII, 222–227

<sup>57</sup> KADÎ İYAZ, İkmâlu'l-mu'îm, III, 100–105

<sup>58</sup> GÛMRÎ, Fethu'l-mennân, VII, 60–67

<sup>59</sup> HATTÂBÎ, Me'âlimu's-sünen, II, 247–249; AZÎMÂBÂDÎ, 'Avnu'l-ma'bûd, IV, 291

<sup>60</sup> el-BÂCÎ, el-Müntekâ, I, 220

bulunmadığını ifade etmiştir. Ancak bazı âlimler, Hz. Peygamber'in bir gece uyanamadığını ve vitri kaza ettiğini söylemişlerdir. 'Atâ'(114/744) ve Evzâ'î (159/775) vitir namazının güneş doğsa bile kaza edilebileceğini söylemişlerdir. Aslında burada fecrin doğuşuyla, güneşin doğuşu arasındaki sürenin niteliği önemlidir. Bazılarına göre bu süre gündüzden sayılırken, bazılarına göre bu süre gecedir. Şa'bi ise o vaktin ne gece, ne de gündüzden sayılacağını, o vaktin münferit bir vakit olduğunu savunmuştur. Ancak şer'i olarak o vakit gündüz sayılır. Çünkü şer'i hükümlerde gün, fecri sadığın doğuşuyla başlamaktadır.<sup>61</sup>

Vitir namazının fıkhi hükmü tartışılırken yukarıda zikretmiş olduğumuz hadîsler delil olarak kullanılmıştır. Bu hadîslere dikkat ettiğimizde vacib olmasıyla ilgili hadîslerin sened bakımından bazı kusurlar içerdiği görülmektedir. Özellikle ilk iki hadîs, "cerh ve ta'dil" âlimleri tarafından değerlendirilmeye tabî tutulmuş ve bu hadîslerin fıkhi hükümlerin istinbatında kullanılmamasının gerektiği ifade edilmiştir. Şerhlere bakıldığında ise karşımıza bazı problemler çıkmaktadır.

- 1) Şârihler bu konuyu tartışırken öncelikli olarak, konunun ihtilaf kaynağı olan hadîsleri değerlendirmeye tabî tutmak yerine, kendi mezhebî görüşleri doğrultusunda hadîsleri te'vile çalışmışlar ve hadîsler bir tartışma üslubu içerisinde değerlendirilmiştir. Bu da bizim, konuyu sistematik bir şekilde ifade etmemizi güçleştirmiştir.
- 2) Genelde tartışmalar Hanefîler ve Cumhur şeklinde ortaya çıkmış ve tartışmalarda Hanefîler "Ehli Rey", Cumhur ise "Ehli Hadîs" olarak zikredilmiştir. Bu da nasslardan hüküm çıkarılmasını ve ortaya çıkan hükmü etkilemiştir.

Âlimlerin ifade ettikleri gibi vitir namazı sünnet/hadîslerle sabit olan bir namazdır. Burada karşımıza iki durum çıkmaktadır.

<sup>61</sup> İBN HACER, Fethu'l-bârî, II, 480

- 1) Hadîslerin sened bakımından tetkiki. Bu konuda, Hanefîler'in delil olarak kullandıkları hadîslerle, Cumhur'un delillerini karşılaştırdığımız zaman, sened bakımından Cumhur'un delillerinin daha sahîh olduğu söylenebilir.
- 2) Metin açısından karşılaştırdığımızda ise, ilk dönemden itibaren vitir namazının fıkhi hükmünün tam olarak açıklığa kavuşmadığını görmekteyiz. Çünkü sahâbeden bazıları vitir namazının vacib olduğunu söylerken, bazıları da onun sünnet olduğunu söylemişlerdir. Burada şunu söyleyebiliriz, vitir namazı Hz. Peygamber'in şahsına vacib olan fiillerdendir.<sup>62</sup> Hz. Peygamber'in bu namazı devamlı olarak kılması ve onu kaza etmesi sahâbe tarafından vacib olarak algılanarak, bu düşünceyle eda edilmiş bir namaz olabilir. Vitir namazı sünnet dahi olsa, sünnetlerin derece bakımından en kuvvetlisidir. Çünkü Hz. Peygamber, vitir namazının vaktinde eda edilemediği zaman dahi onun kılınmasını emretmiştir. Dolayısıyla cumhurun vitir namazının fıkhi hükmü hakkındaki delilleri daha tercihe şâyândır.

## 2. Vitir Namazının Rekât Sayısıyla İlgili Hadîslerin Tahlili

Hz. Peygamber'in vitir namazını kaç rekâtla, ne şekilde kıldığı ve vitir namazında hangi sûreleri okuduğu mezhepler tarafından hadîsler delil getirilerek ispatlanmaya çalışılmıştır. Hadîslere baktığımız zaman, Hz. Peygamber'in vitir namazını değişik şekillerde kıldığını görmekteyiz. Bu, hadîslerin birbirleriyle tearuz şeklinde olduğunu göstermez. Bu konudaki hadîslerden sadece Hz. Peygamber'in üç rekât vitir namazı kılınmasını yasaklamasıyla ilgili hadîsinin senedi bazı âlimlerce eleştirilmiştir. Biz, bu

<sup>62</sup> Vitir namazının Hz. Peygamber'in Şahsına münhasır kılındığıyla ilgili, Doç. Dr. Bünyamin ERUL tarafından hazırlanan 'Sahâbenin Sünnet Anlayışı' adlı kitapta da Vitir namazı, "Hz. Peygambere Has Vacibler" arasında gösterilmiştir. Sahâbenin Sünnet Anlayışı, T.D.V.Y, (3. Baskı), Ankara 2005, s. 335)

rivâyeti iki yerde tespit edebildik. el-Hâkim (405/1014) bu hadîsin sahîh olduğunu, senedinin şeyhayn<sup>63</sup> şartlarına uygun olmasına rağmen, tahrir etmediklerini söylemiştir.<sup>64</sup> Diğer hadîsler ise sened bakımından sahîh olarak nitelenmiştir.

## 2. 1. Tek Rekât Kılınması İle İlgili Hadîslerin Tahlili

İbn Ömer'den rivâyet edilen ve Hz. Peygamber'in geceleri, ikişer ikişer namaz kıldığını belirten hadîste, soru sorma işleminin birkaç kez meydana gelmesi mümkündür. Kaynaklardaki rivâyetin birinde soru soran kişinin bir bedevi olduğu ifade edilirken, başka bir rivâyetle ise İbn Ömer olduğu söylenmiştir. Hz. Peygamber'in, ikişer ikişer ifadesini kullanmasının sebebi, soru soran kişinin vitir namazının rekâtlarının sayısını öğrenmek istemesindendir. Bu ifade gayrı munsarıftır ve namazın nasıl kılınması gerektiğini, onun sayısını belirtir. İbn Ömer, başka bir hadîsinde ise bu ifadenin her iki rekâta bir selam vermek süretiyle kılmak olduğunu belirtmiştir. Zemahşeri (538/1143), bu ifadenin tekrar edilmesinin sebebinin, o ifadenin denkliliğini ve vafını te'kid için olduğunu söylemiştir. Çünkü o ifade, ona göre dört defa ikişer ikişer manasındadır. Aynî (855/1451) ise buradaki ifadenin her iki rekâta bir teşehhütte bulunmak anlamına geleceğini söylemiştir.<sup>65</sup> Hanefîlerin görüşleri de bu doğrultudadır.

Cumhur uleması ve Hanefî imamlardan İmam Muhammed ve Ebu Yûsuf, Hanefîler'de fetvaya esas olan yukarıdaki görüşü kabul etmemişler ve gece namazlarının ikişer ikişer kılınacağını söylemişlerdir. Hanefîlerin ikişer ikişer ifadesinde, her iki rekâta bir teşehhütte bulunmak hükmünün ise bir te'vil olduğu söylenmiştir. Çünkü hadîste her iki rekâta bir teşehhüt etmekten değil, farz namazların dışında kalan diğer namazların iki rekâta bir selam

<sup>63</sup> Şeyhayn: Buhârî ve Müslim

<sup>64</sup> el-HÂKİM, el-Müstedrek, I, 304

<sup>65</sup> Ebû Hanîfe'nin ve Hanefî âlimlerin bu konudaki delilleri için bk. 'AYNÎ, 'Umdetü'l-kârî, III, 403; AZİMÂBÂDÎ, 'Avnu'l-ma'bûd, IV, 295–297

verilerek kılınmasından bahsedilir.<sup>66</sup> Bu rivâyetin bazı farklı versiyonlarında “gündüz” ifadesinin ziyade edildiğini görmekteyiz. Bu ifade mevkuf bir ifadedir ve sadece gece kavramının zikredildiği rivâyetler, her iki kavramında zikredildiği rivâyetlerden sened bakımından daha sahîhtir. Gündüz kavramının da ziyade edildiği bu rivâyetlerde râvîlerden birinin merfu ile mevkûfu karıştırmış olması muhtemeldir. Bu ziyade sahîh değildir ve şazz bir ifadedir.<sup>67</sup>

İbn Ömer tarafından rivâyet edilen bu hadîs mezhepler tarafından nafîle namazların nasıl kılınacağıyla ilgili fıkıhî hükümlerin de temelini oluşturmaktadır. Hanefîler’e göre nafîle namazlar her iki rekâtta bir teşehhüt yapılarak, dört rekât şeklinde kılınır. Diğer mezhepler ise bu ifadenin lâfzî hükmüyle amel etmişler ve her iki rekâtta bir selam vererek nafîle namazların kılınacağına hükmetmişlerdir. Cumhur ulemasının vitir namazını kılarken çift rekâtların sonunda selam verip, kalan tek rekâtı da ayrı kılmalarının temelinde bu hadîs yer almaktadır. Hadîsin senedi her iki tarafça da sahîh olarak nitelenmiştir. Buradaki ihtilafın sebebi hadîste geçen “مثنى مثنى” ifadesinin farklı yorumlanmasındandır.

Cumhura göre, vitir namazını selam vererek kılmak faziletlidir. Kaç rekât kılınırsa kılınsın vitir namazında en son kılınan tek rekâtla daha öncesinde kılınan çift rekâtlar arasında selam vererek kılmak daha faziletlidir. Çünkü Hz. Peygamber’den rivâyet edilen ve onun selam vermeksizin vitir namazı kılmasıyla ilgili açık bir rivâyet mevcut değildir. Muhammed b. Nasr, Hz. Peygamber’den selam vermeden üç rekât vitir kılmasıyla ilgili açık bir delilin olmadığını ve bu konudaki hadîslerin, Hz. Peygamber’in üç rekât vitir kılmasıyla ilgili olduğunu söylemiştir. Hz. Peygamber’in tek rekâtla vitir

<sup>66</sup> İBN HACER, Fethu’l-bârî, II, 479–480; SUYÛTÎ, et-Tevşîh, III, 903; KANÛCÎ, Ebu’t-Tayyib Sıddık b. Hasan b. ‘Ali, ‘Avnu’l-bârî, II, 90–91; İBN ABDİLBER, el-İstizkâr, V, 222–255; KADÎ İYAZ, İkmalu’l-mü’lim, III, 80–100; el-BÂCÎ, el-Müntekâ, I, 214–220; ZÛRKÂNÎ, Şerhu’z-Zürkânî, I, 228; ‘ALÎ el-KÂRÎ, Mirkatü’l-mefâtîh, II, 149; İBN ABDİLBER bu konuda ek bilgi olarak Evzâ’î’nin ‘gece namazı ikişer ikişer kılınır; ama gündüz kılınan farz namazların dışındaki namazlar ise dörder rekâtla kılınacağını’ konusundaki görüşünü zikretmiştir.

<sup>67</sup> KANÛCÎ, ‘Avnu’l-bârî, II, 91

kılmasından maksat, onun, daha önce kılmış olduğu çift rekâta muzâf olmasıdır. Hanefîlerin selam vermeksizin üç rekât vitir kılınmasıyla ilgili delilleri sahâbenin bu konudaki icmâna dayanmaktadır.<sup>68</sup> Tahâvî, vitir namazının üç rekât kılınmasıyla alakalı âlimlerin ittifak ettiğini, lakin bu konudaki ihtilafların selam vererek mi yoksa selam vermeden mi kılınacağı hususunda olduğunu belirtmiştir.<sup>69</sup>

İmam Şâfiî'ye göre mekruh olmakla birlikte bir rekâtla vitir namazı kılmak caizdir. Vitir namazının bir rekât kılınmasıyla ilgili hadîslerin senedleri sahîhtir.<sup>70</sup> Bu rivâyetlerden bazıları mürsel rivâyetlerdir; ama cumhur mürsel rivâyetleri hüccet olarak kabul etmiştir. İbnu's-Salah (643/1245), Hz. Peygamber'in tek rekâtla vitir kılmasının, devamlı olan bir uygulaması olmadığını söylerken, İbn Hacer (748/1448) tek rekâtla vitir namazı olmayacağını savunmuştur.<sup>71</sup> İmam Şâfiî'nin tek rekâtla vitir namazı kılınması konusundaki delili; Hz. 'Âişe'den (58/677) rivâyet edilen, "Hz. Peygamber'in geceleyin on rekât namaz kılması ve bir rekâtla da vitir kılmasıyla" ilgili hadîstir. Ebû Hanîfe (150/767) ise bu konuya daha bütüncül yaklaşarak tek rekâtla kılınan namazın sahih olmadığını dolayısıyla da sadece bir rekâtla kılınan vitir namazının da caiz olmayacağını söylemiştir.<sup>72</sup>

Bir rekâtla vitir namazı kılmak, fecrin doğuşundan yani vitir kılmak için zaruri vaktin çıkmasından korkan için bir ruhsattır.<sup>73</sup> Bu konuda İbn Ömer'den rivâyet edilen hadîs ise tek rekâtla da vitir kılınabileceğini göstermek içindir.<sup>74</sup> Ayrıca sahâbeden Osman b. Afvân, Sa'd b. Ebû Vakkâs, Zeyd b. Sabit, Ebû

<sup>68</sup> İBN HACER, vitir namazının, selam vererek üç rekât kılınmasıyla ilgili rivâyetler Sahîh bir senedle bizlere ulaşmıştır demiştir. Fethu'l-bârî, II, 481–482; ZÜRKÂNÎ, Şerhu'z-Zürkânî, I, 229

<sup>69</sup> TAHÂVÎ, Ebu Ca'fer Ahmed b. Muhammed, Şerhu'l-meânî'l-asâr, I, 164

<sup>70</sup> İBN ABDİLBER, el-İstizkâr, V, 228–229

<sup>71</sup> 'ALİ el-KÂRÎ, Mirkatu'l-mefâtîh, II, 149

<sup>72</sup> NEVEVÎ, Ebû Zekeriyya Yahya b. Şerefiddîn eş-Şâfiî, el-Minhâc, II, 213; 'AYNÎ, 'Umdetü'l-kârî, III, 403; SEHÂRENFÜRÎ, Bezlu'l-mechûd, VII, 236–237; SUYÛTÎ ve DIHLEVÎ, Şerh'ü Sünen'i İbn Mâce, I, 82

<sup>73</sup> el-BÂCÎ, el-Müntekâ, I, 214–220. el-BÂCÎ, Sabah olduktan sonra vitir namazı kılmanın mekruh olduğunu belirtmiştir.

<sup>74</sup> SUYÛTÎ, Zehrû'r-rûbâ, III, 227

Mûsâ el-Eş'ârî, Hz. 'Âişe (58/677), İbn 'Abbâs (68/687), ve İbn Zübeyr (73/692) de vitir namazının tek rekât kılınacağını zikretmişlerdir.<sup>75</sup>

Bu konuda yapılan tartışmalara baktığımızda şârihlerin mezhebî kaygılarını daha açık bir şekilde gözlemleyebiliriz. Nevevî (676/1277), “Bizim arkadaşlarımızdan hiç kimse tek rekâtla vitrin sahîh olduğunu söylemediğini, ancak bunu Ebû Hanîfe, Sevrî ve arkadaşlarının söylediğini.” nakletmiştir. Aynî ise Nevevî'nin bu sözlerini hayretle karşıladığını ve Medine Fukahası'nın, vitir namazının tek selamla üç rekât kılınabileceği konusundaki fetvasını zikrederek, Ebû Hanîfe, Sevrî ve arkadaşlarına yapılan bu atfın hata olduğunu belirtmiştir.<sup>76</sup>

## 2. 2. Üç Rekât Kılınması İle İlgili Hadîslerin Tahlili

Vitir namazının üç rekât kılınmasıyla ilgili olarak Şâfiîler, Hanefîler gibi sahâbenin üç rekât vitir kılınacağı hususundaki icma'ına katılmışlar; ama çift rekâtla tek rekât arasında selam vermeyi benimsemişlerdir. Mâlikîler ise daha öncesinde çift rekât kılmak şartı ile bir rekâtla vitir namazı kılınabileceğini söylemişlerdir.<sup>77</sup> Bu şekildeki bir şart vitir namazının sıhhat şartı değil, onun kemâl şartıdır. Bu konudaki delilleri, “isteyen bir rekât, isteyen üç, beş, yedi, rekâtla vitir kılsın.” hadîsi ile sahâbeden bazılarının bir rekâtla vitir kılması ile ilgili rivâyetlerdir. Aslında üç rekâtla vitir kılınmasını yasaklayan ve bazen merfu, bazen de mevkûf olarak rivâyet edilen bu konudaki hadîs sahîh olmakla birlikte, sahâbenin icmasıyla terk edilmiştir.<sup>78</sup> Bu konuda Hz. Peygamber'e isnad edilen, “Gecenin vitri, gündüzün vitri gibidir.” rivâyeti merfu bir rivâyet değildir. Bu söz İbn Mes'ûd'a aittir.<sup>79</sup>

<sup>75</sup> KİRMÂNÎ, Şerhu'l-Kirmânî, VI, 90–97

<sup>76</sup> 'AYNÎ, 'Umdetü'l-kârî, III, 404

<sup>77</sup> İBN HACER, Fethu'l-bârî, II, 481–482; KADI İYAZ, İkmalu'l-mü'lim, III, 92–100; ZÜRKÂNÎ, Şerhu'z-Zürkânî, I, 227–228

<sup>78</sup> İBN HACER, Fethu'l-bârî, II, 481–482; KASTALLÂNÎ, İrşâdu's-sârî, II, 218–220. İBN HACER, vitir namazının üç rekât kılınmasından bahsederken Şâfiîlerin görüşünü vermiştir ve bu görüşleri verirken genelde “Biz” tabirini kullanmıştır. Bu da bize Şârihlerin hadîsleri açıklama noktasındaki tutumları (ön yargıları) hususunda bilgi vermektedir.

<sup>79</sup> KANÛCÎ, 'Avnul bârî, II, 93; 'ALÎ el-KÂRÎ, Mirkatü'l-mefâtîh, II, 149–152

Hız. Peygamber'in vitir namazının birinci rekâtında "Â'la sûresini", ikinci rekâtında "Kâfirûn sûresini", üçüncü rekâtında ise "İhlâs sûresini" okuması, genel olarak üç rekâtla vitir namazı kıldığını göstermektedir. Bu hadîs sened bakımından sahîhtir; ama bu hadîsin bazı versiyonlarında zikredilen "İhlâs sûresiyle" beraber "Muavvizeteyn sûresini de okurdu" ifadesinin daha sonraki dönemlerde hadîsin metnine yapılan bir idrac olması muhtemeldir. Çünkü hadîsi diğer varyantlarıyla birlikte incelediğimizde, bunu görmemiz mümkündür.

Üç rekât vitir namazının kılınmasının yasaklanmasının sebebi, tâtâvvu namazlarla, farz namazların birbirlerine benzetilmemesidir. Yani vitir namazının akşam namazı gibi tek teşehhülle üç rekât kılınmasının yasaklanmasından bahsedilmiş olması muhtemeldir. Buradaki yasak, rekât sayısı bakımından değil, kılınış şekli itibariyledir.<sup>80</sup> Başka bir görüşe göre, üç rekât vitir kılınmasını yasaklayan hadîslerin<sup>81</sup> daha önceki bir uygulamayı göstermeleri de muhtemeldir. Çünkü daha sonra vitir namazının üç rekât kılınmasıyla ilgili bir icmadan bahsedilmiştir.<sup>82</sup> Ebû Hanîfe, bir kişi ister üç rekât, ister beş rekât, isterse yedi rekâtla vitir namazı kılsın, son rekât müstesna selam vermeden kılması gerektiğini söylemiştir.<sup>83</sup> Kanûcî ise Hız. Peygamber'in selam vermeksizin vitir namazı kılmasının sadece bu şekilde de vitrin kılınabileceğini göstermek için olduğunu ifade etmiştir.<sup>84</sup>

Hız. Peygamber (s.a.v), İbn 'Abbâs'tan rivâyet edilen hadîse göre, her iki rekâtta bir selam vermek sûretiyle on iki rekât namaz kılmış daha sonra da tek rekâtla vitir kılmıştır. Bu şekilde Hız. Peygamber (s.a.v) toplam 13 rekât namaz kılmıştır. Hız. Peygamber'in onüç rekât namaz kıldığında bunların hepsinin mi vitir namazı olarak isimlendirilmesi konusu ihtilaftır. Vitir

<sup>80</sup> AZİMÂBÂDÎ, 'Avnu'l-ma'bud, IV, 295–299; MÜBÂREKFÛRÎ, Tuhfetü'l-ahvezî, II, 470

<sup>81</sup> Dârekutnî'ye göre bu konudaki hadîslerin senedleri sahîhtir. ZEYLE'Î, Nasbu'r-râye, III, 113–117; ZÛRKÂNÎ, Şerhu'z-Zürkânî, I, 227–228

<sup>82</sup> SEHÂRENFÛRÎ, Bezlu'l-mechûd, VII, 238

<sup>83</sup> İBN ABDİLBER, el-İstizkâr, V, 237–252

<sup>84</sup> KANÛCÎ, 'Avnu'l-bârî, II, 91

konusunda, çoğunluğun kabul ettiği görüşe göre vitir namazının ekserisi (en çoğu) 11 rekâttır. Âlimler, 13 rekât kılınmasıyla ilgili hadîsin sahîh olduğunu<sup>85</sup>; ancak Hz. Peygamber'in bu onüç rekâtın, onbir rekâtıyla vitir kılmış olabileceğini, geri kalan iki rekâtın da yatsının son sünneti veya sabah namazının sünneti olduğunu söylemişlerdir. Bu konudaki muhtelif rivâyetler bir araya getirildiğinde, Hz. Peygamber'in onbir rekâtla vitir namazı kıldığı, onüç rekât olan ifadelerin ise iki rekâtının yatsının son sünneti olduğu ifade edilmiştir.<sup>86</sup> Ancak, Nevevî'ye göre bu zayıf bir te'vildir ve terk edilmiştir. Hz. Peygamber'in kılmış olduğu bu iki rekât sabahın sünnetidir.<sup>87</sup> İmam Şâfiî'ye göre vitir namazı en çok onbir rekâtla kılınabilir ve onbir rekât üzerine ziyade yapılamaz. Onbir rekât kılındığı zaman hepsini tek selamla kılmak da caiz değildir. En faziletlisi her iki rekâta bir selam vererek kılmaktır.<sup>88</sup>

Hz. Peygamber'in geceleri kaç rekât namaz kıldığıyla ilgili gerçek uygulaması, geceleyin her iki rekâta bir selam vererek, 11 rekât namaz kıldığı ve bunlardan bir rekâtla da vitir namazı kıldığıdır. İmamı Mâlik (179/795) ise Hz. Peygamber'in onüç rekât vitir namazı kılmasıyla alakalı rivâyeti senedinde bulunan Hişâm b. 'Urve'den dolayı kabul etmemiştir.<sup>89</sup> Cerh ve ta'dil âlimleri Hişâm b. 'Urve için cerh ifadeleri kullanmışlardır. Halbuki Aynî'ye göre Hz. Peygamber'in çeşitli rekâtlarla vitir kılması, râvîlerden kaynaklanan bir durum değil, bu konudaki farklılıklar, çoğunlukla Hz. Peygamber'in değişik uygulamalarından neşet etmiştir.<sup>90</sup>

Bazı âlimler, yukarıda zikredilen İbn 'Abbâs hadîsinin son kısmında yer alan ve Hz. Peygamber'in vitir namazını kıldıktan sonra sabah namazının sünnetini kılincaya kadar sağ yanı üzerine yatmasını bir sünnet olarak

<sup>85</sup> SUYÛTÎ, Hz. Peygamberin 13 rekât vitir namazı kılmasıyla ilgili rivâyetlerin Sahîh olduğunu ve 13 rekâtın hepsinin de vitir olarak isimlendirilebileceğini ifade etmiştir. Zehrû'r rûbâ, III, 227; MERVEZÎ, Muhammed b. Nasr b. Haccac el-Mervezi Ebu Abdullah, Ta'zim, I, 323 (O da vitir namazının ekserisinin 13 rekât olduğu görüşündedir.)

<sup>86</sup> İBN HACER, Fethu'l-bârî, II, 483; MÜBÂREKFÛRÎ, Tuhfetü'l-ahvezî, II, 465-470

<sup>87</sup> NEVEVÎ, el-Minhâc, II, 213; KASTALLÂNÎ, İrşâdu's-sârî, II, 218-220; GÛMRÎ, Fethu'l-mennân, VII, 76-77

<sup>88</sup> KANÛCÎ, 'Avnu'l-bârî, II, 94-97

<sup>89</sup> İBN ABDİLBER, el-İstizkar, V, 237-252; KADI İYAZ, İkmalu'l-mu'lim, III, 80-86

<sup>90</sup> 'AYNÎ, 'Umdetü'l-kârî, III, 409

algılayarak bu yönde görüş beyan etmişlerdir. Ancak, Hz. Peygamber'in bu hareketi, bir sünneti ortaya koymak kastı ile değil, yapmış olduğu uzunca kıyamdan sonra dinlenmek içindir. Hatta İbn Hazm (456/1064), bu fiilin vacib olduğunu ve sabah namazının sıhhat şartı olduğunu söylemiştir. İbn Teymiye'ye (728/1328) göre böyle bir hadîs sahîh değil, batıldır. İbn Hazm bu meselede aşırıya kaçmış ve tefrit noktasına ulaşmıştır. İbn Ömer'e göre ise böyle bir fiil bid'attir.<sup>91</sup>

Hz. Peygamber'in geceleri kaç rekât namaz kıldığı tartışmalıdır. Bu rivâyetlerde ortak özellik, üç rekât vitir namazı kılmasıdır. Bazı rivâyetlerde Hz. Peygamber'in, dört rekât, artı dört rekât, artı üç rekât şeklinde gece namazı kıldığı; bazılarında ise sekiz rekât, artı üç rekât, artı iki rekât, artı iki rekât (sabah namazının sünneti) şeklinde namaz kıldığı rivâyet edilmiştir. Bu yöndeki hadîsler içerisinde metin bakımından en güçlü olanı Hz. Peygamber'in onbir rekâtla gece namazı kılmasıdır. Hadîsler içerisinde Hz. Peygamber'in, en çok onbir rekât, en az ise yedi rekâtla gece namazı kıldığı rivâyet edilmiştir. Burada Hz. Peygamber'in farklı uygulamalarının sebebinin, ya uykusunun uzunluğundan ya da her hangi bir özrünün, hastalığının veya yaşlılığına bağlı olarak bir değişikliğin olmasından kaynaklanabilir.<sup>92</sup> Mesela, Hz. Peygamber uykusu geldiğinde veya gece namaz kılmaktan dolayı bedenî bir acı hissettiğinde namaz kılmaya devam etmemiştir.<sup>93</sup>

Hz. Peygamber'in muhtelif rekâtlarla gece namazı kıldığını gösteren hadîslerdeki ortak nokta üç rekâtı diğerlerinden ayrı bir şekilde kılmasıdır. Nevevî (676/1277), Hz. Peygamber'in geceleri genelde onbir rekât namaz kıldığını ve Hz. 'Âişe'den gelen rivâyetinde Hz. Peygamber'in namazının genel durumunu ifade ettiğini, bunun dışında kalan rivâyetlerin Hz. Peygamber'in farklı şekillerde ve değişik rekâtlarla da vitir namazını

<sup>91</sup> İBN ABDİLBER, el-İstizkar, V, 229–237

<sup>92</sup> KADİ İYAZ, İkmalu'l-mu'lim, III, 80–86

<sup>93</sup> BEĞAVÎ, Mesabîhu's-sünne, 85–86

kılınabileceğini göstermek için yaptığı fiillerden olduğunu söylemiştir.<sup>94</sup> Aslında gece namazının üst sınırı konusunda herhangi bir problem yoktur. Bu konudaki ihtilafın sebebi, Hz. Peygamber'in kaç rekâtla gece namazını kıldığı ve bunlardan kaç rekâtla da vitir namazını eda etmesi hususudur.

Buhârî'nin (256/870) vitrin kemiyeti hakkındaki hadîsleri verirken, Kâsım b. Muhammed'in (108/726)<sup>95</sup>, "Biz idrak etmeye başladığımızdan beri yani bûluğ çağına erdikten sonra üç rekâtla vitir namazı kılındığını gördüm, bu şekilde vitir kılınmasında bir beis olacağını düşünmüyorum."<sup>96</sup> ifadesini nakletmesi vitrin üç rekât kılınması hususunda ilk devirlerden itibaren bir uygulamanın olduğunu göstermektedir.<sup>97</sup>

### 2. 3. Farklı Rekâtlarla Kılınması İle İlgili Hadîslerin Tahlili

Diğer hadîslerin değerlendirilmesine gelince, Hz. Peygamber beş, yedi, dokuz rekâtla vitir namazı kıldığında, son rekât müstesna, oturmaz, ancak son rekâtta oturur ama selam vermeden kıyama kalkar ve bu şekilde de namazını tekletmiştir olurdu.<sup>98</sup> Dolayısıyla Hz. Peygamber'in bu şekilde kıldığı rekâtların hepsi vitir olarak isimlendirilebilir.<sup>99</sup>

Hz. Peygamber'in muhtelif rekâtlarla vitir kılmasıyla ilgili rivâyetler genel anlamda sahîh kabul edilmiştir. Bu da göstermektedir ki, Hz. Peygamber farklı uygulamalarla vitir namazını kılmıştır. Dolayısıyla vitir namazının kılınışında Hz. Peygamber'in tek bir uygulamasının değil, farklı

<sup>94</sup> NEVEVÎ, el-Minhâc, II, 213; MÜBÂREKFÛRÎ, Tuhfetü'l-ahvezî, II, 465–470. (Yani Hz. Peygamberin gece namazı; 4+4+3, 4+3,6+3, 8+3, 10+3 şeklinde olduğunu belirtmiştir.); GÛMRÎ, Fethu'l-mennân, VII, 76–77

<sup>95</sup> **Kâsım b. Muhammed b. Ebû Bekir es-Sıddık**, Ebû Muhammed, Tâbiî'nin büyüklerindendir. Yaşadığı devrin önde gelen âlimlerindendir. Hicri 108 senesinde ölmüştür. (İBN HİBBÂN, es-Sikât, V, 302);

<sup>96</sup> BUHÂRÎ, Vitir, 3 (Senedsiz bir şekilde verilmiştir.)

<sup>97</sup> Bk. 'AYNÎ, 'Umdetü'l-kârî, III, 407

<sup>98</sup> MÜBÂREKFÛRÎ, Tuhfetü'l-ahvezî, II, 465–470

<sup>99</sup> TAHÂVÎ, a.g.e, I, 165

uygulamalarının olması bize vitir namazının değişik şekillerde kılınabileceğini göstermektedir. Burada karşımıza iki konu çıkmaktadır.

**1)** Hz. Peygamber'in, vitir namazını eda ediş şekillerinden hangisini daha çok uygulayarak, o uygulamanın toplumsal bir uygulama (sünnet) haline geldiği konusudur. Buna cevap olarak denilebilir ki, Hz. Peygamber'in üç rekâtla vitir namazı kılması onun en çok yaptığı bir sünnetidir. Bunu sahâbe ve tâbiîn uygulamalarında da görebiliriz. Buhârî'nin senedsiz bir şekilde verdiği Kâsım b. Muhammed'in (108/726), "Biz aklımız ermeye başladığından beri vitir namazının üç rekât kılındığını gördük." ifadesinden hareketle şu neticeye varılabilir; Kâsım b. Muhammed, hicri 108 senesinde öldüğüne göre ilk dönemde toplumsal uygulamanın veya toplumda sünnet haline gelmiş olan görüşün vitir namazının üç rekât şeklinde kılındığıdır. Diğer uygulamaları ise Hz. Peygamber'in vitir namazını değişik şekillerde de kılınabileceğini göstermek için yapmış olduğu fiiller olarak da düşünebiliriz. Dolayısıyla vitir namazı değişik şekillerde kılınabilir; ama Hz. Peygamber'in âdet haline getirmiş olduğu sünneti/uygulaması vitir namazını üç rekât kılmasıdır.

**2)** Hz. Peygamber'in bu üç rekâtı, Hanefîler'in ifade ettiği gibi iki teşehhüt ve tek selamla mı, yoksa Cumhur'un dediği gibi iki teşehhüt ve iki selamla mı kılması hususudur. Yani Hz. Peygamber'in vitir namazını vaslederek mi kılmış olduğu, yoksa faslederek mi kılmış olduğu meselesidir. Hadîslerde bu konu tam olarak açıklanmamıştır. Rivayetlerde, Hz. Peygamber'in üç rekâtla vitir kılması mevcuttur; ama arada selam verip-vermemesi râvîler tarafından tam olarak zikredilmemiştir. Bu konuda sahâbenin ve tâbiîn'in de değişik uygulamalarının olması, vitir namazının ilk dönemlerden itibaren muhtelif rekâtlarla kılındığını göstermektedir.

### 3. Vitir Namazının Vakti İle İlgili Rivâyetlerin Tahlili

Vitir namazının hangi vakitte kılınabileceği ve hangi vakitte kılındığı zaman daha faziletli olacağıyla ilgili hadîsler sened bakımından sahîh kabul edilmiştir. Sadece buradaki hadîslerden birinde geçen Ebû Hüreyre'ye (58/677) ait “dostum” ifadesi, Hz. Ali (40/660) tarafından eleştirilmiştir.<sup>100</sup> Bu eleştiri de Ebû Hüreyre'nin şahsına ait olduğu için hadîsin daha sonraki gelişini etkilememiştir.

#### 3. 1. Gecenin Hangi Bölümünde Kılınacağı

Vitir namazının vaktiyle ilgili birinci bölümdeki rivâyetlerden Ebû Hüreyre (58/677) hadîsini delil alan bazı âlimler uyumadan önce vitir namazı kılmanın gerekli olduğunu ifade etmişlerdir. Bazı âlimler ise Hz. 'Âişe'nin rivâyet ettiği ve Hz. Peygamber'in vitrinin sahurda sona erdiğini gösteren rivâyetlere istinaden vitir namazının sahurda sona ereceğini söylemişlerdir. Bu konuyla ilintili verdiğimiz ve Ebû Katâde'den rivâyet edilen Hz. Ömer'in (23/644) vitir namazını gecenin sonunda kılmasıyla ilgili uygulamasına dayanarak bazı âlimler, vitir namazının, gecenin sonunda kalkmak için kendine güvenen kişinin vitir namazını geciktirmesinin sünnet olduğu savunmuşlardır. Ebû Hanîfe, İmam'ı Malik ve Ahmed b. Hanbel bu görüştedirler. Bazıları da Hz. Ebû Bekir'in (13/634) uygulamasına istinaden vitir namazının gecenin başında veya gece yarısına kadarki sürede kılınması gerektiğini söylemişlerdir. Mesela İmam Şâfiî vitir namazının uyumadan önce kılınması gerektiğini ifade etmiştir.<sup>101</sup>

Ebû Hüreyre rivâyetinin, vitir namazı kılmadan uykusu gelen kişiler için olduğu belirtilmişti. Vitir namazı için en faziletli vakit, gecenin sonunda kılmaktır. Nitekim Aynî'de, Hz. Peygamber'in gecenin başında ve sefer esnasında, gecenin ortasında vitir kılmasının bu vakitlerde de vitir

<sup>100</sup> bk., İBN KUTEYBE, Te'vîlu Muhtelifi'l Hadîs, Hadîs Müdafaası, (trc. Hayri Kırbaoğlu), Kayıhan yay. (2. Baskı), İstanbul 1989, s. 114–115

<sup>101</sup> İBN ABDİLBER, el-İstizkâr, V, 274–277

kılınabileceğini göstermek gayesiyle yapmış olduğunu ifade etmiştir.<sup>102</sup> Ebû Hüreyre'nin bu hadîste kullandığı “dostum” ifadesinin eleştirildiğini daha önce belirtmiştik. Nevevî (676/1277) ise bu ifadenin muhalif bir ifade olmadığını ve Hz. Peygamber'in, “şayet bir dost edinseydim Rabbimi dost olarak edinirdim.” sözlerine dayanarak, sahâbenin de Hz. Peygamber'i dost edinebilmesinin mümkün olduğunu söylemiştir.<sup>103</sup> İbnu'l-Arâbî ise bu hadîsin sahîh olmadığını savunmuştur.<sup>104</sup>

### 3. 2. Vitir Namazından Sonra Nafile Namaz Kılınabilir mi?

Vitir namazının vakti, yatsı namazının vaktinden sonra başlayıp fecrin doğuşuna kadar devam eder. Vitir namazının ilk vakti olan yatsı namazından sonra başlaması konusunda icma vardır. Fecrin doğuşuyla birlikte gecenin sona ermesi gibi bütün gece namazları ve vitir namazının da sona ereceği ifade edilmektedir. Selef ise fecrin doğuşuyla birlikte vitir namazı için ihtiyari vaktin<sup>105</sup> sona ereceğini; ama sabah namazı kılınıncaya kadar vitir namazının vaktinin devam edeceğini söylemişlerdir. Selef uleması bu konuyla ilgili iki konuda ihtilaf etmişlerdir.

- 1) Vitir namazından sonra herhangi bir nafile namaz kılınabilir mi?
- 2) Vitir namazından sonra herhangi bir nafile namaz kılan kişinin tekrar vitir namazı kılmasına gerek var mıdır?

Birinci sorunun cevabı evettir. Çünkü Hz. Peygamber (s.a.v), vitir namazını kıldıktan sonra, oturarak iki rekât daha namaz kılmıştır. Âlimler, Hz. Peygamber'in kılmış olduğu bu namazın;

<sup>102</sup> 'AYNÎ, 'Umdetü'l-kârî, III, 409–411

<sup>103</sup> SUYÛTÎ, Zehrû'r-rûbâ, III, 230–252

<sup>104</sup> Bk. İBNU'L-ARÂBÎ, Arizatü'l-ahvezî, I, 450

<sup>105</sup> Vitir namazı için ihtiyari vakit, kırmızı şafağın kaybolmasından sonra sahih olarak eda edilen yatsı namazından sonra başlar fecri sadık'ın tuluuna kadar devam eder. (bk. CEZİRÎ, Abdurrahman, Dört Mezhebin Fıkıh Kitabı, (trc. Mehmet Keskin), I, 459)

- a) Vitir namazından sonra nafile namaz kılınabileceğini göstermek için olabileceğini,
- b) Nafile namazların oturarak da kılınabileceğini göstermek için olduğunu söylemişlerdir.

İkincisine verilebilecek cevap ise, Hz. Peygamber'den gelen ve bir gecede, iki defa vitir kılınmamasını tavsiye eden rivâyetler dikkate alınarak tekrar vitir kılmaya gerek olmadığı ifade edilmiştir.<sup>106</sup>

Bu konuda zikretmiş olduğumuz hadîslerden şu sonuçları çıkarmak mümkündür.

- 1) Vitir namazının vakti yatsı namazının vaktiyle yani şafağın kaybolmasıyla başlayıp gecenin sonuna kadar devam etmektedir. (Gecenin sonunda kılamayan için kaza edip-etmemesi konusu daha önce tartışıldığı için tekrar değinmiyoruz.)
- 2) Gecenin ilerleyen zamanlarında veya gecenin sonunda uyanıp namaz kılmak isteyen kişi için vitir namazını gecenin sonuna tehir etmesi daha faziletlidir, hadîslerde de bunu görmekteyiz.

#### 4. Kunût Duası Hakkındaki Hadîslerin Tahlili

Kunût'tan maksat, namazda kıyama tahsis edilmiş bir yer ve zamanda dua etmektir. Kunût sözlükte, "Allah'a itaat ve dua etmek, ona kullukta bulunmak." manasındadır. Ayrıca onun diğer bir anlamının da namazda kıyâmda durmak olduğu belirtilmiştir.<sup>107</sup> Hadîslere ve tabakât kitaplarına baktığımız zaman, Hz. Peygamber'in kunût duasını, hem dua etmek niyetiyle, hem de beddua etmek niyetiyle okuduğunu görmekteyiz. Bu

<sup>106</sup> İBN HACER, Fethu'l-bârî, II, 480–486; 'AYNÎ, Umdetü'l-kârî, III, 405–410; KASTALLÂNÎ, İrşâdu's-sârî, II, 221; KADI İYAZ, İkmalu'l-mu'lim, III, 87–91; NEVEVÎ, el-Minhâc, II, 217 MÜBÂREKFÛRÎ, Tuhfetü'l-ahvezî, II, 490

<sup>107</sup> İBN MANZÛR, Lisanu'l-arâb, II, 73; FİRÛZÂBÂDÎ, el-Kâmûsûl-muhît, I, 202

da göstermektedir ki, kunût, “dua etmek anlamına geldiği gibi, beddua etmek” anlamına da gelebilmektedir. Kunûtun kelime manasını bu şekilde açıkladıktan sonra bu kavramın ıstılahi manasına geçebiliriz. Vitir namazında kunût duası okunmasıyla ilgili hadîsler sened bakımından sahîh olarak nitelendirilmiştir.

Mezhepler tarafından, Hz. Peygamber’in kunût duasını hangi namazda/namazlarda, ne zaman, ne şekilde okuduğu ve bazı namazlarda bu duanın okunmasının nesh edilmesi meselesi tartışılmıştır. Bu tartışmalar yapılırken de hadîsler kullanılmış ve mezhepler kendi görüşlerine uygun hadîsleri kabul ederken diğer hadîsleri tev’il yoluna gitmişlerdir. Çünkü bu konuyla ilgili hadîsler sened bakımından sahîh kabul edilmişlerdir. Dolayısıyla sened bakımından sahîh olarak kabul edilen tearuz halindeki hadîslerin birbirleriyle uzlaştırılması için bazı çözüm önerileri ortaya konmuştur. Bunlardan en önemlisi ise ‘nesh’ konusudur. Hz. Peygamber’in sabah namazında kunût duası okumasıyla ilgili bir icmadan bahsedilmiştir; ama bunun nesh edilmesiyle ilgili ihtilaflar da zikredilmiştir.<sup>108</sup> Şüphesiz ki, sadece bu konuyla ilgili hadîsleri incelemeye kalksak ikinci bir tez ortaya çıkar; ama biz konumuz gereği sadece vitir namazında kunût duasını incelemeye gayret edeceğiz.

İbn Humam (861/1457), kunût duasıyla ilgili üç konudaki ihtilaftan bahsetmiştir;

- 1) Vitir namazında kunût duasının rükûdan önce mi yoksa rükûdan sonra mı okunacağı,
- 2) Vitir namazındaki kunût duası, senenin her gününde mi okunur, yoksa sadece Ramazan ayının son on beş gününde mi okunur,

<sup>108</sup> İBN HACER, Fethu'l-bârî, II, 490–491; KASTALLÂNÎ, İrşâdu's-sârî, II, 223

3) Vitir namazından başka bir namazda kunût okumak gerekli midir?<sup>109</sup>

Hanefîler'e göre kunût duası sadece vitir namazına tahsis edilmiş bir duadır. Sabah namazında okunmasına gelince; Hz. Peygamber, *Bi'ru Mâ'une* olayından sonra, orada, ashâbı şehit edenlere beddua etmek için bir ay veya kırk gün boyunca kunût duasını her farz namazdan sonra okumuş; ama daha sonra bu duayı okumayı bırakmıştır. Böyle bir uygulamaya dayanarak, Hanefî usulcüler bu duanın nesh edildiğini savunmuşlardır. Şâfiîler'e göre ise sabah namazında kunût duası okunması nesh edilmemiş ve Hz. Peygamber ölünceye kadar kunût duasını okumayı sürdürmüştür. Onlara göre vitir namazında kunût duasının okunmasını emreden veya Hz. Peygamber'in vitir namazında kunût duası okumasıyla ilgili açık bir rivâyet bulunmadığı için onlar sadece Ramazan ayının son on beş günü, vitir namazında kunût duası okumaktadırlar.

İbn Ömer'e göre sabah namazında kunût duası okunması bidattır. Hz. Peygamber kunût duasını, *Bi'ru Mâ'une* olayının müsebbipleri olan "*Ri'l, Zekvân ve Asiye*" kavimlerine beddua etmek için, namazlarda rükûdan sonra bir ay boyunca okumuştur; ama daha sonra bunu terk etmiştir. Bu da göstermektedir ki, farz namazlardan sonra kunût duasının okunması nesh edilmiştir. Her ne kadar bazıları farz namazların dördünde kunût duasının okunmasının nesh edildiğini savunsa da bu görüş mezhep taassubuyla söylenmiş bir görüştür. Kunût duasının farz namazlarda okunması nesh edildiği gibi onun rükûdan sonra okunması da nesh edilmiştir.<sup>110</sup>

Bi'ru Mâ'une faciası Uhud savaşından dört ay sonra Safer/4 Temmuz 625 senesinde meydana gelen ve 68 müslümanın şehit edildiği bir olaydır. Hz. Peygamber (s.a.v), Necd ahalisinden, Beni Âmîr kabilesine İslamı tebliğ için davetçiler göndermiş ve bu davetçiler Mâ'une kuyusu yakınlarında şehit

<sup>109</sup> SEHÂRENFÛRÎ, Bezlu'l-mechûd, VII, 240–243

<sup>110</sup> 'AYNÎ, Umdetü'l-kârî, III, 418–423

edilmişlerdir. Bu olay Arapların âdetlerine de aykırı bir şekilde gerçekleşmiştir. Bu olayın Hz. Peygamber'i büyük bir infiale sürüklemesinden bahsedilmiştir.<sup>111</sup> Bu ifade belki aşırı bir ifade olabilir; ama bu olayın gerçekleştiği zamanı ve şekli düşündüğümüz zaman, Hz. Peygamber'in üzüntüsünü ve o kavimlere bedduasını anlamdırabiliriz. İbn Kesîr (774/1373), Hz. Peygamber'in bu olaydan sonra bir ay boyunca sabah namazında o kavimlere beddua ettiğini söylemiştir.<sup>112</sup> İbnü'l-Cevzi (597/1200) de sabah namazında kunût okumanın terk edildiği görüşündedir.<sup>113</sup>

Bu konuyla ilgili birinci bölümde zikrettiğim Hasan b. Ali (49/669) rivâyetinin değerlendirilmesine gelince; bu rivâyetin hasen olduğu söylenmiştir.<sup>114</sup> Hadîsin zahirine göre kunût duası senenin hepsinde okunması gereken bir duadır. Nitekim bu, Hanefîler'in görüşüdür. Şâfiîler'in Ramazan ayının son yarısında okunması gerektiğiyle ilgili görüşü ise, sahâbeden bazılarının bu görüşü savunmuş olmalarına binaendir. İbn Ebî Şeybe (235/834), rükûdan sonra kunût duası okunmasıyla ilgili rivâyette tek kalmıştır. Sabah namazında rükûdan sonra kunût okuyan ashâbın, Hz. Ebû Bekir (13/634), Hz. Osman (35/656) ve Hz. Ali (40/660) olduğu zikredilmiştir.<sup>115</sup>

Vitir namazında kunût duasının ne zaman okunacağına gelince, vitir namazında kunût duası, sahâbenin de çoğunluğunun uygulamasında olduğu gibi rükûdan önce okunması gerekmektedir. Rükûdan sonra kunût duasının okunması konusu ise, Hz. Peygamber (s.a.v), sabah namazında kunût duası okuduğu zaman bunu rükûdan sonra gerçekleştirmiştir. Dolayısıyla vitir namazında kunût duası rükûdan önce okunması gerekli olan bir duadır.<sup>116</sup>

<sup>111</sup> ÖNKAL, Ahmed, "Bi'ru Mâ'üne" md, DİA, VI, 195–196; Bi'ru Mâ'üne olayı için bk. SARIÇAM, İbrahim, Hz. Muhammed ve Evrensel Mesajı, Ankara 2000, D. İ. B. Y, s. 180

<sup>112</sup> İBNU'L-KESİR, es-Siret, III, 139; el-Bidâye, IV, 71

<sup>113</sup> İBNU'L-CEVZÎ, el-Muntazım, X, 76

<sup>114</sup> MÜBÂREKFÛRÎ, Tuhfetü'l-ahvezî, II, 482–487

<sup>115</sup> AZÎMÂBÂDÎ, 'Avnu'l-ma'bûd, IV, 300–310

<sup>116</sup> SUYÛTÎ, DİHLEVÎ, Şerh'ü-Süneni İbn Mâce, I, 83

Hız. Hasan rivâyetindeki kunût duası, Zebîdî'ye göre sabah namazında okunan ve Şâfiîler'inde okumaya devam ettikleri duadır.<sup>117</sup> Kanûci ise hangi kunût duasının okunacağıyla ilgili Hız. Hasan hadîsinden başka hadîs olmadığını ifade etmiştir.<sup>118</sup>

Vitir namazında, Hanefîler tarafından okunan kunût duası, 'Abdürrezzâk, İbn Ebî Şeybe ve Beyhakî'de (458/1066) yer almaktadır. Diğer hadîs kaynaklarında ise bu şekilde bir dua yoktur. Bu duayı burada zikretmemin sebebi, kaynaklarda kunût duası bölümünde sadece Hasan b. 'Ali'den rivâyet edilen dua nakledilmektedir. Dolayısıyla biz de birinci bölümde Hız. Hasan'dan nakledilen rivâyeti zikretmeyi uygun bulduk. Bu bölümde ise Hanefîler tarafından okunmakta olan duanın kaynağını da tespit etmenin konumuza açıklık getirmek açısından faydalı olacağını düşünmekteyiz. Şunu ifade etmek isteriz ki, tespitlerimize göre kaynaklarda bu duanın geçtiği rivâyetler merfu olmayıp ya mevkûf ya da maktu olarak niteleyebileceğimiz haberlerdir.

عبد الرزاق عن معمر عن عمرو عن الحسن يقول: القنوت في الوتر والصبح اللهم إنا نستعينك ونستغفرك ونثني عليك الخير ولا نكفرك ونؤمن بك ونخلع ونترك من يفجرك اللهم إياك نعبد ولك نصلي ونسجد وإليك نسعى ونحفد نرجو رحمتك ونخشى عذابك الجذ إن عذابك بالكفار ملحق<sup>119</sup>  
حدثنا بن فضيل عن عطاء بن السائب عن أبي عبد الرحمن قال علمنا بن مسعود أن نقول في القنوت يعني في الوتر اللهم إنا نستعينك ونستغفرك ونثني عليك ولا نكفرك ونخلع ونترك من يفجرك اللهم إياك نعبد ولك نصلي ونسجد وإليك نسعى ونحفد ونرجو رحمتك ونخشى عذابك إن عذابك بالكفار ملحق<sup>120</sup>

Kunût duasıyla ilgili yukarıda zikretmiş olduğum kaynaklarda yaklaşık olarak 25 rivâyet yer almaktadır. Bu rivâyetlerden sadece ikisi (yukarıda verdiğim rivâyetlerde) vitir namazında okunduğu açık olan rivâyetlerdir. Diğer rivâyetlerde ise kunût ya mutlak olarak zikredilmiş veya sabah namazında okunduğu ifade edilmiştir. Bu rivâyetlerin hepsinde ortak özellik merfu

<sup>117</sup> ZEBÎDÎ, a.g.e, III, 236–248

<sup>118</sup> KANÛCÎ, 'Avnu'l-bârî, II, 99

<sup>119</sup> 'ABDÛRREZZÂK, el-Mûsânef, III, 116

<sup>120</sup> İBN EBÎ ŞEYBE, el-Mûsânef, VI, 89

olmamalarıdır. Bu rivâyetlerin sened bakımından değerlendirilmesinde karşımıza râvîlerin isimlerinin mutlak olarak zikredilmesi yani râvîleri tespit etmemizi sağlayacak herhangi bir veri olmaması sebebiyle ve de bu kaynakların açıklandığı şerhler, vb. dökümanlar olmadığı için râvîlerden sadece mukayyet olarak zikredilenleri ‘cerh ve ta’dil’ açısından değerlendirmeye çalışacağız.

Muhammed b. Fudayl, kaynaklarda sika olduğu zikredilir kendisi meşhur bir hadîsçidir. Kendisinden birçok hadîs rivâyet edilmiştir. ‘Atâ’ b. Sâ’ib’le arasında hoca öğrenci ilişkisi vardır. ‘Atâ’ b. Sâ’ib de sikadır. Ebû ‘Abdurrahman es-Sülemi, İbn Abdilber (463/1071) onun tâbiînden, sika ve kıraat imamlarından biri olduğunu söylemiştir.<sup>121</sup> İbn Ebû Şeybe’deki rivâyet sened bakımından sahîh gibi görünmektedir. Ancak İbn Ebî Şeybe, bu rivâyette tek kalmıştır. Burada karşımıza iki sorun çıkmaktadır.

- 1) Merfu hadîslerin dışındaki rivâyetlerin mezheplere göre delil oluş biçimleri,
- 2) Rivâyetlerin sahîh olsa bile tek bir kaynakta zikredilmesinin veya tek bir şekilde gelen rivâyetlerle ihticac derecesi.

Kunûtun kelime manasının dua etmek olduğu daha önce belirtilmişti. Dolayısıyla kunûttan maksat dua etmek ise burada mezheplerin değişik şekillerde kunût duası okuması anlaşılabilir. Ancak bizim için önemli olan, Hz. Peygamber’in hangi duayı okumuş olduğudur. Burada da Hz. Hasan rivâyetinin hadîs kriterleri açısından tercih edilebilir olduğu görülür.

<sup>121</sup> İBN ABDİLBER, el-İstî’âb, I, 95

## SONUÇ

Muhtelif şekillerde kılınmakta olan vitir namazı, kaynağını Hz. Peygamber'in uygulamalarından almaktadır. Kaynak aynı olmasına rağmen, vitir konusunda müslümanlar arasında bir ihtilafın olduğu görülmektedir. Bu ihtilaflar hadîslerin ya metninden ya da senedlerinden kaynaklanabilmektedir. Burada şunu belirtmek gerekir ki, Hz. Peygamber değişik şekillerde vitir namazını eda etmiştir. Nitekim bu farklılık hadîslere de yansımıştır. Ancak mezhepler görüşlerini oluştururlarken bu farklılıkları belirtmeksizin vitir namazı hakkında fikhî hükümlerini ortaya koymuşlardır.

Vitir namazı hakkında ihtilafların çıkmasına sebep olan diğer bir husus da hadîslerin rivayet ediliş biçimleridir. Bu durum, ya hadîsin senedinden veya râvîlerin hadîsin metnine yapmış oldukları etkiden kaynaklanabilmektedir. Öncelikli olarak, bir hadîsin Hz. Peygamber'e aidiyeti hususunda bir anlam ifade edebilmesi için kaynağa götüren yolun yani senedinin sahih olması gerekmektedir. Râvîlerin hadîse yapmış oldukları idrac da hadîsler arasında ihtilafın kaynağı olabilmektedir. Râvî etkisine verebileceğimiz diğer bir tür olan, râvîlerin mevkûf veya maktu haberleri merfû gibi rivayet etmeleri, vitir konusunda ihtilafların ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Dolayısıyla biz de bu konuyla ilgili rivayetleri, hadîs ilmi kriterleri açısından inceleyerek, konu hakkındaki sahih hadîslerin tespitine çalıştık.

Vitir kavramının sözlük anlamına bakıldığında sayısal bir teklikten bahsedildiğini görmekteyiz. Bunu, "bir" manasına indirgeyebileceğimiz gibi üç, beş, yedi vb. şeklinde devam eden tek sayılar olarak da anlamlandırabiliriz. Vitir kelimesinin kavramsallaşması ile oluşan vitir namazı da bu farklılığa binaen değişik şekillerde kılınmaktadır. Burada açıklamaya çalıştığımız diğer bir ifade de "değer" kavramıdır. Genel olarak felsefi bir içeriğe sahip olan bu kavramı tez

kapsamında bir şeyin anlamını belirleyen, ona belli bir anlam kazandıran kıtas şeklinde kullandık. Kelimenin ahlak felsefesi alanındaki kullanımına değinmedik. Çünkü bu alanda daha çok ahlaki kavramları ifade etmek üzere kullanılmıştır. Tezimizin giriş bölümünde bu iki kavramı açıklamaya çalıştık.

Birinci bölümde tez kapsamında incelediğimiz hadîsleri belli kriterler içerisinde zikrettik. Bu bölümde vermiş olduğumuz hadîslerde, öncelikli olarak eserlerin tarihsel sürecini dikkate alarak değişik hadîsler içerisinde en kapsamlı olanını vermeye çalıştık. Bu şekilde bir yöntem takip ederek hadîslerde meydana gelebilecek râvî etkisini tespit etmeye gayret ettik. Nitekim bu yöntem sayesinde bazı hadîslerin râvî tesirine maruz kaldığını gözlemledik. Bu gözlemlerimizi de metin içerisinde ifade etmeye çalıştık.

Hadîsler belli usüller çerçevesinde kitaplaşmaya kadar râvîler yoluyla kuşaktan kuşağa aktarılmıştır. Hadîs usûlünde bu aktarımın genel adı sened olarak ifade edilmiştir. İkinci bölümde hadîslerin senedlerini zikrederek bu senedlerde bulunan râvîleri hadîs kriterleri açısından incelemeye çalıştık. Bu bölümde genel olarak ulaştığımız sonuçlar, cumhur ulemasının delil olarak kullandığı hadîslerin diğerlerine göre daha sahih olduğu şeklindedir.

Hanefî âlimlerinin özellikle vitir namazının keyfiyeti ile ilgili delil olarak kullandıkları hadîsler râvîleri yönünden eleştirilmiştir. Bu konuda cumhur'un delilleri tercihe şayandır. Hz. Peygamber'in vitir namazını kaç rekât ve ne şekilde kıldığıyla ilgili hadîslere baktığımız zaman, bunların görünürde birbiriyle tearuz halinde olduğunu görmekteyiz. Bununla beraber bu hadîsler sened bakımından sahih olarak addedilmiştir. Dolayısıyla burada şunu belirtmeliyiz ki, Hz. Peygamber (s.a.v) değişik şekillerde vitir namazını kılmıştır; ama onun genel uygulamasına gelince bu konuda da cumhurun delilleri Hz. Peygamber'in genel sünnetini ifade etmektedir. Vitir namazında kunut duası okunmasına dair

hadîslere baktığımızda Hanefîler'in delilleri kuvvetli olmakla birlikte, hangi duanın okunması gerektiğiyle ilgili cumhurun delil olarak aldığı hadîsin sened açısından tercih edilebilir olduğunu söyleyebiliriz.

Metin açısından hadîslere baktığımız zaman, Hz. Peygamber vitir namazına özel bir önem atfederek devamlı suretle bu namazı eda etmiştir. Dolayısıyla da bu durum ashab tarafından vacib kategorisinde değerlendirilmiş ve o şekilde nakledilmiştir. Hz. Peygamber'in bu namaza özel bir önem atfetmesi bu namazın onun şahsına vacip olması ile ilgili olabilir. Bilindiği üzere bazı fiiller Hz. Peygamber'in şahsına farklı bir hüküm ifade ederken ümmet için farklı hükümler ihtiva etmektedir. Vitir namazını da bu konu çerçevesinde değerlendirebiliriz. Genel olarak Hz. Peygamber ikinci rekâtın sonunda selam vererek üç rekât şeklinde vitir namazını kılmıştır. Diğer uygulamaları ise vitir namazının o şekilde de kılınabileceğini göstermek içindir. Hz. Peygamber'in kunut duası okuması konusuna gelince farz namazlarda kunut duasını okumayı terk etmekle birlikte vitir namazında kunut duasını okumaya devam etmiştir.

Sonuç olarak diyebiliriz ki, vitir namazı, problemli bir konudur. Bizler de bu problemin kaynağı olarak gösterilen hadîsleri tespit ederek değerlendirmeye çalıştık. Burada fikhî hükümlerden ziyade, hadîsleri incelediğimiz için fikhî bir tespitten ziyade hadîslerin sıhhatini tespit etmeye çalıştık.

## KAYNAKÇA

### KUR'AN-I KERİM

‘ABDÜRREZZÂK b. Hemmâm es-San’ânî, el-Musannef, (nşr. Habiburrahmân el-‘Âzamî), Beyrut t.y, I-XI

AHMET B. HANBEL, Müsned, İstanbul 1982, I-VI

-----, el-İlel, Kitabu'l-İlel ve Ma'rifeti'r-Ricâl, (nşr. Talat Koçyiğit), İstanbul 1987, I-II

-----, el-İlel, Kitabu'l-İlel ve Ma'rifeti'r-Ricâl, (nşr. Vâsiyullah Muhammed b. ‘Abbâs), Riyad 1988, I-III

AKARSU, Bedia, Felsefe Terimleri Sözlüğü, İnkilab yay. İstanbul 1994

‘ALİ el-KÂRÎÎ, Mirkatü'l-Mefâtîh Şerhî Mişkatü'l-Mesâbîh, trs, I-X

‘ALİ NÂSÎF, et-Tac el-Camî' li'l-Usûl, Mısır 1935, I-V

‘AYNÎ, Bedreddin Ebu Muhammed b. Ahmed, ‘Umdetu'l-kârî Şerhû Sahîhi'l-Buhârî, Kahire 1972, I-XX

AZÎMÂBADÎ, Ebu't Tayyib Muhammed Şemsu'l-Hak, ‘Avnu'l-ma'bûd Şerhû Sünen'î Ebû Dâvud, Dârul-Fikr, Beyrut 1979, I-XIV

el-BÂCÎ, Ebu'l-Velîd Süleymân b. Halef, el-Müntekâ şerhû Muvattâ'i İmam'ı-Mâlik, Dârü'l-Fikri'l-Arâbî, Beyrut 1913, I-VII

BEĞAVÎ, Ebu Muhammed Hüseyin b. Mes'ud, Mesabîhü's-Sünne, (nşr. Yusuf ‘Abdurrahman), Beyrut 1987, I-III

BUHÂRÎ, Ebû Abdullah Muhammed b. İsmail, el-Camiu's-Sahîh, İstanbul 1981, I-IV

-----, et-Târîhu'l-kebîr, Diyarbakır trs, I-IX

-----, et-Târîhu's-sağîr (nşr. Mahmud İbrahim Zâid), Kahire 1977, I-II

-----, ed-Du'afâ (nşr. Muhammed İbrahim Zâid), Beyrut 1406/1986

CANAN, İbrahim, Kütüb'ü Sitte Muhtasarı ve Tercemesi, (ed. Ahmed Hikmet Ünalmiş), Akçağ yay. Ankara 1989, I-XIII

CEZÎRÎ, Abdurrahman, Dört Mezhebe Göre İslâm Fıkhi, (trc. Mehmet Keskin), Çağrı Yayınları, İstanbul 1989, I-IV

DIHLEVÎ ve SUYÛTÎ, Şerh'u Sünen'i İbn Mace, (nşr. Kirâtîşî), trs

EBÛ DÂVUD, Süleyman b. Eş'âs es-Sicistânî, es-Sünen, İstanbul 1981, I-IV

ERUL, Bünyamin, Sahabenin Sünnet Anlayışı, (3. baskı), T.D.V.Y, Ankara 2005

ERTÜRK, Mustafa, Nebevi Sünnetin Tarihi Gerçeklikteki Konumu Açısından 'Kur'an İslamı' Söyleminin İlmi Değeri, Hadis Tetkikleri Dergisi (HTD), I/I (2003)

FELSEFE SÖZLÜĞÜ, Bilim ve Sanat yayınları, Ankara 1967

FİRÛZÂBÂDÎ, Firûzâbâdî Ebû't-Tâhîr, (nşr. Âsım Efendi), el-Kâmûsûl-muhîr, Beyrut 1986, I-IV

ĞUMRÎ, Nebil b. Haşîm Abdullah, Fethü'l-mennân, Beyrut 1999, I-X,

HACIKADİROĞLU, Vehbi, Değerlerin Temellendirilmesi, Bilgi-Değer Sempozyum Bildirileri, Muğla 2002

el-HÂKİM, Ebû Abdillâh Muhammed b. Abdillâh en-Neysâbü'rî, el-Müstedrek 'ale's-Sahîhâyn, (nşr. Mustafa Abdülkadir Atâ), Beyrut 1990, I-IV

HATTÂBÎ, Ebu Süleyman Hamd b. Muhammed el-Bustî, Me'âlimu's-sünen Şerhû Sünen'i-Ebû Dâvud, Beyrut 1991, I-IV

HUMEYDÎ, Ebû Bekir Abdullah b. ez-Zübeyr, Müsned, (nşr, Habiburrahman el-Âzamî), Haydarâbât 1963, I-IV

İBN ABDÎLBER, Ebû Ömer Yûsuf b. Abdillâh b. Muhammed, el-İstî'âb fî ma'rifeti'l-ashâb (nşr. Ali Muhammed el-Bucârî), Kahire trs, I-IV

-----, el-İstizkâr, (nşr. Abdülmuti Emin Kalacî), Kahire 1993–1994, I-XXX

İBN ADÎ, Ebu Ahmed Abdullah b. Adî el-Cürcânî, el-Kamîl fi'd-du'afâ'ir-ricâl, Beyrut 1985, I-VIII

İBNÜ'L-ARABÎ, Ebu Bekir Muhammed b. Abdillâh b. Muhammed, 'Ârizatü'l-ahvezî bi şerhi Sahîhi't-Tirmizî, Dârü'l-kütübü'l-İlmiyye, Beyrut trs, I-XIII

-----, Kitabü'l-Kabes fi Şerh'i Muvattâ'i Mâlik b. Enes, Beyrut 1992, I-II

İBNÜ'L-CEVZÎ, Ebu'l-Ferec Abdurrahman, ed-Du'afâ ve'l-Metrukîn, (nşr. Abdurrahman Muhammed Osman), Dârü'l-fikr 1983, I-III

- , el-Muntazım fi Tarihi'l-Mülük ve'l-Ümem, Beyrut 1358, I-X
- İBN EBÛ HÂTİM, Ebu Muhammed Abdurrahman er-Râzî, el-Cerh ve't-ta'dîl, Haydarabat 1371/1952, I-IX
- İBN EBÎ ŞEYBE, Ebu Bekir Abdullah b. Muhammed, Kitabu'l Musannef, (tah. Kemal Yusuf el-Hût), Beyrut 1989, I-VII
- İBNÜ'L-ESÎR, İzzeddin Ebu'l-Hasen Ali b. Muhammed, Üsdü'l-ğâbe fî ma'rifeti's-sahâbe, Kahire 1869, I-V
- İBN HACER, Ahmed b. Ali b. Hacer el-Askalânî, Fethul-bârî fi Şerhî Sahîhi'l-Buhârî, Muhibbuddîn el-Hatîb, el-Mektebetu's-Selefiyye, Kahire 1407, (3. baskı), I-XIII
- , el-İsâbe fi temyizi's-Sahâbe, Bağdad 1909, I-IV
- , Lisanü'l-Mizân, Haydarabat 1911, I-VII
- , Tehzibüt-Tehzîb, Haydarabat 1327, I-XII
- , Takribü't-Tehzîb, (nşr. Muhammed 'Avvâme), Beyrut 1988, I-III
- , Telhisü'l-Habîr fi Tahrici Ehadisi'r-Rafîî' el-Kebîr, I-IX
- İBN HİBBÂN, Ebû Hâtım Muhammed b. Ahmed el-Bustî, es-Sahîh, (nşr. İbn Belbân, 'Alaüddîn 'Ali), Beyrut 1993, I-XVIII
- , Kitabü's-Sikat, , Haydarabat 1973, I-IX
- , Kitabü'l-Mecrûhîn mine'l-muhaddisin ve'd-du'afâ ve'l-metrûkîn (nşr. Mahmud İbrahim Zâyd), Haleb 1975, I-III
- , Meşâhîru 'Ulemâi'l-emsâr, Beyrut 1959
- İBN HUZEYME, Ebû Bekir b. Muhammed b. İshâk, Sahîhu İbn Huzeyme, (tah. Muhammed Mustafa el-'Azamî), Beyrut 1975, I-III
- İBN KESÎR, İsmail b. Ömer b. Kesir el-Kureyşî, el-Bidâye ve'n-Nihâye, Beyrut 1966, I-XIV
- , es-Sîretü'n-nebeviyye, (nşr. Mustafa Abdülvahîd), Beyrut 1976, I-IV
- İBN KUTEYBE, Te'vîlu Muhtelifi'l Hadîs, Hadîs Müdâfaası, (trc. Hayri Kırbaçoğlu), Kayıhan Yayınları, İstanbul 1989
- İBN MÂCE, Muhammed b. Yezid el-Kazvinî, es-Sünen, (nşr. M. Fuad Abdülbaki), İstanbul 1992, I-II

İBN MÂKÛLÂ, Ali b. Hibetullah b. Mâkûlâ, el-İkmâl fi ref'i'l-irtiyab 'ani'l-mü'telif ve'l-muhtelif fi'l-esmâ' ve'l-kûnâ ve'l-elkâb, (nşr. Abdurrahman b. Yahya el-Muallimi), Haydarabat 1962, I-VI

İBN MANZÛR, Ebu'l-Fadl Cemalettin Muhammed b. Mükerrrem, Lisanu'l-arâb, Beyrut trs, I-XV

İBN SA'D, Muhammed, Kitâbu't-Tabakâtü'l-kübra, Beyrut 1985, I-IX.

İBN ŞAHİN, Ömer b. Ahmed Ebu Hafs el-Vâiz, Tarih'ü-Esmai's-Sikat, (nşr. Subhi Sâmirî), Kuveyt 1984

İCLÎ, Ahmed b. Abdullah el-İclî, Tarihü's-sikat, (nşr. Abdülmuti Emin Kal'acî), Beyrut 1984

KADI İYAZ, İyaz b. Musa b. İyaz, İkmâl'ü'l-Mu'lim bi Fevâidî Müslim, (nşr. İsmail Yahyâ), trs. I-IX

KANDEMİR, Yaşar, "Amr b. Şu'ayb", md. DİA, III/1991

KANÛCÎ, Ebu't-Tayyib Sıddık b. Hasan b. 'Ali, 'Avnu'l-bâr li halli Edilleti'l-Buhârî, , Kahire trs, I-VIII

KASTÂLLÂNÎ, Ebu'l-Abbas Şehabeddin Ahmed b. Muhammed, İrşâdü's-sâri li şerhi Sahîhi'l-Buhârî, trs, I-X

KEVSERÎ, Muhammed Zahîd el-Kevserî, en-Nukedü't-tarîfe, Kahire 1365

KİRMÂNÎ, Şemsüddin Muhammed b. Yusuf b. Ali, el-Buhârî bi Şerhi'l-Kirmânî, Kahire 1933, I-XXV (12 cilt halinde)

KOÇYİĞİT, Talat, Hadis Terimleri Sözlüğü, Rehber Yayıncılık, Ankara 1992

MAKRİZÎ, Ahmed b. Ali el-Makrizî, Muhtasaru Kitabu'l-Vitir, (nşr. İbrahim Muhammed Ali ve Muhammed Abdullah), 1413

MÂLİK B. ENES, el Muvattâ, (tah. M. Fuad Abdülbaki), İstanbul 1981, I-II

MERVEZÎ, Ebu Abdullah Muhammed b. Nasr b. Haccac el-Mervezî, es-Sünne, (nşr. Salim Ahmed), Beyrut 1408

el-MİZZÎ, Yusuf b. Abdurrahman el-Mizzi, Tehzibü'l-Kemâl fi esmâ'i'r-ricâl, (nşr. Beşşâr Avvâd Ma'ruf), Beyrut 1982, I-XXXV

- MÜSLİM, Ebû-Huseyn Muslim b. Haccâc, es-Sahîhu'l Müslim bi-şerhi'n-Nevevî, (nşr, Abdullah Ahmed Ebû'z-Ziyâd), Kahire 1813, I-V
- MÜBÂREKFÛRÎ, Muhammed Abdurrahman b. Abdürrahim, Tuhvetü'l-Ahfâz bi-Şerhi Camii't-Tirmizî, Kahire 1964, I-VI
- el-MÜNCİD, MU'CEMÛ'L-LUGATİ'L-ARABİYYE, Beyrut 1949
- NESÂÎ, Ebu Abdurrahman Ahmed b. Şu'ayb, es-Sünen, İstanbul 1981, I-V
- , Kitâbu't-Du'afâ ve'l-metrûkin (nşr. Mahmud İbrahim Zâid), Beyrut, 1986
- NEVEVÎ, Ebû Zekeriyya Yahya b. Şerefiddîn eş-Şafiî, Sahîhu Müslim bi Şerhi'n-Nevevî, Beyrut 1972, I-XVIII
- ÖĞÜT, Salim, "Evzaî" md. DİA, 1995/XI
- ÖNKAL, Ahmed, "Bî'ru Maune" md. DİA, 1992/VI
- SÂFEDÎ, Selâhattin Halil b. Aybeğ es-Sâfedî, Kitabü'l-vâfi bi'l-vefeyât, (nşr. H. Ritter vdğr.), I-, Wiesbâden 1962
- SARIÇAM, İbrahim, Hz. Muhammed ve Evrensel Mesajı, D.İ.B.Y, Ankara 2004
- SEHARENFÛRÎ, Halil Ahmed, Bezlü'l-mechûd, Beyrut trs, I-XX
- SUYÛTÎ, Ebü'l-Fazl Celaledin Abdurrahman b. Ebû Bekir, İs'afü'l-Mubattâ bi ricali't-Muvattâ, Mağrib 1992, I-II
- , Tabakatu'l-Huffâz, Beyrut 1983
- , Şerh'u Zehrû'r-Ruba ala'l-Mücteba, Mısır 1312, I-II
- , et-Tevşîh, Şerhu'l Camiu's-Sahîh, (nşr. Rıdvan Cami Rıdvan), Riyad 1998, I-IX
- , Tabakatü'l-Müfessirin, (nşr. Ali Muhammed Ömer), Kahire 1396
- TAHÂVÎ, Ebu Ca'fer Ahmed b. Muhammed, Şerhu mê'âni'l-âsâr, Kahire 1968, I-IV
- TAHÂNEVÎ, Muhammed 'Ali b. 'Ali et-Tahânevî, Keşşafû ıstılahatî'l-fûnûn, Beyrut 1996, I-II
- TEBRİZÎ, Ebu Abdillâh Muhammed b. Abdillâh el-Hatîb, Mişkâtü'l-mesâbîh, Dimeşk 1961, I-III

- TİRMİZÎ, Ebû İsa Muhammet b. İsa, es-Sünen, İstanbul 1981, I-VI
- TOKU, Neşet, Değerlerin Dilemması Sübjektiflik ve Objektiflik, Bilgi-Değer Sempozyum Bildirileri, Muğla 2002
- TUNALI, İsmail, Dünyanın Yeni Epistemolojik Anlamı ve Sanata Yansıması, Bilgi-Değer Sempozyum Bildirileri, Muğla 2002
- UĞUR, Mücteba, Ansiklopedik Hadis Terimleri Sözlüğü, T.D.V.Y, Ankara 1992
- el-UKAYLÎ, Ebu Cafer Muhammed b. 'Amr b. Mûsa b. Haddâd, ed-Duafau'l-kebir, Beyrut 1984, I-IV
- YAHYA B. MÂ'ÎN, Ebu Zekeriyya, Tarih'u İbn Mâ'in, (Dârimî rivayeti), (nşr. Ahmed Muhammed Nur), Dimeşk 1400, I-IV
- , Tarih'u İbn Mâ'in (Devrî rivayeti), Mekke 1979, I-IV
- ZEBÎDÎ, Zeynüddîn Ahmed b. Ahmed b. Abdî'l-Lâtîfi'z-Zebîdî, Sahihî'l-Buhârî Muhtasarı Tecrid'i Sarih Tercemesi (nşr. Ahmed Naim), Ankara 1983, I-XIII
- ez-ZEYLE'Î, Cemeladdin Abdullah b. Yûsuf b. Muhammed, Nasbu'r-râye li Ehadisi'l-Hidâye, trs, I-II
- ZEHEBÎ, Ebu Abdillâh Muhammed b. Osman, Mizanu'l-İ'tidal fi Nakdi'r-Ricâl, (nşr. Ali Muhammet el-Becavi, Fethiye Ali el-Bacavî), Dârul Fikri'l-Arabî, I-VI
- Tezkiratu'l-Huffâz, Daru'l Kütub el-İlmiyye, Beyrut, I-V
- , Siyeri A'lâmi'n-Nubela, (tah. Şu'ayb el-Arnâvud), Huseyn el-Esed, Beyrut-1980, I-XXIII
- , Tarihu'l İslam 'Ahdü'l-hulafai'r-raşidin' (nşr. Ömer Abdüsselâm Tedmûri), Beyrut 1407/1987, I-XXX
- , el-Kâşif, (nşr. Muhammed 'Avâme), Cidde, 1992, I-II
- ZÜRKÂNÎ, Muhammed, Şerhu'z-Zürkânî 'alâ Muvattâ'i'l-İmam Malik, Beyrut 1987, I-IV
- WENSINCK, A. J. Wensinck ve dğr, el-Mu'cemü'l-müfehres li-elfâzi'l-hadisi'n-nebevi, Leiden 1988, I-VIII
- WERKMEİSTER, Dr. W. H, Bir Değer Teorisinin Ana Çizgileri, (trc. A. Turan Oflazoğlu), İstanbul 1996

## ÖZET

Yüksek Lisans Tezi

### VİTİR NAMAZI İLE İLGİLİ HADİSLER VE DEĞERİ

Dursun DEMİR

Gazi Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü

Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı

Hadîs Bilim Dalı

2006, Sayfa, 181

Bu çalışma İslam geleneğinde değişik şekillerde kılınmakta olan vitir namazının asıl kaynağı olan hadîslerin, hadîs tetkikleri açısından incelenmesini amaçlamaktadır.

Giriş bölümünde tez kapsamında kullandığımız; vitir ve değer kavramlarını incelemeye çalıştık. Vitir kelimesi ıstılahta sayısal teklik anlamında kullanılırken, ıstılahta tek rekâtla/rekâtlarla kılınan bir namaz için kullanılmıştır. Bu konuyla ilgili hadîslerin sıhhatini belirleyerek, değerlerini ortaya koymaya çalıştık.

Birinci bölümde hadîsleri metinleriyle birlikte verdik. Aynı hadîsin değişik kaynaklarda bulunan versiyonlarını zikrederek farklılıklara değindik.

İkinci bölümde hadîslerin senedlerini zikrettik. Daha sonra bu senelerde bulunan ravileri inceledik.

Üçüncü bölümde şerhler yardımıyla hadîsleri açıklamaya çalıştık.

**Anahtar Kelimeler: Vitir, Vitir Namazı, Değer**

## **ABSTRACT**

### **Master Thesis**

## **WITIR RITUAL WORSHIP WITH CONNECTED HADITHS AND ITS WORTHY**

Dursun DEMİR

Gazi University

Institute of Social Sciences

Basis Islamic Sciences

Main Department of Hadith

2006, Page: 181

The aim of this study is to examine a ritual worship 'witir prayer' which has been performed in different ways in the Islamic tradition by hadith critique.

In the introduction I try to explain the words witir and worthy which are used in my thesis. Witir word is used by means to numerical add. However Witir term is used by statement. It is a prayer which made to same religious rituel. In the Intimation I tried to expose its worthy in the regarding reliability of hadiths.

In the first chapter, I determine hadiths concerning to Witir prayer. I fix some hadiths in different hadith sources and I compare them.

In the second chapter I study transmission sanad and textual matu criticism.

In the third chapter, I try to examine the hadiths which are based on interpretation.

**Key Words:** Witir, Witir prayer, Worthy